

Henri Aaltonen

30.9.2014

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen laitos

Suppeasta integraatiosta laajaan integraatioon: kansallinen ja ylikansallinen intressi Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessissa

Abstrakti

Opinnäytteessäni osoitan, että Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessin aikana siirryttiin pragmaattisesta taloudellisesta integraatiosta kokonaisvaltaiseen poliittiseen integraatioon. Suomen paperiteollisuus teki sen, mikä oli välttämätöntä kilpailuaseman säilymiseksi Euroopan markkinoilla.

1960-luvulta 1990-luvun alkuun tultaessa ja integraation syvetessä pragmaattinen taloudellinen integraatio, joka turvasi Suomen paperiteollisuuden kansallisen edun Euroopan markkinoilla, ei enää riittänyt. Tarvittiin integraatiota, joka tekisi kansallisesta edusta ylikansallista ja ylikansallisesta edusta kansallista etua. Tämä tarkoitti poliittista integraatiota eli sitä, että hyväksyttiin EY:n poliittinen kehitys, jonka johdosta poliittinen valta oli EY:n instituutioilla ja jäsenmailla. Suomen paperiteollisuus ja Suomi halusivat säilyttää ne edut, jotka oli saatu EFTA- ja EEC-sopimuksissa. Imagon ja markkinaosuuksien säilyttäminen vaativat paperiteollisuudelta syvää integraatiota: avointa kokonaisvaltaista integraatiota kohti Eurooppaa. Paperiteollisuus ja Suomi eivät saaneet jäädä tullimuurin ulkopuolelle (EFTA, EY ja EU). Esitän, että imagosta oli tullut tärkeä tekijä paperiteollisuudelle, sillä mielikuvilla tehtiin liiketoimintaa ja mielikuva Suomesta oli häilyvä: ei tiedetty, orientoituivatko Suomi ja sen paperiteollisuus länteen vai itään päin. EY:ssä ei tiedetty, perustuiko suomalaisten kanssa käytävä kauppa markkinatalouden lakeihin (tarjonta ja kysyntä) vai poliittisiin päätöksiin. Imago oli siis tärkeämpää kuin aikaisemmissa tutkimuksissa on tuotu esiin.

Paperiteollisuuden integraatiokehitystä vuodesta 1961 vuoteen 1989 voidaan selittää neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden avulla. Integraatiossa oli mukana ylikansallisuutta ja hallitustenvälisyyttä. Esimerkkeinä ovat maantieteellinen läikkyminen (neofunktionalismin ajatus integraation etenemisestä läikkymällä) ja paperikonsultaatiot (liberaalin hallitustenvälisyyden ajatus kansallisten etujen ajamisesta integraatiossa). Uutena huomiona on kehitys kansallisesta edusta ylikansalliseen etuun ja kääntäen. Molemmat edut olivat sidoksissa ja vaikuttivat toisiinsa Euroopan paperimarkkinakäytännöissä. Ylikansallisuus on paperiteollisuudelle laajaa kansallista etua; markkinat ovat ylikansallisia, globaaleja kokonaisuuksia. Kansallinen etu puolestaan on suppeaa ylikansallisuutta, jossa keskitytään omaan kansalliseen etuun ylikansallisilla markkinoilla. Konkreettisesti tämä tarkoitti, että EY:n yhteismarkkinat ja kauppapolitiikka olivat komissiovetoisia ja siten ylikansallisia, sillä EY toimi ja neuvotteli niissä yhtenä rintamana. Yhteismarkkinat olivat ylikansalliset, eli ei toteutettu kansallisten markkinoiden protektionismia. Kansallinen etu oli kyseessä paperikonsultaatioissa, joissa Suomi kansallisesti neuvotteli EY:n komission kanssa omana paperiteollisuutensa eduista.

Avainsanat: paperiteollisuuden integraatioprosessi 1961–1989, neofunktionalismi, liberaali hallitustenvälisyys, EFTA, EEC/EC/EU-neuvottelut, imago, lännen viitekehys, kokonaisvaltainen poliittinen ja pragmaattinen taloudellinen integraatio.

Sisältö

Abstrakti

Lyhenneluettelo

1 Johdatus tutkimusaiheeseen

1.1 Tausta ja lähtökohdat – Euroopan integraatio

1.2 Aikaisemmat tutkimukset

1.3 Tutkimuskysymys

1.4 Tutkimuksen rakenne

2 Euroopan integraatio ja teorit

2.1 Teorioiden merkitys Euroopan integraation tutkimukselle

2.2 Neofunktionalismin merkitys tutkimukselleni

2.3 Neofunktionalismin alkujuuret

2.4 Neofunktionalismin keskeiset käsitteet

2.4.1 Poliittinen integraatio

2.4.2 Taloudellinen integraatio

2.4.3 Ylikansallisuus keskeisenä tekijänä

2.5 Muiden tutkijoiden esittämä kritiikki

2.6 Integraatioteorioiden soveltamisen haasteet

2.7 Yhteenveto

3 Tutkimuksessa sovellettu metodi

3.1 Mitä metodologia on laadullisessa tutkimuksessa?

3.2 Laadullinen metodi

3.3 Tapaustutkimus

3.4 Tutkimukseni kulku arkistoihin tutustumisesta haastatteluihin sekä aineistot

- 3.4.1 Arkistot
- 3.4.2 Haastattelut
- 3.4.3 Kirjallisuus
- 3.4.4 Analyysi
- 3.5 Yhteenveto

4 Paperiteollisuus ja läntisen integraation vaiheet vuosina 1961–1984

- 4.1 EFTA-sopimuksen alkusysäykset 1960-luvun alussa
- 4.2 Suomen EFTA-sopimuksen hidasteita
- 4.3 EFTA-sopimuksen merkitys teollisuudelle
- 4.4 Mielipiteen muutos EFTAsta EEC:n hyväksi
- 4.5 EEC-vapaakauppasopimus ja paperiteollisuus
- 4.6 Antolan ja Tuusvuoren tutkimus tyypiesimerkkinä Suomen integraatioasenteesta 1980-luvun alussa (1983)
- 4.7 Vapaakauppasopimus ja CEPAC integraation kuokkavieraina
- 4.8 Paperiteollisuuden taloudellinen integraatio 1961–1984
 - 4.8.1 Paperiteollisuus ja poliittinen integraatio
 - 4.8.2 Suomen paperiteollisuus ja integraatio neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden näkökulmista
- 4.9 Neofunktionalismi, liberaali hallitustenvälisyys ja kollektiiviset ideat
- 4.10 Teollisuuden ja politiikan rajapintaa: muutosta ilmassa 1961–1984?
- 4.11 Yhteenveto

5 Integraation uusi tuleminen

- 5.1 Euroopan uusi integraatiovaihe: Globalisaation pyörteissä 1984–1989
- 5.2 Globalisaation paperiteollisuudelle tuomat haasteet
- 5.3 Miten tutkimukseni eroaa aikaisemmista tutkimuksista?

5.4 Yhteenveto 1984–1989

6 Yhteenveto

Lähdeluettelo

Lyhenneluettelo

BirdLife Europe	lintujen suojelemiseen tähtäävä ympäristöjärjestö
CEPAC	Confédération Européenne de l'Industrie des pates, papiers et cartons
CEPF	Confederation of European Private Forest owners
CEPI	Confederation of European Paper Industries
Copa-Gogega	Euroopan maatalous ja maatalousosuuskuntien keskusjärjestö
DG Agri	EY:n/EU:n komission maatalouspääosasto
DG Devl.	EY:n/EU:n komission kehityspääosasto
DG Entr. & Ind.	EY:n/EU:n komission teollisuuspääosasto
DG Env.	EY:n/EU:n komission ympäristöpääosasto
DG	Direction Generale; pääosasto
EC	European Community
ECSC	European Coal and Steel Community
EEA	European Economic Area
EEC	European Economic Community
EFTA	European Free Trade Association
EK	Elinkeinoelämän keskusliitto
ELO	European Landowners Organization
EMCEF	European Mine, Chemical and Energy Workers' Federation
EPI	European Paper Institute
ETLA	Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
EU	Euroopan unioni
EUE	Suomen pysyvä edustusto Euroopan unionissa

EurAtom	European Atomic Agreement
EVA	Elinkeinoelämän valtuuskunta
FBTP	Forest Based Technology Platform
FINNBOARD	Suomen kartonkiyhdistys
FINNCELL	Suomen selluloosayhdistys
FINNPAP	Suomen Paperitehtaiden Yhdistys
HVK	(EU:n) hallitustenvälinen konferenssi; engl. lyhenne IGC
KTM	kauppa- ja teollisuusministeriö
LI	Liberal Intergovernmentalism; liberaali hallitustenvälisyys
LWC	Light Weight Coated (paperilaatu)
METRY	Metsäteollisuus ry
MMM	maa- ja metsätalousministeriö
MTK	Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliitto
NF	neofunktionalismi
NGO	kansalaisjärjestö
OKM	opetus- ja kulttuuriministeriö
RFID	Radio Frequency Identification
SAK	Suomen ammattijärjestöjen keskusliitto
SC	Super calendered (paperilaatu)
SEA	Single European Act; Euroopan yhtenäisasiakirja
SEM	Single European Market; Euroopan unionin yhteismarkkinat
SMKL	Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto
STM	sosiaali- ja terveysministeriö
Suprn.	supranationalism

TKL	Teollisuuden Keskusliitto
TEU	Treaty on European Union; Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
UM	ulkoministeriö
WWF	World Wide Fund for Nature
YM	ympäristöministeriö

1 Johdatus tutkimusaiheeseen

1.1 Tausta ja lähtökohdat – Euroopan integraatio

Tutkimuskohteeni on prosessi, jonka kautta Suomen paperiteollisuus integroitui Eurooppaan. Miksi paperiteollisuus päätti osallistua länsi-integraatioon ja miten paperiteollisuus vaikutti integraatioon ja integraatio paperiteollisuuteen? Tässä prosessissa oli kyse Euroopan alueella tapahtuvasta poliittisesta ja taloudellisesta integraatiosta ja sen vaikutuksista Suomen paperiteollisuuteen.¹

Tarkastelen työssäni integraation poliittisia ja teollisia vaikutuksia paperiteollisuuteen. Miten integraatio vaikutti poliittisesti (hallituksen suhtautuminen integraatioon ja miten se vaikutti paperiteollisuusyrityksiin) ja taloudellisesti (miten integraatio vaikutti markkinoiden saavuttamiseen paperiteollisuuden tärkeillä markkinoilla Keski-Euroopassa ja Isossa-Britanniassa). Erityisesti tarkastelen integraation vaikutuksia paperiteollisuuden vientiyrityksiin sekä Metsäteollisuuden keskusliittoon (SMKL). Tässä oli kyse markkinoiden turvaamisesta. *Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessissa oli keskeistä yritysten markkinoille pääsyn takaaminen.* Suomen paperiteollisuudessa haluttiin taata kilpailukyky markkinoilla eli saada myytyä enemmän paperia kuluttajille. Paperin tuotannonlisäyksen saaminen markkinoille oli tärkeää, koska siten saatiin paperikoneille parempi käyttöaste ja paperiteollisuuden yhtiöille enemmän voittoja. Paperiyritykset hyötyivät Euroopan integraatiosta vain, jos ne saivat samat kilpailuedut (samat tullit) kuin niiden kilpailijamaiden paperiteollisuudella (Ruotsi ja Norja) oli Euroopan paperimarkkinoilla. Kilpailukyky on avainsana paperiteollisuuden integraation ymmärtämisessä. Erityisen keskeinen on paperiteollisuuden *suhteellinen kilpailukyky verrattuna* paperiteollisuuden kovimpiin kilpailijoihin eli Ruotsin ja Norjan paperiteollisuuteen. Suhteellinen kilpailukyky tarkoitti, että Suomen paperiteollisuus olisi parempi paperimarkkinoilla kuin pahimmat kilpailijansa Ruotsissa ja Norjassa – eli sillä olisi modernimmat ja tehokkaammat paperikoneet, enemmän tuotantovolyymia ja enemmän paperin valmistukseen ja koneisiin liittyvää tietotaitoa kuin Ruotsilla tai Norjalla. Edullisen markkina-aseman varmistaminen tarkoitti, että paperiteollisuuden oli oltava mukana integraatioprosessissa alusta alkaen, jotta Suomen paperiteollisuuden kilpailukyky vaikuttaisi markkinaosuuksiin eikä heikkenisi suhteessa Ruotsin ja Norjan paperiteollisuuden kilpailukykyyn. Kilpailukykyyn edistäminen integraatioprosessin aikana tarkoitti, että huolehdittiin markkinoille pääsystä ja tullimuurin sisäpuolella pysymisestä.

Toiseksi esitän tässä työssä, miten Euroopan integraation syvetessä imagosta tuli entistä tärkeämpi tekijä paperiteollisuudelle. Tämä johtui siitä, että poliittisuus tuli yhä selvemmin mukaan integraatioon instituutiointegraation kautta. Enää ei riittänyt se, että oltiin taloudellisesti mukana integraatiossa, vaan

¹ Tässä työssä erityisesti paperin valmistajat ja jalostajat luetaan paperiteollisuuteen. Lilja-Räsänen-Tainio, 1992, 137–154; Arponen, 1993, 2.

tarvittiin poliittista integraatiota, jotta voitiin imagotekijöiden avulla osoittaa Suomen olevan mukana koko läntisessä integraatiossa.² Tämä johtui Ruotsin ja Norjan taholta tulevasta kilpailupaineesta.

Kolmanneksi on syytä todeta, että integraation ns. ”suurissa” linjoissa paperiteollisuuden vientiyritykset olivat samaa mieltä integraatiossa pysymisestä, koska sen kautta yritykset saattoivat hyödyntää uusia ja entisiä markkinoita taloudellisesti. Teollisuudessa integraatioprosessin eteneminen tarkoitti, että vientiyritykset delegoivat neuvotteluvastuun keskusliitolle (SMKL) ja keskusliitto delegoi johtovastuun ulkoministeriölle. Näin teollisuus ja ulkoministeriö tekivät tiivistä yhteistyötä integraatioasioissa. Ottamalla nämä toimijat mukaan tarkasteluun luon kokonaiskuvan siitä, miten ja miksi integraatioprosessi eteni paperiteollisuudessa.

Hypoteesini on, että yritykset menivät Euroopan markkinoille taloudellisten paineiden ajamina. Ytimessä olivat teollisen ja taloudellisen kannattavuuden intressit, pragmaattisuus ja yritysten taloudellisen tulevaisuuden turvaaminen. Suomen paperiteollisuus päätti osallistua integraatioon turvatakseen markkinaosuutensa ja voittonsa taloudellisesti merkittävillä Länsi-Euroopan markkinoilla (Iso-Britannia, Saksa ja Ranska). Suomen paperiteollisuuden suhteellinen kilpailukyky ei saanut heiketä suhteessa sen pahimpiin kilpailijoihin eli Ruotsin ja Norjan paperiteollisuuteen. Yritykset suuntasivat markkinointinsa Euroopan ja maailman markkinoille. Euroopassa markkinoita pakotti yhteen integraatio, kun taas maailmalla vastaava voima on ollut globalisaatio.

Erityisesti haluan tutkia, miten teollisuuden edustajat, poliitikot ja virkamiehet toimivat tässä prosessissa. Tutkimuskysymykseni on: Miten teolliset ja poliittiset toimijat suhtautuivat poliittiseen, taloudelliseen ja teolliseen integraatioon Euroopassa? Miten virkamiehistö askelsi poliittis-taloudellisessa intressiryteikössä? Näiden kolmen toimijan suhde on mielenkiintoinen ja mielestäni ansaitsee enemmän huomiota osakseen.

Työni peruslähtökohtana on osoittaa paperiteollisuuden merkitys Suomen teollisessa integraatiossa. Euroopan integraatio alkoi edetessään vaikuttaa teollisuuteen ja siten koko suomalaisen yhteiskuntaan työn ja tuottavuuden kannalta. Koska Suomessa paperiteollisuus oli merkittävä taloudellinen toimija ja eturyhmä sekä työnantajien että työntekijöiden kannalta, se on oiva tapausesimerkki integraation vaikutuksista Suomeen. Näin ollen integraatioprosessi vaikutti paperiteollisuuden lisäksi myös koko yhteiskunnassa, kun eri toimijat kiinnostuivat integraatioprosessista. Esitän työssäni, että paperiteollisuuden intressinä oli kilpailukykyä ylläpitäminen ja uusien markkinoiden valloittaminen integraation edetessä ja syvetessä poliittiseksi instituutiointegraatioksi. Virkamiehet ja poliitikot tukivat integraatioprosessia (paperi)teollisuuden ja yhteiskunnan etujen vuoksi. Sekä teollisuuden että virkamiehistön etu oli saada Suomi mukaan integraatioon. Muutoin Suomen ja paperiteollisuuden suhteellinen asema olisi heikentynyt, koska tärkeimmät kilpailija-/referenssimaat (Ruotsi ja Norja) olivat integraatiossa mukana. Euroopan integraatio etenisi, olivatpa Suomi ja sen paperiteollisuus mukana tai ei. Paperiteollisuuden ja Suomen etua

² Tässä työssä käsitteitä ”läntinen integraatio”, ”lännen viitekehys” ja ”Eurooppa-integraatio” on käytetty samassa merkityksessä kuin käsitettä ”Euroopan integraatio”.

ajettiin integraationeuvotteluilla (EFTA- ja EEC-vapaakauppasopimus ja EU-neuvottelut). Neuvotteluiden ja niihin liittyvien taloudellisten, poliittisten ja teollisten toimien avulla Suomi ja paperiteollisuus pidettiin mukana Euroopan integraatiossa. Suomelle tämä tarkoitti kahta toisiinsa liittyvää asiaa: imagoa, jonka mukaan Suomi oli osa Länsi-Eurooppaa, ja paperiteollisuuden asemaa markkinoilla teollisena toimijana.

Tutkimuskohteenani olevan integraation voi ymmärtää merkitsevän monenlaista kehitystä. Lukuisilla kirjoittajilla on siksi omat painotuksensa integraation tutkimuksessa. Integraatiotutkimuksen kenties keskeisimmän ns. referenssiteorian eli neofunktionalismin alueella Haas painottaa prosessia, talouden ja politiikan etujen yhdentämistä ja lojaalisuuden siirtämistä ylikansalliselle elimelle.³ Lindberg painottaa tutkimuksessaan Euroopan talousyhteisöstä (European Economic Community, EEC) taloudellista ja poliittista integraatiota, mutta siten, että Haasin integraation läikkymisen automaattisuus on hänellä vaihtunut integraatiolle otollisten olosuhteiden luomiseen ja läikkymisen automaation varmistaminen. Lindberg katsoo, että EEC:n jäsenmaiden yhtenäisyys on kovan työn takana.⁴ Nyen mielestä taasen perusedellytysten (esim. toimiva pluralistinen yhteiskunta ja toimivat markkinat) täytyy olla olemassa, jotta integraatio etenee.⁵ Balassa katsoo integraation olevan taloudellisten intressien vuoropuhelua, jolla poistetaan taloudellinen eriarvoisuus eri maiden toimijoiden väliltä.⁶ Kindleberger mainitsee kustannusten konvergenssin olevan integraatiota.⁷ On siis varsin erilaisia tulkintoja siitä, mitä integraatio on teoreettisella tasolla. Tässä tutkimuksessa ymmärrän integraation prosessina, jossa *voi olla* määritelty loppu. Toisin sanoen integraatio on prosessi, joka kehittyy kaiken aikaa. Työni teoreettinen lähtökohta on Haasin ja Lindbergin perspektiivien puolivälissä; siinä, missä Lindberg ei halua sanoa mitään varmasta lopputuloksesta, katson itse, että lopputulos voi olla integroitunut Eurooppa, jossa on federatiivisia piirteitä. Samalla olen samaa mieltä kuin Monnet: tarvittaisiin funktionaalista federalismia eli huomaamatonta ja pragmaattista integraatiota tai ”häiveintegraatiota” (”integration by stealth”).⁸ Siinä, missä Haas näki jo alussa varman lopullisen tuloksen ja integraatiossa ”läikkymisen”⁹ automaattisuuden, Lindberg ei ollut varma läikkymisen automaattisuudesta. Läikkymisestä ja integraation etenemisestä olen enemmän Lindbergin kannalla. Haas suhtautui myöhemmin kriittisemmin automaattisuuden konseptiin integraation yhteydessä. Oma teoreettinen näkemykseni, jonka esitän seuraavassa luvussa, sivuaa Haasin, Lindbergin, Nyen, Monnet'n, Sandholtzin sekä Zysmanin ja Moravcsikin ajatuksia Suomen kontekstiin sovellettuina.

Pyrin siis kehittämään teoriaa, joka parhaiten selittää suomalaisen paperiteollisuuden integraatioprosessia. Integraatioon vaikuttavat tekijät eivät ole automaattisia, vaan elinehdoista on pidettävä huolta, jotta integraatio voi edetä. Jos Euroopan integraatio etenee pitkälle, lopputulos on ylikansallinen rakenne. Automaattisuutta ei ole, mutta lopputulos on tiedossa, kun integraation taustatekijöistä on huolehditu.

³ Haas, 1958, 14, 16–17, 58–59, 291–299. Automaattisuuden kritiikkiä, Hansen, 1969, 242–271.

⁴ Lindberg, 1963, 14–26, 27–46, 108–111, 139–140, 283–295 ja 1971, 3–23, 279–306.

⁵ Nye, 1965, 878.

⁶ Balassa, 2003, 180–181 tai Balassa, 1975, xiii tai Balassa, 1965, 1.

⁷ Kindleberger, 1970, 3–16 ja 22–31.

⁸ Rehn, 2003, 54; Bache & George, 2002, 8–9.

⁹ Haas, 1958, 291–292 ja 301–313

Samalla esitän, että neofunktionaalisen integraation ylikansallinen logiikka tulee kuitenkin yhdistää Moravcsikin liberaalin hallitustenvälisyyden teorian korostamiin kansallisiin etuihin, jotta voidaan selittää paremmin Suomen integraatioprosessin ratkaisut kansallisen edun ja intressipolitiikan kannalta.¹⁰ Koko prosessia on syytä tarkastella taloudellisten vaikuttimien kautta¹¹, jotka ovat keskeisiä kummallekin käsittelemälleni teoriaperiaatteelle.

Esitän, että neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys selittävät yhdessä riittävästi Suomen talouden ja politiikan integraatiota. Neofunktionalismi esittää, kuinka prosessi etenee alueittain ja kuinka siihen on sidottava muitakin osapuolia kuin vain hallitukset. Teoria painottaa yritysten ja muiden hallitusten ulkopuolisten yksiköiden merkitystä integraatiolle. Liberaali hallitustenvälisyys korostaa jäsenvaltioiden toiminnan merkitystä integraatiossa. Jäsenvaltioilla on kansalliset edut, joita ne pyrkivät suojaamaan neuvotteluissa. Integraation toimijoina ovat valtiot, eivät ylikansalliset toimijat. Taloudellinen etu ajaa integraatiota eteenpäin. Molempien teorioiden kantavana ajatuksena on, että politiikka pitää sitouttaa yhteisen tavoitteen tueksi. Parhaiten integraatioon sitouttaminen onnistuu sitouttamalla yhteiskunnan toimijat mukaan. Täten molemmat teoriat pyrkivät osoittamaan teoreettisesti integraatiossa vaikuttavat kansalliset ja ylikansalliset intressit. Neofunktionalismin ytimessä oleva läikkymismekanismi (”spill-over”) selittää teollisuuden roolia. Integraatio etenee siinä asteittain ja odottaa sopivaa ajankohtaa laajentuakseen. Liberaalin hallitustenvälisyyden keskiössä ovat käsitteet kansallinen etu, poliittinen yrittäjyys sekä taloudelliset ärsykkeet. Integraatio etenee vaiheittain sekä talouden että politiikan alueella. Poliittinen integraatio seuraa heti taloudellisen integraation takana tai lähes samassa tahdissa. On politiikan toimijoiden puolustamien intressien mukaista sitoutua integraatioprosessiin ja näin saavuttaa parempi asema Euroopan poliittisella ja taloudellisella kartalla. Integraatio on siis kansallisen intressin mukaista.¹² Tämä on juuri sitä, mitä Haas ja Lindberg tarkoittavat toimijoiden – muidenkin kuin poliittisten – sitouttamisella prosessiin tuloksien aikaansaamiseksi.

Tutkimuksessani käytän neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden teoriaa havainnollistamaan ja selittämään tätä kehityskulkua. Erityisesti käytän mainittujen teorioiden innoittamana ylikansallisuuden ja läikkymisen käsitteitä, samalla kun toisaalta korostan myös kansallisten etujen ajamista sekä hallitusvetoista integraatiota. Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessin kannalta keskeisiä käytännön esimerkkejä teorioiden mallintamista prosesseista olivat maantieteellinen läikkyminen ja EY:n komission kanssa käydyt

¹⁰ Nugent, 2006, 545–577; Gilligham, 2004; George & Bach, 2001, 5–17; Chyrossochoou, 2003, 1–63; 2009, 1–33; Bieling & Lerch, 2006; Weidenfeld & Wessels, 2007; Tiilikainen, 2007, 9–53; Beach, 2005, 20–24; Nelsen & Stubb 2006; Eichengreen, 2002, 129–153; Wiener & Dietz, 2004, 2009; Balassa, 1961; Hakovirta, 1976; Antola & Tuusvuori, 1983; Lindberg, 1963; Haas, 1958; 1958b, 440–458; 1975, 1–110; 1976, 173–212; Lindberg & Scheingold, 1970; Puchalla, 1972, 267–284; Moravcsik, 1991, 19–56; 1993, 473–524; 1998, 18–72, 472–501; 1999, 267–307; 2008, 158–172.

¹¹ Tästä lähtien käytän nimityksiä **SEM** (yhteismarkkinat), **SEA** (yhtenäisasiakirja), **ECSC** [EHTY] (Euroopan hiili- ja teräsyhteisö), **EEC/EC**, (Euroopan talousyhteisö/Euroopan yhteisö), **EY**, **EU** (Euroopan unioni), **TEU** (sopimus Euroopan unionista)..

¹² Moravcsik, 1999, 267–306.

paperikonsultaatiot. Tutkimuksen aikana käy selväksi, ettei ole yhtä ainoaa oikeaa totuutta, vaan on pikemminkin tilkkutäkki, jonka pohjalta tarkastelemamme todellisuus muodostuu.

EU:n vaikutusta on syytä analysoida sekä teollisuuden, talouden että politiikan kannalta; onhan EU sitoutunut nykyään monitasoisesti eri toiminta-aloille. Näistä lähtökohdista ei ole vaikeaa ymmärtää sopeuttamisen tärkeyttä Suomen (paperi)teollisuudelle. Poliittisten ja taloudellisten riippuvuussuhteiden kautta voi nähdä, miten integraatio on vaikuttanut Suomeen ja sen teollisuuteen sekä miten se on vaikuttanut Suomeen ennen EU-jäsenyyttä ja jäsenyyden aikana.¹³ Samalla tulee nähdä Euroopan unioni ja sen ajama integraatio osana globaalia taloutta.¹⁴

Työtäni motivoi pyrkimys ymmärtää ja selittää historiallisia kehityskaaria; pyrin osoittamaan, missä olivat ne kulminaatiohetket, jolloin Suomen kehitys sysättiin tuntemaamme suuntaan.¹⁵ Integraatio ei ole ollut ajan saatossa aina suoraviivaista: siihen on kuulunut suvantovaiheita ja aktiivisempia vaiheita.¹⁶ Tämä tekee Euroopan integraatiosta mielenkiintoista. Asioiden tapahtuessa ne näyttävät etenevän kompromissien kautta eivätkä aina kovin johdonmukaisesti. Mitkä ovat ne voimat, jotka taustalla vaikuttavat ja edistävät toimintaa? Ovatko ne eurooppalaisuus vai taloudellinen ja poliittinen pragmaattisuus, joka on kuorrutettu idealismilla ja uskolla eurooppalaiseen yhtenäisyyteen? Tässä työssä pyrin tarkastelemaan teollisten intressien ajamaa integraatiota kokonaisuutena ja peilaan sitä Euroopan yhtenäisyyden ideaan ja idealismiin ja ideaaliin, jonka mukaan ongelmat ratkaistaan yhdessä.

1.2 Aikaisemmat tutkimukset

Aikaisemmissa tutkimuksissa Suomen paperiteollisuuden länsi-integraation merkitystä ei ole tarkasteltu kansainvälisen politiikan kannalta. Tutkimukseni on ensimmäinen, jossa näin tehdään. Tutkimuksia on tehty koko Suomen kattavista vaikutuksista ja vaikutuksista erityisiin politiikan osiin talouden tai historiallisten kehityskulkujen näkökulmasta. Yleisemmässä kontekstissa Euroopan integraation ja teollisuuden suhde on ollut merkittävä ja tutkittu aihe kauppatieteissä ja historiassa.¹⁷ Kansainvälisessä politiikassa aihetta ei ole juurikaan sivuttu.¹⁸

Erityisesti kansainvälisen politiikan perspektiivin poissaolo pätee teollisen integraation näkökulmasta tehtyyn tutkimukseen, joka koskee Euroopan integraation vaikutuksia teollisuuteen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on siis kansainvälisen politiikan teorioiden potentiaali jäänyt käyttämättä. Ei ole tutkittu, voidaanko paperiteollisuuden integraatioprosessia selittää esimerkiksi neofunktionalismin tai liberaalin hallitustenvälisyyden avulla. Aikaisemmista tutkimuksista puuttuu siis näiden teorioiden mahdollistama

¹³ Lilja, Räsänen ja Tainio, 1992, 137–153; Arponen, 1993, 2; Laine, 2006, 121–146, 195–202; Raunio & Saari, 2006

¹⁴ Aldcroft, 2000, 282–294; Gilpin, 2001, 278–304; Lindberg, 1963, 3–46; Kiander–Pekkarinen–Vartiainen–Ylä-Anttila, 2004, 26–41; O’Brien & Williams, 2004, 113–126; Rhode & Toniolo, 2006, 1–21, 69–88.

¹⁵ Kaiser, 2008, 300–313; Gilbert 2008, 641–662.

¹⁶ Nugent, 2005; Dinan, 2010; Gilligham, 1991, 2003.

¹⁷ Gillingham, 1991; Urwin, 1995; Millward, 1992; de Molle, 2001.

¹⁸ Dinan, 1999, 2010; Sandholtz, 1993.

Suomen integraatioprosessia selittävä analyysi. Hyvänä esimerkkinä tilanteista, joihin näitä teorioita voidaan soveltaa, ovat esim. paperikonsultaatiot, joissa puolustettiin kansallista etua (liberaalin hallitustenvälisyyden teorian mukaan), tai maantieteellinen läikkyminen (neofunktionalismin mukaan), jossa ylikansallisuus asemoitiin kansalliselle tasolle.

Hakovirta on tutkinut, miten integraatio vaikuttaa *puolueettoman* valtion toimintaan.¹⁹ Hän korostaa tutkimuksessaan sitä, miten EFTA- ja EEC-vapaakauppasopimusneuvottelut vaikuttivat Suomen puolueettomuusasemaan ja miten sen turvallisuuspoliittinen asema oli muuttunut suhteessa Neuvostoliittoon ja Eurooppaan. Hakovirran sanoma on, että Suomen integraatiopolitiikkaa voi parhaiten luonnehtia ”odota ja katso”-mentaliteetiksi. Tämä oli eräänlainen toisinto teemasta ”aktiivinen passiivisuus”. Varovaisuus ja odottaminen olivat tärkeitä tekijöitä Suomen Eurooppa-politiikassa. Ydinsanoma oli, että Suomen ei tarvitsisi itse kovin paljon toimia aktiivisesti edistääkseen omaa puolueetonta asemaansa. Riitti, kun varjeli omaa puolueettomuuttaan ja seurasi Euroopan (integraatio)tapahtumia kiinnostuneena. Hakovirran tutkimus tehtiin kansainvälisten suhteiden näkökulmasta, ja se kuvasi Suomen integraatoratkaisuja siihenastisessa (1961–1976) integraatiokehityksessä.

Antola ja Tuusvuori ovat tutkineet Länsi-Euroopan integraatiota ja sitä, miten se vaikuttaa koko yhteiskuntaan.²⁰ Mitkä ovat nyt ja tulevaisuudessa Suomen ratkaisut Euroopan integraatiokehityksessä? Miten Suomi reagoi *taloudellisesti* EFTA- ja EEC-neuvotteluiden muuttamaan tilanteeseen? Antola ja Tuusvuori kuvaavat eri teorioita (funktionalismi, neofunktionalismi ja hallitustenvälisyys) ja sitä, miten integraatio on vaikuttanut Suomeen. Teos on aikansa ”vanki” ja kuvaa varovaisen epäilevästi tulevaa integraatiota; siinä ei uskota poliittisen integraation tulevan Suomen valinnaksi. Tutkimuksessa painotetaan taloudellista integraatiota samanlaisena kuin se oli ollut kirjoitusajankohtaan asti (1983). Euroopassa ei nähdä poliittisen integraation mahdollisuutta, sillä se on ennenkin epäonnistunut ja EY on jatkanut taloudellisen integraation periaatteilla eteenpäin (vapaakauppa-alue). Tutkijat painottavat integraation pragmaattisia talousetuja. Tutkimuksen viitekehystenä on kansainvälinen politiikka.

Arponen²¹ tutkimuskohteena on, mitkä seikat ovat auttaneet paperiteollisuutta ja sen sijoittumista Eurooppaan. Vaikuttavina tekijöinä mainitaan raaka-aineen saatavuus, energia, markkinat, logistiikka ja tulevaisuuden kehitys. Työssä käydään läpi suomalaisen paperiteollisuuden levittäytyminen Eurooppaan. Kuinka suomalainen paperiteollisuus onnistui integroitumaan Euroopan markkinoille? Tämä tapahtui teknologisesti hyvillä tuotteilla (paperilaadut) ja koneilla sekä osallistamalla teollisuuden innovaatioihin (markkinointi, osto- ja myyntikanavat). Paperiteollisuus laajensi markkina-alueitaan Eurooppaan kuluttajia kohti. Tutkimuksen ydin on, mitkä seikat puoltavat paperiteollisuuden menestystä Euroopassa. Tutkimus kuuluu maantieteen alaan ja siinä on vahva linkki talouteen.

¹⁹ Hakovirta, 1976, erityisesti 300–336.

²⁰ Antola & Tuusvuori, 1983.

²¹ Arponen, 1993.

Paavonen on tutkinut vientipolitiikan ja integraation suhdetta, erityisesti sitä, miten vientipolitiikka oli aluksi teollisuuden suojautumiskeino²². Teollisuus suojausi vientisektoriaan, jotta se ei joutuisi tullimuurin taakse ja markkinoilla huonompaan asemaan kuin kilpailijamaat. Paavonen toteaa, että EFTA- ja EEC-neuvotteluissa Suomen linja oli varovainen ja perusluonteeltaan talouteen keskittyvä. Varovaisuuden suurimpina syinä olivat taloudellisen rakenteen muutos, ns. clearing-kaupan romahdus ja Euroopan integraation nopeutuminen. Paavosen näkökulma on *talouden rationaali*. Paavonen painottaa taloudellisia eikä niinkään poliittisia аспекteja. EFTA- ja EEC-vapaakauppaneuvotteluissa Suomi neuvotteli itselleen etuja ns. aroilla aloilla. Näihin kuuluivat Suomelle erityisen tärkeät teollisuudenalat, kuten paperiteollisuus, jottei kilpailu olisi heikentänyt liikaa teollisuuden elinehtoja. Toisin sanoen teollisuus ei ollut valmis kovaan kansainväliseen kilpailutilanteeseen. Tutkimus antaa lisäksi hyvän kuvan siitä, miten Euroopassa ymmärrettiin Suomen vaikea ja haasteellinen tilanne Neuvostoliiton naapurina. Tutkimus on tehty taloushistorian näkökulmasta.

Pihkala painottaa Suomen rationaalista lähestymistä integraatioon neutraalimmin kuin Paavonen. Pihkala tarkastelee Suomen osallisuutta integraatiossa ja Euroopan ja maailman taloudessa.²³ Pihkala kuvaa, kuinka Suomi on eri aikoina toiminut taloudellisten sopimusten kautta. Näitä ovat 1950-luvun GATT-sopimus, 1960-luvun EFTA-sopimus, 1970-luvun EEC-vapaakauppasopimus ja 1990-luvun EU-sopimus.

Mansner tarkastelee teollisuusjärjestöjen (TKL) kautta, miten integraatio nähtiin teollisuudessa ja miten teollisuuden johtajat ja ministerit sopivat asioita.²⁴ Mansner kuvaa onnistuneesti teollisuuden ja politiikan kytköksiä ja ajattelun muutosta kohti ETA- ja EY-/EU-jäsenyyden hyväksyntää. Jonkin verran kuvataan myös sitä, miten yhteiskunta koki teollisuuden integraatiokeskustelun. Teollisuudessa katsottiin, että Suomen kilpailukyvyyn kannalta oli tärkeää integroitua Länsi-Eurooppaan eri sopimuksin (EFTA-, EC- ja EU-sopimukset). Tutkimus kertoo, miksi teollisuus suhtautui positiivisesti Euroopan integraatioon. Samalla Mansner kuvaa järjestöjen (STK ja EK) historiaa ja vaikutusta paperiteollisuuteen. Teollisuusjärjestöt toimivat kaikkialla yhteiskunnassa, ja teollisuudella oli yhteiskunnassa merkittävä asema.

Maailmanpoliittinen tilanne ja Suomen asema sen kehityksessä vaikuttivat yhteiskuntaan. Mansner (2006) kertoo, miten Suomi neuvotteli itselleen vapaakauppasopimuksen EC:n kanssa ja miten siitä edettiin kohti EU-jäsenyyttä.²⁵ Tutkimus sijoittuu yhteiskuntahistorian alueelle. Lähteitä on käytetty hyvin ja runsaasti.

Heikkinen esittää paperiteollisuuden myyntiorganisaation Finnrapin historian.²⁶ Heikkinen kuvaa Finnrapin toiminnan (1918–1996): mitä siihen kuului aluksi ja miten se kehittyi eri vuosikymmeninä – kartelliorganisaatio toimi koko paperiteollisuuden hyväksi luomalla länsimarkkinoita. Mikä merkitys Finnrapilla oli suomalaiselle paperiteollisuudelle ja miksi se lopetettiin? Heikkinen toteaa, että Finnrap

²² Paavonen, 2009.

²³ Pihkala, 2001.

²⁴ Mansner, 2006.

²⁵ Mansner, 2006, 275–278.

²⁶ Heikkinen, 1997.

kaatui EU:n kilpailulainsäädäntöön vuonna 1996. Tutkimuksen viitekehystenä on teollisuus- ja yhteiskuntahistoria.

Seppinen on tutkinut Suomen EFTA-neuvotteluja.²⁷ Työ on poliittisen historian näkökulmasta tehty tutkimus. Se kuvaa perusteellisesti kokonaiskehitystä, jota Suomen täytyi edistää, jotta se pääsi kehittymään läntisen Euroopan yhteyteen. Seppinen kuvaa Suomen tien läntisen integraation ytimeen: matkan FINEFTA-neuvotteluista EEC:n kautta EU:hun. Muita viiteryhmiä olivat GATT, OECD ja Euroopan neuvosto, joiden jäsenyys oli merkittävä etappi matkalla kohti läntistä yhteyttä. Seppinen painottaa Suomen päättäjien tahtoa ja halua päästä lännen yhteyteen ja padota Neuvostoliiton vallan kasvua. Suomi joutui luovimaan idän ja lännen välissä, ja valtion oli valittava oma reittinsä selvittääkseen politiikan ristiaallokossa.

Seppinen painottaa ministereiden, kansanedustajien ja teollisuuden pragmaattisuutta: kaikki olivat saman tavoitteen takana. Suomen oli varjeltava integraatiossa omia kansallisia taloudellisia ja poliittisia etujaan. Virkamieskunta auttoi integraatiopolitiikan hoidossa. Projektissa oli jatkuvasti poliittista kitkaa, ja pitkään oltiin hyvin varovaisia. Poliittikan ja teollisuuden toimijat halusivat turvata kansalliset edut. Erimielisyyttä oli siitä, miten ja kuinka syvälle integraatiossa mentäisiin. Lisäksi tulevat esille EFTA- ja EEC- sekä EU-sopimusten erot. Ensimmäisessä sopimuksessa Suomi oli assosiaatiojäsen: vapaakauppasopimuksessa EFTAn kanssa 1.7.1961 lähtien ja EEC:n kanssa 1.1.1974 lähtien Suomi oli vapaakauppasopimuksessa. Täysjäsen Suomi oli EFTAssa 1.1.1986 lähtien ja EU:ssa 1.1.1995 lähtien. Suosituimmuuslauseke, eli samojen kaupallisten etujen myöntäminen Neuvostoliitolle kuin EFTAn jäsenille kaupankäynnissä sekä siitä EFTAssa seuranneet keskustelut EFTAssa, tiivistää tarinan Suomen taipaleesta EFTAan, Neuvostoliiton suhtautumisesta asiaan sekä EFTA- ja EEC-suhteista. Työssä kuvataan prosessi, jonka lopputuloksena teollisuuden ja politiikan toimijat pääsivät Eurooppaan. Tutkimuksen sanoma on, että kaikista vastuista huolimatta Suomi loi taitavalla toiminnalla sekä politiikassa että teollisuuden piirissä mahdollisuuden lännen viitekehukseen liittymiselle.

Tarkka²⁸ puolestaan kysyy, miten Suomi päätti ”lännettyä” ja päästä integraatioon mukaan. Tarkan mukaan Elinkeinoelämän valtuuskunnalla oli merkittävä rooli keskustelun ja ajattelun avaamisessa kohti ”lännettymistä”. Hän kuvaa koko yhteiskunnan kehitystä ja kehityksen takana vaikuttaneita tekijöitä. Näitä olivat Suomen turvallisuusasema (ts. puolueettomuus) ja kauppa- ja taloussuhteet länteen (EFTA-, EEC- [EC-] tai EU-sopimuksemme) sekä se, miten Suomi löysi paikkansa Euroopassa ja lännen viitekehyksessä. Työ on yhteiskunta- ja järjestöhistorian alaan kuuluva tutkimus. Kuten Tarkka on tilanteen selittänyt, Suomi alkoi 1960-luvulla tarkastella integraatiota taloudelliselta kannalta ja miettiä, miten puolueettomuus siihen suhteutuu. Ennen oli painotettu sotilaallista liittoutumattomuutta.²⁹ ”Suomen puolueettomuus oli ensimmäinen asia, joka haluttiin suojata. Mikäli integraatio ei kyseenalaistanut puolueettomuutta, oli Suomi

²⁷ Seppinen, 1997.

²⁸ Tarkka, 2001.

²⁹ Tarkka 2002, 30–33.

integraation kannalla ja tuki sitä.” [kursivointi HA]³⁰ Tärkeä signaali oli, että Suomi sopi vapaakauppasopimuksen EEC:n kanssa ja siten antoi merkin Suomen liittymisestä lännen viitekehukseen. Tärkeintä oli padota Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvu Suomessa. Lisäksi Tarkka kuvaa, kuinka koko yhteiskunnan keskustelu ja ilmapiiri muuttuivat myönteisemmiksi läntiselle integraatiolle. Siten teollisuus ei ollut yhteiskunnassa ainoa voima, joka ajoi integroitumista Eurooppaan.

Sajasalo, Näsi, Lamberg ja Ojala kartoittavat tutkimuksessaan integraatio- ja globalisaatiostrategiat, joita paperiyritykset toteuttivat pyrkiessään maailmanmarkkinoille.³¹ Näitä olivat muun muassa se, kuinka erilaisista lähtökohdista yhtiöt lähtivät peliin mukaan (peliteoreettinen tutkimusote) ja miten niiden käyttämä strategia toimi markkinoilla. Strategiat vaihtelivat horisontaalisesta vertikaaliseen strategiaan. Omistaako koko paperin tuotantoketju vai keskittyäkö vain tiettyyn ydinosaamiseen? Paperiteollisuudessa tämä tarkoitti esim. keskittymistä paperin jalostamiseen tai pakkausteollisuuteen. Tutkimuksen keskeisin löydös on, että jokainen paperiyritys toimi oman strategiansa mukaan, joka riippui yrityksestä ja sen historiasta. Tutkimus on taloushistoriallinen tutkimus eri yritysten markkinoilla toteuttamista strategioista.

Hazley on tutkinut Euroopan metsäteollisuutta ja sen kehitystä.³² Hazley käy maittain läpi metsäteollisuuden rakennetta ja kehitystä, vahvuuksia ja heikkouksia. Tutkimuksesta saa hyvän kuvan Euroopan metsäteollisuuden tilasta ja siitä, miten erilaista se on eri maissa. Lisäksi Hazley kuvaa klusteritaloutta ja sen merkitystä metsäteollisuudelle. Hazleyn sanoma on, että klustereiden kautta metsäteollisuus on kehittynyt Euroopassa merkittäväksi tekijäksi. Paikallisesti on suuria eroja siinä, minkälaista metsäteollisuutta on kullakin alueella (Suomessa on paperin valmistusta, Italiassa taas huonekaluteollisuutta).

Enroth kuvaa puolestaan metsäteollisuuden tunteja ja mielipiteitä tulevasta Euroopan integraatiosta ja erityisesti Suomen EY-jäsenyydestä.³³ Tutkimus ilmestyi 1992, joten se sisältää kiinnostavaa ajankuvaa. Metsäteollisuus oli integraation kannalla, koska se tarjosi mahdollisuuksia Euroopan markkinoilla. Suomessa oltiin tuolloin eri tilanteessa kuin nykyään talouden erilaisen rakenteen ja integraatioasenteiden historian vuoksi.

Lammi on monessa tutkimuksessaan tarkastellut Suomen paperiteollisuuden eri osa-alueiden vaiheita ja menestymisen syitä.³⁴ Menestyksen syyt ovat olleet erikoistuminen ja luonnonvarojen taloudellinen käyttö yhdessä innovaatioiden kanssa (sellun keitto, painopaperit jne.). Keskittyminen tiettyihin paperilatuihin oli Suomen paperiteollisuuden menestyksen syy. Työn painopiste on taloudellisessa tarkastelussa ja näkökulma on teollisuuden ja kansantalouden.

³⁰ Haastattelut 2007–2010. Vrt. Kekkosen ja Karjalaisen ilmoitukseen Suomen puolueettomuudesta ja Euroopan integraatiosta (NE. 07.01. 10.12.1968, kokousmuistio, METRYN arkisto, Helsinki).

³¹ Sajasalo–Näsi–Lamberg–Ojala, 2006.

³² Hazley, 2000.

³³ Enroth, 1992.

³⁴ Lammi, 1992, 1994.

Seppälä on koontanut teoksen, jossa tutkitaan Suomen metsäklusteria ja sen tulevaisuutta.³⁵ Hän on selvittänyt, mitkä tekijät takaavat teollisen onnistumisen klusterissa. Näitä tekijöitä ovat kasvanut kilpailu ja se, onko klusterin sisällä tarpeeksi koheesiota, jotta sen kilpailukyky säilyy myös tulevaisuudessa. Työ antaa pohjan klusterin haasteiden ymmärtämiselle.

Historiaan keskittyviä tutkimuksia on useita. Kuisma esittää Suomen metsäteollisuuden kehityksen alkuhistorian.³⁶ Metsäteollisuuden tarina lähti liikkeelle tervasta. Ajan myötä koskien energiaa pystyttiin käyttämään sahoissa ja paperi- ja selluteollisuudessa. Teos antaa pitkän aikavälin kuvan Suomen metsäteollisuudesta, ja sen näkökulma on taloushistoriallinen.

Häggman, jonka tutkimus kuuluu samaan sarjaan kuin Kuisman, kuvaa toista maailmansotaa edeltänyttä aikaa.³⁷ Asioiden hoito oli sujuvaa, koska teollisuuden ja politiikan toimijat olivat samoja henkilöitä. Itsenäisyyden aikana, kun Pietarin markkinat sulkeutuivat, metsäteollisuuden oli löydettävä uusia markkinoita ja toimintatapoja. Häggman kertoo myynti- ja markkinointiorganisaatioiden vallasta ja toimintakyvystä sekä patruunoiden ajasta keskusorganisaation (Finnpapin) kautta. Häggman kuvailee, miten elintärkeää oli pitää Finnpap toimivana organisaationa.

Edelleen samaan sarjaan kuuluvassa työssä Aunesluoma tutkii ajanjaksoa 1939–1950.³⁸ Hän kuvaa sodan ajan järjestötoimintaa, erityisesti Suomen metsäteollisuuden keskusjärjestöä (SMKL). Työ keskittyy Suomen paperiteollisuuden ja metsäteollisuuden historiallisiin vaiheisiin. Siinä osoitetaan, kuinka metsäteollisuuden rakenteet toimivat, eli niiden taloudellisen ja poliittisen valta, ja kuinka nopeasti teollisuus pystyi reagoimaan muuttuviin tilanteisiin. Yrittäjät ja poliitikot olivat päätöksenteossa lähellä toisiaan ja paperiteollisuus oli kansallinen intressi. Aunesluoma on tutkinut myös Suomen ulkomaankauppaa ja sitä, miten se oli läntisen integraation ytimessä.³⁹ Tätä kautta Suomen oli mahdollista päästä ”lännettymään”. Tutkimus avaa hyvin talouden ja politiikan välisiä suhteita ulkomaankaupassa ja integraatiossa. Se kuvaa, kuinka Suomen ulkomaankaupan tarina on kerrottu ja miten poliitikot, virkamiehistö ja tehtailijat olivat yhdessä luomassa Suomen ulkomaankauppaa ja politiikkaa.

Jensen-Eriksen puolestaan käsittelee sodanjälkeistä aikaa aina vuoteen 1973 ja toisessa teoksessaan vuoteen 1995.⁴⁰ Töissä käydään läpi Suomen länsitietä (EFTA, EEC ja EU): Mitkä olivat ne voimat, jotka antoivat suomalaiselle metsäteollisuudelle onnistumisen avaimet? Miten paperiteollisuus ja politiikka nivoutuivat yhteen integraatiopolitiikassa? Erityispainotuksena töissä on järjestön (SMKL:n) yhteiskunnallinen vaikutus ja kauppapolitiikka. Jensen-Eriksen on tuonut esiin ne keskeiset tekijät, joiden vuoksi EFTA- ja EEC-

³⁵ Seppälä, 2000.

³⁶ Kuisma, 1993.

³⁷ Häggman, 2006.

³⁸ Aunesluoma, 2007.

³⁹ Aunesluoma, 2011.

⁴⁰ Jensen-Eriksen, 2007 ja 2009.

vapaakauppaneuvottelut ja niitä seuranneet sopimukset olivat tärkeitä.⁴¹ Töissä kuvataan aikakauden murrosta (EFTA-ratkaisun pysyvyyden muutosta ja EEC-vapaakauppasopimusta EY:n kanssa). Jensen-Eriksen kuvaa länsi-integraation taloudellisen merkitystä metsä- ja paperiteollisuudelle ja teollisuuden tarvetta hakea uusia merkittäviä markkinoita.⁴²

Etlä on julkaissut useita tutkimuksia läntisen integraation vaikutuksista Suomen paperi- ja metsäteollisuuteen.⁴³ Niissä on tutkittu, mitä integraatio taloudellisesti merkitsee paperisektorille tietyssä asiassa, esimerkiksi painopaperien kannalta, jotka ovat Suomen paperiteollisuudelle merkittäviä tuotteita. Tutkimukset lähestyvät aiheitaan talouden näkökulmasta.

Patruunoiden vallasta kertovat Nordberg (1998) ja Siren (1997). He kuvaavat UPM:n edeltäjän, Yhtyneiden Paperitehtaiden, tarinan Juuso Waldenin historian kautta. He kertovat patruunan tärkeydestä ”omalle” teollisuusyhteisölleen. Tekijät selostavat Yhtyneiden toimintaa Valkeakoskella ja sitä, miten Valkeakoski kehittyi teollisuuden ansiosta. Siren kuvaa, miten Valkeakosken teollisuusyhteisö eli Juuson aikana ja kuinka useita maailmapoliittisesti merkittäviä henkilöitä vieraili hyvinvoivalla teollisuuspaikkakunnalla.

Yllä kuvattuihin aiempiin tutkimuksiin verrattuna oma tutkimukseni lisää tietoa taloudellisen ja poliittisen integraation keskinäisestä suhteesta. Tutkimukseni osoittaa teorian ja empirian kautta, miten ja miksi Suomen paperiteollisuudessa käsiteltiin integraatiota ja miten valtiovallan toiminta kietoutui tähän, samalla kun Suomen tapaus liitetään integraatioteorian kautta osaksi laajempaa integraatiota selittävää kehystä. Populaarissa keskustelussa politiikkaa pidetään usein uuden ajan airuena, mutta osoitan työssäni, kuinka Suomen integraatiota on käytännössä työntänyt eteenpäin teollisuuden pragmaattisuus yhdessä virkamiesten tekemän politiikan kanssa, eikä niinkään poliittinen idealismi.

Tutkimuksessani käytän aiemmasta tutkimuksesta poiketen neofunktionalismia ja liberaalia hallitustenvälisyyttä selittämään paperiteollisuuden integraatiotilannetta. Nämä teoriat auttavat selittämään paperiteollisuuden toimintatapoja ja ratkaisuja länsi-integraation yhteydessä sekä niiden yhteyksiä poliittiseen toimintaan. Tämä tarkoittaa erityisesti ylikansallisen ja kansallisen edun vuorovaikutusta paperiteollisuuden integraatioprosessissa ja integraation etenemistä ylikansallisesti läikkymällä tai kansallisten etujen ajamisena. Euroopan integraation suoria ja epäsuoria vaikutuksia on tutkittu lähinnä siltä kannalta, miksi pitäisi integroitua tai mihin se vaikuttaa.⁴⁴ Oma tutkimukseni tuo siis kansainvälisen politiikan tutkimuksen genreen Suomen paperiteollisuuden integraation, ja tässä käytän hyväkseni neofunktionalismia (läikkyminen) ja liberaalia hallitustenvälisyyttä (kansalliset edut).

1.3. Tutkimuskysymys

⁴¹ Jensen-Eriksen 2007, 115–157: tullimuurin välttäminen ja markkinoille pääsy sekä lännen viitekehityksessä pysyminen.

⁴² Jensen-Eriksen, 2007, 108–151, 346–365.

⁴³ Uusivuori, 1992.

⁴⁴ Sandholtz & Zysman 1989, 95–128 käsittelevät Euroopan vastausta muualta maailmasta tulevaan koventuvaan kilpailuun.

Tutkimukseni keskeisin tavoite on selvittää, miksi paperiteollisuus päätti osallistua integraatioprosessin, sekä selittää länsi-integraation vaikutukset suomalaisen paperiteollisuuden vientiyrityksiin samoin kuin se, miten paperiteollisuus vaikutti integraatioprosessiin. Tarkastelen vientiyritysten kautta koko metsäteollisuuden haasteita integraation eri vaiheissa. Samalla tulevat näkyviin teollisuuden eri toimijoiden kokemukset integraatiosta ja sen vaikutuksista sekä heidän suhteensa poliittisiin toimijoihin. Minkälaiset olivat paperiteollisuuden toimijoiden ja poliitikkojen keskinäiset suhteet integraatiokehityksen aikana?

Tutkimuskysymykseen vastatakseni tarkastelen integraation eri tasoja yritysten sekä koko paperiteollisuuden kannalta. Samalla hahmottuu kuva integraation laajasta vaikutuksesta Suomen metsäteollisuuteen ja metsä-/paperiteollisuuden vaikutuksesta integraatioon. Esimerkkeinä toimivat EU-FSA tai LBA/paperikonsultaatiot tai FSC vs. PEFC-keskustelu.⁴⁵ Miten integraatio vaikuttaisi vastaisuudessa metsäteollisuuden kehitykseen ja imagoon? Tästä esimerkkeinä ovat metsäteollisuuden sitominen kestäväan kehitykseen ja ns. EU:n vihreään talouteen. Aiemminhan kansainvälisen politiikan teorioita ei ole käytetty selittämään paperiteollisuuden integraatioprosessia. Tutkin siis kansallisen edun (liberaali hallitustenvälisyys) ja ylikansallisen edun (neofunktionalismi) yhtenevyyttä Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessissa: kansallisia etuja ylikansallisilla markkinoilla.

Näin muodostuu kuva integraation kehityksestä ja siitä, miten paperiteollisuus alun perin sai ajatuksen Euroopan yhteneville markkinoille lähtemisestä, sekä siitä, miten politiikan ja talouden näkemykset eroavat. Tutkin myös, mitkä olivat keskeiset vaikutukset kansainvälisen politiikan kannalta (ylikansallinen etu, läikkyminen sekä kansalliset edut ja poliittinen yrittäjyys) ja mikä täten oli suomalaisen paperiteollisuuden integraatiotarina.

Mielenkiintoisin aspekti on, että paperiteollisuus oli samalla sekä toimija että toiminnan kohde. Korostan tutkimuksessani paperiteollisuuden kiinteää yhteyttä ministereihin ja ay-johtajiin. Lisäksi myöhemmin 1980-luvulla imagosta tuli tärkeä ase markkinoilla.

Imagon käsitettä ei ole käytetty aikaisemmissa tutkimuksissa niin poliittisesti kuin itse sitä käytän. Imagosta tuli tärkeä, vaikka se on ns. pehmeä tekijä. Imago ja maine mahdollistavat paremman aseman markkinoilla. Parempi markkina-asema puolestaan on tie suurempiin voittoihin ja suuremmat voitot tie yhteiskunnan hyvinvointiin. Tämä tekee tutkimuksestani mielenkiintoisen, sillä se kuvastaa paperiteollisuuden asemaa yhteiskunnassa. Paperiteollisuus oli Suomen ”ikkuna” länteen ja tärkeä valuutan tuoja Suomen kansantalouteen. Vaikutussuhteet ovat monimutkaisia ja monisyisiä.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Seuraavassa luvussa (luku 2) käsitellään tutkimuksessani käytettyjä teorioita. Metodiluvussa (luku 3) tarkastellaan laadullisen metodin käyttöä tapaustutkimuksessa. Analyysiosuudet on jaettu kahteen lukuun.

⁴⁵ EU-FSA on EU:n metsästrategia, LBA on laillisesti sitova sopimus Euroopan metsistä. FSC ja PEFC ovat metsäsertifiointijärjestelmiä, joissa korostetaan sekä ekologisia että yritystoimintaan liittyviä аспекteja.

Niissä tarkastelen integraatiota eri vuosikymmeninä (1961–1984; luku 4) ja integraation eri tasoja (poliittinen ja taloudellinen ja teollinen integraatio 1984–1989; luku 5). Lopussa (luku 6) on tutkimukseni yhteenveto.

2 Euroopan integraatio ja teorit

Tässä luvussa käsittelen neofunktionalismin merkitystä integraatioteorianä. Esitän neofunktionalismin kehityksen kronologisesti ja tarkastelen sen historiallista kehitystä ja merkitystä integraatioteorianä: mitkä ovat neofunktionalismin pääväitteet sekä mitä kriitikot ovat niistä sanoneet? Lisäksi vertaan sitä muihin relevantteihin integraatioteorioihin, jotka tässä tapauksessa ovat funktionalismi, supranationalismi sekä liberaali hallitustenvälisyys. Lopussa luonnostelen oman teoriakontribuutioni, jonka avulla lähestyn tutkimuskysymystäni eli sitä, miten valitsemani integraatioteorit selittävät Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessia.

Integraatiolla tarkoitan institutionaalista kehitystä, josta ensimmäisinä esimerkkeinä ovat sopimus ECSC:stä/EHTY:stä (Euroopan hiili- ja teräsyhteisö), josta kehittyi Rooman sopimuksella (27.3.1957) Euroopan talousyhteisö (EEC). Euroopan talousyhteisö muuttui sopimuksella EEC:stä EC:ksi (1.7.1967). Seuraavaksi syntyi Maastrichtin sopimus (1992), joka astui voimaan 1.11.1993. Tuolloin alkoi kehittyä nykyinen unioni,⁴⁶ jolla on kapasiteettia olla talouspoliittinen vaikuttaja. Käsittelen siis integraatiota instituutioiden ja EU-politiikan kautta. Keskeisiä ovat Euroopan yhteisön/unioonin komissio, Euroopan parlamentti ja neuvosto sekä erilaiset tavoiteohjelmat.

2.1 Teorioiden merkitys Euroopan integraation tutkimukselle

Teorioiden avulla on mahdollista ymmärtää Euroopan integraatiota ja siihen liittyvää monimuotoisuutta. Wienerin ja Diezin mukaan Euroopan integraation teorit ovat kuin mosaiikki, joka hahmottuu tekijälleen vähitellen. Ei ole olemassa yhtä ainoaa teoriaa, joka selittäisi kaikki integraation aspektit.⁴⁷

Neofunktionalismi toi Euroopan integraation tutkimukseen alueellisen ja taloudellisen integraation näkökulman. Samoilla linjoilla on funktionalismi. Hallitustenvälisyudessa tärkeä painotus on hallitusten välinen poliittinen peli ja sen painottaminen yli kansallisuusrajojen. Tämä toi realismin takaisin Euroopan integraatiokeskusteluun.⁴⁸ Jokaisella aikakaudella on ollut oma teoriansa, jolla on yritetty selvittää muita teorioita paremmin Euroopan integraatiota sekä sen syitä ja seurauksia.⁴⁹ Teorit ovat jatkuvassa muutoksessa. Ne eivät ole monoliitteja.

⁴⁶ Nugent, 2006, 36–75; Dinan, 1999, 9–175; Dinan, 2010, 1–108; Gillingham, 2003, 34–80.

⁴⁷ Wiener & Diez, 2009, 19–20. Samaa sanoo Puchala, 1998 1–16, joka toteaa, että ei ole yhtä teoriaa, joka selittäisi koko Euroopan integraation.

⁴⁸ Moravcsik 1991, 19–56; 1993, 473–523 tai 1999, 267–306 tai Hoffmannin ajatukset kansallisvaltioista ja niiden pysyvyydestä 1966, 911 tai 1982, 20–36.

⁴⁹ Tutkimuksessani keskityn itselleni oleellisiin teorioihin eli neofunktionalismiin, liberaaliin hallitustenvälisyyteen, supranationalismiin sekä omaan teoriaviitekehitykseeni. Jätän uudemmat teorit tutkimukseni ulkopuolelle, koska tarkasteltavana on poliittinen, teollis-taloudellinen integraatio, joka on parhaiten kuvattu mainituissa klassisissa teorioissa (ylikansallinen etu tai kansallinen etu / läikkyminen, paperikonсультаatit). Vanhemmat teorit tavoittavat paremmin kansallisen ja ylikansallisen edun ristiriidan Euroopan integraatiossa sekä myös ylikansallisen edun ja kansallisen edun samankaltaisuudet eli sen, että kansalliset eturyhmät on saatava integraation taakse. Uudemmat teorit eivät ole relevantteja tutkimukseni kannalta, koska ne keskittyvät hallintaan ja sääntöihin, verkostoihin tai diskurssiin (institutionalismi, sosiaalinen konstruktivismi, hallintoteorit tai diskurssianalyysi).

Integraatiokehitystä tutkittaessa voidaan talouden ja politiikan lisäksi ottaa huomioon muutkin yhteiskunnan toimijat (kansalaisjärjestöt), mutta tässä ei keskitytä niihin. Lisäksi voidaan valita, halutaanko painottaa toimijaperiaatetta vai toimintaa kokoavan idean merkitystä. Valtaosa teorioista on toimijapainotteisia, koska siten on ollut helppoa saada aikaan toimivia teoreettisia malleja. Tässä työssä tarkasteltavat teoriat kuvaavat integraatiota prosessina ja keskittyvät toimijoihin (intressiryhmät, yritykset, hallitukset).

Jokainen teoria on tuonut jotain uutta integraatiosta käytävään (perustarina) keskusteluun. Kritiikki ja uudet näkökulmat ovat tuoneet niin teoreettisesti kuin historiallisesti Euroopan integraation tutkimukseen ja keskusteluun puolustajansa ja vastustajansa ja näin muokanneet integraation käsitettä.

Onko integraatio ollut ylikansallista vai kansallista? Tämä riippuu siitä, käyttääkö selityksenä neofunktionalismia vai liberaalia hallitustenvälisyyttä. Onko integraatio kansallisten hallitusten johtamaa kansallisen edun ajamista vai komissiovetoista ylikansallista sopimista? Euroopan integraatiota voidaan selittää molemmilla teorioilla viittaamalla vaikkapa yhteismarkkinoihin ja yhtenäisasiakirjaan, kauppaneuvotteluihin tai HVK:hon eli hallitustenvälisiin konferensseihin ja samoin Suomessa paperiteollisuuden osallisuutta prosessiin (maantieteellinen läikkyminen) ja toisaalta paperikonsultaatioihin.⁵⁰ Ydinkysymys kuuluu: Onko integraatio *ylikansallista vai hallitustenvälistä?*

2.2 Neofunktionalismin merkitys tutkimukselleni

Neofunktionalismi on relevantti tutkimukselleni, koska se selittää integraatiota talouden ja politiikan yhteenkietoutumisen kautta. Neofunktionalismin ytimessä ovat poliittinen ja taloudellinen ylikansallinen integraatio. Neofunktionalismi kuvaa näiden kahden aspektin integraatiokehitystä Euroopassa ja siten myös Suomessa.

Integraatiossa on tavoitteena teollisuuden ja politiikan yhteisten päämäärien saavuttaminen. Suomen paperiteollisuuden integroituminen Eurooppaan oli hyvä esimerkki tällaisesta integraatiokehityksestä. Esitän tuonnempana, että teoreettisessa keskustelussa on lisäksi otettava huomioon liberaali hallitustenvälisyys sekä supranationalismi, jotka kuvaavat Euroopan integraation kehitystä, mutta mielestäni eivät yksinään niin osuvasti kuin neofunktionalismi ja oma versioini siitä.⁵¹ Valtio ei ole ainoa toimija integraatiossa; muina toimijoina ovat yritykset ja kansalaisjärjestöt.

Neofunktionalismille vaihtoehdon esittävässä liberaalin hallitustenvälisen toiminnan teoriassa on politiikka jaettu ”korkeaan” ja ”matalaan” politiikkaan. Valtio nähdään ainoana merkittävänä toimijana.⁵² Liberaalin hallitustenvälisen toiminnan teoriassa on mainittu yrittäjyys. Tällä tarkoitetaan, että hallitukset toimivat

⁵⁰ Ks. luvut 2, 4, 5 ja 6

⁵¹ Haas, 1958; Moravcsik, 1998; Sandholtz & Zysman, 1989, 95–128.

⁵² Hoffmann (1966, 861–911) jakoi kirjoituksissaan politiikan korkeaan politiikkaan (turvallisuus) ja matalaan (talous). Lisäksi Hoffmann painotti kansallisvaltioiden merkitystä Euroopan integraatiossa.

kuten yritykset turvatessaan omia etujaan. Liberaalin hallitustenvälisyyden teoriassa ei ylikansallisuutta pidetä merkittävänä tekijänä.

Tässä tutkimuksessa, jossa käsittelen suomalaista paperiteollisuutta ja integraatiota, käyvät hyvin ilmi teollisuuden ja politiikan väliset suhteet: miten sekä Suomen metsäteollisuuden keskusliitto että ulkoministeriö edistivät integraatiota (komission kanssa käydyt paperikonsultaatit ja neuvottelut) ja miten molempia osapuolia tarvittiin integraation onnistumiseen (Suomen kannan ja Suomen paperiteollisuuden kansantaloudellisen merkittävyyden selittäminen komissiolle).

Paperiteollisuuden integraatiossa neofunktionalismi selittää ylikansallista integraatiota. Suomen paperiteollisuus toimi Euroopan markkinoilla ylikansallisesti. Paperiteollisuutemme yritykset olivat ylikansallisia toimijoita.

Neofunktionalismi kuvaa siis integraatioprosessin ylikansallisuutta, ja liberaali hallitustenvälisyys kuvaa valtioiden hallitsemaa neuvotteluprosessia. Molemmat teoriat ottavat talouden ja politiikan huomioon, mutta suurin ero on ylikansallisuuden ja kansallisen tason merkityksessä. Liberaali hallitustenvälisyys ei huomioi ylikansallista tasoa eikä pidä sitä merkittävänä. Neofunktionalismi taas näkee ylikansallisuuden olevan merkittävä tekijä nykyajan globalisoituneessa maailmassa. Neofunktionalismin pioneeri Haas ymmärsi muita ennen, että ylikansallisuuden avulla voidaan ratkaista entistä monimutkaisempia kokonaisuuksia.⁵³ Tämän takia neofunktionalismi on relevantti tutkimukselleni.

2.3 Neofunktionalismin alkujuuret

Neofunktionalismi on keskeinen integraatioteoria, kuten myös sen edeltäjä funktionalismi.⁵⁴ Teoria kehitettiin selittämään Euroopan integraatiota talouden sekä politiikan eri sektorien näkökulmasta. Tarkoituksena oli luoda teoria, joka kuvaa Euroopan integraatiota ja selittää sitä prosessia, joka oli integraation takana. Euroopan integraation ensimmäinen käytännön oppi-isä Jean Monnet halusi luoda todellisen ylikansallisen elimen, joka pystyisi edistämään integraatioprosessia Euroopan hiili- ja teräsyhteisössä.⁵⁵ Itse painotan Monnet'n kannattamaa integraation pragmaattisuutta.

Neofunktionalismin ja funktionalismin ajatus perustuu Euroopassa toisen maailmansodan johdosta saatuihin kokemuksiin. Teorian mukaan sota ja hävitys tai epäjärjestys eivät pysähdy valtioiden rajoille. Tästä seuraa, että valtioiden kyky ratkaista omat ongelmansa yksin kansallisesti on heikentynyt. Syy on asiakokonaisuuksien muuttumisessa niin laajoiksi, että niitä ei pystytä ratkaisemaan puhtaasti kansallisesti. Haasteeseen voidaan vastata laajentamalla valtioiden välistä yhteistyötä. Tämän katsottiin vaativan

⁵³ Haas, 1958a, 38–59 ja 1958c, 440–458.

⁵⁴ Mitrany, 1943/1966

⁵⁵ Tiilikaisen, 2007, 41–42, 44–45, Haasin ja Monnet'n ajatuksia integraatiosta. Tiilikainen painottaa neofunktionalismin muita kuin valtiollisia toimijoita integraatiossa (yritykset, yhteisöt ja kansalaisjärjestöt).

ylikansallisten päätöksentekomekanismien rakentamista.⁵⁶ Lisäksi kansallisvaltioiden heikkeneminen nähtiin sodan syynä, ei sen lopputuloksena. Tarvittiin laajempaa yhteistyötä ja ylikansallista elintä, joka auttaisi koko Eurooppaa eteenpäin.

Funktionalismia kehittänyt Mitrany tarkastelee ehtoja, joilla koko yhteiskunta saataisiin mukaan maailmanlaajuiseen integraatioon. Funktionalismi koettaa luoda integraatiota kansallisvaltioiden yläpuolelle, kun taas neofunktionalismissa prosessia lähestytään alueiden integraation kautta.⁵⁷ Mitrany näki Monnet'n enemmänkin pragmaattikkona, joka halusi luoda toimivan hallintojärjestelmän. Monnet halusi pragmaattista käytännönläheistä integraatiota, joka etenee ”häive”-integraationa.⁵⁸

Sekä funktionalismiin että neofunktionalismiin sisältyy ajatus integraatiosta prosessina. Se ei ole tila, vaan etenevä prosessiluonteinen tapahtumasarja. Tämä tekee integraatiosta haastavan hahmottaa. Funktionalismi yrittää luoda teoriaa globaalista integraatiosta, kun taas neofunktionalismi on alueellisen integraation prosesseihin pureutuva teoria. Keskeisistä neofunktionalisteista Haas on tutkinut ylikansallisuutta (ECSC), Lindberg enemmän talouspolitiikkaa ja sen piirissä tapahtuvaa integraatiota. Varsinkin EEC on ollut hänen tutkimuskohteenaan.

Neofunktionalismin mukaan pitää huolehtia läikkymisestä ja luoda oikeat olosuhteet. Haasin mukaan integraatio etenee ensiksi tietyltä talouden alalta toiselle ja poliittinen tahto tulee mukaan integraatioon vasta tämän jälkeen.⁵⁹ Tästä funktionalismia vastaan esitetystä kritiikistä syntyi neofunktionalismi.

Neofunktionalismiin sisältyy ajatus, että poliittinen läikkyminen ei tapahdu automaattisesti, kuten Mitrany oli ajatellut, vaan prosessiin täytyy sitoa toimijoiden omat intressit.⁶⁰ Tässä mielessä neofunktionalismi on realistisempi lähestymistapa kuin funktionalismi.

Neofunktionalismi ei pyri yhtä laajan skaalan integraatioon kuin funktionalismi, vaan tähtää rajallisempaan tavoitteeseen, jolla olisi enemmän onnistumisen mahdollisuuksia. Tällä tarkoitan alueellista pienten askelten integraatiota, jossa talous on mukana, samoin kuin lojaalisuus ja sosiaalinen aspektikin. Funktionalismissa on tavoitteena luoda koko yhteiskunnan kattavaa lojaalisuutta. Ajatus on idealistisempi, jopa naiivimpi.⁶¹

Molemmat teoriat pitävät tärkeänä, että koko yhteiskunta sitoutetaan integraatioprosessiin. Erona on, että neofunktionalismissa tämä pyrkimys kohdistuu eri tasoihin: talousvaikuttajiin ja poliittisiin toimijoihin.

Rosamond ja Beach ovat tulleet samanlaisiin tuloksiin Monnet'n integraatiota koskevista ajatuksista, siihen vaikuttavista tekijöistä ja siitä, mihin suuntaan integraatio tähtää päätöksenteossa.⁶² Teoria ja sen painotukset

⁵⁶ Lindberg & Scheingold, 1970, 5–6. Kirjoittajien mukaan 1900-luvun alusta olisi ehkä pääteltävissä, että kansallisvaltiot ovat epäonnistuneet ongelmien ratkaisussa.

⁵⁷ Rosamond, 2000, 69; Pentland, 1973, 81–83, 129–131; Haas 1958, 10.

⁵⁸ Rosamond, 2000, 50; Bache & George, 2001, 5–16.

⁵⁹ Bellers & Häckel, 1990, 294–295.

⁶⁰ Haas, 1958, 3–59; Haas, 1964, 3–25.

⁶¹ Rosamond, 2000, 66.

⁶² Monnet'n ajatus integraatiosta oli ”integration by stealth” eli huomaamaton, vaihkeinen integraatio. Hän oli varovaisen teknokraattisen etenemisen kannalla.

ovat sidoksissa tiettyyn aikaan: 1950- ja 1960-luvun neofunktionalismin kuvaan ylikansallisesta maailmantilanteesta. Kehitys näytti tuolloin loogiselta.⁶³ Ensin tulisi taloudellinen ja sitten poliittinen integraatio. Prosessi ei vain olisi niin automaattinen kuin Haas alun perin esitti.

Talouden puolesta on puhunut myös Deniau, jonka mukaan ”[n]äyttää olevan, että vahva talous, joka perustuu suureen markkina-alueeseen, on vahvimmillaan kriisin sattuessa. Tietyn pisteen saavutettuaan kriisi kuitenkin vaikuttaa. Tähän voi vastata vain suuremmalla taloudellisella integraatiolla, koska koko prosessi on uhkapeliä.”⁶⁴ Deniau tarkoitti, että tulevaisuus on aina tietyssä mielessä uhkapeliä ja panokset vain kasvavat. Vastaus on yhä suuremmat ja vakaammat markkinat, mieluiten vielä ylikansallisesti johdetut markkinat, sillä kansalliset intressit tekevät markkinoista oman nationalismin areenan. Tämä tuo mukanaan epävakautta ja epätervettä kansallista kilpailua sekä politiikan liiallista sotkeutumista selvään markkinatilanteeseen. Tämä olisi ns. epäsuotuisan markkinatilanteen korjaamista poliittisin ja talouspoliittisin mekanismein (suojatullit, devalvaatiot jne.).

Integraation konkretia

Integraation taustalla oli konkreettinen ajatus tehdä sodista vaikeampia aloittaa ja hyödyttömiä, jotta ne eivät palvelisi kenenkään etuja. Ajatus oli uusi, mutta sillä oli voimakkaita kannattajia.⁶⁵ Euroopan integraatio sai alkunsa Ranskan ja Saksan johtajien yhteistoiminnasta, ja tästä puolestaan Haas sai idean työhönsä.

Integraation edetessä hänen oppilaansa Lindberg tutki EEC:tä ja taloudellista integraatiota. Myöhemmin myös Schmitter⁶⁶ kehitti teoriaa.

Neofunktionalismin hypoteesit ovat:⁶⁷

1. Keskeisten instituutioiden tulee olla näkyviä (näkyvästi mukana integraatiossa).

⁶³ Tranholm-Mikkelsen, 1991, 1–4.

⁶⁴ Deniau, 1962, 137.

⁶⁵ Heihin lukeutuivat mm. Monnet, Schuman, Adenauer ja Spaak Vrt. Moravcsik, 1999, 270–298. Moravcsik toteaa, että merkittävien poliittisten henkilöiden arvoa on integraatioprosessissa liioiteltu. Moravcsik perustelee väitettään sillä, että hänen tutkimuksissaan ei ylikansallisesti merkittävistä poliitikoista ole löytynyt todellista todistusaineistoa, joka tunnustettaisiin akateemisissa piireissä. Omien haastattelujeni perusteella tietyillä henkilöillä on ollut merkitystä Euroopan integraation käynnistämiseksi, esimerkiksi Monnet’n rooli ECSC:n perustamisessa ja Yhdysvaltain-suhteissa. Monnet’n hyvät suhteet Yhdysvaltain ulkoministeri Dullesiin olivat arvokkaita integraatioprosessin alkuvaiheissa. Spinelli suunnitteli 1940-luvulla Euroopalle liittovaltionrakennetta. Spaak oli Euroopan yhtenäisyyden puolestapuhuja. Adenauer pyrki vahvasti yhteistyöhön Ranskan kanssa Ruhrin alueen kysymyksessä, mistä myöhemmin sukeutui Euroopan hiili- ja teräsyhteisö. Diebold on kuvannut, kuinka merkittävää Dullesin ja Achesonin tuki oli Euroopalle. Myös Urwinin ja Gillinghamin töissä esitetään joukko vaikuttavia persoonia, jotka veivät Euroopan integraatiota eteenpäin. Itse katson, että henkilöillä oli merkitystä Euroopan integraatioprosessissa.

⁶⁶ Wiener & Diez, 2004, 47–70. Kriitiikin kärki kohdistui läikkymisen automaattisuuteen. Schmitterin mukaan läikkyminen ei ollut automaattista, vaan sille oli luotava otolliset olosuhteet. Jäsenmaiden poliittiset olosuhteet oli luotava suopeiksi ylikansallisuuden ajatukselle. Schmitter, 1970, 836–868; Haas (1970, 607–646; 1976, 173–212) ja Lindberg & Scheingold (1970, 200–212) tulivat samoihin johtopäätöksiin.

⁶⁷ Rosamond, 2000, 59.

2. Instituutioiden pitää olla ominaisuuksiltaan niin vahvoja, että ne pystyvät kehittämään sekä sosiaalista että taloudellista prosessia. Täten niiden mandaatin täytyy olla vahvempi kuin normaalilla kansainvälisellä organisaatiolla.
3. Tehtävien pitää olla laajenevia, jotta integraatio voi edetä.
4. Valtioiden pitää saada jotain konkreettisia projekteista, joita ne tukevat. Tällä konkreettisuudella taataan se, että valtiot tukevat prosessia.

Yllä olevassa luettelossa painottuu, että prosessi ei ole automaattinen, vaan sitä on tuettava. Itse painotan kansallisvaltioiden tukeman ylikansallisuuden merkitystä teollisuuden ja politiikan tasolla. Euroopassa kilpailu on ollut pitkään ylikansallista. Tuotteet liikkuvat markkinoilla ilman kansallista painotusta sinne, missä on suurin kysyntä. Kilpailu- ja markkinaongelmat eivät pysähdy kansallisille rajoille, vaan kilpailu on ylikansallista, globaalia. Kilpailu luo markkinoita ja parhaiten markkinoihin voi vaikuttaa olemalla markkinoilla aktiivinen ylikansallinen toimija.

2.4 Neofunktionalismin keskeiset käsitteet

Lindbergin ja Haasin ydinajatus on, että integraatiosta on pidettävä huolta. Tämä tapahtuu siten, että edunvalvonta ja eturyhmät sitoutuvat integraatioon. Integraatiolle on tärkeää saada kansallinen tuki. Ilman eturyhmiä integraatio ei etene yhteiskunnassa. Lisäksi instituutioiden näkyvyys on varmistettava.

Tämä tarkoittaa, että integraation takana on yhteiskunnan tuki, joka antaa instituutioille pohjan edistää integraatiota ylikansallisesti kansallisten intressien ”ristiaallokossa”.

Läikkyminen

Neofunktionalismin peruskäsite on ”spill-over”-efekti eli kehityksen ”läikkyminen”. Integraatio etenee toimialalta toiselle, yksi kompetenssiala kerrallaan. Esimerkkinä voidaan ottaa vertaus puusta: integraatio etenee oksalta oksalle, kunnes koko puu on integroitunut. Tämä on neofunktionalismin ja sen edeltäjän funktionalismin keskeinen idea.⁶⁸ Alun perin Haas tarkoitti tällä termillä, että talouden integraation kehittyessä ja syvetessä syntyy painetta laajentaa integraatiota muille aloille. Näin integraation olisi mahdollista laajentua myös poliittiseksi integraatioksi. Integraatio etenee tietyltä talouden alalta toiselle ja vasta sen jälkeen poliittinen tahto tulee mukaan integraatioon. Kokonaisvaltaisen integraation edellytys on, että yhteiskunnan päättävät voimat ovat mukana samalla viivalla.⁶⁹ Haasilla ei sinänsä ollut poliittisia

⁶⁸ Haas, 1957, 283–317; Lindberg & Scheingold 1970, 7; Tranholm-Mikkelsen, 1991, 4; Rosamond, 2000, 50; Wiener & Diez, 2004, 45; Sandholtz & Zysman, 1989, 98; Majone, 2005, 42–43; Eichner & Voelzkow, 1994, 12; Cram, Dinan & Nugent, 1999, 9–10; Antola & Tuusvuori, 1983, 36–43.

⁶⁹ Haas, 1958, xii; Haas, 2004, 11–19; Haas, 2001, 23; Lindberg, 1963, 3–8, 13–46; Linberg & Scheingold, 1970, 6–11; Nelsen & Stubb, 1994, 111; *ibid.* 2006, 145–162; Rosamond, 2000, 50–54; Schmitter, 2004, 52–55; Tiilikainen, 2007, 41–45; Eilstrup-Sangiovanni, 2006, 89–105; Nugent, 2006, 562–565; George & Bach, 2002, 9–12; McCormick, 2005, 16–17; Tranholm-Mikkelsen, 1991, 1–4; Antola & Tuusvuori, 1983, 36–43.

tavoitteita. Hänen johtoajatuksenaan oli Euroopan yhdentymistä koskevan teorian luominen ja Euroopan integraation kuvaaminen kokonaisvaltaisesti.

Haasin oppilas Lindberg painottaa *policyn (toimintaperiaatteen)* merkitystä ja valtioiden sitomista integraatioon ja läikkymiseen. Spill-over toimii vain, jos itse tehtävä läikkyy eteenpäin.⁷⁰ Tällä tarkoitetaan toimijoiden sitomista läikkymiseen ja integraation tunnustamiseen sekä asian aktiivista poliittista ajamista.⁷¹

Lindbergin mukaan läikkymistä suojellaan laajentamalla integraation sektoreita, jotta jo integroitunut alue saadaan toimimaan. Integraation täytyy laajeta itsensä vuoksi, jotta se olisi elinkelpoinen ja toimisi kunnolla. Luomalla integraatiolle sopivat olosuhteet saadaan prosessia eteenpäin ja kehitys jatkuu. Lindberg ei siis pidä prosessia automaattisena samalla tavalla kuin Haas. Erityisen hankalaa olisi saavuttaa automaattisesti etenevää integraatiota, jos kaikki toimijat eivät tukisi sitä – mihin kuitenkin olisi ilmeisen vaikea päästä. Lindbergin näkemyksiin vaikutti se, että tutkijana hän keskittyi EEC:n tutkimiseen ja painotti integraation taloudellista puolta. Haas sitä vastoin (1958) loi mallin ylikansallisen elimen (Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, ECSC) poliittisista ja taloudellisista vaikutusmahdollisuuksista.⁷² On hyvä huomata, että Haas siirtyi ajan myötä Lindbergin suuntaan, kun integraation tutkimukseen tuli mukaan Hoffmannin ehdottamaa hallitustenvälisyyden teoretisointia.

Lindberg tuo esiin ne mahdollisuudet, joilla EEC:n integraatio saattaa edetä. Ero Haasin ECSC:n pohjalta esittämiin ajatuksiin nähden oli, että Haas uskoi lähes automaattiseen läikkymiseen ja lojaalisuuden siirtymiseen sekä eliittien saamiseen ajatuksen tueksi.⁷³ Haas painotti ECSC:ssä korkeaa viranomaista (High Authority, HA). Tämä oli instanssi, joka piti organisaatiossa huolta ylikansallisesta toiminnasta.⁷⁴ Haas toteaa, ettei Euroopan integraatiossa ollut helppoa edustaa ylikansallisuutta, ja siksi korkea viranomainen ei ollut niin tehokas kuin Monnet olisi halunnut sen olevan. Ylikansallisuus oli kehittyvässä Euroopassa (1960-luvulla) jäämässä hallitustenvälisten toimintojen alle.

Läikkymisen uusi tuleminen

Tranholm-Mikkelsen esittelee muita läikkymisen tapoja. Ne ovat *poliittinen, funktionaalinen ja kultivoitunut* läikkyminen.⁷⁵ Yllä olen viitannut lähinnä kahteen ensimmäiseen, mutta on syytä selvittää kaikkien kolmen keskinäisiä eroja. Alun perin Haasin neofunktionalismissa oli kahdenlaista läikkymistä: poliittista ja funktionaalista. Yleensä, kun puhutaan läikkymisestä (spill-over), sillä tarkoitetaan kirjoittajan mukaan joko funktionaalista tai poliittista läikkymistä. Usein ilmiö on näiden kahden väliltä, tai sitten molemmista puhutaan samana asiana.⁷⁶ Haas mainitsee maantieteellisen läikkymisen, mutta vain esimerkkinä Isosta-

⁷⁰ Lindberg, 1965, 57; Haas, 1961, 368.

⁷¹ Lindberg, 1963, 10–13, 3–26.

⁷² Haas 1958, 38–58; 1958c, 440–458 .

⁷³ Haas, 1958, 19–29.

⁷⁴ Haas, 1958, 451–485 sekä 106–110.

⁷⁵ Tranholm-Mikkelsen, 1991, 4–6; Majone, 2005, 42.

⁷⁶ Haas, 1958, 291–299; Lindberg, 1963, 6–30; Nugent, 2003, 2006.

Britanniasta ja sen taloudesta. Tranholm-Mikkelsen loi ajatuksen kolmannesta eli kultivoituneesta läikkymisestä.⁷⁷ Tranholm-Mikkelsen toistaa Haasin ja Lindbergin ja myös Nugentin⁷⁸ läikkymisestä esittämät ajatukset.⁷⁹ Tältä pohjalta voidaan esittää seuraavat määritelmät:⁸⁰

Poliittisessa läikkymisessä instituutioiden ja ryhmien johtajat, ns. eliitti, huomaavat, että on parempi toimia ylikansallisesti yhteisen edun nimissä. Siten saadaan turvattua myös omat kansalliset edut (ryhmän edut).

Funktionaalisisessa läikkymisessä tietyltä teollisuuden alalta lähtevä integraatio kantaa sisässään integraation siemenen, ja se ohjaa muita teollisuudenaloja integraation pariin. Näin integraatio leviää talouden piirissä ja voimistaa poliittista ja kultivoitunutta läikkymistä.

Kultivoitunut läikkyminen on perinteisten korkean tason poliittisten toimijoiden aikaansaamaa auttavaa läikkymistä, erityisesti keskeisten instituutioiden johtajien aikaansaamaa integraatiota. Tämä ulottuu pidemmälle kuin perinteinen diplomatia, koska se saavuttaa laajemman väestön ja täten sillä on enemmän vaikutusta.

Esitän, että on mahdollista selittää tietty osa Euroopan integraatiosta funktionaalisella ja poliittisella läikkymisellä, jota höystetään federalismilla. Samalla ylikansallisuuden vaikutus on merkittävä. Ilman ylikansallisuutta ei integraatiossa saavuteta niitä tavoitteita, jotka Haas alun perin asetti teoriansa perusteeksi. Ilman ylikansallisuutta ei voi olla federatiivista rakennetta. Federatiivisuus (liittovaltiomaisuus) on ylikansallisuutta tukeva ajastussuunta. Itse näen, että neofunktionalismi tarvitsee enemmän teollisia integraatio-osia ja federatiivisuutta joka antaa poliittiseen integraatioon lisää tehoa.

Ruohonjuuriläikkyminen (RJJ)

Oma läikkymismallini eli *ruohonjuuriläikkyminen* perustuu yhteiskunnan ruohonjuuritasolla teollisen integraation avulla tapahtuvaan läikkymiseen. Näin saadaan sosiaalinen perusta ylikansallisuudelle ja läikkymiselle. Tämä tapahtuu, kun teollisuuden toimijat (yritykset, toimihenkilöt ja työntekijät) ovat yhteydessä toisiinsa, ja siten ajatus integraatiosta ja sen eduista huomataan ruohonjuuritasolla ja integraatio etenee. Suomen paperiteollisuudessa oli työnantajien ja työntekijöiden yhteinen etu, että yritys pääsi Euroopan markkinoille ilman tulleja.

Tärkeintä on ymmärtää läikkymisen perusajatus ja tutkia, toimiko se omana aikanaan ja yhä edelleen tietyssä ympäristössä. Myös suunnitelmien tulee olla tavoitelähtöisiä ja itseohjautuvia. Tämän vuoksi paino on alueellisilla instituutioilla ja niiden arvon lisäämisellä.⁸¹ Asian voisi nähdä siten, että Monnet'n ajatus

⁷⁷ Tranholm-Mikkelsen, 1991, 4–6; George & Bach, 2002, 10–13; Haas 1958, 313–317.

⁷⁸ Nugent, 2003, 479–481.

⁷⁹ Nugent, 2003, 479–481; Nugent, 2006, 546–548.

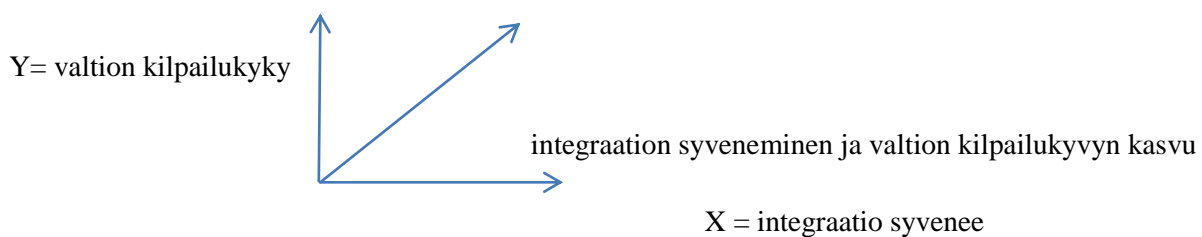
⁸⁰ Tranholm-Mikkelsen, 1991, 4–8, 12–16.

⁸¹ Rosamond, 2000, 56.

pragmaattisesta liittovaltiollisfunktionalismista (*federal-functionalism*) yhdistettynä Haasin ja Lindbergin ajatuksiin luo Euroopan integraatiolle vakaan pohjan.⁸²

Maantieteellinen läikkyminen

Maantieteellinen läikkyminen on mielenkiintoinen läikkymisen muoto.⁸³ Maantieteellisessä läikkymisessä (MTL) tietyn valtion tietty teollisuudenala pitää huolen siitä, että se pääsee mukaan integraatiokehitykseen. Teollisuudenala siis huolehtii siitä, että se ei jää kehityksestä jälkeen ja ettei sen kilpailukyky olisi vaarassa huonontua. Maantieteellinen läikkyminen edustaa neofunktionalismin ja muiden käyttämieni integraatioteorioiden perusajatusta taloudellisesta ja teollisesta integraatiosta Euroopan integraation moottorina. Maantieteellisen läikkymisen voi sanoa edustavan Porterin timantin⁸⁴ ajatusta yritysten kilpailukykyvystä. Alla on kuvaus miten integraation edetessä kilpailukyky kasvaa.

Kaavio 1. Integraation eteneminen

Näiden teoreettisten osioiden avulla rakennan oman integraation läikkymismallini. Läikkyminen ja integraation eteneminen varmistetaan sillä, että edetään häivemäisesti, pragmaattisesti painottaen taloutta ja poliittista integraatiota ja varmistamalla, että taustatekijät ovat kunnossa. Samalla avataan toinen rintama, jossa edetä, eli hallitustenväliset neuvottelut. Tuodaan poliittinen yrittäjä esiin tukemalla sitä poliittisen ja taloudellisen integraation tasolla ja tuomalla komissio vahvasti mukaan neuvotteluihin teollisuuden kanssa.⁸⁵

Häiveintegraatio on käsite, jolla selitetään Monnet'n kuvaamaa integraation etenemistä. Monnet'n häiveintegraatio oli käytännöllistä ja huomaamatonta ”pienen askelten” integraatiota, jolla osapuolet (jäsenvaltiot) saatiin mukaan.

Seuraavassa taulukossa on esitetty käyttämäni integraatioteoriat ja niiden keskeisimmät premissit.

Teoria	Keskeisimmät premissit ja integraation painotus	Toimintataso ja toimijat	Integraation etenemisen suunta ja eturyhmien
--------	---	--------------------------	--

⁸² Mitrany'n mukaan federaalis-funktionalismi oli Monnet'n ajatuksia parhaiten kuvaava sana. Monnet halusi luoda ylikansallisuutta, mutta ranskalaisen teknokraatin otteella (ks. George & Bache 2001, 8–9). Monnet halusi integraation etenevän huomaamattomasti, koska hänellä oli ensisijaisesti mielessä pragmaattisen politiikan idea. Mitrany antoi hänen ideoilleen nimen *federal-functionalism*. (vrt Chyrsschoou 2008, 28).

⁸³ Haas, 1958, 311–317 + 331.

⁸⁴ Portertin timantti, tässä työssä tarkemmin s. 51–55. Tämä alaluku on yleisesitys maantieteellisestä läikkymisestä.

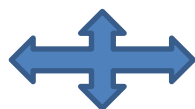
⁸⁵ Jos Euroopan parlamentti ymmärtäisi asemansa tuoman vastuun, sen olisi mahdollista tulla vahvemmin esiin Euroopan integraatiossa.

			merkitys integraatiolle
NF	läikkyminen	ylikansallinen	alhaalta ylöspäin
NF	ylikansallisuus	komissio	eturyhmät saatava integraation taakse.
NF	kollektiiviset ideat		
NF	ulkoistuminen		
NF	sirpaloitunut asiayhteys		
NF	lojaalisuuden siirtymä (henkilötasolla)	ylikansalliset eturyhmät	
NF	taloudellis-teollinen integraatio, jota seuraa poliittinen integraatio	kansallisvaltiot	
LI	kansallinen etu	kansallinen	ylhäältä alaspäin
LI	poliittinen yrittäjyys	kansallisvaltiot	eturyhmät saatava integraation taakse.
LI	suuret sopimukset	neuvosto (Council)	
LI	kollektiiviset ideat ja turvallisuusaspekti	kansalliset eturyhmät	
Suprn.	transnationaalinen paine edistää integraatiota	transnationaaliset toimijat (yritykset tai etujärjestöt)	alhaalta ylöspäin
Suprn.	pakettikaupat	transnationaalinen taso	eturyhmät ovat integraation takana
Suprn.	transnationaalinen taloudellinen integraatio	komissio ja neuvosto	
OTVK	ylikansallinen poliittinen paine	kansallinen ja ylikansallinen taso teollisuudessa ja politiikassa	alhaalta ylöspäin tai ylhäältä alaspäin
OTVK	kansallinen poliittinen paine	Kansalliset hallitukset, ministeriöt	eturyhmät on saatava integraation taakse
OTVK	taloudellis-teollinen paine	Komissio	
OTVK	pragmaattinen häiveintegraatio	Ylikansalliset yritykset ja kansalaisjärjestöt	
OTVK	ylikansallis-kansallinen talous- ja poliittinen integraatio		
OTVK	kansallis-ylikansallinen talous- ja poliittinen integraatio		
OTVK	ylikansallinen ja kansallinen poliittinen yrittäjyys		

Taulukko 1. Käyttämäni integraatioteoriat ja niiden keskeisimmät premissit.⁸⁶

komissio

paperiteollisuus

ylikansalliset eturyhmät

kansalliset hallitukset

kansalliset eturyhmät

Kaavio 2. NF⁸⁷ ja merkittävät integraatiotoimijat

⁸⁶ Sirpaloitunut asiayhteys ja ulkoistuminen tulivat neofunktionalismiin v. 1975, ja siksi selitän niiden merkityksen myöhemmin luvussa. 2.5, s.42.

komissio

kansallinen hallitus

paperiteollisuus

ministeriö (ulkoministeriö)

edunvalvontayhteisö (muu kuin teollinen/kaupallinen)

ekologinen tai sosiaalinen (esim. WWF)

Kaavio 3. Supranationalismi ja integraatiossa vaikuttavat toimijat

muut kansalliset hallitukset

kansallinen hallitus

komissio

paperiteollisuus

ministeriö (ulkoministeriö)

edunvalvontayhteisö (muu kuin teollinen/kaupallinen)

ekologinen tai sosiaalinen (esim. WWF)

Integraatio hakee konkretiaa ja taustatukea

Kaavio 4. Liberaali hallitustenvälisyys ja integraatiota koskevan päätöksenteon vaikuttamisrakenne

Olen tähän mennessä esittänyt Lindbergin ja Haasin ydinajatuksiin tukeutuen, että integraatiosta on huolehdittava. Tämä tapahtuu siten, että edunvalvonta ja eturyhmät tukevat integraatiota. Yhteiskunnan tuki antaa instituutioille pohjan toimia integraatiossa ylikansallisesti kansallisten intressien ristiaallokossa. Painotan ylikansallisuuden merkitystä ja teollisuuden ja politiikan sille antamaa tukea. Näkemykseni mukaan *jokapäiväisen käytännön integraation* (ns. pragmaattisen integraation) varmistaminen on mahdollista teollisen integraation kautta. Teollisessa integraatiossa otetaan huomioon jokapäiväisen toiminnan kannalta tärkeä integraatiokehitys. Lääkkyminen etenee, kun siitä on jotain käsin kosketeltavaa hyötyä. Tämä tarkoittaa häiveintegraatiota teollista kilpailukykyä unohtamatta.

⁸⁷ NF on neofunktionalismista käyttämäni lyhenne, samoin kuin LI on liberaalin hallitustenvälisyyden lyhenne ja Suprn. supranationalismin lyhenne ja OTVK oman teoreettisen viitekehyksen lyhenne.

Integraatioprosessissa pitää olla konkretiaa, johon poliittiset toimijat (poliitikot) voivat tarttua ja kokea saaneensa hyötyä. Kaikista tärkeintä on, että heidän intressissään on luovuttaa päätöksenteon kansallista suvereenisuutta ylikansalliselle elimelle. Esitän, että neofunktionalismia voidaan soveltaa selvitettyä läikkymistä alalta alalle ja kun tutkija muistaa kontekstin, jossa teoria on kehitetty. Euroopassa on (edelleen) ylikansallisia elimiä, esim. EU:n komissio, jotka ovat integraation moottoreita tämän jo kliseisen termin täydessä merkityksessä. Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessissa erityisesti maantieteellinen läikkyminen on ollut tärkeä läikkymisen muoto.

Rosamondin mukaan Haasilla on kolme peruskriteeriä, jotka on täytettävä erikseen, jotta integraatio etenisi. Nämä kriteerit ovat pluralistinen yhteiskuntarakente, merkittävä taloudellinen ja teollinen kehitys sekä osallistujien yhteiset ideologiset toimintatavat.⁸⁸ Lisäksi tämän teorian kautta voidaan yhdistää taloudellinen ja poliittinen integraatio ja tarkastella, niiden vuorovaikutusta Euroopassa. Neofunktionalismi painottaa toimijoita ja prosessia eikä niinkään tuloksia.⁸⁹ Toisena lisähuomiona esitän, että politiikka on ryhmäpainotteista toimintaa. Tähän perustuu se huomio, että kansainvälinen politiikka voi ottaa kansallisen politiikan muodot. Tämä tarkoittaa, että edistetään kansallista etua kansainvälisen politiikan toimintakentällä. Näin kansainvälinen politiikka voi tulla mukaan kansalliseen politiikkaan ja kahdesta eri politiikasta voi tulla yksi ainoa politiikan kokonaisuus.⁹⁰

Vaikka neofunktionalismissa sidotaan poliittiset vaikuttajat prosessiin, se ei takaa, että politiikka kotona ja kansainvälisissä asioissa olisi samanlaista ja samansuuntaista. Tämä voisi onnistua ainoastaan, jos neofunktionalismi omaksuisi tiukemmin federalismin piirteitä. Kuten Lindbergin ja Scheingoldin tutkimuksen lopussa sanotaan: valjastetaan toimintaan intressiryhmiä, jotka pitävät huolta, että politiikassa otetaan huomioon kansallinen intressi, vaikka se olisikin ylikansallista.⁹¹ Tämä tarkoittaa pragmaattista lähestymistapaa ja vähittäistä integraatiota, jota on neofunktionalismissa (varsinkin Leon N. Lindbergin kirjoituksissa).⁹² Toinen vaihtoehto on yhdistää neofunktionalismi liberaalin hallitustenvälisyyden kansallisiin etuihin. Näin saataisiin ylikansallisen kansallinen intressi paremmin esiin Euroopan integraation teoreettisissa tarkasteluissa.

2.4.1 Poliittinen integraatio

Poliittinen integraatio oli Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessin ytimessä, vaikka sitä ei aina ääneen sanottu. Tiiviimpien teollisten yhteyksien luomiseen oli sisällytetty myös kuuluminen samaan kategoriaan – niin poliittisesti kuin taloudellisesti - Keski-Euroopan kohdemarkkinoiden kanssa. Itse integraatio eteni vain, jos toimijat (poliitikot, virkamiehet ja yritysten omistajat/työntekijät) kannattivat

⁸⁸ Rosamond, 2000, 55, 58, 69; Haas, 1961, 367–368.

⁸⁹ Rosamond 2000, 55–58.

⁹⁰ Rosamond, 200, 56.

⁹¹ Rosamond 2000, 59.

⁹² Lindberg, 1963, 3–26, 107–116, 283–295; Lindberg & Scheingold, 1970, 274–278; toisaalta Schmitter, 1969, 160–166 (läikkymisen epäautomaattisuus [spill-around ja spill-back]).

integraatiota. Toimijoiden täytyi nähdä etenevän integraation tuoma hyöty ja siten saada ”myytyä” ajatus integraation hyödyllisyydestä omille organisaatioilleen ja ns. sidosryhmille.

Haas määrittelee poliittisen integraation seuraavasti:⁹³ ”Kansallisvaltioita houkutellaan siirtämään lojaalisuutensa uudelle ylikansalliselle keskukselle, jolla on kansallisvaltiot ylittävää lainsäädäntövaltaa.

Haasin neofunktionalismin ydin on, että poliittiset toimijat täytyy sitoa integraatioon mukaan poliittisen integraation edistämiseksi. Kuten aikaisemmin totesin, neofunktionalismissa näkyy prosessin painottaminen.⁹⁴ Lindberg on varovaisempi kuin Haas omassa poliittisen integraation määritelmässään: ”Erityisillä ehdoilla poliittinen integraatio on prosessi, jossa valtiot ovat valmiita avainaloilla tekemään päätöksiä yhdessä tai antamaan päätösvaltaa uudelle ylikansalliselle keskukselle.”⁹⁵

Prosessin korostaminen on yksi neofunktionalismin keskeisistä opeista. Integraatio ei ole tila, niin kuin se on Deutschin transaktionalismissa, vaan se on toimijakeskeinen prosessi. Toimijoita ovat poliittiset ryhmät ja niiden johtajat, yritykset sekä muut teollisuuden edustajat ja lopulta myös yleinen mielipide. Painostusryhmät ryhmittyvät integraation tasolle eivätkä vastusta sitä. Näin integraation kannattamisesta tulee ns. yleinen mielipide yhteiskunnassa.^{96 97} ”Kun integraatioprosessi etenee, oletetaan, että arvot muuttuvat. Ne jalostuvat kansallisista arvoista enemmän ylikansallisiksi.”

On tärkeää huomata, että lojaalisuutta voidaan tavoitella erilaisten kehityskaarien kautta. On olemassa kolme erilaista vaihtoehtoa. Ensiksi lojaalisuus on lopputulos, toisin sanoen sitä halutaan sen itsensä vuoksi. Toiseksi lojaalisuus voi syntyä painostuksen vastapainona, toisin sanoen reaktiona valtaan ja sen harjoittamaan painostukseen. Kolmanneksi lojaalisuutta kehittyy sattumalta, välittäjänä vallan ja eri ryhmien välille.⁹⁸ Lojaalisuutta ilmenee kaikissa mainituissa tapauksissa enemmän tai vähemmän suoraan vain, jos intressiryhmät ovat integraation takana ja siten antavat oman ryhmänsä lojaalisuuden integraatioprosessin käyttöön. Toisin sanoen integraatio ei etene, elleivät intressiryhmät ole integraation kannalla. Integraatiolle oli ja on lisäksi tärkeätä, että taustatekijät, jotka mahdollistavat integraation jouhean etenemisen, ovat kunnossa. Nye on luokitellut taustatekijät rakenne- ja huomaamiseksi:⁹⁹

1. yksiköiden tasainen integraatiosuunnitelma, ts. symmetria
2. yksiköiden kyky reagoida ja omaksua asioita integraatioprosessissa
3. yhteiskunnassa vallitseva pluralismin taso
4. eliitin tuki integraatiolle
5. integraation hyötyjen ymmärtäminen koko yhteiskunnassa

⁹³ Haas, 1958, 16; 1958, 11–19.

⁹⁴ Haas, 1958, 11.

⁹⁵ Lindberg, 1963, 5–6, 27–46.

⁹⁶ Lindberg, 1963, 5–6, 27–46.

⁹⁷ Haas, 1958, 13–14.

⁹⁸ Haas, 1958, 14.

⁹⁹ Rosamond, 2000, 72; Pentland, 1973, 211; Nye, 1965, 878 ja 1970, 821.

6. toimijoiden oma kyky hahmottaa ulkoinen asemansa
7. integraation alhaiset kustannukset yhteiskunnalle

Nämä kaikki tekijät ovat edistäneet integraatiota ja varmistaneet, että *todellista* integraatiota tapahtuu. Samalla asiasta kiinnostuneet yhteiskunnan eri tahot ovat saaneet käsityksen siitä, kuinka monesta näkökulmasta integraatiota voi tarkastella.

2.4.2 Taloudellinen integraatio¹⁰⁰

Taloudellinen integraatio oli Suomen paperiteollisuuden keskeisiä integraatiotavoitteita poliittisen integraation ohella, sillä molemmat palvelivat samaa isäntää eli markkinoita: miten saada paperia Euroopan markkinoille ja pysyä kilpailijamaiden mukana. Taloudellisen integraation tärkeimmät aspektit teollisuuden ja yleensäkin kansantalouksien kannalta ovat:

1. tullien ja muiden maksujen vähittäinen poistaminen jäsenmaiden välisestä kaupasta
2. yksipuolisten kauppaehteiden poistaminen sovitun ajan kuluessa; päätökset on tehtävä yhteisesti
3. yhteiset päätökset ja toimet niiden ongelmien suhteen, joita sopijapuolille aiheutuu vapaasta kaupasta
4. kilpailulainsäädännön ja kansallisten päätöksentekomekanismien osittainen kansallinen harmonisointi
5. vapaa työvoiman ja pääoman liikkuvuus (nykyään myös ihmisten ja palvelujen)

Haas huomauttaa, että taloudellinen integraatio on poliittiselle integraatiolle alisteinen. Hän tarkoittaa tällä, että poliittiset ambitiot heijastuvat pragmaattiseen talouden yhdentymiseen. Tarkemmin sanottuna Haas haluaa tuoda esiin hyvinvoinnin ja sosiaalisen aspektin taloudellisen integraation kautta. Lindbergin mukaan taloudellinen integraatio on talousasioiden hoitamiseen tarkoitettujen käytäntöjen hyväksymistä yhteiseksi toiminnaksi. Mukana olevat maat hyväksyvät ylikansallisuuden talousasioissa ja suuntaavat kohti yhteismarkkinoita, joilla kaikkia osapuolia kohdellaan samantarvoisina.¹⁰¹ Tällä tavalla sekä taloudellinen että poliittinen integraatio ovat toisiinsa sidottuja. Sitominen mahdollistaa molempien samanaikaisen ja -suuntaisen kehityksen.

Tässä työssä korostan politiikan määräävän osittain taloudellista integraatiota. Taloudellisen integraation merkitys ei liity vain kaupan vapautumiseen, vaan se tulee sitoa koko yhteiskuntaan ja sen sosiaalisiin suhteisiin. Kaikissa talousintegraatioteorioissa on mukana ajatus hyvinvoinnin lisäämisestä kasvun, ei tulonsiirtojen kautta.¹⁰² Myöskään tulosten mittaaminen ei täysin onnistu pelkästään taloudellisia mittareita

¹⁰⁰ Haas, 1958, 1; Haas, 2004, 12; Pelkmans, 1980, 335–341.

¹⁰¹ Lindberg, 1963, 14–26.

¹⁰² Kindleberger, 1970, 9–13; Pelkmans, 1980, 335–341.

vertaamalla.¹⁰³ Lisäksi poliittisilta toimijoilta odotettava lojaalisuus ei ole itsestäänselvyys taloudellisessa integraatiossa eli talouden toimijoiden keskuudessa.

2.4.3 Ylikansallisuus keskeisenä tekijänä

Ylikansallisuus oli mukana Suomen paperiteollisuuden tavoitteissa Euroopan paperimarkkinoiden osalta jo alusta alkaen. Markkinat olivat ylikansalliset, joten puhtaasti kansallisella markkina-asenteella ei menestynyt. Paperiteollisuus koki, että Eurooppa on sen kotimarkkina-alue. Ylikansallinen etu oli kansallista etua ja toisin päin.

Ylikansallisuuden tavoittelemisen on neofunktionalismin keskeisimpiä ajatuksia. Suvereniteetti tulee luovuttaa ylikansalliselle tasolle, jotta monimutkaisemmat ongelmat saadaan hoidettua yhteiseksi hyväksi. Toinen neofunktionalismin keskeinen käsite on lojaalisuus ja sen siirtyminen kansalliselta tasolta ylikansalliselle tasolle eli ylikansalliselle elimelle. Tällä tarkoitetaan sitä, että poliittiset toimijat edistävät integraatiota ja ovat siten lojaaleja kehitykselle. On mainittava, että tämä ei tapahdu ilmaiseksi. Poliittisille toimijoille täytyy antaa lupaus, että ne hyötyvät integraation edistämisestä. Näin ne sidotaan prosessiin ja niidenkin intressissä on toimia kehityksen hyväksi.¹⁰⁴ Haasin mukaan lojaalisuus ilmenee sekä yhteisiä symboleita että instituutioita kohtaan. Poliittiset toimijat siis uskoisivat eurooppalaisuuteen ja sitä edustaviin instituutioihin. Haasin mukaan keinojen ja tarkoitusten tulee olla kunnossa, kun tavoitellaan yhteisöä. Tiivistetysti ilmaistuna Haasin keinot tarkoittavat hallitusten ja intressiryhmien yhteistyötä ylikansallisella tasolla.¹⁰⁵ Lisäksi täytyy miettiä, minkälainen yhteisö halutaan, ja olla valmiina ylikansallisuuteen, jotta se voidaan saavuttaa. Hallitusten ja intressiryhmien täytyy hyväksyä yhteisö kaikilla toimintojensa tasoilla. Muuten yhteisö ei toimi ja siinä on ratkaisemattomia ristiriitoja. Lisänä tulee sosiaalinen kuulumus suurempaan yhteisöön.¹⁰⁶ Tässä tapahtuu myös eurooppalaistumista. Jäsenvaltiot tekevät EU-politiikassaan samankaltaisia päätöksiä. Syntyy sisäistä koheesiota EU-asioissa. EU-asioissa tehtyjä samankaltaisia päätöksiä perustellaan kuitenkin kansallisella edulla. Mielestäni asian voi ilmaista siten, että poliittiset toimijat on sitoutettu prosessiin. Neofunktionalismissa tähdätään poliittisen eliitin ja päätöksentekijöiden lojaalisuuden saavuttamiseen.¹⁰⁷

Tutkimukseni perusteella katsonkin, että 1950-luvulla (1952–1958) Haas todella halusi, että Euroopan integraatio etenisi ylikansallisesti. Haasin halu oli nähdä teoriansa toimivan Euroopassa, jota hän nimitti avoimeksi laboratoriksi. Haasilla ei ollut tulkintani mukaan selkeää poliittista agenda, mutta tutkijana hän halusi teoriansa toimivan. Myöhemmin 1960- ja 1970-luvuilla Haas muokkasi teoriaansa niin, että se toimisi muuttuneessa integraatioympäristössä (kansallisen edun nousu, de Gaulle ja tyhjän tuolin politiikka,

¹⁰³ Haas, 1958, 13.

¹⁰⁴ Rosamond 2000, 65–66; Haas 1958, 4, 16.

¹⁰⁵ Haas, 1958, 9–10.

¹⁰⁶ Haas, 1958, 9–10. Vrt. K. W. Deutsch ja hänen ajatuksensa yhteisistä eurooppalaisista tunnuksista ja identiteetin löytämisestä.

¹⁰⁷ Rosamond 2000, 66; Haas, 1961, 366.

Hoffmannin esittämä kritiikki ja eurosclerosis). Haas toteaa, että neofunktionalismi ei ole monoliitti, vaan kehittyvä organismi. 1980-luvulla Haas kuitenkin hylkäsi teoriansa ja suuntasi huomionsa episteemisiin yhteisöihin. 1990- ja 2000-luvuilla Haas esitteli pehmeän rationalisminsa (ks. luku 3).

Myöhemmissä kirjoituksissaan Lindberg on luetellut tilanteita, joista Euroopan yhteisösystemille voisi aiheutua stressiä.¹⁰⁸ Ylikansallisuuden sijaan tuleekin nyt hallitustenväliseen toimintaan keskittyvää kissanhännän vetoa. Tässä on funktionalismin ja neofunktionalismin välinen integraation muotoa koskeva ero. Funktionalismissa on kyseessä yliaalueellinen integraatio, jossa valtio muuttuu ylikansalliseksi, ja näin hoidetaan integraation läpivienti.¹⁰⁹ Neofunktionalismissa integraatio on alueintegraatiota, jossa pyritään myös ylikansallisuuteen.¹¹⁰

2.5 Muiden tutkijoiden esittämä kritiikki

Tässä alaluvussa käydään läpi neofunktionalismin kriitikkojen keskeisimmät ajatukset ja se, miten Haas itse kritisoi omaa teoriaansa sekä miten neofunktionalismi kehittyi 1970-luvulla.

1970-luvun kritiikki

Erityisen keskeisen kriittisen näkemyksen neofunktionalismista on esittänyt Donald Puchala vuonna 1972. Hän toteaa, että kansainvälinen integraatio on monimutkaista ja ettei perinteinen funktionalismi, eikä myöskään neofunktionalismi, riitä sitä täysin selittämään.¹¹¹ *Concordance*-systemillä Puchala tarkoittaa kansainvälisiin suhteisiin luotavaa uudenlaista sopimusyhteiskuntaa.¹¹² ”Se on kansainvälinen järjestelmä, jossa toimijat voivat jatkuvasti harmonisoida intressejään, kyseenalaistaa omat erimielisyytensä ja yrittää saada palkintoja yhteistyöstä.” Tärkeätä on huomata, että valtioiden välisessä toiminnassa painotus on jatkuvassa harmonisoinnissa ja sopimusrakenteiden kunnioittamisessa. Päätoimijat ovat Puchalan mukaan valtiot ja niiden hallitukset. Hän lisää, että vaikka kansainvälisen integraation on mainostettu ulottuvan valtiotason yläpuolelle, valtiot ja niiden rakenteet ovat vieläkin tärkeässä asemassa.

Puchalan realismi perustui hallitusten yhteistyöhön ja instituutioiden koordinoituun toimintaan. Toimijoiden väliset sopimukset ovat merkittävä tapa saavuttaa tavoitteet.

Puchala on kehittänyt ymmärrystä integraation toimintatavoista, mielestäni nojaamatta selkeästi mihinkään teoriaan. Hän on yrittänyt luoda fuusiota neofunktionalismin ja funktionalismin välille. Puchalan kriittisyys ilmenee siinä, että hän ei unohda valtioiden toimintamahdollisuuksia, vaikka kehittääkin synteisiä *concordance*-malliltaan. Puchala haluaa tuoda julki, että kansainvälistä integraatiota täytyisi tutkia uudesta näkökulmasta ja ottaa avuksi toisia tutkimusvälineitä. Hänen painottamansa välineet liittyvät uuteen tapaan

¹⁰⁸ Lindberg, 1966.

¹⁰⁹ Taylor, 1971; Mitrany, 1943; Nelsen & Stubb, 2006, 99–119; Eilstrup-Sangiovanni, 2006.

¹¹⁰ Alueellinen taloudellinen integraatio, esim. Gilpin, 2001, 341–361 tai Haas, 1976, 173–212 tai Aldcroft, 2001.

¹¹¹ Puchala, 1972, 270–274.

¹¹² Puchala, 1972, 277, 279.

esittää kysymyksiä ja siten päästä pois vanhasta analytiikasta.¹¹³ Uutta näkökulmaa edustaa ajatus siitä, mitä kehitys voisi tuoda tulevaisuudessa integraatioon ja mitä ei. Lisäksi Puchala haluaa ottaa käyttöön tutkimusvälineitä vertailevasta politiikan tutkimuksesta ja hallintotieteistä.¹¹⁴

R. D. Kaiser esittää paljolti samaa kritiikkiä, jonka myös Haas on todennut: neofunktionalismi ei pysty selittämään kaikkia integraatioprosessin muuttujia.^{115 116} Kaiser toteaa, että luonnollinen läikkyminen ei myöskään ole onnistunut niin kuin oli odotettu. Käytäntö on osoittautunut teoriaa monimutkaisemmaksi. Tämä oli yleistä 1970-luvun Euroopan integraation kontekstissa. Vaikutti siltä kuin neofunktionalismi olisi tullut tiensä päähän integraation selitysmallina. Kaikkia toimijoita ei saatu mukaan eikä lojaalisuuden siirto uudelle instituutiolle ollut onnistunut siinä määrin kuin odotettiin. Lisäksi kansalliset intressit menivät (ja menevät edelleen) ylikansallisuuden edelle. Kritiikissään Kaiser toteaa, että Eurooppa tarvitsee uutta teoriaa, joka pystyy paremmin käsittelemään ympäröivää todellisuutta.¹¹⁷ Toiseksi hän haluaa kiinnittää huomiota valtioiden suvereniteettiin ja sen käsitteeseen.¹¹⁸ Valtiot eivät ole valmiita luovuttamaan omaa suvereniteettiaan, vaikka joissain teorioissa näin oletettaisiin.

Kaiser kritisoi väitettä, jonka mukaan neofunktionalismi on liian suppea näkemys integraation edistämiseen. Esimerkkinä hän toteaa teknologialogiikan olevan sosiopsykologisen ympäristön sivutuote. Kaiser painottaa tällä sitä, että taloudellisen integraation epäpolitisointi ei auta, koska kansallisen suvereniteetin ongelmaa ei siinä poisteta. Toisin sanoen kansallisvaltiot ovat suvereneja eivätkä halua luovuttaa päätösvaltaansa pois. Neofunktionalismissa tämä on jätetty huomioimatta, ja tätä Kaiser pitää suurena heikkoutena.¹¹⁹ Hän on yrittänyt kritiikissään herätellä neofunktionalismiin uutta konseptia eikä niinkään murskaavasti kritisoida sitä, kuten realistit ja hallitustenvälisyyden kannattajat (intergovernmentalistit) ovat tehneet.

H. O. Schmitt tarkastelee integraation taloudellisia puolia ja on voimakkaan taloudellisen integraation kannalla.¹²⁰ Schmitt pohtii sitä mahdollisuutta, että integraatiokehitys lähtee toiseen suuntaan eli kohti disintegraatiota. Tämä saattaa johtua siitä, että osallistuvat valtiot kokevat identiteettinsä suodattuvan pois.¹²¹

¹¹³ Puchala, 1972, 284.

¹¹⁴ Puchala, 1972, 283–284.

¹¹⁵ Kaiser, 1971, 213, 215–217. Hän kritisoi erityisesti sitä, että neofunktionalismi ei pysty hahmottamaan alueellista integraatiota, ja pohtii mahdollisia komplikaatioita.

¹¹⁶ Haas 1975a, 827–876; 1975b, 1–110; 1976, 173–212; 1970, 607–646. Haas kirjoittaa haasteista, mutta tarkka lukeminen paljastaa, että hän ei tuomitse teoriaa niin kuin muut tutkijat. Haasin *kirjoitustyyli* on luonut kuvan, että kehittäjä on itse tuomitsemassa teoriaansa. Kyse on pitkälti siitä, että Haas toteaa teoriansa olevan vanhentunut. Tarkasti lukemalla tämän voi todeta olevan empiiristä tosiasioiden toteamista, ei niinkään oman teorian hylkäämistä. Haas toimi kuten hän myöhemmin asian tulisi ilmaisemaan eli pehmeän rationalismin säännöillä. Toimija ei muuta mielipidettään, mutta muuttaa toimintatapaansa. Kysymys nousee kirjallisuudessa usein esiin eikä siihen ole helposti löydettävissä yksiselitteistä vastausta. Riippuu nähtävästi ajasta ja tutkijasta, minkälaista painotusta haluaa käyttää tässä asiassa.

¹¹⁷ Kaiser, 1972, 231–232.

¹¹⁸ Kaiser, 1972, 217–224.

¹¹⁹ Kaiser, 1972, 226.

¹²⁰ Schmitt, 1964, 228–233.

¹²¹ Schmit, 1964, 241–244.

Valtiot ovat myös pelänneet Saksan saavuttavan tulevilla yhteismarkkina-alueella ylivoimaisen aseman. Taustalla on alueiden erilainen taloudellinen voima.¹²²

Nye on puolestaan muokannut neofunktionalismia tuomalla mukaan taustatekijät, joiden pitää olla kunnossa integraation etenemiseksi.¹²³ Lisäksi hän painottaa molemminpuolisten kompromissien tärkeyttä, jotta integraatiota voidaan edistää muuttuneessa yhteiskunnallisessa tilanteessa.¹²⁴ Jos yhtenevää integraatioon johtavaa toimintaa ei synny, integraation syvenemisen ennuste on huono.¹²⁵ Nye on halunnut osoittaa, mitkä ovat globaalin integraation haasteet, ja siten siirtyä analyysissaan kohti keskinäisriippuvuutta.

Oman kritiikkinsä on tuonut Kindleberger, joka pitää funktionaalista integraatiota sinänsä hyvänä.¹²⁶ Se ei kuitenkaan toimisi Euroopassa, koska se on keskeneräinen ja jätetty puolitiehen. Kindleberger toteaa, ettei Monnet'n malli toiminut, koska: ”Eurooppa ei voisi kauan olla rajoitetun yhteistyön ja täyden poliittisen, taloudellisen ja sosiaalisen integraation puolivälissä.” Kindleberger oli oikeassa siinä, että asiat voisi tehdä paremmin, mutta väärässä siinä, että Euroopan integraatio tai kehitys olisivat tuuliajolla.¹²⁷ Euroopan unioni tai ECSC oli jo tuolloin (1970-luvulla) trimmattu nykyistä muistuttavaan kuntoon.

R. J. Harrison on kuvannut neofunktionalismin haasteita ja riittämättömyyttä.¹²⁸ Harrison kysyy, onko Euroopan integraatiossa todellista ylikansallisuutta. Kysymys on hallitustenvälisestä toiminnasta ja kansallisten etujen ajamisesta laajemmilla areenoilla. Harrison toteaa, että läikkymisen konsepti ei ole ollut erityisen toimiva eikä eliittien projekti ole saanut muita toimijoita (erityisesti intressiryhmiä) tarpeeksi mukaan integraatioprosessiin.¹²⁹ Tämä kohta on kiistanalainen: miten saada aikaan prosessi, jossa kaikki ovat mukana? Haasin teorian mukaanhan läikkymisen ohella tapahtuu lojaalisuuden siirtymää, joka takaa integraation etenemisen. Harrisonin mukaan tätä ei ole tapahtunut. Harrison näkee vain eliitin integroituneen. Hän jättää huomiotta taloudellisen ja poliittisen integraation aina hiili- ja teräsyhteisön ajoista lähtien. Väyrynen (1993) kirjoitti, että Suomessa integraatioprosessi on ollut eliittivetoinen, mutta ei niin jyrkästi kuin Harrison on todennut Euroopassa olleen. Väyrynen toteaa, että teollisuus oli jo Euroopassa ja siten sillä oli mahdollisuus hyötyä integraatiosta. Kumpikaan kirjoittaja ei ota huomioon ruohonjuuritason läikkymistä ja siitä seurannutta lojaalisuuden siirtymää integraation kannalle. Suomessa tämä lojaalisuuden siirtymä oli todettavissa ruohonjuuriläikkymisen kautta. Samaa metodologiaa voidaan soveltaa myös muihin paperiteollisuusmaihin (Saksa, Ranska ja Iso-Britannia). Niissä teollisuus oli integraation kannalla, koska se

¹²² Schmitt, 1964, 242. Schmitt painottaa, että taloudellisen pohjan olisi oltava tasavahva, sillä muuten talousintegraatiossa kansalliset edut ajavat ohi ylikansallisen edun.

¹²³ Katso s.33. Kysessä on sama luettelo.

¹²⁴ Nye, 1970, 796–835.

¹²⁵ Nye, 1970, 829–833.

¹²⁶ Kindleberger, 1970.

¹²⁷ Kindleberger (1970) selvittää taloudellista ja poliittista integraatiota. Kindleberger painottaa Euroopan integraatiota taloustieteilijän kannalta ja näkee sen keskeneräisenä, koska se ei ollut edennyt tarpeeksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Monnet on tunnettu käsitteestään ”integration by stealth”

¹²⁸ Harrison, 1974, 75–92. Artikkelissa kirjoittaja ruotii neofunktionalismin ongelmia ja haasteita etenkin Euroopan integraation suhteen. Kirjoittaja ei usko neofunktionalismin selitysvoimaan.

¹²⁹ Harrison, 1974, 89, 184–205, 99–102, 229–248 vrt. Väyrynen, 1993, 31–46.

loi lisää markkinoita ja juoksumetrejä paperikoneille ja siten lisää työtä tehtaille. Harrisonin päähuomio on todellisen ylikansallisuuden puuttuminen ja kansallisten etujen ajaminen hallitustenvälisessä neuvottelussa. Lisäksi hän ei täysin hyväksy läikkymisen ajatusta. Harrison ottaa kantaa myös ulkoisiin tekijöihin ja siihen, miten talous ja politiikka vaikuttavat integraatioprosessiin.

Haasin oma kritiikki

Omissa artikkeleissaan¹³⁰ Haas itsekin kritisoi teoriaansa ja osoittaa sen epäonnistumisia. Teorian ja käytännön väliin oli syntynyt juopa. Haas mainitsee kolme kohtaa, joihin hän tarttuu kirjoituksessaan:¹³¹

- Instituutioiden integraatioprosessia koskevat oletetut ennakkoinnit. Miten voidaan ennakoida tulevia integraatiotapahtumia?
- Tapa käsitellä aluetta, jossa on käynnissä integraatioprosessi, itseohjautuvana maantieteellisenä alueena
- Käsitellään alueen toimintatapojen lisääntymistä ja samanaikaisesti huolehditaan prosessin etenemisestä alueen omilla laeilla

Mainittuja tekijöitä Haas piti liian rajoittavina. Siten integraatioteoria ei pääse kunnolla selittämään maailman monimutkaisuutta. Lisäksi hän painottaa taloudellisten aspektien huomioonottamista.¹³² Haas haluaa laajentaa tutkimusnäkökulmaa ja toteaa, että talouden ja politiikan tarkastelua tarvitaan integraation ymmärtämiseen ja tutkimiseen. Lisäksi Haas toteaa, että jokaisella integraatioteorialla on paikkansa.

Haas oli jo aivan alkuvaiheessa painottanut, että tietyt alat ovat integraation kannalta potentiaalisempia kuin toiset. Suomeen läikkymiskeskustelu ei tullut, koska täällä painotettiin integraation teollisia ja taloudellisia аспекteja. Suomessa virkamiehet ja teollisuuden edustajat olivat kiinnostuneita integraation taloudellisista hyödyistä, eivät siitä, miten se tapahtuu.

Eri tutkijoiden ja Haasin teorioihin 1970-luvulla esittämiä parannuksia

Haas ja muut neofunktionalismista kirjoittaneet alkoivat 1970-luvulla suhtautua teoriaan jatkuvasti kriittisemmin. Syynä oli, että Euroopan integraatio junnasi paikallaan vuosina 1973–1984. Haas ja Lindberg luopuivat molemmat läikkymisen automaattisuuden ajatuksesta. Lindberg kuvaa kirjoituksissaan, että läikkyminen ja yhteisöllisyys tuovat stressiä, koska tällöin läikkymisen pariin tulee enemmän toimijoita ja suurempaa joukkoa on vaikeampi hallita. Näin maiden ja toimijoiden väliset suhteet voivat heiketä ja siten heikkenee koko EEC.¹³³ Suomen paperiteollisuudelle tämä merkitsi sitä, että EY:n komissioon oli pidettävä tiheästi yhteyttä ja tuotava paperiteollisuuden erityistarpeita esille. Puheenaiheina olivat mm. yritysten

¹³⁰ Haas 1975a 827–876; 1975b, 1–110; 1976, 173–212; 1970, 607–646.

¹³¹ Haas, 1976, 175; 1975, 32–36.

¹³² Haas, 1976, 176; 1970, 611.

¹³³ Lindberg, 1966, 233–267.

valtionapu (jota ei ollut käytössä Suomessa) ja Finnpaperin erityisasema paperin myyjänä. Oli lisäksi totuttava CEPACin¹³⁴ yhteydenottoihin komissioon päin ja puolustettava omaa teollisuudenalaa kilpailijoiden vääristelevien väitteiden johdosta. Mielestäni kirjoittajat ovat turhan kriittisiä, sillä teorioilla on oma aikansa ja tuo aika saattaa myös palata. Kuten olen aiemmin maininnut, teoriaa pitää ymmärtää käyttää spesifisesti, kontekstisidonnaisesti. Neofunktionalismi pitäisi mielestäni ymmärtää näin: se kuvaa taloudellista integraatiota, ja politiikka seuraa heti tai viipeellä perässä.

Lindberg ja Scheingold luettelevat syitä, jotka voivat johtaa edellä mainittuihin kehityskaariin,¹³⁵.

Tärkeimmät syyt ovat seuraavat:

- Poliittiset toimijat, joilla on koko systeemin alueella valtaa, ilmaisevat samastuvansa yhteisön päätöksentekomekanismeihin; toisin sanoen päätöksentekovaltaa annetaan yhteisölle.
- Usean hallituksen poliittiset toimijat saavuttavat tietyllä sektorilla edistystä, joka on heidän ohjelmassaan keskeistä.
- Poliittiset päättäjät saavat ennalta nähtävää hyötyä, kun he antavat yhteisölle enemmän päätöksentekovaltaa.
- Kaikilla toimijoilla on suurin piirtein samanlaiset tavoitteet, ja näiden ryhmien välinen tasapaino on vakaalla poliittisella pohjalla. Tämä mahdollistaa yhteisössä tapahtuvan kasvun ja takaa integraatiolle myönteistä vakautta. Tästä seuraa korkeaa, keskinkertaista tai matalaa kasvua.

Tärkeää on huomata neofunktionalismiin sisältyvä ylikansallisuuden tarve. Ilman ylikansallisuutta integraatio ei toimi ja pienet maat ovat huonommissa neuvotteluasemissa. Lindberg on tutkinut, mitä taloudellinen ja poliittinen integraatio tarvitsevat etenemiseensä. Lindbergin niin kuin Haasinkin tavoitteena on ollut luoda ylikansallinen elin, joka pystyisi olemaan integraation veturi. Tämä on ollut pienten maiden tavoite: saada EU:hun enemmän ylikansallisuutta ja voimistaa komission asemaa.¹³⁶

Haas on myöhemmissä tutkimuksissaan painottanut ulkoistumisen (*externalization*) ja sirpaloituneen asiayhteyden (*fragmented issue linkage*) käsitteiden merkitystä. Nämä kaksi uutta kokonaisuutta Haas esittelee käsitteinä, jotka paremmin kuvaa kirjoitusajankohdan integraatiota.¹³⁷ Ulkoinen paine johti tiiviimpään integraatioon muiden kansainvälisten instituutioiden avulla.¹³⁸ Sirpaloitunut asiayhteys tarkoittaa, että asioita päätetään eri asiayhteyksien kautta; tämä oli tiedon sirpaloitumista ja hajanaistumista.¹³⁹ Tämän jälkeen Haas on siirtynyt tutkimaan tietoa ja tietopohjaisia yhteisöjä ja niiden

¹³⁴ CEPAC oli Keski-Euroopan paperin- ja kartonginvalmistajien yhdistys.

¹³⁵ Lindberg & Scheingold, 1970, 282–310.

¹³⁶ Rehn, 2003, 78–79.

¹³⁷ Haas, 1975b, 9–12, 60–64, 24–27 ja 79–86; 1976, 180–189, 199–200; Rosamond, 2000, 92–93.

¹³⁸ Haas, 1975b, 9.

¹³⁹ Haas, 1975b, 24–25.

suhdetta valtaan kansainvälisissä organisaatioissa¹⁴⁰ eli sitä, miten tiedolla saavutetaan valtaa. Neofunktionalismia on siis paranneltu yhä uusin teorioisin.

Ulkoistuminen

Ulkoistuminen ja sirpaloitunut asiayhteys kuvaavat Haasin ajatuksia integroituvien valtioiden etujen valvonnasta.¹⁴¹ Ulkoistumisen perusidea on, että mikäli integraatio ei tuo ratkaisua valtion ongelmiin, valtio tekee integraatioon kuulumattomien kanssa kahdenvälisen sopimuksen. Sirpaloituneessa asiayhteydessä on kysymys siitä, että uusien integraatiokeinojen tullessa esiin vanhat menetelmät menettävät vetovoimaansa. Tutkimuksessani painotan ulkoistumisessa ulkopuolisen paineen merkitystä. Esimerkiksi Neuvostoliiton vaikutusvallan kasvun uhka oli merkittävä ulkoinen haaste, joka liitti EY:n jäsenvaltioita yhteen. Erityisesti Euroopan periferiassa olevat valtiot kokivat ulkoisen paineen vaikutuksen. Suomelle yksin jääminen oli pelkona, koska se olisi vähentänyt Suomen poliittista ja teollista sekä taloudellista kilpailukykyä. Toisaalta talouspoliittisia suhteita Yhdysvaltoihin voidaan tarkastella myös tästä näkökulmasta.

Sirpaloitunut asiayhteys

Sirpaloituneessa asiayhteydessä painotan Suomen tapauksessa komission pääosastojen vaihtuvaa painoarvoa paperikonsultaatioiden aikana sekä toisaalta integraation perusluonteen muuttumista. Paperiteollisuuden sirpaleisuus ilmeni paperilaatujen (ja paperinjalostustuotteiden) moninaisuutena sekä monina kilpailevina yrityksinä. Sirpaloitunut asiayhteys tuli etenkin kriisiaikana esiin. Minkä tiedon pohjalta päätöksiä tehtiin? Oliko integraatio luonteeltaan ylikansallisista vai kansallista? Miten EY:n neuvoston roolin muutos näkyi kansallisten etujen merkityksen kasvun tullessa esiin? Euroopan tasolla teollisuudenalat olivat erilaisia eri jäsenvaltioissa, mutta integraation toimijoiden vaikutussuhteiden kannalta perusperiaate oli sama. Kenellä oli valta integraatiopäätöksiä tehtäessä? Oliko se instituutioilla, jäsenvaltioilla vai Euroopan unionin kansalaisilla?

Mielestäni voidaan aiheellisesti kysyä, mikä oli ulkoista ja mikä sisäistä painetta. Oliko mahdollisuutta tehdä ulkoisesta paineesta sisäistä ja toisin päin? Tähän saa vastauksen lukemalla Haasia tarkemmin. Haas selittää ulkoistumisen olevan sitä, että toimitaan muiden organisaatioiden kautta, jotta asiat etenisivät EY:ssä. Sirpaloituneessa asiayhteydessä kyse on siitä, mitä tietoa käytetään ja miten. Kuka hyötyy tiedosta, jonka perusteella integraatiota koskevat päätökset tehdään? Jäsenvaltiot vaihtoivat hyötyjä ja haittoja suhteessa toisiinsa. Mikäli asia saavutettiin ilman syvempää integraatiota, kuvaan astui disintegraatio. Milloin integraatio oli hyödyllistä, sitä käytettiin. Tähän perustui Suomen paperiteollisuuden integraatio sirpaloituneessa asiayhteydessä. Tietoa tarvittiin paperiteollisuuden tavoitteiden saavuttamiseksi. Paperiteollisuus käytti ulkoistumista hyväkseen, jos neuvottelut eivät edenneet. Esiin otettiin ”Neuvostoliitto-kortti” ja Suomen perifeerinen asema lännen ja idän välissä. Paperiteollisuus esitti uhrin

¹⁴⁰ Haas, 1975a, 827–876; 1980, 357–405; 1982, 297–243; 1990. Haas keskittyi tutkimaan tiedon ja vallan välistä suhdetta kansainvälisissä organisaatioissa.

¹⁴¹ Haas, 1975, 8-11 + 24–27.

roolia niin kotimaassa kuin ulkomailla. Paineen merkitys integraatiossa on ollut huomattava, mutta mielestäni siitä ei ole tarpeeksi keskusteltu. Integraatiossa instituutiot voivat oppia ja toimia tavalla, joka sopii niille parhaiten. Suomen paperiteollisuuden tapauksessa tarpeesta kyetä kilpailemaan markkinoilla tuli sekä ulkoinen että sisäinen paine. Tarve olla kilpailukykyinen loi paineen ja toisinpäin..

Suomalainen näkemys neofunktionalismista

Suomalaisessa keskustelussa Antola ja Tuusvuori selostavat Haasin omaa teoriaansa kohtaan esittämän kritiikin. Tosin samalla lukija huomaa ajan hengen. Ei ollut muodikasta puolustaa teoriaa, kun kansainvälisessä politiikassa kaikki merkit viittasivat siihen, että keskinäisriippuvuus olisi tulevaisuuden asia. Tämä tarkoitti globalisaation esiastetta eli markkinoiden nousua politiikan tasolle päätöksenteossa, kansallisten intressien esiinmarssia ja vahvaa protektionistista virettä EY:ssä. Antola ja Tuusvuori katsovat yhteistoimien olleen pragmaattisuuden sanelemia. Heidän nähdäkseen neofunktionalismi ei tarjoaisi mitään uutta Suomen tilanteeseen. Tähän vaikutti sekä Haasin oma kritiikki että Lindbergin, Scheingoldin ja Schmitterin teoriaan jatkuvasti tekemät parannukset, jotka tekivät siitä hyvin raskaan.

Antola ja Tuusvuori erottelevat neljä erilaista integraation tyyppiä: Kollektiivinen puolustusorganisaatio (NATO) liittyy lähinnä suurvaltapolitiikkaan ja sotilaspoliittisiin asioihin, transatlanttiseen yhteistyöhön ja Euroopan syvenevään puolustusyhteistyöhön. Koordinoiva integraatio (OECD) on taloudellista suunnittelua ja yhteistä tavoitteiden asettelua. Tämä yhteistyö alkoi Euroopalle annetusta Marshall-avusta. Vapaakauppaintegraatio (EFTA) ja yhteismarkkinaintegraatio (EC) liittyvät molemmat korkeaan taloudelliseen kehitystasoon ja markkinatalouteen. Maailman kansainvälistyessä tämänkaltaisten järjestöjen merkitys kasvaa entisestään.¹⁴² Suomessa uskottiin 1980-luvulla pragmaattiseen talousintegraatioon, jolla saavutettaisiin mm. paperiteollisuudelle parhaat mahdolliset neuvottelutulokset Euroopassa. Neuvotteluita johti ulkoministeriö yhdessä teollisuuden kanssa.

Näkemyksiä 1980-luvulta 2000-luvun alkupuolelle

1990- ja 2000-luvuilla integraatiokeskustelussa on painottunut taloudessa tapahtunut ylikansallinen integraatio (Mutimer). Mutimerin mukaan neofunktionalismi toimii hyvin taloudellisen integraation selittäjänä, mutta poliittisessa integraatiossa vastaavaa ei ole ollut nähtävissä.¹⁴³ On myös tutkijoita, jotka painottavat ylikansallisuuden ja erityisesti funktionaalisen pragmaattisen integraation merkitystä Euroopassa (Rehn). Rehn korostaa vanhan funktionalismin peruja olevaa ylikansallisuutta. Siinä funktionaaliset rakenteet pääsevät oikeuksiinsa ja päätöksenteko on ylikansallista ja vapaata hallitustenvälisistä poliittisista kaupoista. Integraatio on huomaamatonta käytännöllistä integraatiota¹⁴⁴.

¹⁴² Antola & Tuusvuori, 1983, 43–46, 47–59.

¹⁴³ Mutimer, 1989, 75–101.

¹⁴⁴ Rehn, 2003, 35.

Neofunktionalismin teorian itsekritiikkiä ja jatkuvaa kehittymistä korostavat Haas¹⁴⁵ ja Rosamond. Rosamond varoittaa suhtautumasta neofunktionalismiin liian staattisesti.^{146 147} Erityisesti Störby Jensen osoittaa, että sosiaali- ja työmarkkina-asioissa on nähtävissä neofunktionaalista integraatiota eli läikkymistä ja lojaalisuuden siirtymää. Erityinen huomio kohdistuu komission asemaan käsiteltäessä sosiaali- ja työmarkkinapoliittisia asioita,¹⁴⁸ joissa ylikansallisuutta on ilmennyt 1980-luvulta lähtien.¹⁴⁹ Caporaso haluaa selittää Euroopan integraation senhetkistä tilaa yhdistämällä eri teorioita, kuten institutionalismin ja supranationalismin.¹⁵⁰ Caporaso esittää uudenlaisen hybridin teoriana, joka ottaa huomioon instituutiot itsenäisinä toimijoina, joilla on oma ”ego” ja elämä. Caporaso korostaa valtion ja yhteiskunnan erilaisia rooleja integraatiossa ja sitä, kuinka neuvottelut ja valta kulkevat samaa integraation polkua, molempia tarvitaan.¹⁵¹ Sandholtzt, sekä omissa tutkimuksissaan että yhdessä Stone Sweetin ja toisaalta Zysmanin kanssa, painottaa ylikansallisuutta teoriana (supranationalismi), mutta myös hallitustenvälisyydestä tuttuja pakettikauppoja: miten taloudelliset ja poliittiset asiat vaikuttivat integraatioon.¹⁵² Teoria on neofunktionalismin ja hallitustenvälisyyden välimuoto.¹⁵³ Supranationalismissa puhutaan transnationaalista toimijoista ja transnationaalista yhteiskunnasta, joka toimii yli rajojen ja jossa yhteistyö ja integraatio luovat kansallisille hallituksille tarpeen lisätä rakenteita, jotka tukevat Euroopan integraation etenemistä ja päätöksentekoa.^{154 155}

Moravcsikin vastaisku

Andrew Moravcsik on tutkimuksissaan kritisoinut neofunktionalismia tiukasti. Moravcsik kokee ylikansallisuuden olevan integraatioprosessissa liian heikko ilmiö, jotta se voisi selittää Euroopan integroitumista. Hänen mukaansa integraatioprosessissa on ollut kyse kansallisista eduista ja hallitustenvälisistä neuvotteluista.¹⁵⁶ Moravcsikin mukaan hallitukset ovat olleet toimijoita, jotka ovat ottaneet niin poliittista kuin taloudellista valtaa ja neuvotelleet omien etujensa mukaisia sopimuksia¹⁵⁷. Kuten Moravcsik omassa työssään toteaa, EU etenee välttämättömyydestä välttämättömyyteen ja

¹⁴⁵ Haas, 20, 2001.

¹⁴⁶ Zysmann & Sandholtz, 1989 Tranholm-Mikkelsen, 1992 .

¹⁴⁷ Rosamond, 2005.

¹⁴⁸ Störby-Jensen, 2000, 71 ja 76–83.

¹⁴⁹ Störby-Jensen, 2000, 77–79.

¹⁵⁰ Caporaso, 1999, 1–16.

¹⁵¹ Caporaso, 1999, 14.

¹⁵² Sandholtzt, 1993; Sandholtzt & Zysman, 1989. Sandholtzt & Stone Sweet (1997; 1999; 2010) ovat kehittäneet ylikansallisuuden teoriaa siten, että siihen on yhdistetty liberaalia hallitustenvälisyyttä ja neofunktionalismia. Teoria tuo uusia näkemyksiä integraatioteorioihin, mutta samalla se pitää yllä vanhoja epäselvyyksiä. Sama vanha kysymys leijuu tekstin yläpuolella: *miten integraatio etenee?*

¹⁵³ Ks. Branchin ja Ögaardin (1999, 123–143) kritiikki Stone Sweetille ja Sandholtzille ja heidän vastauksensa kritiikkiin (1999, 144–154).

¹⁵⁴ Sandholtz & Stone Sweet, 1997; 1999, 297–305, 144–154; Caporaso, 1998, 11–14. Näissä artikkeleissa käydään läpi supranationalismin periaatteita. Kuten neofunktionalismissa, niihin kuuluvat ryhmittymät, jotka tukevat integraatiota. Supranationalismissa pääpaino on transnationaaleissa toimijoissa, jotka suodattuvat niin politiikan kuin ennen kaikkea teollisen integraatiokohityksen puolestapuhujista.

¹⁵⁵ Sandholtz & Zysman, 1992, 95–128.

¹⁵⁶ Moravcsik, 1991, 24–26, 56; 1993, 474–479; 1998, 18–72, 472–501; 1999, 298–306; George & Bache 2001 13–15 .

¹⁵⁷ Moravcsik, 1999, 267–306.

kansallisvaltioiden välisiin poliittisiin kauppoihin. Kansallinen etu on tärkeintä talouden näkökannalta (national preferences). Sekundaarisena vaikuttaa geopolitiikka.¹⁵⁸

Yleisesti ottaen kirjallisuudessa (mm. Millward tai Hoffmann)¹⁵⁹ pidetään Euroopan yhtenäisasiakirjaa ainoana ylikansallisuuden onnistumisen osoituksena. Moravcsik painottaa teoriassaan (liberaali hallitustenvälisyys) toimijoiden hallitusten toimintaa eikä katso ylikansallisten toimijoiden (komission virkamiehet) toimineen neuvotteluissa.

Moravcsik loi käsitteet poliittinen yrittäjä, kansallinen preferenssi ja suuret sopimukset (*political entrepreneur, national preferences ja grand bargains*). Ne kuvaavat neuvotteluissa esiintyvää aktiivista kansallista kantaa. Hän viittasi valtioihin, jotka toimivat kuin yritykset tai yrittäjät. Hallitukset ovat ottaneet poliittisen yrittäjän roolin. Ne toimivat oman kansallisen intressinsä pohjalta ja ajavat omien teollisuusalojensa etuja. Tätä toimintamallia Moravcsik kutsuu poliittiseksi yrittäjyydeksi. Hallitukset ovat neuvotteluissa kuin poliittisia yrittäjiä, ja samalla niiden menestymistä mitataan kansallisella menestyksellä, ei niinkään ylikansallisella.

Moravcsikin mukaan integraatiossa on kyseessä hallitustenvälinen toiminta.¹⁶⁰ Valtioilla on tietoa ja taitoa, joten miksi ne luovuttaisivat vallan pois? Kansalliset edut ovat jäsenmaalle tärkeitä, eikä niitä voida siirtää ylikansalliselle tasolle neuvottelun kohteeksi. Moravcsikin kritiikki on ollut merkittävää neofunktionalismille, sillä se avaa keskustelun koko integraatioprosessin luonteesta. Onko integraatio ylikansallista lojaalisuuden siirtymisen ja läikkymisen tapaista toimintaa vai liberaalia hallitustenvälistä toimintaa, jossa hallitukset neuvottelevat kansallisten etujen pohjalta?

Moravcsik katsoo, että ylikansallista poliittista yrittäjyyttä ei ole, vaan se on osa kansallista poliittista yrittäjyyttä.¹⁶¹ Tietyissä mielessä Moravcsik on oikeassa.^{162 163} Kansallisella tasolla poliittista yrittäjyyttä on helpompi perustella Moravcsikin tarkoittamalla tavalla. Moravcsikin poliittinen yrittäjyys oli Suomen paperiteollisuuden tapauksessa sitä, että paperiteollisuus valvoi etujansa UM:n ja SMKL:n kautta. Nämä kävivät komission kanssa neuvotteluja paperiteollisuuden kilpailu- ja markkina-kysymyksistä. UM:n tapauksessa tämä tarkoitti, että se otti paperiteollisuuden edut huomioon ja ajoi niitä kuin yrittäjä, jonka elanto riippuu yrittäjyyden onnistumisesta. Näin paperiteollisuus sai mielipiteensä kuulluksi ja tuoduksi neuvottelujen esityslistalle (paperikonsultaatiot ja yleiset ministerien ja virkamiesten tapaamiset).

¹⁵⁸ Moravcsik, 1998, 472–501; 2008, 158–172.

¹⁵⁹ Millward, 2000 tai Hoffmann, 1966, 885–911.

¹⁶⁰ Moravcsik, 1998, 3 tai 1999, 268–269.

¹⁶¹ Moravcsik, 1999, 274–288.

¹⁶² Moravcsik, 1999, 274–288.

¹⁶³ The Economist, Handelsblatt, Financial Times, Süddeutscher Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Aamulehti ja Helsingin Sanomat. Esimerkkejä löytyy viikoittain.

Mielenkiintoista on, että EU-neuvotteluja tarkastellessaan Moravcsik ohittaa komission kokonaan eikä noteeraa sitä toimijana.¹⁶⁴ Moravcsikin teesi on, että ylikansallista etua ei ole, joten ei ole ylikansallisia toimijoita. On vain kansallisia etuja ja kansallisia toimijoita.¹⁶⁵ Komission rooli on olla kansallisten etujen pelinappulana ja uhrattavissa kuin sotilas shakkipelissä. Moravcsik painottaa sitä, miten vaikea Euroopan unionin poliittiseen päätöksentekoon on vaikuttaa. Tällä Moravcsik viittasi kansallisiin etuihin, joita on jokaisella jäsenmaalla. Yhteisen kannan löytyminen on ollut haastavaa, koska mikään jäsenmaista ei ole halunnut uhrata kansallisia etujaan toiselle jäsenmaalle.¹⁶⁶

Moravcsikin näkemys on kapea, koska siinä ei oteta huomioon neuvotteluiden monipuolista toimijakenttää.¹⁶⁷ Moravcsik luottaa vain poliittiseen yrittäjyyteen ja kansallisiin hallituksiin, jotka ajavat omia etujaan, joten neuvotteluissa ei ole tilaa ylikansallisille toimijoille.¹⁶⁸ Liberaalissa hallitustenvälisyydessä ei uskota ylikansallisuuteen ja siihen kuuluvaan oletukseen, jonka mukaan integraatio etenee läikkymällä. Paperiteollisuuden integraation kannalta ja yritysten monikansallisuuden johdosta haasteena on, että kansallinen etu on yhtenevä ylikansallisen edun kanssa. Voidaan todeta, että Euroopassa ja globaalilla tasolla toimiville yrityksille ja paperimarkkinoille kansallinen etu on suppeata ylikansallista etua ja ylikansallinen etu laveata kansallista etua.

Parhaiten Moravcsikin kritiikkiin voisi vastata, että yhdistämällä hänen näkemyksensä neofunktionalismiin saataisiin teoria, joka kuvaisi nykypäivän tilannetta teorian keinoin. Tämä uusi teoria selittäisi niin kansalliset kuin ylikansalliset integraation ja kilpailun aiheuttamat paineet. Painetta luovat integraatoratkaisut, jotka vaativat toimia niin kansallisella kuin ylikansallisella tasolla. Molemmat integraation tasot ovat sidoksissa toisiinsa edellä mainitun etukonseptin kautta. Lisäksi molemmat teoriat painottavat intressiryhmien saamista mukaan integraatioon. Kansalliset intressiryhmät hyötyvät, kun integraatio etenee - niin kansallisesti kuin ylikansallisesti - koska silloin ne voivat painottaa omien toimien tehokkuutta esitellessään integraation hyötyjä omille päämiehilleen. Integraation edetessä kansallisesti tai ylikansallisesti se voi läikkyä eteenpäin ja siten jatkua, koska intressiryhmät (ylikansalliset ja kansalliset) kokevat, että niiden etuja valvotaan. Suomen paperiteollisuudessa tämä ilmeni kansallisella tasolla, kun politiikan edustajat saivat äänensä kuulluksi esim. devalvaatoratkaisuissa, ja ylikansallisella tasolla komission keskustellessa eurooppalaisten paperiteollisuusyritysten kanssa ja EPI:n/CEPI:n kautta ajettuna edunvalvontana. Euroopan integraatiossa oli ja on piirteitä kansallisista intressistä ja ylikansallisesta

¹⁶⁴ Moravcsik, 1999, 268–270.

¹⁶⁵ Moravcsik, 1999, 298–302.

¹⁶⁶ Moravcsik, 1998, 7–10.

¹⁶⁷ Wincott, 1995, 597–608.

¹⁶⁸ Moravcsik, 1999, 298–306; vrt. Beach, 2005 ja hänen tutkimuksensa neuvotteluiden vetovastuusta. Analyysiluvuissa osoitan, että liberaali hallitustenvälisyys ja neofunktionalismi voivat selittää Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessia vuosina 1961–1995.

ajattelusta (HVK vs. kauppapolitiikka). Näin Euroopan integraation teoreettinen tarkastelu muistuttaa mosaiikin kokoamista.¹⁶⁹

Moravcsikin esittämät haasteet

Moravcsik esittää, että tulevaisuuden haasteena kysymys laajentumisesta on kaksipiippuinen, sillä neofunktionalismi on ylikansallista talouspainotteista integraatiota kuvaava teoria. Moravcsikin liberaali hallitustenvälisyys pitää taloutta Euroopan integraation ensisijaisena moottorina. Moravcsik painottaa kansallisia intressejä ja kansallista integraatiota, ei integraation ylikansallista luonnetta. Moravcsikin osakseen saama kritiikki osoittaa ylikansallisuuden olevan voimissaan ja hänen ajamansa hallitustenvälisyyden olevan liian kapea-alainen kuvaamaan integraationeuvotteluja.¹⁷⁰ Hyvänä esimerkkinä Moravcsikin poliittista yrittäjyyttä koskevasta ajatuksesta tosin on se, kuinka Euroopan yhtenäisasiakirjaa koskevissa neuvotteluissa hallitukset neuvottelivat ja muut toimijat jäivät vähäiseen rooliin. Edellä mainittuihin teorioihin verrattuna neofunktionalismi selittää paremmin talouden ja politiikan välistä integraatiokehystä. Neofunktionalismissa on painotettu ylikansallisia toimijoita, jotka kuuntelevat vaikutusryhmiä ja vaikuttavat suoraan EY:n komissioon. Liberaali hallitustenvälisyys painottaa vaikutusryhmien ja oman kansallisen hallituksen välistä toimintaa. Hallitus toimii omien sidosryhmiensä etujen valvojana eikä ylikansallisuudesta ole tietoaakaan.

Beachin näkemys integraatiosta

Beachin mukaan¹⁷¹(päinvastoin kuin Moravcsikin)¹⁷², instituutioilla on merkitystä, koska prosessit ovat monimutkaisia. Neuvotteluiden monimutkaisuuden vuoksi kansalliset hallitukset ovat valmiita antamaan neuvotteluvastuuta komissiolle teknisissä ja vaikeissa asiakokonaisuuksissa¹⁷³. Beachin päätelmänä on, että neuvotteluissa johtoasemaa muutetaan tilanteen mukaan. Molemmilla osapuolilla (instituutiot ja hallitukset) on valtaa toiseen nähden ja siten vuorovetoisesti johtoasema EU-neuvotteluissa.

Yhteenvedona voidaan todeta, että neofunktionalismista esitetty kritiikki kohdistui läikkymisen automaattisuuteen. Lisäksi kritiikkiä aiheutti neofunktionalismin ytimeen kuulunut jatkuva kehittyminen tai tarkemmin sanottuna kehittäminen, joka teki teoriasta vuosien 1975–1980 kuluessa raskaan verrattuna sen vuonna 1958 esitettyyn varhaismuotoon. Hyvän kuvan tästä antaa luku 3 ja sosialisatio neofunktionalismin uusimpana trendinä.

2.6 Integraatioteorioiden soveltamisen haasteet

¹⁶⁹ Caporaso, 1999; Wiener & Dietz, 2004.

¹⁷⁰ Niemann, 1998, 435–441; Wolf, 2006; Niemann & Schmitter, 2009, 45–66; Sandholtz & Stone Sweet, 1997, 297–317, 1999, 144–154.

¹⁷¹ Beach, 2005, 2–4, 11, 34, 245–246, 254–258.

¹⁷² Beach, 2005, 2–4, 11, 34, 245–246, 254–258.

¹⁷³ Beach, 2005, 16–34. Kirjoittajan sanoma on, että instituutiot merkitsevät neuvotteluissa paljon. ”Institutions do matter.”

Neofunktionalismi on julistettu moneen kertaan kuolleeksi. Myös Haas päätyi tähän, koska neofunktionalismi ei hänen mielestään enää kyennyt selittämään integraatiokehitystä tai pikemminkin sen puutetta.¹⁷⁴ Haas ei ollut tarkoittanut, että hänen luomansa teoria olisi monoliitti, joka pysyisi muuttumattomana läpi aikojen.¹⁷⁵ Eri näkemyksillä on paikkansa integraatiokeskustelussa.¹⁷⁶ Kirjallisuuden perusteella tulkinnat riippuvat siitä, mitä tutkijat ovat halunneet ottaa esiin neofunktionalismista. Jos teoria ei pysty selittämään kaikkea muuttuneessa maailmassa, sopii kysyä, pitääkö tähän edes pyrkiä. Esitän tuonnempana, että neofunktionalismi toimii omassa ympäristössään hyvin, eli se kuvaa Euroopan taloudellista ja poliittista integraatiota. Tärkeämpää olisi keskittyä itse integraatioon, ei sen puuttumiseen.

Neofunktionalismi on joutunut integraatiokeskustelussa syrjemmälle. Teoria selittää osan integraatiosta, mikä ei riitä tuomitsemaan sitä epäonnistuneeksi. Se on tarkoitettu talouspainotteisen integraation tutkimukseen.¹⁷⁷ Esitänkin, että muun muassa Suomen paperiteollisuuden integraation selittäjänä – paperiteollisuuden historiallisessa kehityksessä / sen tutkimisessa – neofunktionalismilla on sanansa sanottavana.¹⁷⁸ Neofunktionalismi kuvaa hyvin historiallista integraatiokehitystä (integraation ylikansallisuutta.) Talous oli ja on merkittävä tekijä integraatiossa, eikä integraatio toimi ilman poliittista integraatiota. Tässä tutkimuksessa yhdistän ylikansallisuuden kansalliseen ja kansallisen ylikansalliseen etuun. Näitä käsitteitä ei Suomen paperiteollisuuden tapauksessa ole mahdollista erottaa toisistaan. Tämä johtuu siitä, että kansallinen ja ylikansallinen ovat toistensa vastapuolet ja samalla sidoksissa toisiinsa. Pelkkä taloudellisen integraation korostaminen surkastuttaa integraatiokeskustelun. Neofunktionalismi selittää paperiteollisuuden integraatiota yhdessä liberaalin hallitustenvälisyyden kanssa. Paperiteollisuuden tapauksessa otan huomioon niin taloudellisen kuin poliittisen integraation. Paperiteollisuus halusi olla mukana prosessissa, joka takasi sen pääsyn Keski-Euroopan markkinoille. Kuten osoitan tuonnempana, komission kanssa käydyt paperikonsultaatiot olivat malliesimerkki kansallisen edun varmistamisesta EY-maailmassa. Toinen esimerkki on paperiteollisuuden halu seurata, kuinka Euroopan poliittinen integraatio vaikutti markkinoille pääsyyn. Tästä esimerkkinä ovat EEC-vapaakauppaneuvottelut tai ETA-sopimus, jota seurasi EU-jäsenyys. Nämä esimerkit voidaan luokitella kansallisen edun varmistamiseksi (joka kiinnostu poliittisia toimijoita) tai haluksi saavuttaa ylikansalliset markkinat (mikä kiinnosti Suomen paperiteollisuutta. Näin yhdistyivät sopivasti poliittinen ja taloudellinen integraatio.

Otan työssäni huomioon Euroopan integraation mosaiikkimaisuuden, koska yksi ainoa teoria ei voi selittää prosessin monimuotoisuutta. Käytän neofunktionalismia ja liberaalia hallitustenvälisyyttä selittämään

¹⁷⁴ Haas, 1975a; 1975b; 1976. Stanley Hoffmann teki kaikkensa, jotta akateemisissa piireissä kiinnitettäisiin huomiota hänen käsitykseensä neofunktionalismin epäonnistumisesta. Nye (1968, 858) oli yrittänyt siirtää neofunktionalismia myös muille alueille. Ilmassa oli sellaista henkeä, että neofunktionalismi ei riitä, vaan oli siirryttävä kohti keskinäisriippuvuutta. Schmitter yritti kehittää neofunktionalismia vastaamaan ajan haasteisiin.

¹⁷⁵ Ruggie et al., 2005, 271–296.

¹⁷⁶ Ruggie et al., 2005, 271–296; Rosamond, 2005. Rosamondin artikkelissa luodaan perusteellinen katsaus Haasin akateemiseen työhön ja valotetaan hänen ajatusmallejaan.

¹⁷⁷ Wiener & Dietz, 2004, 11; erityisesti tekijöiden tapa verrata integraatioteorioiden soveltamista mosaiikkiseinäin.

¹⁷⁸ Artikkeleista huomaa saman: toisaalta teoriaa pidetään tärkeänä, toisaalta vanhanaikaisena. Samalla todetaan, että neofunktionalismi on integraatioteorioiden ”grand old man”: mielenkiintoista, ettei sanota ”primus inter pares”.

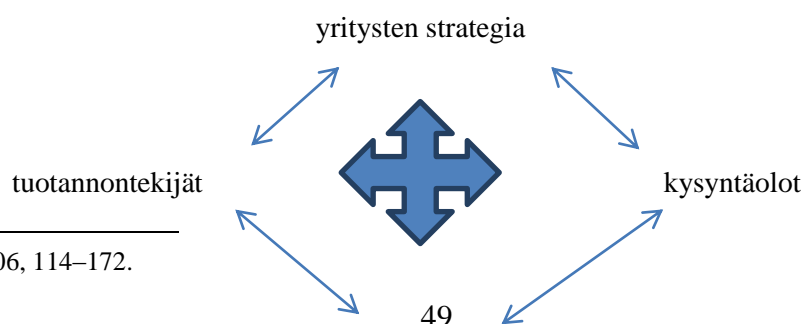
paperiteollisuuden integraatioprosessia. Jokainen teoria selittää osaltaan Euroopan integraatiota: neofunktionalismi ylikansallisuuden ja läikkymisen, liberaali hallitustenväkisyys kansalliset edut ja supranationalismi yritysten kokemat transnationaaliset paineet. Erityisesti painotan maantieteellistä läikkymistä ja teollista integraatiota ja ulkoministeriön ja paperiteollisuuden välistä yhteistyötä neuvotteluiden aikana sekä kansallisen ja ylikansallisen edun vaihtelevaa suhdetta integraatiossa..

Nykyisessä keskustelussa neofunktionalismi on kokenut uutta nostetta, sillä teoriolla on voitu selittää ja tutkia talouden ja politiikan yhteistä integraatiota. Oma teoriaviitekehyseni sekä oma läikkymismallini auttavat päivittämään neofunktionalismia nykyhetkeen. Näin voidaan yhdistää kansallinen ja ylikansallinen etu ja soveltaa teoriaa Suomen paperiteollisuuden tai muunkin teollisuuden integraation selittämiseen. Suomen tapauksessa käytetään yhteismarkkinoita paperiteollisuuden ylikansallisena etuna, ja samalla se on kansallinen etu Suomelle ja paperiteollisuudellemme. Teollinen etu on myös poliittista, sillä paperiteollisuus on Suomen kansantaloudelle merkittävä teollisuudenala. Suomen paperiteollisuuden tapauksessa ei pelkkä teollinen integraatio riitä selittämään integraatioprosessia. Mukana on myös poliittista integraatiota, koska Suomi on merkittävässä määrin metsäteollisuusmaa. Tämän vuoksi ei ole yhdentekevää, missä poliittisessa leirissä Suomen ja sen paperiteollisuuden on nähty olevan (lännen vai idän). Ruohonjuuriläikkyminen selittää ja takaa, että yhteiskunnan eri toimijat ovat integraation tukena, koska toimijat kokevat, että integraatio etenee yritystoiminnan tasolla heitä lähellä ja tuo lisää työpaikkoja.

Porterin timantti ja integraatioteoriat

Tähän asti olen tarkastellut Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessia Euroopan integraatiota käsittelevien teorioiden kautta. Ne eivät kuitenkaan selitä tätä prosessia riittävän kattavasti. Huomiotta jää teollisuuden kilpailukyky. Tämän takia otan tarkasteluun Porterin timanttimallin, jossa otetaan huomioon teollisuudenalan kilpailukyky merkitys. Kilpailukyky selittää Suomen paperiteollisuuden ratkaisuja Euroopan integraatiossa.

Alkuperäisen Porterin timantin ja integraatioteorioiden välillä on *vuorovaikutussuhde*. Olen löytänyt kilpailun ja integraation väliltä yhtäläisyyksiä, joita ei ole aiemmissa tutkimuksissa huomioitu.¹⁷⁹ Lisäarvon luominen kilpailu- ja integraatioilmiöille edistää tutkijoiden kiinnostusta aiheeseen. Molemmat ovat prosesseja, jotka täytyy osoittaa hyödyllisiksi yhteiskunnalle (kansalaisille, kuluttajille, yrityksille, järjestöille tai poliitikoille/virkamiehistöille). Yhtäläisyyksien ymmärtäminen auttaa laventamaan kilpailun ja integraation välistä yhteyttä. Tämän yhteyden osoitan tässä ja seuraavassa alaluvussa.

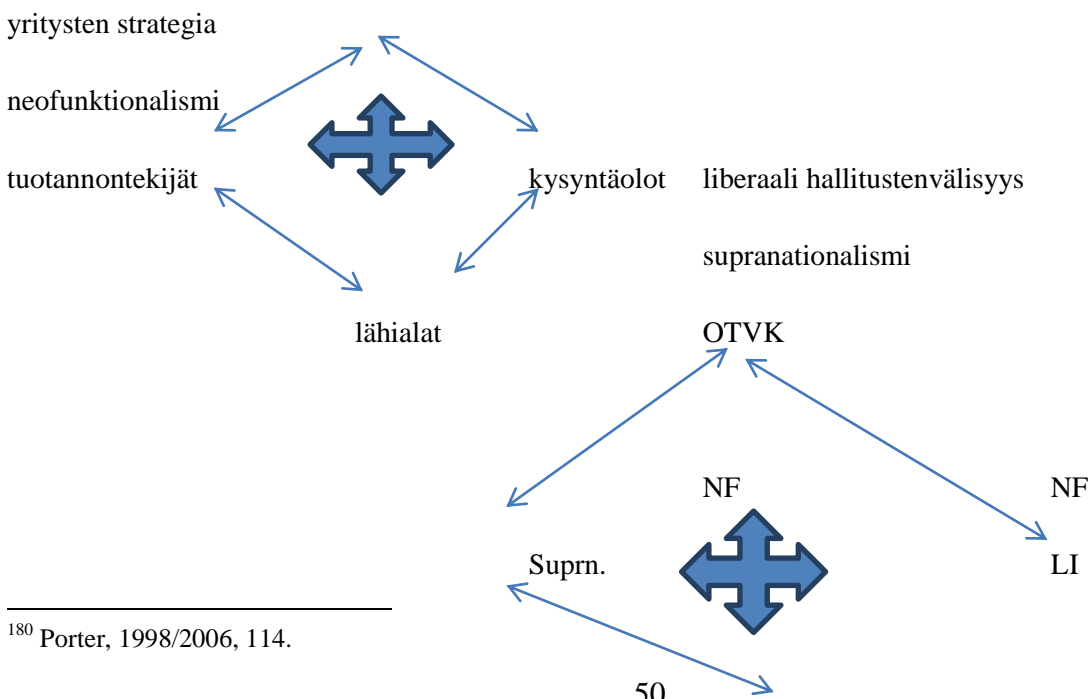
¹⁷⁹ Porter, 1998/2006, 114–172.

lähialat

Kaavio 5. Porterin timantin mukaiset kilpailukyvyyn tekijät.

Esitän, että neofunktionalismia ja liberaalia hallitustenvälisyyttä sekä omaa teoriaviitekehystäni voidaan verrata Porterin kilpailukykytekijöihin, jotka ovat *yritysten strategia*, *tuotannontekijät*, *kysyntäolot* ja *lähialat*. Porterin timantissa tuotannontekijät viittaavat ammattitaitoiseen työvoimaan. Kysyntäolot viittaavat tavaroihin tai palveluihin, joita toimiala tuottaa ja joille on kotimaista kysyntää. Lähi- ja tukialat toimittavat tuotteita, jotka nostavat yrityksen kilpailukykyä. Yritysten strategia koskee yritysten perustamista, organisoimista ja johtamista, mihin sisältyy myös kotimainen kilpailu.¹⁸⁰

Yhdistän neofunktionalismin oppeja ruohonjuuritason läikkymisen kautta *tuotannontekijöihin*. Näin saadaan työntekijät integraatiolle/kilpailulle myötämielisiksi. *Yritysten strategia* voi yhdistyä neofunktionalismiin ja liberaaliin hallitustenvälisyyteen maantieteellisen läikkymisen kautta tai poliittisen yrittäjyyden ja kansallisten etujen kautta. Yritys varmistaa kilpailukykyänsä olemalla mukana markkinoilla, ja tämä on verrattavissa Euroopan integraatiossa mukana pysymiseen. *Kysyntäolot* ovat neofunktionalismia ja liberaalia hallitustenvälisyyttä siten, että kotimainen kysyntä on samankaltainen ilmiö kuin kansallisten intressiryhmien saaminen integraation tueksi. Molemmissa ilmiöissä (kilpailu ja integraatio) täytyy olla kotimaista kysyntää ja tukea integraatiolle. *Lähialat* voivat yhdistyä supranationalismiin integraation transnationalististen paineiden kautta. Kilpailupaine lisää yhteistyötä niin markkinoilla kuin integraatiossa. Kansainväliset yhtiöt pitävät huolen siitä, että yhtiö on kotimaassa kilpailukykyinen. Kyky ja halu vastata niin ylikansalliseen kuin kansalliseen paineeseen on tärkeää. Näin oma teoriaviitekehystäni (OTVK) yhdistyy Porterin timantin tekijöihin. Suomen paperiteollisuuteen voidaan soveltaa Porterin neljää kilpailukykytekijää, koska ne ovat universaaleja. Alla olevassa kaaviossa osoitan miten käyttämäni integraatioteoriat on samanlaisuutta Porterin timanttimallin kanssa.

¹⁸⁰ Porter, 1998/2006, 114.

OTVK

Kaavio 6. Porterin timantti ja integraatioteorioiden sijoittaminen timanttimalliin

Jäsenvaltiot kilpailevat etuuksista. Vastapelureina ovat komissio ja asiakaskunta (kansalaiset), jonka on oltava vakuuttunut tuotteesta. NF:ssa ja LI:ssä painotetaan kansallisten painostusryhmien saamista integraation tueksi. Kuva 7 esittää integraatioteorioiden ja Porterin timantin yhtäläisyyksiä.¹⁸¹

Jotta integraatioteorioita voidaan onnistuneesti soveltaa tutkimukseeni, käytän Porterin timanttimallia osoittaakseni kilpailun ja integraation välisen vuorovaikutuksen paperiteollisuuden integraatiossa. Erityisesti keskityn aspekteihin, jotka liittyvät integraation kansallisiin etuihin ja läikkymiseen. Sattuma ja keksintö¹⁸² tarjoavat yhtymäkohdan Euroopan integraatioon, jossa on tahatonta tai sattumanvaraista integraatiota. Integraatio voi edetä sattuman tai keksinnön kautta. Keksintö ”istutetaan” Euroopan integraatioon uudella toimintapolitiikalla tai iskusanalla, esimerkiksi ”sosiaalisen Euroopan rakentaminen” tai ”kestävän kehityksen kärjessä EU”. Tässä on yhteys Euroopan integraatioon, jossa on sattumalta tai tahattomasti syntyvää integraatiota. Tässä on kysymys integraation odottamattomista lopputuloksista.¹⁸³ Integraatioteoriat ovat todenneet, että epävirallista integraatiota esiintyy ja sattumalla on vaikutusta integraatiossa. Porter taas toteaa, että sattuma vaikuttaa myös kilpailukykyyn.¹⁸⁴ Hyviä esimerkkejä ovat EU:n metsästrategia ja sen suhde LBA:han (laillisesti sitova metsäsopimus) tai liittovaltiokehitys/ylikansallisuus terveydenhuolto- ja sosiaalasioissa.

Porter mainitsee vielä valtiovallan merkityksen.¹⁸⁵ Hän toteaa, että valtiovalta luo mahdollisuuksia, joiden avulla teollisuus ja valtio voivat parantaa kilpailukykyään. Porter huomauttaa valtiovallan saattavan olla myös liiallinen turvatae, joka estää yritystoiminnan kannattavan kehityksen ja kilpailukykyyn kasvun. Valtion kilpailukyky infrastruktuurin rakentajana voidaan integraatioteorioissa nähdä yhteytenä integraation valtiojohtoisuuteen tai siihen, luoko valtio integraatiolle ja kilpailulle suotuisan elinympäristön. Sekä integraatioteorioissa että Porterin timantissa integraatio ja kilpailukyky eivät ole automaattisia ilmiöitä, vaan niille täytyy luoda suotuisat olosuhteet. Porterin mukaan valtiovalta tukee yrityksiä ja niiden kilpailukykyä. Valtion roolin ollessa liian määräävä tapahtuu moraalikato: yritykset eivät kehitä itseään, koska valtio pelastaa ne.¹⁸⁶ Tällöin joudutaan ”kantamaan vettä kaivoon”. (Yritystä vastaa integraatio ja kilpailukykyä

¹⁸¹ Porter, 1998/2006, 115.

¹⁸² Porter, 1998/2006, 173–176.

¹⁸³ Stråth, 2010.

¹⁸⁴ Stråth, 2010, 177 (tekstistä käy ilmi enemmänkin ajatus ad-hoc tyyillisistä integraatoratkaisuista) ja Porter, 1998/2006, 173–176.

¹⁸⁵ Porter, 1998/2006, 176–180.

¹⁸⁶ Porter, 1998/2006, 176–180.

integraation kannatus yhteiskunnassa). Integraation tuen puutteesta ovat esittäneet näkemyksiä Haas, Lindberg ja Moravcsik.¹⁸⁷

Ylikansalliset yritykset ja politiikka

Kansallinen etu on vahvasti mukana myös monikansallisissa yrityksissä. Kuitenkin on huomioitava, että ylikansallinen etu lähenee kansallista ja kansallinen etu ylikansallista erityisesti, kun on kyse monikansallisesta yritystoiminnasta. Yrityksen ja valtion edut voidaan sovittaa yhteen, sillä valtio tarvitsee työllistäjiä ja yritys tuottoja. Porter ja Gilpin toteavat, että yritykset toimivat niille edullisimmassa ympäristössä ja neuvottelevat valtioiden kanssa toimintaympäristöön liittyvistä kilpailutekijöistä. Monikansallisten yritysten kilpailuetu on se, että ne pystyvät toimimaan tehokkaammassa ympäristössä ja yhdistämään eri tuotantovaiheita yhdeksi tuote- tai palvelukokonaisuudeksi. Yritykselle on yhdentekevää, mistä se saa tuottonsa, kotimaastaan vai ulkomailta. Näin voin tutkimuksessani yhdistää neofunktionalismin teoriana ylikansallisiin toimijoihin ja omaan teoriaviitekehukseeni, jossa painotan ylikansallis-kansallista poliittista yrittäjyyttä ja reagoimista sekä ylikansalliseen että kansalliseen poliittiseen ja teolliseen paineeseen neuvotteluissa ja markkinoilla.

Yritykset pitävät yhteyttä poliittikkoihin ja vaikuttavat siten yrityksen toimintaympäristöön. Gilpin toteaa, että monikansalliset yritykset ovat kansallisia, koska niiden toimintaperiaatteet ja kulttuuri kumpuavat kansallisvaltioista.¹⁸⁸ Kansallinen yritysidentiteetti monikansallisessa yrityksessä on vuorovaikutteinen liberaalin hallitustenvälisyyden kansallisen edun kanssa. Molemmissa kansallisista etua puolustetaan kotimaan ulkopuolella.

Suomen suuret paperirytykset ovat merkittäviä taloudellisen tuloksen tekijöitä, mutta ne eivät enää työllistä niin paljon kuin ennen.¹⁸⁹ Yleisemmällä tasolla suurilla yrityksillä on mahdollisuus epäsuorasti tai suoraan vaikuttaa politiikkaan. Paperiteollisuus vaikutti politiikkaan 1960–1980-luvuilla sekä 1990-luvun alkuvuosina. Tämä näkyi siinä, miten paperiteollisuus sai äänensä kuuluviin integraatoratkaisuissa ja kuinka hyvin ulkoministeriö teki yhteistyötä SMKL:n kanssa.¹⁹⁰ Suuret yritykset haluavat vaikuttaa omaan toimintaympäristöönsä ja olla mukana poliittisessa päätöksenteossa. Paperiteollisuus oli suuri vaikuttaja, koska paperin vienti oli 1960–1990-luvuilla n. 25 % Suomen kokonaisviennistä.¹⁹¹

Oma teoriaviitekehyseni ja Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessi

Teoriat antavat kuvan tietystä integraatiopolusta eivätkä siten yritä selittää integraatiota kokonaisuudessaan. Tarkoitukseni on teoriaviitekehyseni avulla osoittaa eri integraatioteorioiden yhtäläisyyksiä, ei toistaa

¹⁸⁷ Haas, 1958, Lindberg & Scheingold, 1970; Moravcsik, 1998.

¹⁸⁸ Gilpin, 288–289 tai 298–299.

¹⁸⁹ Gilpin, 2001, 5–13, 278.

¹⁹⁰ Gilpin, 2001, 148–195, 278–304 (yleistä keskustelua yritysten poliittisesta vaikutuksesta) ja esim. Jensen-Eriksen, 2009 (SMKL:n vaikutuksesta politiikkaan)..

¹⁹¹ Metla, 2009, 303.

aiemmissä tutkimuksissa kuvattuja eroja siinä, miten ne selittävät integraation. Oma teoriaviitekeh്യkseni voidaan muiden käyttämien Euroopan integraatioteorioiden kanssa yhdistää toisten tieteenalojen teorioihin, esim. Porterin timanttiin ja siihen, että integraatio ja kilpailukyky ovat vuorovaikutussuhteessa.¹⁹² Käytän teorioita rinnakkain selittämään kilpailukykyä ja integraatiota eri tasoilla. Tutkimuksessani yhdistän integraatioteorioita kauppatieteiden teoriaan ja Gilpinin kansainvälispoliittiseen talousteoriaan, jossa punnitaan monikansallisten yritysten suhdetta maailmanmarkkinoihin ja politiikkaan ja sen toimijoihin.¹⁹³ Mainittuihin teorioihin kuuluu sisäänrakennettuna kilpailukyvyyn kannalta parhaan kilpailustrategian valinta.

Omassa teoriaviitekeh്യksessäni (OTVK) painotan ylikansallisia-kansallisia teollis-poliittisia paineita, joihin on reagoitava kansallisten teollisten, taloudellisten ja poliittisten etujen takia. Yhdistän ylikansallisen kansalliseen edunvalvontaan. Paperiteollisuuden tapauksessa kansallisia etuja suojeltiin paperimarkkinoilla eli omien yritysten markkinaosuuksista huolehdittiin ja samalla painotettiin paperimarkkinoiden ylikansallisuutta eli mm. sitä, että niillä ei ole kansallisia suojamekanismeja eivätkä valtiot tue yrityksiä taloudellisesti. Tämä tarkoitti, että yritykset ovat kansallisen intressin keskiössä samalla, kun markkinoihin vaikuttavata on ylikansallis-kansalliset intressit. OTVK painottaa integraation moninaisuutta. OTVK on mahdollista yhdistää Porterin timanttiin¹⁹⁴ ja siten tuoda esiin integraation ja kilpailun samankaltaisuudet. Kumpikaan ei ole automaattista, vaan ne tarvitsevat sopivat olosuhteet. OTVK selittää Porterin timanttimallin kilpailutekijöillä yritysten strategiaa (ylikansallis-kansallinen poliittinen yrittäjyys), tuotannontekijöitä (ruohonjuuriläikkyminen), kysyntäoloja (ruohonjuuriläikkyminen) ja lähialoja (teollinen paine). Mainituilla aspekteilla on samankaltaisuutta OTVK:ssa ja Porterin timantissa seuraavasti:

Ensiksi yritysten strategia on sen varmistamista, että yritys on kilpailukykyinen niin kotimaassa kuin erityisesti ulkomailla. Strategia kertoo, onko yrityksen markkinoiden painopiste koti- vai ulkomailla. Monesti kansalliset ja ylikansalliset markkinat ovat limittyneet ja tarvitaan keinoja reagoida kilpailutilanteen muutoksiin. OTVK:ta voidaan soveltaa tutkimuksessani integraatioteorioiden ja Porterin timantin välisenä liitosteorianana. Molemmissa painotetaan strategiaa ja kilpailukykyä (eri sanoin, mutta perusidea voidaan tulkita kilpailukyvyyn kautta) sekä sitä, miten reagoida yrittäjyyteen.

Toiseksi on tärkeää tukea tuotannontekijöitä eli tehtaita, työntekijöitä ja heidän ammattitaitoaan. Suomessa tämä tarkoitti paperitehtaiden kapasiteetin ja työntekijöiden ammattitaidon lisäämistä. Tämä korreloi ruohonjuuriläikkymisen kanssa, jossa konkreettisesti edistetään integraatiota kansantalouden saaman teollisen ja taloudellisen tuoton kautta (markkinatuotto). Tehtaiden tuotannon lisäys tuo työntekijöille enemmän ja varmempaa palkkaa. Nämä asiat nostavat integraation suosiota sekä teollisuuden että painostusryhmien piirissä.

¹⁹² Porter, 1998/2006, 178–180.

¹⁹³ Gilpin, 2001, 278-305+344-358+362–376.

¹⁹⁴ Porter, 1998/2006, 112–180. OTVK:n teoriapohja on rakennettu Haasin, Moravcsikin, Monnet ja Sanholtz & Zysmanin teorioiden pohjalta (ks. lähdeluettelo). Sen soveltamiseen ja muiden teorioiden kanssa yhteisten piirteiden havaitsemiseen on saatu vaikutteita Gilpiniltä ja Porterilta.

Kolmanneksi kysyntäoloissa painottuvat ruohonjuuriläikkyminen ja poliittinen yrittäjyys sekä kansallisesti että ylikansallisesti. Näin luodaan teollisuuden tuotteille kysyntää markkinoilla. Yritykset huolehtivat eduistaan neuvotteluissa niin kotimaassa kuin ulkomailla. Kysyntä ja kilpailukyky paranevat, kun integraatiosta on käytännön (taloudellista) hyötyä. Virkamiesten ja keskusjärjestön (SMKL) poliittinen yrittäjyys astuu kuvaan, kun jäsenvaltioiden kansallista ja ylikansallista kilpailukykyä pitää edistää.

Neljänneksi lähialoilla vallitsee integraatiota edistävä teollinen paine (transnationaalisten yritysten markkinoille aikaansaama teollinen paine). Paperiteollisuuden monikansalliset yritykset toimivat monissa maissa ja tehtaot käyvät kauppaa yli rajojen. Yritykset ovat huomanneet teollisen ja taloudellisen painoarvon korreloivan poliittisen vaikutusvallan kanssa. Näin syvenevä ja etenevä integraatio edistää transnationaalista yritystoimintaa, ja vaikutus on myös vastakkaisuuntainen. Porterin sanoin syvenevä integraatio edistäisi kilpailua, koska lähialoilta tulisi tukea tuotantoketjun ylläpitoon. Tällä tarkoitetaan raaka-aineita, palveluita ja asiantuntemusta.

Viidenneksi valtiovallan rooli ja sattuma voidaan yhdistää OTVK:ssa poliittiseen yrittäjyyteen, ruohonjuuriläikkymiseen ja häiveintegraatioon eli pragmaattiseen pienten askelten integraatioon, jossa ylikansallis-kansallinen poliittinen yrittäjyys vastaa teolliseen ja poliittiseen paineeseen. Sattuma on selitettävissä enemmänkin funktionalistisen teorian periaatteiden mukaisesti. Paperiteollisuudessa tämä on havaittavissa UM:n ja SMKL:n vankkana yhteistyönä ja kattavana tiedonkulkuna. Suomen paperiteollisuuden edut tehdään selviksi komission kanssa käytävissä neuvotteluissa.

Poliittinen yrittäjyys ja Suomen paperiteollisuus

Yleisemmällä tasolla suuryrityksillä oli mahdollisuus vaikuttaa politiikkaan suorasti tai epäsuorasti.¹⁹⁵

Suomen paperiteollisuus myös käytti sille tarjoutuneita vaikuttamisen tapoja EY:ssä/EU:ssa. Yhteistyössä ulkoministeriön kanssa teollisuus pystyi neuvottelemaan ja vaikuttamaan siihen, että teollisuuden ääntä kuultiin. Paperiteollisuus ja teollisuus yleisesti käyttivät etujärjestöjä (esim. Confederation of European Paper Industries [CEPI] tai European Round Table of Industrials [ERT]). Tämänkaltaisten järjestöjen kautta teollisuus ajoi maakohtaisia ja kauppapoliittisia näkemyksiään, jotka olivat yhdistettävissä vaivattomasti sekä kansallisiin että ylikansallisiin etuihin¹⁹⁶ (WTO-neuvottelut).

Suomen paperiteollisuudessa vaikutettiin kansallisesti SMKL:n kautta hallitukseen ja ministeriöihin (UM). Ylikansallisesti vaikutettiin European Paper Insituten (EPI:n) tai EFTAn kautta komissioon (paperi)teollisuutta koskevissa asioissa. Vaikka Moravcsik on todennut, että poliittisessa yrittäjyydessä ei ollut ylikansallisuutta, tätä vastaan sotivat yllä esittämäni teoriakohdat. Edut olivat ylikansallisia, koska Euroopan paperimarkkinat olivat ylikansalliset. Euroopan paperimarkkinoiden johtavat yritykset

¹⁹⁵ Green-Cowles, 1992, 501–526; Rollins & Kipping, 2008, 409–431; Greenwood & Cram, 1996; Caporaso & Tarrow, 2009, 593–620.

¹⁹⁶ Green-Cowles, 1992, 523.

toimivat monissa maissa, eivät ainoastaan kotimarkkinoillaan. Lisäksi Euroopan markkinat kilpailivat Yhdysvaltain ja Aasian markkinoita vastaan. Yritysten markkinat olivat globaaleja.

Sattuma Suomen paperiteollisuuden integraatiossa

Sattuman vaikutukseksi voidaan kuvata sitä, että Suomi ja Suomen paperiteollisuus onnistuivat löytämään hyvät keskusteluyhteydet ja sopivat henkilöt paperineuvotteluihin. Samaan kategoriaan kuuluivat Ruotsin suhtautuminen integraatioon ja EY-jäsenyyteen ja suhtautumisen myöhempi muutos sekä Neuvostoliiton vaikutusvallan hiipuminen integraation syvetessä 1984–1989[1990–1991].

Ensimmäiseksi tämä osoittaa, että integraatio on prosessi, jossa ei ole lopullista päätepistettä. Prosessi kehittyi integraation edetessä ja integraatio sai uusia kehityssuuntia ja ulottavuuksia (liittovaltioistuminen vs. kansallisvaltioistuminen).

Toiseksi integraatiolla oli edetessään tahattomia vaikutuksia, joita ei osattu eikä osata ennustaa. Hyvä kysymys on: onko Euroopan integraatio yhä edelleen *sui generis* vai ei? Moravcsik katsoo, että *sui generis* on liian yksinkertainen vastaus kysymykseen. Moravcsikin mielestä Euroopan integraatiokehitystä koskevien teorioiden tulisi olla sovellettavissa myös muiden maanosien integraatioprosessiin.¹⁹⁷ Itse olen sitä mieltä, että kysymys ei kuulu varsinaiseen ytimeen, koska kyse ei ole niinkään *sui generis*-käsitteestä, vaan siitä, miten käsitettä käytetään ja miten se käsitteellistetään tutkimuksen käyttöön ja keskusteluun Euroopan integraation ainutlaatuisuudesta.

Kolmanneksi neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys), supranationalismi, liittovaltiofunktionalismi ja oma teoriaviitekehitykseni painottavat integraation taloudellista lähtökohtaa. OTVK lähtee mainittujen teorioiden ohjaamasta ajatuksesta, että integraatio alkaa läikkymisestä teollisilla ja taloudellisilla sektoreilla. LI painottaa kansallisten etujen merkitystä neuvotteluissa, mikä tarkoittaa poliittisissa neuvotteluissa taloudellista etua. Tässä on myös vuorovaikutusta Porterin timantin kanssa, sillä PT painottaa yritysten kansallista kilpailukykyä ylikansallisilla markkinoilla.

Mielenkiintoinen tarkastelukohde on edunvalvontaryhmien vaikutus Euroopan integraatioon.¹⁹⁸ Tämä näkyy Suomen paperiteollisuuden integraatiossa. SMKL oli yhdessä ulkoministeriön kanssa merkittävä toimija valvottaessa Suomen paperiteollisuuden etuja integraatioprosessissa ja suhteessa komissioon. SMKL puolusti jäsenjärjestöjensä etua kauppapolitiikassa ja integraationeuvotteluissa. Se yhdisti sujuvasti politiikan ja teollisuuden edunvalvonnan ja piti yllä kansallista kilpailukykyä niin teollisesti, taloudellisesti kuin myös poliittisesti vuosina 1961-1989¹⁹⁹.

Kun talous integraatio ei ollut riittävällä tasolla, imagon merkitys kasvoi. Tämän takia tarvittiin poliittista imagointegraatiota. Poliittisella integraatiolla voitiin osoittaa EY:lle ja Euroopalle eli markkinoille, että

¹⁹⁷ Moravcsik, 1998, 3-4.

¹⁹⁸ Green-Cowles, 1995 tai Greenwood, 2005.

¹⁹⁹ Aunesluoma, 2010 tai Jensen-Eriksen, 2007 & 2009.

olemme osa länttä ja kapitalistista talousjärjestelmää. Paperituotteemme tulevat luotettavasti tilauksesta ja toimimme markkinoiden mukaan, emme poliittisten päätösten mukaan. Paperiteollisuuden imagoajattelu oli hyvin lähellä esim. kauppatieteissä määriteltyä imagon hallintaa.²⁰⁰ Paperiteollisuudelle oli tärkeintä luoda itsestään kuva luotettavana markkinatoimijana. Hyvä imago tarkoitti suurempaa taloudellista voittoa Euroopan markkinoilta.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa imagoa on tarkasteltu poliittisen imagonrakentamisen mukaan eli on tutkittu, miten neuvottelujen osapuolet mieltävät toisensa: miten mielletty imago vaikutti neuvotteluihin ja maiden asemaan kansainvälisen politiikan toimintakentällä.²⁰¹ Imagoa on kansainvälisen politiikan tutkimuksessa käytetty selittämään turvallisuusaspektia ja valtopoliittikkaa. Tässä työssä käyttämäni tapa on ainutlaatuinen, koska selitän imagon avulla teollista integraatiota.²⁰² Lähimmäksi omaa kantaani tulee organisaatioiden rakenteisiin ja johtamiseen liittyvä tutkimus. Siinä painotetaan erilaisten organisaatioiden rakennetta ja johtamistapaa ja sitä, miten tieto esim. markkinoinnista kulkee organisaatiossa. Mitkä ovat organisaation uskomukset ja miten nämä uskomukset pitää huomioida organisaation sisäisessä toiminnassa, että organisaatio säilyisi toimivana?²⁰³

OTVK selittää paperiteollisuuden integraatiota yhdistämällä neofunktionalismin, liberaalin hallitustenvälisyyden, supranationalismin ja liittovaltiofunktionalismin teoreettisia osia. Integraatio oli pienten askelten integraatiota, joka eteni sekä alhaalta ylös että ylhäältä alas. Integraatiokehitys tarvitsi molempia aspekteja, jotta kansalliset edunvalvonta- ja painostusryhmät saatiin integraation tueksi. Ylikansallista ja kansallista poliittista yrittäjyyttä tarvittiin, koska markkinat olivat ylikansallisia. Tähän Suomen paperiteollisuus pyrki jo integraation varhaisessa vaiheessa. OTVK on kehys, jossa yhdistyvät ylikansallisuus, kansalliset edut, poliittinen yrittäjyys, transnationaaliset integraatiopaineet ja häiveintegraatio. Suomen paperiteollisuuden integraatio oli kansallis-ylikansallista häiveintegraatiota, jossa oli poliittista yrittäjyyttä ja transnationaalisia paineita teollisuusyritysten välisessä yritystoiminnassa Euroopan markkinoilla. Paperiteollisuuden intressi oli saavuttaa Euroopassa vakaa markkina-asema, ja siihen pyrittiin taloudellisen ja teollisen integraation avulla. Teolliset ja poliittiset intressit otettiin huomioon komission kanssa käydyissä neuvotteluissa. Näin pystyn paremmin selittämään Suomen paperiteollisuuden integraatiota. OTVK:ssa otan monipuolisemmin huomioon Euroopan integraation monimuotoisuuden ja kansainvälisen politiikan eklektisyyden. Teoriaviitekehitykseni asettuu osaksi klassisia integraatioteorioita. Yhdistän niiden eri osioita, mutta painotan ylikansallista etua, joka oli samalla kansallista etua. Toiseksi korostan ylikansallista poliittista yrittäjyyttä, häiveintegraatiota, ruohonjuuriläikkymistä ja ylikansallis-kansalliseen poliittiseen ja teolliseen paineeseen vastaamista.

Ruohonjuuriläikkyminen Suomen paperiteollisuudessa

²⁰⁰ Aula & Heinonen, 2011, 15-30+34.

²⁰¹ Herrmann, Richard K., Voss, James F., Schooler, Tonys Y.E. ja Cirrochi, Joseph, 1997, 403-433

²⁰² Herrmann, Richard & Fischerkeller, Michael P, 1995, 415-450

²⁰³ Björkman, Ingmar, 1989, 251-264 tai Harisalo, 2010, 91-126.

Osoitan, että paperiteollisuuden integraatiossa on tapahtunut *ruohonjuuritason läikkymistä (RJL)*²⁰⁴. Ruohonjuuriläikkyminen oli yrityksissä merkittävää, sillä talousintegraatio loi markkinoita Suomen paperiteollisuudelle. Paperikoneiden käyttöaste nousi. Teollisuuden työntekijät näkivät länteen suuntautuvan integraation kannattavan, koska se toi paperiteollisuudelle hyötyjä. Konkreettinen hyöty tarkoitti markkinaosuuksien ja siten tilausmäärien kasvua, mikä taas toi paperiteollisuudelle lisää työtä.

Ensimmäiseksi työntekijät kokivat hyödyt koneiden ääressä siten, että tilaukset lisääntyivät. Näin varmistettiin, että läikkyminen lähti alhaalta ylöspäin. Teollisuuden työntekijät ja tehtaat (tuotantoyksiköt) ymmärsivät länsi-integraation teollisesti ja taloudellisesti kannattavaksi. Täten integraatiota ei koettu abstraktiksi ”herrojen touhuksi”, jolla ei ole merkitystä paperintuotannolle.

Toiseksi ruohonjuuriläikkyminen varmisti, että Euroopan integraatiolla oli vakaa taloudellinen ja poliittinen kannatus paperiteollisuudessa. Ruohonjuuritasollakin huomattiin markkinoiden merkitys ja se, että keskusjärjestöjä tarvitaan neuvottelijana. Kannatus auttoi paperiteollisuutta hyödyntämään horisontaalista ja vertikaalista yritysstrategiaa.²⁰⁵

Kolmanneksi ruohonjuuritason läikkymistä auttoi se, että integraatiopuheessa alettiin painottaa integraation mahdollisuutta. Se, että yhteiskunnassa ja teollisuudessa suhtauduttiin integraatioon yleisesti positiivisesti, auttoi ruohonjuuritason läikkymistä. Teollisuudessa ja muussa yhteiskunnassa puhuttiin Euroopan integraatiosta ja todettiin, että laajempi ja syvempi integraatio auttaisi Suomen paperiteollisuutta kilpailussa markkinaosuuksista. Näin alhaalta päin tuleva integraation kannatus kohtasi ylhäältä tulevan integraation kannatuksen. Tämä takasi paperiteollisuudelle ja teollisuudelle yleisesti yhtenäisen, läntistä integraatiota tukevan kannan.

Neljänneksi ruohonjuuriläikkyminen mahdollisti teollisuudessa käytännön tasolla sen, että läikkyminen etenisi toisille teollisuuden aloille työntekijöiden kautta. Läikkyminen on teknisesti samanlaista, vaikka teollisuudenalat ovatkin erilaisia. Euroopan integraation hyödyt oli helpompaa osoittaa taloudellisen hyvinvoinnin kautta kuin pelkästään abstraktilla teoreettisella puheella yhteiskunnan ja teollisuuden saamista hyödyistä.

Viidenneksi ruohonjuuriläikkyminen - joka perustuu työntekijöiden saamaan taloudelliseen hyötyyn - mahdollistaisi Suomen ja suomalaisen paperiteollisuuden tunnettuuden nousun markkinoilla (Euroopassa ja

²⁰⁴ Ks. s. 28. Sivulla käsitellään RJL:ä yleistieteellisesti eikä niinkään Suomen paperiteollisuuden kannalta, kuten tässä jaksossa.

²⁰⁵ Kauppalehti, taloussanasto. ladattu 17.11.2012, www.kauppalehti.fi. Yhdentyminen. Liiketaloustieteessä tarkoittaa elinkeinoelämässä tapahtuvaa yhdentymis- ja keskittymisprosessia, jossa jonkin teollisuudenalan yritykset joko sulautuvat yhteen tai aloittavat toimintaa koordinoivan yhteistyön. (Fuusio)
Horisontaalinen integraatio tarkoittaa tilannetta, jossa esim. kaksi saman toimialan yritystä yhtyy.
Vertikaalinen integraatio on kyseessä, jos saman tuotteen eri tuotantovaiheita hoitavat yritykset yhdentyvät. Esim. metallinjalostusta harjoittava teollisuuslaitos hankkii itselleen teräsvalimon alihankkijakseen. Ks. myös Hammond, 1996, 28–29.

globaalisti). Paperiteollisuuden näkyvyys vaikuttaisi siihen, millainen Suomen imago olisi Euroopan integraatiossa. Toisin sanoen Suomen nähtäisiin kuuluvan länteen ja olevan lännen markkinoille etabloitunut. Imago vaikuttaa maineeseen ja maine brändiin, mikä kasvattaa markkinaosuuksia ja siten tehtaiden tuottoa ja työmäärää, mikä taas hyödyttää työntekijöitä. Tämä näkyy yhteiskunnassa paperiteollisuuden hyvinvoinnin lisääntymisenä.

Neofunktionalismin läikkymiskäsitteellä pystyn selittämään kansallisen edun ajamista osana liberaalia hallitustenvälisyyttä, ja siten saan sidottua poliittisen yrittäjyyden niin integraation kansalliseen kuin ylikansalliseen tasoon. Näin on mahdollista ymmärtää integraatiota, joka on paperiteollisuuden ja Suomen ylikansallis-kansallisten etujen valvontaa. Paperiteollisuudessa alettiin toteuttaa omaa strategiaa (horisontaalista ja vertikaalista). Strategia sidottiin tavoitteisiin, joita Suomella oli Euroopan integraatiokehityksessä, eli siihen, että pysyttäisiin mukana. (Vuosina 1991–1995 haasteena oli olla mukana myös poliittisessa integraatiossa eikä vain taloudellisessa ja teollisessa integraatiossa, kuten vuosina 1961–1989 [1990]). Ruohonjuuriläikkymisessä on pragmaattista integraatiota, jota myös Monnet on painottanut. Käytännöllinen integraatio oli helpompaa paperiteollisuuden työntekijöille ja yrityksille kuin pelkkä puheen tasolla oleva abstrakti integraatio, jossa ministeriöt ja SMKl keskittyivät integraation ns. korkealentoisiin visioihin (taloudellinen integraatio tai kauppapolitiikka).

Maantieteellinen läikkyminen Suomen paperiteollisuudessa

Maantieteellinen läikkyminen on mielenkiintoinen läikkymisen muoto.²⁰⁶ Maantieteellinen läikkyminen (MTL) tarkoittaa, että tietyn valtion tietty teollisuudenala pitää huolen pääsystään mukaan integraatiokehitykseen. Toisin sanoen teollisuudenala ei jää kehityksestä jälkeen eikä sen kilpailukyky ole vaarassa huonontua. Tämä kuvaa osuvasti Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessia. Maantieteellinen läikkyminen edustaa neofunktionalismin ja muiden käyttämieni integraatioteorioiden perusajatusta taloudellisesta ja teollisesta integraatiosta Euroopan integraation moottorina. Maantieteellisen läikkymisen voi sanoa liittyvän Porterin timantin ajatukseen yritysten strategiasta, kysyntäoloista ja lähialoista.

2.7 Yhteenveto

Tässä luvussa olen pyrkinyt kuvaamaan neofunktionalismin keskeisimmät premissit (läikkyminen ja päätöksenteon ylikansallisuus) ja sen, miten NF ja muut käyttämäni teoriat selittävät paperiteollisuuden integraatioprosessia (LI: kansalliset edut integraatiossa, Suprn.: transnationaaliset paineet integraatiossa ja OTVK: ylikansallis-kansalliset integraatio- ja kilpailupaineet).

Neofunktionalismi ei keskity valtioon ainoana toimijana, vaan ottaa huomioon kaikki yhteiskunnassa vaikuttavat toimijat (yritykset, ammattiliitot, järjestöt, ihmiset ja heidän mielipiteensä). Se korostaa talouden ja politiikan työnjakoa, koska kokonaisintegraation eteneminen edellyttää kumpaakin. Käsitteenä

²⁰⁶ Haas, 1958, 311–317 + 331-

neofunktionalismi voidaan määritellä ylikansallisen läikkymisen (1) kautta eteneväksi taloudelliseksi ja poliittiseksi integraatioksi, jossa tapahtuu lojaalisuuden siirtymää (2). Neofunktionalismissa painotetaan ylikansallista toimijuutta (3) ja ylikansallista etua (4). Neofunktionalismin motto on "integraatio etenee talouden ehdoilla poliittisesti eteenpäin kohti ylikansallisuutta unohtamatta sosiaalista aspektia". Merkittävimmät neofunktionalismin ruumiillistumat ovat Euroopan yhtenäisasiakirja, yhteismarkkinat ja sopimus Euroopan unionista.²⁰⁷

Neofunktionalismissa tuodaan esiin politiikan ja talouden kytköksiä muiden kuin hallitustason organisaatioiden kautta. Liberaalissa hallitustenvälisyydessä politiikan ja talouden etujen ajamista tarkastellaan puhtaasti hallitusten johtamana toimintana. Neofunktionalismissa ovat pääosassa intressiryhmät, jotka mahdollistavat poliittisen ja taloudellisen integraation etenemisen. Samalla liberaali hallitustenvälisyys selittää kuitenkin uskottavasti tiettyä hallitustenvälisissä neuvotteluissa esiintyvää käyttäytymistä.

Moravcsik on liberaalia hallitustenvälisyyttä koskevassa teoriassaan kritisoinut neofunktionalismia ja ylipäättänsä ylikansallisuutta. Moravcsik uskoo tiukasti hallitustenväliseen kaupankäyntiin, pakettikauppoihin.²⁰⁸ Hänen teoriansa ei ole huono, mutta liberaali hallitustenvälisyys antaa liian kapean kuvan todellisesta tilanteesta. Yhdistämällä liberaali hallitustenvälisyys neofunktionalismiin voidaan saada monipuolisempi kuva integraation kulusta, kuten yllä on esitetty. Tämä tarkoittaa, että integraatio on osittain kansallista ja ylikansallista ja siten kansallisten ja ylikansallisten intressien valvomista neuvotteluissa. Integraationeuvotteluissa hallitukset ja komissio voivat vaihtaa vetovastuuta sen mukaan, miten vaikeasta asiakokonaisuudesta on kysymys.

Sandholtz ja Zysman ovat oikeassa: nykyisen EU:n selittämiseen tarvitaan hybridiä eli heidän kehittämänsä neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden yhdistävää teoramallia.²⁰⁹ Malli puhuu toimijuuden ja sopimusten tekemisen puolesta, josta myös Moravcsik on kirjoittanut. Kansallinen etu otetaan huomioon. Neofunktionalismia mallissa on läikkyminen ja ylikansallinen päätöksenteko.

²⁰⁷ Single European Act, Single European Market ja Treaty of European Union.

²⁰⁸ Moravcsik on tuonut tämän seikan ilmi monissa artikkeleissaan. Hänen mukaansa ainoa ylikansallisuuden ilmentymä on ollut Euroopan yhtenäisasiakirja. Itse katson, että Moravcsik yksinkertaistaa asioita liikaa, joskin neuvottelut voidaan nähdä hänen esittämällään tavalla. Painotan, että unionissa on ylikansallisuutta, varsinkin häveintegraation kautta tullutta sosiaalisektorin ja työsuojelun ylikansallisuutta. Vrt. Störby-Jensen, 2000, Tranholm-Mikkelsen, 1991, Stone Sweet & Sandholtz, 1997, Haas, 1958 Lindberg 1963, Schmitter, 1969, Puchala, 1972 ja Nye, 1970. EU:ssa on molempia aspekteja, ja tulevaisuus näyttää, kumpi on suuntana. Ks. myös Moravcsikin teoriaa kohtaan esitetty kritiikki: Wincott, 1995; Wallace, Caporaso, Scharpf ja Moravcsik, 1999, 155–179.

²⁰⁹ Sandholtz & Zysman, 1989, 92–125. Kirjoittajat painottavat ylikansallisuutta, jossa on toimijoiden välisiä sopimuksia, ja ylikansallisuutta, joka auttaisi unionia toimimaan tulevaisuuden haasteissa. Unioni ei ole paljoa muuttunut tutkimuksen julkaisuajankohdasta. Sandholtzin ja Zysmanin tarkoitus oli osoittaa EY:n ja sittemmin EU:n kilpailukykyyn puute ja sen teollisen politiikan epäonnistuminen. Stone Sweet ja Sandholtz ovat kehittäneet teoriaa pitemmälle. Teorian ydin on transnationaaleissa toimijoissa, jotka aiheuttavat politiikalle paineen vastata heidän toimintaansa.

Neofunktionalismin teoriaa sovelletaan tässä työssä ottamalla siihen lisää muuttujia muista integraatio-teorioista. Hallitustenvälisyyden ohella lisään neofunktionalismiin piirteitä Monnet'n liittovaltio-federalismista (*federal-functionalism*) ja supranationalismista. Supranationalistisesta teoriasta otan mukaan teollisen integraation kehityksen piirteitä. Teollisen integraation avulla saan vastattua Euroopan integraation teollisuudelle aiheuttamiin integraatiohaasteisiin. Liberaalista hallitustenvälisyydestä on peräisin poliittisen yrittäjän käsite. Näin mukana on se, millaisena toimijan rooli nykyisin nähdään unionissa (ja se vastaa hallitustenvälisen toiminnan tarpeisiin.) Eri teorioiden osien avulla yhdistän oman neofunktionalismiversiioni vastaamaan oman tutkimukseni haasteisiin.

Oma teoriaviitekehitykseni sisältää Monnet'n "häiveintegraation", johon yhdistän osia Haasin lojaalisuuden siirrosta ylikansalliselle tasolle, Lindbergin tavan painottaa taloudellista integraatiota, Nyen taustaehdot sekä Moravcsikin konseptin hallituksista poliittisina yrittäjinä. Tietyissä tilanteissa otan Monnet'n ja Beachin avulla huomioon komission roolin neuvotteluissa. Pitäisin tärkeänä, että integraatiotoimissa lisättäisiin käytännöllisyyttä yhteiskunnan ja politiikan tasolla. Sovellan Monnet'n ajatusta, jonka mukaan integraatiosta on tehtävä huomaamatonta ja arkipäiväistä, jolloin se etenee pienin askelin ja ratkaisee eteen tulevia haasteita.²¹⁰ Teoriani toimii paperiteollisuuden kannalta sen liiketoimintoja selittävänä teoriana. Siinä otetaan huomioon merkittävä teollinen ja taloudellinen paine, joka pakotti Suomen paperiteollisuuden mukaan Euroopan integraatioon.

Työni osoittaa, että taloudellinen ja poliittinen integraatio on selitettävissä neofunktionalismilla, liberaalilla hallitustenvälisyydellä ja omalla teoriaviitekehitykselläni. Euroopan integraatiossa politiikka on sidoksissa ylikansallisuuteen, vaikka näyttääkin siltä, että päätökset tehdään hallitusten välisissä neuvotteluissa. Väite perustuu siihen ajatukseen, että ongelmat, markkinat tai kilpailu eivät pysähdy kansallisille rajoille. Ratkaisujen täytyy siis olla ylikansallisia, ei puhtaasti kansallisia. Väitän, että ylikansallinen etu on pohjimmiltaan *laajennettua* kansallista etua ja kansallinen etu on pohjimmiltaan *supistettua* ylikansallista etua eli ne ovat toistensa kääntöpuolia). Molempia tarvitaan EU-neuvotteluissa, sillä molemmat edut auttavat jäsenvaltioita globaaleilla poliittisilla ja taloudellisilla areenoilla. Neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys vastaavat taloudellis-poliittisen integraation haasteeseen ja molemmat aspektit ovat mukana teollisuuden ja yhteiskunnan integraatiossa.

Paperiteollisuudelle kilpailu ja integraatio ovat yhteneväisiä ja vuorovaikutussuhteessa. Molemmat edistävät oman tuotteen markkinointia asiakkaalle. Kilpailu ja integraatio ovat dynaamisia prosesseja. Sekä markkinoilla että politiikassa toimijoina ovat yritykset ja valtio. Markkinatoimijat (rahoittajat tai raaka-aineiden / teknisten ratkaisujen toimittajat sekä poliitikot ja ministeriöiden virkamiehet) määrittävät valtion ja yrityksen toimintamahdollisuudet.²¹¹

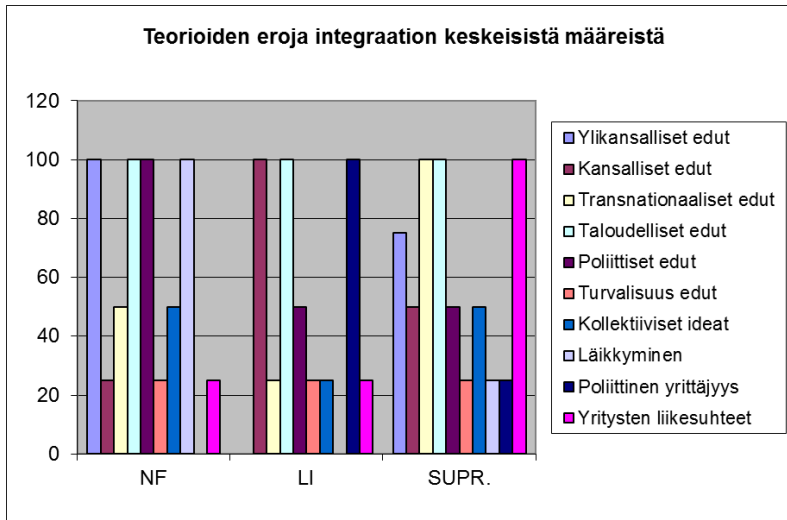
²¹⁰ Yondorf, 1965, 885–912-

²¹¹ Gilpin, 2001, 278–300 tai Porter, 1998/2006, 113–180, oma lisäykseni tässä kontekstissa ovat poliitikot ja virkamiehet.

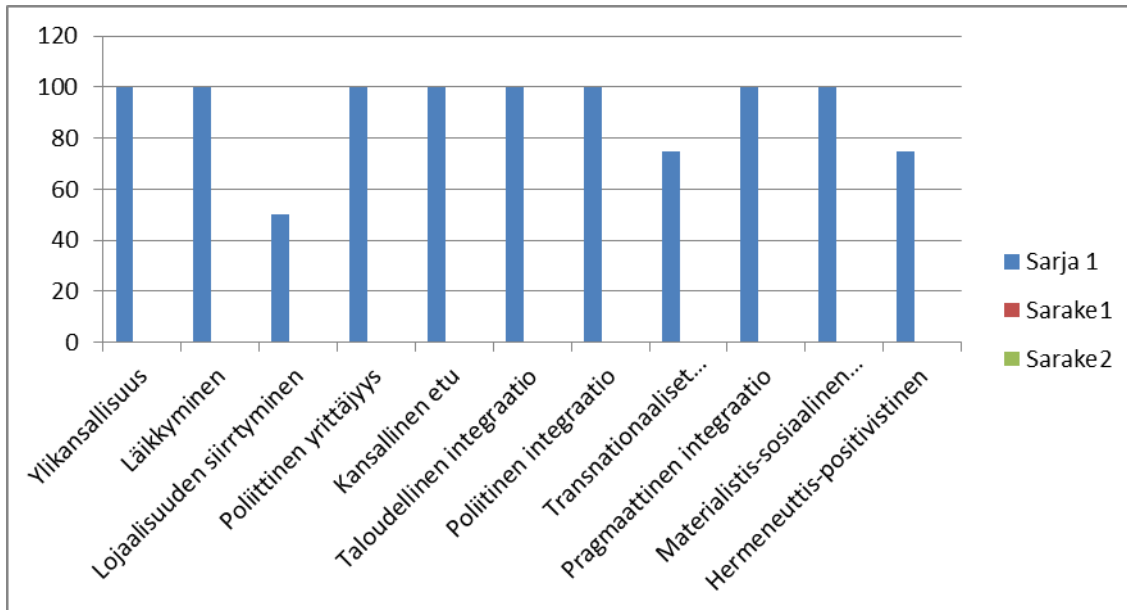
Osoitan seuraavissa kahdessa luvussa markkinapaineen ja imagopaineen olleen niin kovia, että niihin vastattiin sekä paperiteollisuudessa että ulkoministeriössä. Ensiksi kehittyi pragmaattinen teollinen yhteistyö, taloudellinen integraatio. Seuraavassa vaiheessa tapahtui poliittista lojaalisuuden siirtoa ylikansallisille organisaatioille. Tästä seurasi ylikansallisuutta, kansainvälistä institutionaalista toimintaa ja neuvotteluissa poliittisen yrittäjyyden toimintaa, kun poliitikot neuvottelivat omien kansallisten etujensa mukaisesti. Kolmannessa vaiheessa astui mukaan häveintegraatio, joka eteni ilman suurta hälyä, de facto. Neljännessä vaiheessa instituutiot ja kansalliset hallitukset ottivat vuorotellen vastuun neuvotteluista. Näin tarvitaan teoriani koko spektri selittämään Suomen paperiteollisuuden lännettymistä.

Vuosi- kymmen	Strategia	Toimijat	Tavoite	Teoria	Teoria	Teoria
1960	NF ja LI [Haas, Lindberg ja Moravcsik]	UM, SMKL	edunvalvonta integraatiossa taloudellinen integraatio (poliittinen)	NF ylikansallisuus läikkyminen etujen ylikansallinen valvonta intressiryhmien tuki integraatiolle integraatio taloudellisista ja poliittista	LI poliittinen yrittäjyys kansalliset edut etujen kansallinen valvonta pakettikaupat intressiryhmien tuki integraatiolle integraatio taloudellista ja poliittista	Suprn: transnationaaliset yritykset ja yritystoiminta teollisuuden ja kaupan integraatiolle aiheuttamat transnationaliset vuorovaikutuspaine et
1970	NF ja LI [Haas, Lindberg ja Moravcsik]	UM, SMKL	edunvalvonta integraatiossa taloudellinen integraatio (poliittinen)	ylikansallisuus läikkyminen etujen ylikansallinen valvonta intressiryhmien tuki integraatiolle integraatio taloudellisista ja poliittista	poliittinen yrittäjyys kansalliset edut etujen kansallinen valvonta pakettikaupat intressiryhmien tuki integraatiolle integraatio taloudellista ja poliittista	transnationaaliset yritykset ja yritystoiminta teollisuuden ja kaupan integraatiolle aiheuttamat transnationaliset vuorovaikutuspaine et
1980	NF ja LI (SUPRN.) [Haas, Lindberg, Schmitter Moravcsik]	UM, SMKL	edunvalvonta integraatiossa taloudellinen integraatio (poliittinen)	ylikansallisuus läikkyminen etujen ylikansallinen valvonta intressiryhmien tuki integraatiolle integraatio taloudellisista ja poliittista	poliittinen yrittäjyys kansalliset edut etujen kansallinen valvonta pakettikaupat intressiryhmien tuki integraatiolle integraatio taloudellista ja poliittista	transnationaaliset yritykset ja yritystoiminta teollisuuden ja kaupan integraatiolle aiheuttamat transnationaliset vuorovaikutuspaine et

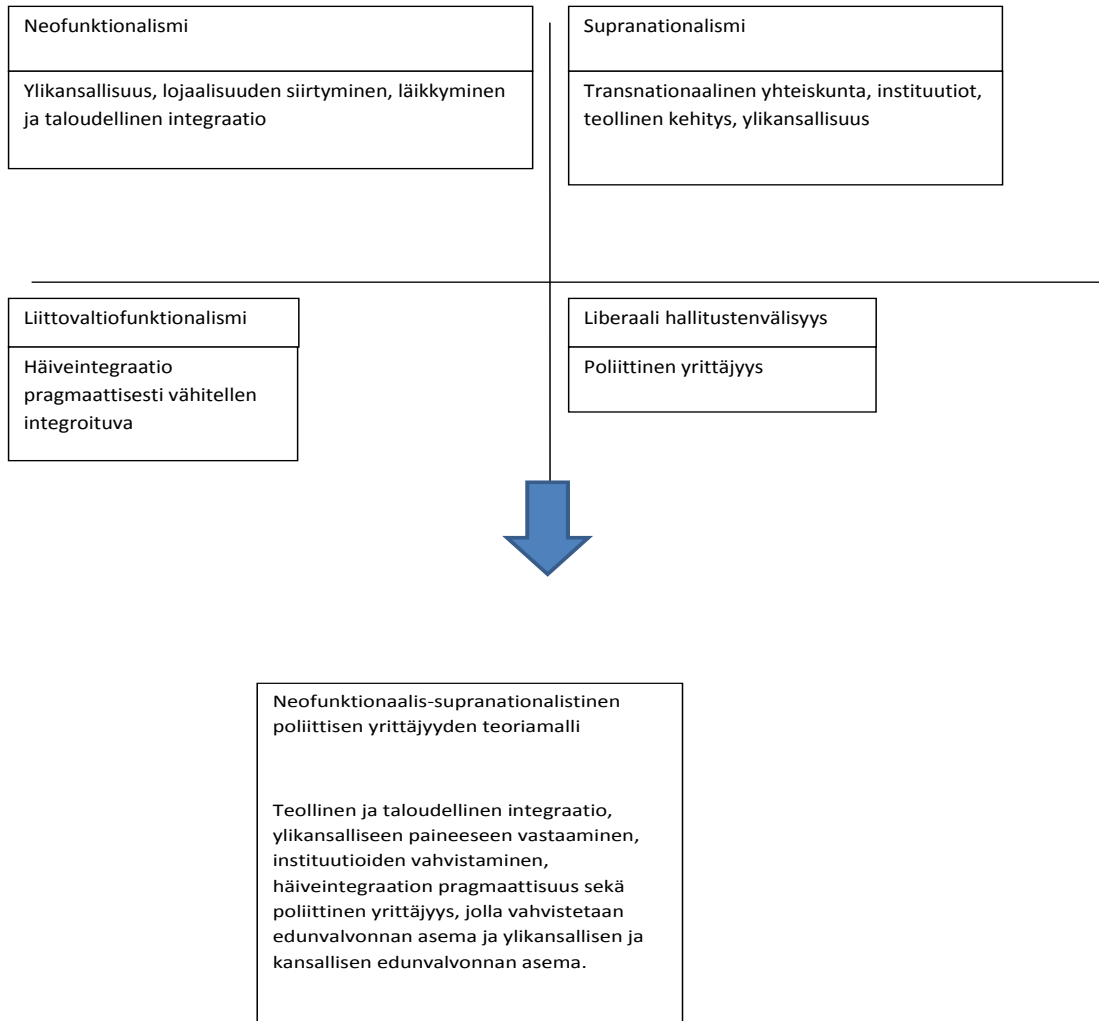
Taulukko 2. Paperiteollisuuden ja Suomen integraatiostrategia

Kaavio 7.. Työssäni käytettyjen integraatioteorioiden painotuseroja.

Kaavio 8. OTVK:n teoreettiset painotukset

Kaavio 9. OTVK:n teoreettisten ydinkohtien painotuksia

3 Tutkimuksessa sovellettu metodi

3.1 Mitä metodologia on laadullisessa tutkimuksessa?

Tässä luvussa käsittelen työni metodologiaa, sille ominaisia laadullisia metodeja sekä tutkimusotteeseen ja tieteenfilosofisiin kysymyksiin liittyviä seikkoja. Tieteenfilosofian osalta käyn läpi tutkimukseni ontologiaa ja epistemologiaa.²¹² Lisäksi selostan, miten olen tehnyt empiiristä tutkimustani, jonka aineistokorpukseen kuuluvat haastattelut, arkistot ja aiempi tutkimus. Merkittävimmät tietolähteet ovat näistä kaksi ensimmäistä. Laadullisen tutkimuksen tavoista olen valinnut metodikseni tapaustutkimuksen.

Metodologia tarkoittaa metodien eli tutkimustapojen tutkimusta.²¹³ Sitä kutsutaan myös opiksi tiedonhankkimisen menetelmistä.²¹⁴ Metodologisilla kysymyksillä selvitetään tiedon saantia siitä, minkä uskotaan olevan tiedettävissä. Metodi taas tarkoittaa tutkimustapaa tai -otetta, jolla tutkittavaa kohdetta lähestytään.²¹⁵ Metodi on joko laadullinen tai määrällinen. Laadullisessa metodissa voi valita, tarkasteleeko asiaa materiaalsen vai sosiaalisen todellisuuden kautta. Paperiteollisuuden integraatiota voidaan tutkia molempien kautta. Sekä materiaa että ideoita tarvitaan selittämään integraatiota.

Tutkimukseni painottaa kollektiivisten ideoiden ja rakenteiden merkitystä, samoin kuin ylikansallisuuden ja kansallisten etujen merkitystä paperiteollisuuden integraatiossa. Integraation etenemistapa oli läikkyminen. se läikkyi alalta alalle (hiili- ja terässektorilta muille teollisuuden sektoreille) ja taloudellisesta integraatiosta poliittiseen integraatioon. Kansalliset edut olivat myös merkittävä tekijä, kun suojeltiin kansantaloudelle tärkeän alan kilpailumahdollisuuksia Euroopan markkinoilla (esim. hiili- ja teräsyhteisö). Molemmat pääasiassa käyttämäni teoriat (NF ja LI) ovat pohjimmiltaan ontologisesti materiaalisia ja sosiaalisia. Soveltamani pehmeä rationalismi on kuitenkin ontologisemmin sosiaalista kuin LI, joka pohjautuu vahvemmin rationaaliseen valintaan. Siksi katson, että ideat ja rakenteet ovat integraatiossa merkittäviä aspekteja. NF ja LI selittävät paperiteollisuuden integraatiota, jossa sekoittuvat kansalliset ja ylikansalliset edut. Tutkimuslöydökseni eivät ole koko objektiivinen totuus, mutta edustavat tutkimushetken käsitystäni paperiteollisuuden integraatiosta.²¹⁶ On muistettava, että Euroopan integraation tutkimus on eklektistä eli moniteoriaista. Riippuu tutkijan käyttämästä teoriasta, mitä integraatioprosessin selittämisessä halutaan painottaa.

Tutkimukseni ontologia on sekä sosiaalinen että materiaallinen. Tosin painotan tutkimuksen ontologisella tasolla rationaalista valintaa, koska määritän maailman olevaksi ensisijaisesti sellaisenaan enkä yksinomaan toimijoiden toiminnan kautta. Tutkimukseni ontologiassa otan huomioon myös ideoiden ja ajatusten merkityksen integraatiossa taloudellisten ja tuotannollisten rakenteiden (markkinoiden) rinnalla. Lisäksi

²¹² Jupille, 2006, 219–233.

²¹³ Scrutton, 2007, 437; Metsämuuronen, 2001, 9.

²¹⁴ Metsämuuronen, 2001, 11.

²¹⁵ Kyrö, 2003, 96–98.

²¹⁶ Vertaa Heller, 1995, 14-16+16–19.

oletan, että toimijat tekevät kaikkensa saadakseen näkemyksensä läpi ja saavuttaakseen tavoitteensa. Rationaalisen valinnan osalta painotan rakenteiden ja annettujen merkitysten voimaa. Puhuessani sosiaalisesta aspektista tarkoitan sosiaalista maailmaa, jossa ideoilla on suuri merkitys, kun tarkastellaan toimijoita ja prosesseja – toisaalta on instituutioiden kautta tulevaa toimintaa ja toisaalta ideoihin perustuvaa toimintaa. Ontologiani on todellinen todellisuus eli saavutettavissa oleva todellisuus, kun ontologinen taso on oppi siitä, mitä voimme todellisuudesta tietää ja mikä on tutkittavan kohteen olemus.²¹⁷

Käytän rationaalista tutkimusotetta siten, että sen voi yhdistää positivistisen tai osittain post-positivistisen tutkimusotteen kanssa. Tutkimusotettani voidaan kuvata Haasin sanoilla ”pehmeä rationaalinen ote.”²¹⁸ Eroa Haasin pehmeään rationalismiin verrattuna on siinä, että ontologiani on sekä materialistinen että sosiaalinen. Toisin sanoen tutkimuskohteeseeni vaikuttavat sekä kollektiiviset ideat ja ajatukset (Euroopan integraation ajatus) että rakenteet (integraatiossa mukana olevat instituutiot tai valtioiden väliset neuvotteluproseduurit), jotka ohjaavat integraatiota koskevaa päätöksentekoa ja paperiteollisuutta (paperiteollisuuden markkinat).

Epistemologinen taso tarkoittaa tutkijan ja tutkittavan suhdetta ja sitä, mitä voimme siitä tietää. Epistemologiani puolestaan on positivistinen lähestymistapa, mutta tutkimukseni on ns. pehmeän positivistinen eli katson totuuden olevan tutkittavissa. Tutkimukseeni vaikuttavat selittävät tekijät ovat löydettävissä tulkinnan kautta hermeneuttisella tutkimusotteella.

Epistemologiani on siis positiivis-hermeneuttinen; löydökset ovat tulkinnan tasolla totta. Subjektiivinen totuus määrittyy tulkinnasta ja ymmärtämisestä.²¹⁹ Yritän löytää ns. ydintiedon, kehätiedon, ja siten käyttää hermeneuttista kehää.²²⁰ Tämä tarkoittaa statukseltaan erilaisten tietojen käyttämistä ymmärtämisessä. Ymmärtäminen jättää aina jotain hämärän peittoon.²²¹ Voimme tuntea asian tai henkilön, mutta emme näe asian tai henkilön sisimpään.²²² Eri tietoja voivat olla esim. hiljainen tieto, oma koettu tieto tai yhteiskunnan tieto. Tärkeää on pystyä käymään yhteiskunnassa keskustelua eri tiedoista.²²³ Tutkijan oma paradigma ja maailmankatsomus vaikuttavat tutkimukseen. Pyrin selittämään kohdettani sekä empiirisesti että teorian avulla. Toimin tulkitsevan ja selittävän tapaustutkimuksen avulla.

Pehmeä rationalismi

Tutkimusotteeni hyväksyy ontologiana materiaalis-sosiaalisen lähestymisen. Epistemologiani on pehmeä positivismi eli katson, että totuus on löydettävissä, mutta etsimällä ja tulkitsemalla löydökset eli hermeneuttisesti.²²⁴ Heller painottaa, että totuus ja oikea tieto ovat eri asioita.²²⁵ Tämä on mielenkiintoista ja

²¹⁷ Metsämuuronen, 2001, 10–11.

²¹⁸ Katso sivu 65-67.

²¹⁹ Mäntysaari, 1995, 12–24.

²²⁰ Mäntysaari, 1995, 14–18.

²²¹ Mäntysaari, 1995, 16.

²²² Mäntysaari, 1995, 16–19.

²²³ Mäntysaari, 1995, 14–16.

²²⁴ Heller, 1995, 13- 24.

²²⁵ Heller, 1995, 14–16.

relevanttia omalle tutkimukselleni, koska totuus vaihtelee ajassa ja eri yhteiskunnallisissa tilanteissa. Tämä johtuu siitä, että totuus on subjektiivinen ja tulkinnanvarainen. Tämä taas vie siihen, että tutkimukset ovat subjektiivisia ja antavat kuvan tietystä tutkimusasetelmasta.

Hermeneuttinen kehä on samoin mielenkiintoinen tutkimukseni kannalta. Sitä sovellettaessa tiedon eri tasot jaetaan hermeneuttiselle kehälle ja tutkitaan, mikä on ydintietoa ja mikä kehätietoa.²²⁶ Kehätiedon avulla voidaan lisätä ydintiedon määrää. Kehätietoa voi olla näkemys, teoria, tulkinta tai ymmärrys. Ydintietoa on ihmisten saatavilla oleva tieto, jonka jokainen voi saavuttaa tutkimalla, keskustelemalla asiantuntijoiden kanssa ja pohtimalla asiaa.²²⁷

Tutkimukseni tarkoitus on siis hermeneuttisen kehätietoajatuksen perusteella lisätä hermeneutiikassa ydintiedoksi nimitettävää tietoa. On kuitenkin suuri haaste saada kehätiedosta ydintietoa. Hermeneuttinen kehä voidaan nähdä myös eräänlaisena tiedon löytämistä kuvaavana ajattelumallina.²²⁸ Haas taas painottaa, että pehmeässä rationalismissa totuus on löydettävissä hermeneutiikan kaksoiskehällä, kun myönnetään, että toimijan ja huomioijan todellisuus on rakentunut sosiaalisesti.²²⁹ Paperiteollisuudesta ydintietoa on esim. se, kuinka tärkeää paperiteollisuus on Suomen kansantaloudelle. Kehätietoa on se, miten integraatioteoriat selittävät paperiteollisuuden integraatioprosessia.

Tutkimuksessani oletetaan, että paperiteollisuuden Eurooppa-integraatiossa rakenteet ja ideat vaikuttivat yhtä lailla. Omaa lähestymistäni voitaisiin nimittää *sosiaaliseksi pehmeäksi rationalismiksi*. Tutkimusotteessani painottuu ideoiden ja rakenteiden yhtäläinen merkitys tilanteessa, jossa integraatio etenee instituutioissa ja markkinoilla. Haluan tuoda tutkimuksessani esiin sen, että integraatio eteni Euroopassa kahdella tasolla, mikä vaikeutti integraation hahmottamista. Ongelmat ratkaistiin toteamalla, että Suomi ja paperiteollisuus keskittyvät taloudelliseen integraatioon eivätkä pyri mukaan poliittiseen integraatioon. Suomen paperiteollisuuden integraatio keskittyi rakenteisiin eli paperimarkkinoihin ja jätti idean eli instituutioiden integraation taka-alalle. Tämä johtui siitä, että EY:n instituutioiden poliittinen integraatio oli kaukana paperiteollisuuden yritystoiminnasta. Oma versionni eli pragmaattinen, sosiaalinen pehmeä rationalismi (Haasin pehmeä rationalismi) sopii selittämään Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessia, koska prosessi oli ontologisesti sekä materiaalinen että sosiaalinen. Integraatio eteni markkinoilla ja instituutioissa ideoiden ja ajatusten, kuten myös jokapäiväisten toimintojen ja rakenteiden tasolla. Ideatason muodosti ajatus Euroopan yhdentymisestä, esimerkkinä yhteismarkkinat tai Euroopan parlamentin asema päätöksenteossa. Konkreettisella tasolla oli kyse siitä, miten ajatukset saadaan toteutetuksi. Euroopan integraatiossa tämä tarkoitti sitä, miten yhteismarkkinat toimivat, miten tullimuuri toimii tai miten yhtenäistetään eri jäsenmaiden toimintatapoja. Miten markkinoilla saadaan aikaan todellista Euroopan-laajuista vapaata kilpailua, jossa ei ole valtioiden harjoittamaa protektionismia?

²²⁶ Heller, 1995, 15–16.

²²⁷ Heller, 1995, 15.

²²⁸ Haas & Haas, 2002, 578–579 ja 586–588.

²²⁹ Haas & Haas, 2002, 587.

Toiseksi pehmeä rationalismi sopii hyvin kuvaamaan paperiteollisuuden integraatioprosessia, koska paperiteollisuus (SMKL ja siihen kuuluvat yritykset) teki kaikkensa saadakseen tavoitteensa läpi (saada lisää markkinaosuuksia sekä olla samassa suhteellisessa kilpailuasemassa kuin kilpailijamaat ja siten turvata kilpailukyky Euroopan markkinoilla). Tämä sopii hyvin Haasin ajatukseen toimijoiden intressien ajamisesta. Edun ajaminen tarkoitti, että tehdään kaikki mahdollinen, jotta oma tavoite toteutuu. Myös Moravcsikin LI-mallissa toimitaan rationaalisen valinnan ajatusten mukaisesti, eli toimija toimii loogisesti saavuttaakseen tavoitteensa, ja siten vain rakenteilla (materiaalisella maailmalla) on väliä. Itse hyväksyn molemmat maailmat (sosiaalisen ja materiaalsen). Sekä ideat että rakenteet ovat nähdäkseni tärkeitä integraation etenemistä kuvattaessa.

Haasin pehmeä rationalismi antaa mahdollisuuden kahden vastakkaisen poolin yhdistämiseen (rationalismi ja konstruktivismi).²³⁰ Pehmeä rationalismi tuo lähemmäksi ajatuksen neofunktionalismin ylikansallisuudesta ja sen tarpeesta saada yhteiskunnan tukea. Haas painotti, että ylikansalliset toimijat tekevät siirtonsa rationalismin pohjalta eli toimivat sen mukaan, mikä niille on integraatiossa parasta. Samaa voidaan sanoa Moravcsikin liberaalista hallitustenvälisyydestä. Moravcsik painotti kansallisten painostusryhmien merkitystä integraatiossa. Hän piti kansallisen tuen saamista integraatiolle tärkeänä, jotta neuvotteluissa voidaan ajaa kansallista etua. Kansalliset toimijat ovat rationaalisia ja muuttavat näkemystään, mikäli se auttaa edun ajamista.²³¹ Haasin mukaan pehmeässä rationalismissa oletetaan, että yhteiskunnan toimijat pystyvät varautumaan yllätyksiin ja muuttamaan toimintaansa uusientilanteiden mukaisesti. Ylikansalliset toimijat huomioivat ideoiden merkityksen sekä sen, kuinka arvot muokkaavat organisaatioiden mielenkiinnon kohteita.²³² Samaa on viitannut Moravcsik, mutta kansallisella tasolla ja sekundaarisena tekijänä.²³³ Toimijat johtavat intressinsä politiikan kausaalisuudesta.²³⁴ Haas tarkoittaa, että pehmeässä rationalismissa uskotaan tiedon voimaan ja episteemisiin yhteisöihin: tiedon rakentumiseen yhteisöissä ja siihen perustuvaan politiikan tekemiseen. Toimijat tekevät politiikkaa siksi, että he tietävät vaikuttavansa asioihin ja saavansa poliittisia voittoja itselleen. Pehmeässä rationalismissa katsotaan, että toimijat voivat muuttaa näkökantaansa ja etsiä parhaan vaikuttamisen tavan.²³⁵

Edellä sanottu sopii hyvin selittämään paperiteollisuuden toimijoiden toimintaa ja integraatioon suhtautumista. Paperiteollisuuden toimijat (yritykset ja keskusliitto) ja politiikan toimijat (ministeriön virkamiehet ja poliitikot) toimivat integraatioprosessissa siten, että paperiteollisuuden etuja ajettiin joustavasti eikä niinkään dogmaattisesti. Tutkimukseni perusteella voin todeta, että perusasetelma oli kansallisen ja teollisen edun ajaminen. Integraationeuvotteluissa (EFTAsta EU:hun) tavoitellut painotukset muuttuivat. Tavoite riippui ajasta (1961–1989 / 1990–1995). Kysymys oli; oliko tavoitteena taloudellinen vai

²³⁰ Haas, 2004, xvii–xviii; Haas, 2004, xxii–xxiv.

²³¹ Moravcsik, 1998, 1-70.

²³² Haas, 2001, 23.

²³³ Moravcsik, 2001, 182–185.

²³⁴ Haas, 2001, 26.

²³⁵ Haas, 2001, 22–29, erityisesti 23; Haas, 2004, xvii.

poliittinen integraatio. Toisaalta paperiteollisuuden kannalta integraatiossa oli tärkeää, että se sai tietonsa ja näkemyksensä läpi episteemisessä yhteisössä. Tällaiseksi voidaan paperialaan liittyvien neuvottelujen ja edunvalvonnan yhteydessä kutsua paperiteollisuuden, ministeriöiden ja poliitikkojen muodostamaa ryhmää, jolla oli integraation suhteen yhteinen intressi eli Suomen etujen – niin poliittisten kuin teollisten – puolustaminen. Sen takia oli pysyttävä mukana integraatiokehityksessä.

Tutkimukseeni integraation pitkän aikavälin historiallisesta vaikutuksesta Suomen paperiteollisuuteen sopii laadullinen tutkimuspa.²³⁶

3.2 Laadullinen metodi

Laadullisilla menetelmillä saan selitettyä käyttämäni teorian yhteyksiä todellisuuteen. Olen valinnut ontologiani ja epistemologiani siten, että ne tulevat esiin laadullisella tutkimuksella (sosiaalinen ja materiaallinen ontologia ja positivistinen epistemologia). Laadullisen haastattelu- ja arkistotutkimuksen kautta saadaan tietoa, jota on hankala esittää määrällisessä muodossa. Laadullisella tutkimuksella saan esiin tulkintoja ja hiljaista tietoa. Näin kuva tapahtuneesta avartuu (henkilöt, yritykset ja teollisuus). Itse metodi sisältää tutkimus-, tiedonkeruu- ja analysointimenetelmät.²³⁷ Tutkimusmenetelmään sisältyy tutkimusosio eli se, miten tutkittavaa kohdetta käytännössä käsitellään. Laadullisista menetelmistä käytän tutkimusvälineenäni tapaustutkimusta. Sen avulla pystyn osoittamaan tutkimuskohteeni merkityksen tutkimukselle. Tähän vaikuttaa myös paradigma eli tutkijan oma maailmankatsomus²³⁸. Sillä on vaikutusta tutkimukseen ja näkemykseen Euroopan integraatiosta ja sen merkityksestä teollisuudelle. Tiedonkeruussa on kyse siitä, mitä käytännössä kootaan esim. haastatteluilla tai arkistoja tutkimalla. Analysointiosio on saadun tiedon tulkintaa: mitkä seikat otetaan huomioon ja kumpaa painotetaan enemmän, suullista vai kirjoitettua tietoa.

Kvalitatiivinen tutkimus on asioiden kokonaisvaltaista tutkimusta, jossa otetaan huomioon merkitysten vaikutus maailmaamme.²³⁹ Laadullinen tutkimus vastaa *miksi*-kysymykseen eikä vain *mitä*-kysymykseen.²⁴⁰

Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että laadullinen tutkimus on aineiston kuvaamista ei-numeraalisesti.²⁴¹ Aineistoa analysoidaan kokonaisuutena.²⁴² Eskola ja Suoranta painottavat, että laadullisessa tutkimuksessa ei ole ratkaisevaa niinkään määrä kuin valittujen tapausten laatu.²⁴³ Oikein valituilla esimerkeillä on mahdollista valaista tutkimukselle tärkeitä asiakokonaisuuksia.

²³⁶ Autio, Katajala-Peltomaa ja Vuolanto, 2001, 21–24 tai Moravcsik, 1998, 11–13; Kalela, 142–166.

²³⁷ Kyrö, 2003, 95–98; Eskola & Suoranta, 2005, 85–94.

²³⁸ Metsämuuronen, 2001, 10.

²³⁹ Vilka, 2005, 97; Metsämuuronen, 2001, 9–15; Alasuutari, 2001, 33.

²⁴⁰ Vilka, 2005, 98.

²⁴¹ Eskola & Suoranta, 1998, 13.

²⁴² Alasuutari, 2001, 38–39.

²⁴³ Eskola & Suoranta, 1998, 18.

Laadullisella tarkoitetaan tässä sitä, että valitut tutkimuskohteet edustavat relevanttia osaa tutkittavasta kohteesta. Tämä antaa mahdollisuuden saada perusteltua tietoa. Kaikkia lähteitä käytettäessä on muistettava kriittisyys, mutta ylikriittinen ei kuitenkaan pidä olla. Tämä tarkoittaa, että mikään tutkimuksen lähde ei ole automaattisesti parempi tai huonompi kuin toinen. Tutkijan ammattitaitoon ja etiikkaan kuuluu, että hän on raportoija, ei pyöveli. Tutkija tulkitsee tapahtunutta ja muistaa oman asemansa tutkimuksessa; hän on joko huomioitsija tai tapahtuneen kertoja. Carr painottaa, että historioitsija arvioi ja tulkitsee instituutioiden tekemisiä, mutta ei arvioi yksittäisten henkilöiden historian kulussa tekemiä tekoja. Historioitsijan tehtävä ei ole esittää moraalisia arvioita toimijoista, vaan tapahtumista ja instituutioista.²⁴⁴ Tutkimus on pääroolissa, ei tutkija. Aineistoa käydään läpi kokonaisuutena ja tutkitaan kokonaisvaikutusta. Tässä tutkimuksessa kokonaisvaltainen selitettävä muuttuja on *Suomen paperiteollisuus*, ja yksittäisiä muuttujia ovat paperirytykset. Samalla selvitetään, miksi raportoituihin tuloksiin on päädytty. On löydettävä selityksen syyt ja integraation ilmeisten tulosten taustatekijät.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on syytä ottaa huomioon kolme näkökulmaa kohteeseen: konteksti, intentio ja prosessi.²⁴⁵ Konteksti ilmaisee, millainen on yhteys, johon tutkittava asia tai ilmiö liittyy. Ilmiön kuvaus edellyttää sen esiintymisympäristön kuvaamista. Pyrkimyksenä on estää kontekstista irrallisen tutkimuksen tekeminen, sillä vääristymisen riski on silloin suuri.²⁴⁶ Tutkimukseni yleinen konteksti on Suomen teollisuuden suhtautuminen läntiseen integraatioon ja lännettymiseen yleensä. Osoitan, että teollisuudelle oli tärkeää päästä lännen viitekehukseen.²⁴⁷

Ajan vaikutus on myös huomioitava, sillä eri aikoina asioista on keskusteltu eri lailla ja ajan saatossa eri kohteet painottavat tapahtumia, asioita ja materiaalia omalla tavallaan. Prosessi on muutoksen huomioimista.

Tutkimuksen kuluessa olen havainnut, että kokonaisuus, joka on näyttänyt selvältä, on tullut hienosyisemmäksi ja monimutkaisemmaksi. Se ei olekaan yksinkertaista ja suoraan etenevää toimintaa. Tutkimukseni erityinen konteksti on lisäksi Euroopan integraatio ja teollinen integraatio.

Intentio kokonaisuudessaan tarkoittaa tässä tutkimuksessa pyrkimystä saada selville, miksi integraatiota tapahtui Suomessa ja paperiteollisuudessa. Mikä oli paperiteollisuudessa tapahtumien takana? Intentio tarkoittaa haastateltavan tai kirjoitetun tekstin tarkoitusta eli sitä, mihin halutaan vaikuttaa ja miten.²⁴⁸

3.3 Tapaustutkimus

²⁴⁴ Carr, 1961, 75, 78–79 ; Kalela, 2000, 42–48, 49–69.

²⁴⁵ Vilka, 2005, 99–100.

²⁴⁶ Vilka, 2005, 97–99; Eskola & Suoranta, 1998, 20–21.

²⁴⁷ Schumpeter, 1991, 64–65. Nykyisyys ei ole kontekstin tasolla erossa historian kehityksestä ja sen aiheuttamista vaikutuksista.

²⁴⁸ Vilka, 2005, 99–100.

Tässä tutkimuksessa käytän tapaustutkimustyyppistä lähestymistapaa, jolla tarkastelen Suomen paperiteollisuutta ja sen suhdetta integraatioon.²⁴⁹ Tulkitsevassa tapaustutkimuksessa tarkastellaan tapausta ja tehdään siitä johtopäätöksiä, jotka kuvaavat suurempaa kokonaisuutta kuin se, mitä on tapahtunut yhdessä tapauksessa, ja sitä, miten se korreloi integraatioprosessin kanssa.²⁵⁰ Tarkoituksena on etsiä yhden toimijan kautta yhteinen nimittäjä suuremmalle joukolle, joka toimii samalla teollisuudenalalla tai yleisesti samassa kontekstissa.

Staken mukaan tapaustutkimus sopii erityiseen tutkimukseen, ei yleistykseen.²⁵¹ Stake tarkoittaa, että tapaustutkimus on erikoistunut tiettyyn alueeseen tai tietyn tapahtuman selittämiseen. Halutessamme laajempia kokonaisuuksia on tehtävä enemmän tapaustutkimuksia tai käytettävä kvantitatiivista lähestymistapaa.

Flyvbjerg puolestaan on todennut, että tapaustutkimuksella voidaan selittää laajoja kokonaisuuksia.²⁵² Tämä ei ollut tieteessä ennen hyväksyttyä eikä yleinen tapa ymmärtää tapaustutkimuksen selitysvoimaa. Yksittäinenkin perusteltu tapaus voi siis antaa kuvan kokonaisuudesta.²⁵³

Olen Flyvbjergin teoreettisen näkemyksen kannalla; Suomessa paperiteollisuus oli siinä määrin merkittävä ala, että sen integraatioprosessia tarkastelemalla voidaan saada yleisempääkin käsitystä Suomen tilanteesta.²⁵⁴ Suomen integraatiokehitykselle on löydettävissä relevantit syyt. Kiteytettynä kysymys oli siitä, että suomalainen yhteiskunta päätti siirtyä kohti länttä ja eurooppalaisuutta.²⁵⁵ Tulkitsevalla tapaustutkimuksella ja valitsemillani esimerkeillä pystytään osoittamaan ne syyt, jotka olivat läntisen integraation taustalla.

On olemassa erityyppisiä tapaustutkimuksia:²⁵⁶

- vastakohtien vertailu
- yleismaalliset vertailut
- vaihteluvälien vertailut
- ulkoiset vertailut
- ristikkäisluokitusvertailut
- historialliset vertailut

²⁴⁹ Stake, 1995, 7 ja kirjoittajan näkemys tapaustutkimuksen luonteesta ja sopivuudesta spesifiseen tarkasteluun tietyssä kontekstissa ja tietyllä alalla.

²⁵⁰ Flyvbjerg, 2004, 395–388 tai Eckstein, 1975, 95–123; Stake, 1995, xi–xii.

²⁵¹ Stake, 1995, 7, 41; Yin, 2009, 3–5; Flyvbjerg, 2004, 390, 393–395.

²⁵² Flyvbjerg, 2006, 219–245, jossa hän vastaa esim. Pharen yleistämisestä esittämään kritiikkiin. Alestalo, 1992, 22

²⁵³ Flyvbjerg (2005, 393–395) toteaa, että tapausten täytyy olla hyvin valittuja, jolloin yksittäinenkin tapaus pystyy selittämään laajoja kokonaisuuksia. Phare (2005, 115–124) epäilee, soveltuuko tapaustutkimus yleistykseen.

²⁵⁴ Flyvbjerg, 2004, 397–398.

²⁵⁵ Ks. luvut 4 ja 5.

²⁵⁶ Alestalo, 1992, 24–26: tapaustutkimusten luokittelua. Vrt. Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, 31–34. Tämän perusteella oma tapaustutkimukseni perustuu pitkittäisotokseen. Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, 34, 93, 101–108

Vastakohtien vertailu on lähellä sitä tapaa, jota itse käytän. Vertaan integraatiota kannattaneita toimijoita niihin, jotka eivät olleet sen kannalla. Molemmissa piireissä oli teollisuusjohtajia, virkamiehiä ja poliitikkoja. Tämä tutkimustyyppi on hyvä, kun rakennetaan teoreettista mallia tapahtuneesta. *Yleismaailmallisessa vertailussa* taas tehdään yleisiä huomioita ryhmästä ja katsotaan, mitkä yleiset aspektit ilmenevät kaikissa ryhmän jäsenissä. Näitä ovat mm. markkinat, integraatioideat ja -strategiat ja yritysten rakenne. Yleismaailmallinen vertailu sopii hyvin kuvaamaan paperiteollisuusyritysten välisiä eroja suhteessa integraatioon.

Vaihteluvälien vertailussa katsotaan, mitkä ulkoiset tekijät vaikuttavat valittuun tapaukseen tai ryhmään. Esimerkkinä voi olla yksittäinen maa tai teollisuudenala: mitkä ulkoiset tekijät vaikuttivat paperiteollisuuden ratkaisuihin (EFTA, EEC ja EU; Ison-Britannian ja Saksan markkinat). Tässä vertailussa vaarana on, että tapauksia katsotaan yksittäisinä erillisinä tapauksina erossa muusta kokonaisuudesta.

Neljännessä tavassa (*ulkoiset vertailut*) verrataan ulkoapäin tulevaa vaikutusta itse ryhmään. Tässä käsitellään suurempaa kokonaisuutta kuin edellisessä. Tutkitaan esimerkiksi, kuinka yksittäiseen maahan tai alaan vaikuttavat suuremman alan kokemat muutokset. Viidennessä tavassa (*ristikkäisvertailut*) käytetään hyväksi tilastollisia apuvälineitä ja verrataan eri maiden toimia suhteessa toisiinsa. *Historiallisessa vertailussa* tarkastellaan pitkänkin ajan kuluessa syntyneitä materiaalia. Tässä pääsee esiin paperiteollisuuden historiallinen pitkän linjan kehitys ja nähdään, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet paperiteollisuuden murrosaikoina. Sovellan näitä tapaustutkimuksen eri tyyppisiä omassa työssäni, lukuun ottamatta ristikkäisvertailua. Yleisellä tasolla oma tapaustutkimukseni on vertaileva ja tulkitseva.²⁵⁷

Alestalo painottaa, että rajojen vetäminen erityyppisten tapaustutkimusten välille on turhaa, sillä rajat ovat häilyviä.²⁵⁸ Tutkimusta tehtäessä käytetään joustavasti erilaisia lähestymistapoja ja monesti tutkimus on monien tyylien summa.²⁵⁹ Tapaustutkimusta tehdessä on tärkeää muistaa, mikä on tutkimuksen yksikkö ja miten se liitetään yleiseen tutkimuskontekstiin.

Tapaustutkimuksella on vahva linkki empiriaan. Merkittävä kokonaisuus on empirian ja teorian vuoropuhelu.²⁶⁰ Tämä voi aiheuttaa kitkaa tutkimuksessa, sillä empiria ja teoria ovat analyttisesti erillään. Tässä tullaan tapaustutkimuksen ytimeen. Tutkimuksen syventyessä teoria ja empiria) kietoutuvat toisiinsa, mikä voi aiheuttaa työn aikana suurtakin epävarmuutta.²⁶¹ Kun empiria ja teoria saadaan keskustelemaan, tutkimuskin etenee.

²⁵⁷ Järvinen & Järvinen, 2004, 58–59; Metsämuuronen, 2001, 16–18; Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, 34; Flyvbjerg, 2004, 295–398.

²⁵⁸ Alestalo, 1992, 26, 27; Flyvbjerg, 2004, 398; Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, 31–34.

²⁵⁹ Järvinen & Järvinen, 2004, 58–59; Metsämuuronen, 2001, 16–18.

²⁶⁰ Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, 14, 29. Oma tutkimukseni on induktiivinen eli ensiksi on valittu ilmiö ja sitten siihen sopiva teoria. 111–130; Stake, 1995, 15; Flyvbjerg, 2004, 399–402.

²⁶¹ Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, 127–129.

Tapaustutkimusta voidaan luonnehtia seuraavasti:²⁶²

- holistisuus eli analyysissä luonnollisesti ilmenevän tapahtuman kokonaisvaltainen tarkastelu
- kiinnostus sosiaaliseen prosessiin tai prosesseihin
- useanlaisten aineistojen ja menetelmien käyttö
- aikaisempien tutkimusten hyväksikäyttö
- tapauksen ja kontekstin rajan hämäryys

Tapaustutkimus vastaa erityisesti kysymyksiin *miksi ja miten*. Erityisesti tärkeä on kysymys *Mitä voimme oppia tästä tapauksesta?* Tavallisesti merkitys paljastuu tutkimuksen edetessä. Tärkeää on erottaa tapaus ja tutkimuksen kohde. Omassa tutkimuksessani tapaus on läntinen integraatio ja tutkimuksen kohde Suomen paperiteollisuus ja sen suhtautuminen läntiseen integraatioon. On olemassa kohde, johon on kohdistunut vaikutusta, ja on tapahtumasarja, joka on ollut vaikuttajana.

Flyvbjergin mukaan jopa yksittäisestä tapauksesta saa paljon selville.²⁶³ Täytyy osata valita tapaus, jolla voi selittää suurempia kokonaisuuksia. Tapaustutkimuksen ydin on *yksittäisen tapauksen yleistysvoima* eli sen kyky selittää kokonaisuutta.

Metodologisenä kysymyksenä tapaustutkimuksessa on teorian ja empirian suhde toisiinsa: Mikä on tapaustutkimuksen edustavuus? Edustaako tapaus kyseisen teollisuudenalan toimintaa integraatiossa? Tässä tutkimuksessa tapaus kuvastaa koko teollisuudenalan, ei vain yhden yrityksen toimintaa integraatiossa.

Ymmärtäminen ja selittäminen ovat yhä edelleen merkittäviä tapaustutkimuksessa, vaikka niiden alkuperä on kahden eri koulukunnan välisessä kritiikissä.²⁶⁴ Tutkijan ja tutkimuksen suhteesta puhuttaessa toinen koulukunta painottaa tutkijan objektivisuutta ja toinen haluaa tutkijan osallistuvan itse tutkittavaan toimintaan. Oma painotukseni on ymmärtämisessä ja osallistumisessa tutkittavan aiheen toimintaan.

Tulkitseva tapaustutkimus on parhaan käytännön analysointia, eli esimerkiksi paperiteollisuuden tapauksessa seurataan, kuinka integraation vaikutuksia arvioimalla on selvinnyt paras strategia, miten sitä tulisi hyödyntää ja miten varmistaa paperiteollisuudelle paras mahdollinen lopputulos. Tulkitsevassa tapaustutkimuksessa kävi ilmi, että tämä tavoite oli Suomessa kaikille yhteinen. Teollisuuden ja politiikan toimijat etenivät integraatioprosessissa samaan tahtiin.²⁶⁵ Tässä on syytä olla analyttinen. Oman tutkimukseni kohdeyritykset voivat näyttää samanlaisilta, mutta eri firmoille sopivat eri ratkaisut sen mukaan, kuinka segmentoituneita ne ovat ja mille markkinoille ne ovat tähtäämässä. Segmentoitumisella tarkoitetaan, että yritykset tekevät tuotteensa tietyille markkinoiden osalle.

²⁶² Laine, Bamberg & Jokinen, 2007, 10.

²⁶³ Flyvbjerg, 2011, 304–305.

²⁶⁴ Eskola & Suoranta, 1998, 14.

²⁶⁵ Eckstein, 1975, 95–123.

Tapaustutkimuksen voi parhaiten ymmärtää toimintaa kuvaavaksi empiiriseksi tutkimukseksi.²⁶⁶ Toiminta on omassa tutkimuksessani integraation etenemistä ja sen puolesta toimimista. Tapaustutkimus tuo tulkitsevalla tavalla esiin, mitä kyseisellä alalla on tapahtunut ja miksi. Tapaustutkimuksella voidaan osoittaa, että teoria ja empiria tarvitsevat toisiaan, jotta tapaustutkimus tuottaa sen, mitä lupaa. Tällä tavalla varmistan, että kaikki relevantti tieto tulee kerättyä ja analysoitua siten, että siitä on eniten hyötyä tutkimukselleni.

Rajaan tutkimukseni koskemaan integraation vaikutusta teollisuuteen ja teollisuuden vaikutusta integraatioon. Tämän kautta pystyn peilaamaan yhteiskuntaan kohdistuneita vaikutuksia. Rajaus näyttää helpolta, mutta sen tekee mielenkiintoiseksi se, että paperiteollisuus on sekä tekijä että tekemisen kohde. Tämä huomio perustuu siihen seikkaan, että paperiteollisuus näki integraation tulevan ja halusi sitä. Totta on myös, että integraatio vaikutti paperiteollisuuden toimintaympäristöön. Alan täytyi muokata toimintaansa, jotta se olisi pystynyt toimimaan Euroopan integroituvilla markkinoilla.

3.4 Tutkimukseni kulku arkistoihin tutustumisesta haastatteluihin sekä aineistot

Olen kerännyt primaariaineistoa arkistoista ja haastattelujen avulla. Molemmat tukevat toisiaan ja antavat kokonaisvaltaisen kuvan tutkittavasta aiheesta. Haastatteluista saan sellaista tietoa, jota ei ole arkistoista saatavilla. Näiden kahden lähdetyypin lisäksi käytössäni on aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, joka täydentää varsinaisia primaarilähteitä. Lähteiden rajaaminen ja tutkimuskysymyksen asettelu eivät ole aina helppoja asioita. Laadullisessa tutkimuksessa on loputtomasti lähteitä, joista täytyy löytää relevantteimmat ja määritellä raja, jonka jälkeen enemmät lähteet eivät enää tuo tutkimukselle lisäarvoa.²⁶⁷

Tiedonkeruussa on kolme tutkimuksen kannalta tärkeitä kysymystä: *mitä*, *mistä* ja *miten*. Kysymys *mitä* konkretisoi, mitä halutaan tutkia ja mikä on tutkimuskysymys ja sen asettelu. Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten teollisuus ja muu yhteiskunta reagoivat muuttuneeseen tilanteeseen niin politiikan kuin talouden piirissä. Esimerkkinä on Suomen paperiteollisuus. Kysymys *mistä* selventää, mikä on aineisto, jota käytetään tiedon saamiseksi ja tutkimuksen tiedon perustana.

Aineisto voi olla moninaista, mutta tärkeää on tietää, miten käyttää lähteitään ja ovatko ne luotettavia. Kysymys *miten* viittaa siihen, miten tietoa lähdetään keräämään, eli käytetäänkö kirjallisia tai sähköisiä lähteitä, haastatteluja tai kyselyjä.²⁶⁸

Seuraavana on vuorossa kerätyn tiedon analysointi. Se tapahtuu vertaamalla saatavilla olevaa tietoa, historiallisia tutkimuksia ja kaupallisia tutkimuksia samalta teollisuudenalalta arkistojen ja haastattelujen tietoon. Analysointimenetelmänäni on laaja-alainen ja kattava johtopäätösten tekeminen.²⁶⁹ Pyrkimyksenäni

²⁶⁶ Metsämuuronen, 2001, 16–17; Järvinen & Järvinen, 2004, 58; Kyrö, 2003, 114.

²⁶⁷ Eskola & Suoranta, 1998, 19.

²⁶⁸ Kyrö, 2003, 107–110; Eskola & Suoranta, 2001, 117–126.

²⁶⁹ vrt. Kyrö, 2003, 95–134; Eskola & Suoranta, 2001, 137–207.

on analysoida materiaali niin, että aineistosta saataisiin luotettavaa ja perusteltavissa olevaa tietoa.²⁷⁰ Analyysissa vertaan saamiani tuloksia eri aikojen, segmenttien ja yritysten toimintaan integraation eri vaiheissa. Vertailu mahdollistaa koko teollisuudenalan toimintamallin ymmärtämisen.²⁷¹

ontologia	materialistinen/sosiaalinen
epistemologia	positivistinen, lisäksi hermeneuttinen tulkinta
metodinen teoriavalinta	rationaalinen valinta / sosiaalinen konstruktivismi
laadullisen tutkimuksen tyyppi	tulkitseva / vertaileva tapaustutkimus

Taulukko 3. Tutkimuksen metodologiset valinnat

Laadullinen tutkimus on eri lähteistä saadun tiedon vertaamista ja soveltamista tutkimuskohteeseen. Vertailemalla tietoja aikaisempaan tutkimukseen saan selville, mikä on ollut kirjallisuudessa vallitseva käsitys asiasta ja mikä on ollut paperiteollisuuden toimijoiden kanta. On mielenkiintoista nähdä, miten teorian ja käytännön rajapinnassa operointi valottaa tutkimusongelmaa.

Tarkasteltava aikaväli ovat vuodet 1961–1995. Aikajakson valintaperusteena on Euroopan markkinoilla tapahtunut niin poliittinen kuin taloudellinen muutos.²⁷²

Tutkimukseni jakautuu perustietojen etsintään, analysointiin ja relevantin tiedon poimimiseen tiedon massasta. Haastatteluiden avulla olen saanut paremman kuvan tapahtuneesta. Lisäksi olen kerännyt tietoa eri arkistoista. Teollisuuden arkistoista olen saanut merkittävää integraatioprosessia koskevaa aineistoa.

3.4.1 Arkistot

Olen käyttänyt Helsingissä sijaitsevia Metsäteollisuus ry:n arkistoja ja Valkeakoskella sijaitsevaa Yhtyneiden paperitehtaiden arkistoa. Lisäksi olen tutkinut ulkoministeriön arkistossa säilytettäviä dokumentteja, joita on noin 150–200, kukin pituudeltaan 1–30 sivua. Dokumentit ovat ulkoministeriön, tutkimuslaitosten (ETLA, METLA tai EVA) tai paperiteollisuuden tuottamia. Niistä käy ilmi integraation kehitys vuoteen 1995 asti. Arkistoissa tutkimani tekstit ovat teollisuuden omia sisäisiä dokumentteja sekä vuoropuhelua ulkoministeriön kauppapoliittisen osaston kanssa. Mukana on myös ajan henkeä kuvaavia pamfletteja, yleiseen mielipiteeseen vaikuttaneita materiaaleja, mainoksia, kirjasia ja sanomalehdistä poimittuja artikkeleita, jotka käsittelevät paperiteollisuutta. Arkistoista keräämäni materiaali on avartanut ja lisännyt tietoa ja näkemystäni Suomen paperiteollisuudesta ja länsi-integraatiosta.

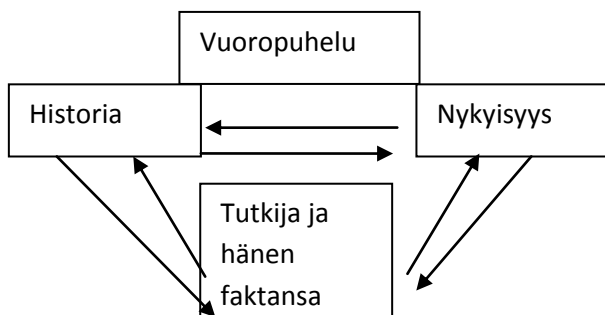
²⁷⁰ Eskola & Suoranta, 1998, 111–114.

²⁷¹ Schmitterin määritelmät integraation ja läikkymisen eri mahdollisuuksista. Schmitter kehitti neofunktionalismia ja kuvaili erilaisia läikkymien muotoja ja mahdollisuuksia. Integraatiokehitys ei aina ollutkaan yhteen suuntaan jatkuvasti etenevää. (Schmitter, 1970, 836–868).

²⁷² Eskola & Suoranta, 2001, 137. Tässä on huomioitava empiirisen tutkimuksen haasteet. Suurin haaste on aineiston analysointi: miten saada tapaustutkimuksen välineillä ote aineistoista ja osoittaa, että teoria ja empiria ovat suhteessa toisiinsa.

Kun verrataan arkistojen tietoja haastatteluihin ja kirjallisuuden tietoihin, kuva paperiteollisuuden länsi-integraation kehityksestä laajenee ja terävöityy. Arkistomateriaalin tieto ei ole poikkeuksetta tarkkaa, joten on syytä olla kriittinen.

Arkistojen tekstejä on mahdollista tarkastella eri metodein. Näitä ovat tekstikritiikki, jolla pyritään konstruoimaan mahdollisimman tarkka versio alkuperäisestä tekstistä. Kirjallisuuskritiikki sisältää erilaisia tekstin lukutapoja, joilla voidaan antaa tekstille erilaisia merkityksiä. Esimerkiksi historiallinen kritiikki on sen avaamista, miten historiallinen sosiaalis-taloudellinen konteksti on aikanaan vaikuttanut ja millaisia nämä vaikutukset ovat olleet.²⁷³

Kaavio 10. Tutkimuksen ja tutkijan vuorovaikutussuhteita

Muodon kritisointi tarkoittaa sitä, miten paikalliset sosiaaliset tavat ja puhumisen traditio ovat vaikuttaneet tekstin merkitykseen. Kirjoittajaa ja hänen persoonansa vaikutusta tekstin merkitykseen voidaan arvioida.²⁷⁴ Tässä tutkimuksessa merkityksellisiä ovat *historiallinen*, *muoto-* ja osin *henkilö-* sekä *kirjallisuuskritiikki*. Näillä metodeilla olen päässyt lähemmäksi tekstien sanomaa.

Käyttämällä mainittuja analyysimetodeja olen saanut kuvan ajan hengestä ja siitä, mitä dokumenteilla on laatimisajankohdan keskustelussa tarkoitettu. Kaikkia näitä metodeja tarvittiin, sillä osa materiaaleista oli puhtaasti poliittista tai populistista tekstiä oman kannan levittämiseksi. Osa oli relevanttia informaatiota ja eri osapuolten välistä perusteltua keskustelua (paperi- ja metsäteollisuus, virkamiehet, poliitikot, aktiiviset kansalaisorganisaatiot ja akateemiset tutkijat). Tämä informaatio koostui EY:n taloudellista ja poliittista kehitystä koskevista raporteista.

3.4.2 Haastattelut

Haastatteluiden kautta saadaan tietoa, jota arkistoissa tai muissa kirjallisissa lähteissä ei ole. Haastatteluiden avulla on mahdollista luoda intiimimpi katsaus tapahtumiin. Omien haastattelujeni relevanttius perustuu siihen, että olen haastatellut merkittävimmät toimijat. Haastattelut olivat ennalta suunniteltuja ja

²⁷³ Carr, 1961, 13 ja 14–20. Carrin mukaan historialliset faktat ovat vakiintuneita uskomuksia asioista ja arvoista. Carr painottaa, että historioitsijan täytyy ymmärtää oma kontekstinsa ja huomata ajan merkitys. Carr kirjoittaa, että historia on menneisyyden ja nykyisyyden vuoropuhelua tutkijan ja hänen tulostensa kanssa. Kalela, 2000, 142–146.

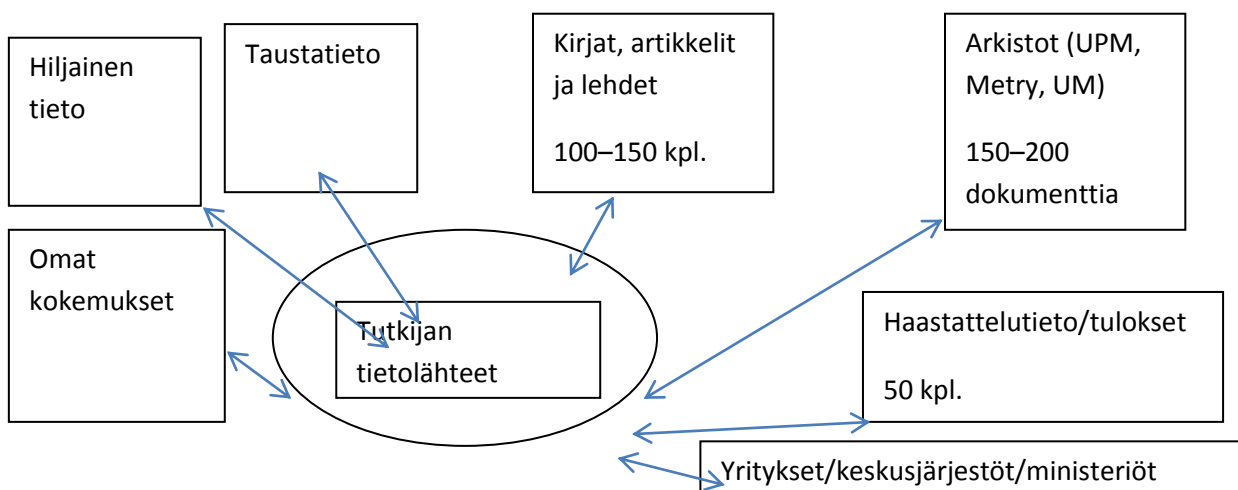
²⁷⁴ Järvinen & Järvinen, 2004, 156–157. Kirjoittajat kuvaavat muutamia tekstianalysimalleja.

haastattelijan alullepanemia ja ohjaamia.²⁷⁵ Haastattelija piti tilannetta yllä ja roolitus oli selvä molemmille. Tärkeä aspekti on luottamuksellisuuden tunne haastattelun aikana. Materiaalia, jota haastattelulla on saatu, käsitellään luottamuksellisena.²⁷⁶

Strukturoitu haastattelu muodostuu kyselylomakkeesta, jossa on vastausvaihtoehdot valmiina. Puolistrukturoitu haastattelu on muutoin samanlainen, mutta vastaukset ovat vapaasti haastateltavan muodostettavissa. Teemahaastattelussa on ennalta määritetty aihealue. Muutoin haastattelu on vapaa, eikä se siten ole muodollisuuden vangitsema tilanne. Avoin haastattelu muistuttaa vapaata keskustelua tai ajatustenvaihtoa.²⁷⁷

Olen käyttänyt lähinnä teemahaastattelua ja puolistrukturoitua haastattelua sekä muutaman kerran vapaata haastattelua. Näiden tapojen joustavalla käytöllä olen hyvin päässyt sisään haastattelutilanteisiin ja haastatteluissa tarkasteltavaan ajan henkeen. Haastattelut on tehty paperiteollisuuden toimijoiden ja virkamiesten sekä poliitikkojen kanssa vuosina 2007–2011.

Osa keräämästäni materiaalista on tapahtumien taustatietoa. Osa haastattelujen tiedoista on varmistettavissa arkistoista. Samoin osa arkistojen tiedoista tarkentuu haastattelujen kautta. Osa tiedosta on ns. hiljaista tietoa, jota olen kerännyt haastatteluista, mutta erityisesti omista kokemuksistani teollisuudessa (kesä- ja muut työt, tutkimukset ja projektit). Haastateltujen henkilöiden tieto on perustunut heidän omakohtaiseen kokemukseensa. He ovat olleet johtavissa asemissa teollisuudessa, erityisesti paperiteollisuudessa (yrityksissä, keskusjärjestöissä), ja ministeriöissä (pääosin ulkoministeriössä). Haastattelut on tehty vuosina 2007–2011 ja ne kestivät keskimäärin yhden tunnin. Haastateltuja henkilöitä oli 50. Haastattelut tallennettiin kirjoittamalla haastattelun aikana kysymyslomakkeen perusteella tehdyt muistiinpanot puhtaaksi.

²⁷⁵ Eskola & Suoranta, 1998, 85.

²⁷⁶ Eskola & Suoranta, 1998, 85.

²⁷⁷ Eskola & Suoranta, 1998, 86–88.

Kaavio 11. Tutkijan tutkimuskonteksti

Osa haastateltavista ei halunnut tilannetta nauhoitettavan, ja siksi olen dokumentoinut haastatteluni kirjaamalla vastaukset muistiin. Muistiinpanoista olen saanut epäsuoria ja suoria lainauksia tutkimukseeni. Haastatteluista on tullut esiin olennaisin sisältö. Olen tottunut kuuntelemaan ja merkitsemään muistiin, mitä haastateltava kertoo. Tutkittavan asian tuttuus on helpottanut muistiinpanojen tekoa. Haastattelujen anonyymius johtuu siitä, että osa haastateltavistani ei halunnut nimeään julkisuuteen ja haastattelujen koherentiuden vuoksi olen anonymisoinut ne kaikki. Toisaalta haastateltavani ovat olleet merkittävässä asemassa yhteiskunnassa, ja siksi heidän antamistaan haastatteluista on verraten helposti tunnistettavissa, mistä ryhmästä on kysymys. Tämän perusteella voidaan päätellä, keitä olen haastatellut. Anonymisointi ei estä lähteiden tunnistamista, mutta itse tutkimukseen tämä ei vaikuta.

3.4.3 Kirjallisuus

Aineisto sisältää kirjallisia lähteitä, haastatteluja, arkistodokumentteja ja omia sekä aiempia tutkimuksia. Tutkimus suoritettiin vertailemalla erilaisia kirjallisia lähteitä. Näin on luotu monimuotoinen tieto perusta.²⁷⁸ Etenkin laadullisessa tutkimuksessa kirjallisia lähteitä käytetään paljon.

Kirjallisuuslähteet sisältävät tieteellisiä tutkimuksia, jotka käsittelevät Euroopan integraatiota. Lisänä on elämänkertoja ja historiallisia kuvauksia teollisuudesta ja kauppapolitiikasta sekä ammattijulkaisuja (*Puu ja paperi*), joista tutkin pääkirjoituksia vuosilta 2000–2004, aikakauslehtiä (Suomen Kuvalehti) ja sanomalehtiä (*Helsingin Sanomat*, *Uusi Suomi*, *Turun Sanomat*). Omat kokemukseni alalta ovat Saksan markkinoilta ja Brysselistä ja liittyvät markkinatutkimuksiin, markkinoiden rakennetta koskeviin selvityksiin, asiakkaiden kohtaamiseen jne. Tämän lisäksi kenttäkokemukseni liittyvät edunvalvontaan, instituutioihin ja henkilöihin vaikuttamiseen, tiedon keräämiseen ja esittämiseen (harjoittelussa, kesätöissä ja lopputyön tekijänä).

3.4.4 Analyysi

Analysoin tietoa yksityiskohtaisesti ja etsin kulminaatiokohtia, jotka muuttivat integraatioprosessin kulkua ja teollisuudenalan suhtautumista läntiseen integraatioon. Vertasin toisiinsa dokumentteja ja haastatteluja ja analysoin, kumpi antaa paremman kuvan tapahtuneesta. Viisain tapa on käyttää molempia; sillä näin saan täydellisemmän kuvan paperiteollisuuden integraatioprosessista. Hiljainen tieto tuli esiin haastatteluissa ja ns. virallinen, paperille kirjattu tieto dokumenteista. Molempia yhdistämällä aukeni kuva paperiteollisuuden toiminnasta ja sen lainalaisuuksista. Niitä on mahdollista selittää neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden avulla.

3.5 Yhteenveto

²⁷⁸ Suoranta, 2001 118.

Tässä työssä käytän menetelmänä tapaustutkimusta, joka on laadullisen tutkimuksen keskiössä. Tapaustutkimuksen avulla pyrin osoittamaan, miten Suomen paperiteollisuus ja läntinen integraatio ovat vaikutussuhteessa toisiinsa.

Käymällä läpi arkistoja ja kirjallisuutta sekä haastattelujen avulla muodostan kokonaisvaltaisen kuvan paperiteollisuudesta ja sen suhtautumisesta läntiseen integraatioon sekä siitä, miten teollisuudenala itse vaikutti integraatioon ja miten integraatio vaikutti siihen. Kaikkia kolmea lähdetyyppiä tarvitaan tutkimuksen aikana. Kenttätutkimusvaiheessa pääpainotus oli haastatteluissa ja arkistoihin tutustumisessa. Näin saatu tieto on autenttista ja relevanttia tutkimukselleni.

Kysyn, miten integraatiokeskustelu eroaa eri vuosikymmeninä ja mitä asioita siinä halutaan painottaa. Oliko integraatio enemmän poliittista vai teollista? Lyhyesti sanottuna vuosina 1961–1989[1990] kyse oli taloudellisesta integraatiosta ja vuosina 1991–1995 taas sekä poliittisesta että taloudellisesta integraatiosta. Tarkempi selitys Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessista on seuraavissa luvuissa 4 ja 5 sekä yhteenvetoluvussa 6.

Seuraavassa tutkimusosiossa menen syvälle itse asiaan eli siihen, miten integraatio vaikutti Suomen paperiteollisuuteen. Sen jälkimmäinen osa (luku 6) on yhteenveto, jossa kokoan tulokseni yhteen ja argumentoin niiden puolesta. Käyn läpi alun hypoteesini ja tarkastelen, mitkä tekijät ovat olleet merkittävässä asemassa Suomen paperiteollisuuden integraatiossa.

4 Paperiteollisuus ja läntisen integraation vaiheet vuosina 1961–1984

Suomessa voi sanoa alkaneen integroitua muuhun Eurooppaan 1950-luvun lopussa, kun hallitus sai tietoa tulevasta kehityksestä.²⁷⁹ Jo tätä ennen Euroopassa oli ymmärrys siitä, kuinka taloutta saisi kehitettyä kilpailulla, ei protektionismilla. Tämä suuri ajatusmallin muutos kulminoitui 1957, kun *Rooman* sopimus allekirjoitettiin.²⁸⁰ Vientimarkkinoista haluttiin tehdä kehityksen alullepanijoita. Tämä malli sopi hyvin yksiin Euroopassa integraation tiivistymisestä virinneeseen keskusteluun. Myös GATT-sääntöihin tämä kehitys sopi, sillä se johtaisi kaupan esteiden purkamiseen. Suomi halusi olla mukana tärkeässä lännen integraatiokehityksessä.²⁸¹

Tässä luvussa osoitan EFTA- ja EEC-vapaakauppasopimusten neuvotteluprosessien erilaisuuden – miten yhteiskunnan suhtautuminen niihin oli erilaista, kuinka tärkeitä molemmat sopimukset olivat paperiteollisuudelle ja sen markkinaosuuksille ja kuinka tärkeitä sopimukset olivat toisilleen.²⁸² Euroopan teollisuudessa oli koettu, että markkinoiden ja poliittisen yhdentymisen kautta saataisiin teollisuudelle enemmän hyötyä kuin keskinäisellä kansallisten markkinoiden protektionismilla ja kilpailulla. Tästä on esimerkkinä Saksan ja Ranskan hiili- ja terästeollisuuden kilpailu, jonka johdosta Saksan teollisuudella oli määräävä markkina-asema Euroopassa. Liian kova keskinäinen kilpailu johtaisi Euroopan ulkopuolisen teollisuuden etabloitumiseen ja Euroopan oman teollisuuden kilpailukyvyn pettämiseen. Teollisuuden kannalta vääränlainen kilpailu olisi ajanut voittomarginaalit turhan pieniksi. Voittoa tavoiteltaisiin alhaisilla hinnoilla ja vähemmällä työvoimalla. Tästä olisi seurauksena, että markkinat eivät elättäisi kaikkia silloisia yrityksiä. Uudet yritykset voisivat päästä markkinoille yritysfuusioiden kautta tai ottamalla haltuunsa lopettaneiden yritysten markkinaosuuksia.

Euroopan integraatio alkoi vuonna 1951 Euroopan hiili- ja teräsyhteisöstä EHTY:stä (ECSC eli European Coal and Steel Community), jonka puolesta puhuivat Monnet ja Schuman. Tarkoitus oli sitoa Saksa ja sen teollisuus Eurooppaan sekä antaa ennen muuta Ranskan teollisuudelle mahdollisuus kilpailla Euroopan markkinoilla.²⁸³ Gillingham on todennut, että Saksa ja Ranska piti estää sotimasta ja saada rauha säilymään Euroopassa. Saksan teollisuuden ylivoimaa haluttiin murentaa, jotta EHTY:n muilla jäsenmailla olisi

²⁷⁹ NE. 07.01. 11.11.1960 tai Päivän Sanomat 25.8.1960 ja 20.2.1960 tai US 4.11.1957 ”Eurooppa uskoo yhteismarkkinoihin”, NE. 07.01. 4.1.1957, HBL, 20.8.1957 ja JOS, 28.5.1957, US. 5.2.1957 ja HBL, 12.12.1956 ja NE. 07.01. 28.5.1959 ”The seven” sekä Lakimies ja yhteiskunta, 4/1959, C. G. Tollet, lähteet ovat Metry:n arkistosta, Helsinki. *Huom. Käyttämäni arkistolähteet ovat Metry:n (NE, NH, NJ, NK, NM tai NL. Esim. NE. 01.02. 2.2.1989 Kirjainyhdistelmät ovat Metryn diaaritunnisteita, jota seuraa numerotunniste ja päivämäärä sekä vuosiluku). Lähteet ovat olleet muistioita tai raportteja. UPM:n arkistojen tunnisteet ovat (J. K. 153C , Jorma Keino tai Sere 221, 330, Jouko Sere). (EVA:n arkistolähteet on merkitty EVA). Metry:n ja EVA:n arkistot ovat Helsingissä ja UPM:n arkisto on Valkeakoskella. Haastattelut on tehty paperiteollisuuden toimijoiden ja virkamiesten sekä poliitikkojen kanssa vuosina 2007–2011, Helsingissä.*

²⁸⁰ Paavonen, 1998, 271 tai Dinan, 2010, 26.

²⁸¹ JOS, 28.5.1957, NE. 07.01, Metry, Helsinki, muistio.

²⁸² Kaiser, 1968, 84–85, 88–90. Kaiser painottaa alueiden vuorovaikutusta integraation perustana.

²⁸³ Gillingham, 1991, 107–113; Diebold, 1960, 14–17; Aldcroft, 2000, 128–163, 211–245.

mahdollisuus toimia raunioituneessa Euroopassa.²⁸⁴ Tavoitteena oli luoda yrityksille sopiva kilpailualusta ja sopivat puitteet, ennen kuin ne joutuivat kohtaamaan kovan kansainvälisen kilpailun.²⁸⁵

4.1 EFTA-sopimuksen alkusysäykset 1960-luvun alussa

Suomen paperiteollisuus suhtautui yleisellä tasolla varovaisen myönteisesti integraatiokehitykseen, koska se oli nähty *tulevana tosiasiana*. Lähtökohta oli pragmaattinen, yritystoimintaan keskittyvä. *Integraatio oli osa markkina-alueen toimintaa*, siitä oli otettava selvää ja sen kanssa oli opittava elämään. Sinänsä integraatiota ei edistetty sen itseisarvon takia.²⁸⁶ Päätöksiä tehtäessä motivaationa olivat taloudelliset ja teolliset seikat, varsinkin 1960-luvun alussa. Suomen paperiteollisuuden myyntiorganisaation Finnpapin toimitusjohtajalla Holger Nystenillä oli hyvät suhteet presidentti Kekkoeseen, johon hän oli yhteydessä mm. kirjeitse. Kirjeissä Nysten painottaa toimivansa yksityishenkilönä, ei teollisuuden edustajana. Nysten toteaa: ”Elä ja anna toistenkin elää.”²⁸⁷ Toisin sanoen Nysten kannatti orgaanista kasvua, mikä hyödyttäisi kaikkia teollisia valmistajia. Vielä 1960-luvulla teollisuus oli vahvasti vain pragmaattisen teollisen integraation kannalla ja painotti Holger Nystenin suulla, että Suomi ei osallistuisi mihinkään poliittiseen integraatioon.²⁸⁸ Nysten kantoi huolta EFTAn ja Neuvostoliiton suhtautumisesta integraatioon.

Metsäteollisuus ry:n arkistossa säilytettävässä dokumentissa Holger Nysten kirjoittaa, että mikäli EFTAn ja EEC:n välinen yhteistyö saisi voimakkaan poliittisen leiman, Suomi voisi irtautua sopimuksesta ja käydä kauppaa idän kanssa.²⁸⁹ Presidentti Kekkonen oli samaa mieltä EFTA-vapaakauppasopimukseen pyrkimisestä lukuun ottamatta ehdotusta, jonka mukaan Neuvostoliiton hyväksymistä ei odotettaisi, mikäli vaikuttaisi siltä, että ratkaisua siltä taholta viivytettäisiin. Toisin sanoen Suomi halusi tuoda julki, että se viivyttää EFTA-päätöstä omasta halustaan.²⁹⁰

Pääministeri Ahti Karjalainen ei paperiteollisuuden pyynnöstä huolimatta ollut ottanut Nysteniä vastaan. Karjalainen ei pitänyt teollisuuden tarvetta ja huolta kovin merkittävänä, ja niinpä Holger Nysten meni suoraan Kekkoselle. Kekkonen itse johti toimia, joilla NL:n mielipidettä EFTA-asioista tiedusteltiin. Lisäksi Veikko Ihamuotila, Maa- ja metsätaloustuottajien keskusliiton (MTK:n) puheenjohtaja, kävi presidentin luona neuvonpidossa ennen kuin pääministeri Karjalaiseen otettiin uudelleen yhteyttä.²⁹¹ Tämä tapahtumasarja kuvaa hyvin ajan ylivaroaista henkeä, joka nähdäkseni vain vaikeutti sopimuksen tekoa ja pönkitti ulkomaailman Suomi-kuvaa ja näkemystä Suomen valtarakenteesta. Neuvostoliittoa kuultiin

²⁸⁴ Gillingham, 1991, 97–177.

²⁸⁵ Gillingham, 1991; Gilpin 2001, 148–195.

²⁸⁶ Haastattelut 2007–2011, paperiteollisuuden toimijoita sekä ulkoministeriön virkamiehiä.

²⁸⁷ J. K. 153C, muistio, 8.6.1962, UPM:n arkisto, Valkeakoski.

²⁸⁸ NE 07.01.1 23.5.1960, Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto, Metry, Helsinki.

²⁸⁹ NE 07.01.1 nro 43–48 henkilökohtainen kirjeenvaihto.

²⁹⁰ NE. 07.01.1 Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto, 1.9.1960. Tästä käy ilmi Kekkoselle aktiivinen rooli EFTA-asioissa ja NL:n-suhteissa. Pääministeri Ahti Karjalainen oli Kekkoselle alisteinen.

²⁹¹ NE. 07.01.1 Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto 1.9.1960.

asioissa, joissa se nykyaikana tuntuu liioittelulta. Suomi halusi säilyttää suhteensa Neuvostoliittoon tuhoamatta suhteita Länsi-Eurooppaan.

Pääministeri Rafael Paasio painotti vuonna 1969, että Suomi on mielellään lännen ja idän välissä kauppamiehenä, jos halutaan kehittää suhteita ja lisätä länsi–itä-kauppaa.²⁹² Suomi näkikin taloudellisen integraation normaalina kehityksenä ja ilmoitti, että ei ollut järkevää liittää yhteen taloudellista ja poliittista integraatiota. Tämä oli Suomen linja, ja se sai vahvistusta niin puoluepolitiikasta (Kekkonen, SDP, maalaisliitto/keskustapuolue ja kokoomus) kuin virkamiehistöltä. Oli vallalla tämänkaltainen ajatus: *puolueettomuus ja aktiivinen integraatiopolitiikka eivät ole toisiaan pois sulkevia asioita*. Ei voitu ajatella, että jokin maa vapaaehtoisesti laskisi elintasoaan, jotta se voisi noudattaa puolueettomuuspolitiikkaansa.²⁹³ Samalla linjalla olivat myöhemmissä lausunnoissaan presidentti Kekkonen ja ulkoministeri Karjalainen.²⁹⁴ Kekkonen sanoi:

”Jos ne integraatiojärjestelyt, jotka jo ovat olemassa tai joiden voidaan ajatella syntyvän Euroopassa, voivat kaikille osapuolille edullisella tavalla aikaansaada organisoitua yhteistyötä puolueettomien valtioiden kanssa, ei Suomen puolueettomuus tietenkään muodosta mitään estettä sille, että harjoittaisimme sellaista yhteistyötä maamme omien etujen mukaisella tavalla.”²⁹⁵

Myöhemmässä kannanotossaan silloinen ulkoministeri Karjalainen toi julki täsmälleen saman asian.²⁹⁶ Suomen kanta integraation suhteen oli lyöty lukkoon ja siinä painotettiin Suomen puolueettomuutta ja omaa etua. Suomessa oli syntynyt uudenlainen integraatiopolitiikka. Uutta oli vuosina 1966–1968, että oma etu ilmaistiin samassa lauseessa kuin puolueettomuuden käsite. Tämä on todettu myös uudemmassa tutkimuksessa.²⁹⁷ Lisäksi pääministeri Karjalainen totesi, että Suomi tavoitteli pääsyä ylikansallisille Euroopan markkinoille.²⁹⁸ Yhtälö ei ollut helppo, mutta mitään todellista vaihtoehtoa ei ollut, sillä paperiteollisuuden ja muun vientiteollisuuden suuntana olivat erityisesti Ison-Britannian ja Keski-Euroopan markkinat. Huomattava yksittäinen tekijä Euroopan integraatiossa Suomen paperiteollisuuden kannalta oli Ison-Britannian uusi yritys päästä EC:hen vuonna 1968.

Paavonen (2008) painottaa taloutta Suomen ainoana integraatitavoitteena ja unohtaa poliittisen aspektin, joka oli vahvasti mukana integraatiossa. Tätä ei voitu Suomessa lausua ääneen, mutta aspekti oli sitoutettu taloudellisen integraation sisään. Asia on tullut vahvasti ilmi haastatteluissani. Jensen-Eriksen (2007; 2009) kuvaa tätä tasapainoilua Suomen paperiteollisuuden näkökulmasta. Pitkälle 1990-luvulle oli pelkona, että Suomen tilannetta ei ymmärretä ja Suomen paperiteollisuutta pidetään omituisena teollisena entiteettinä, joka

²⁹² Antola & Tuusvuori, 1983, 139.

²⁹³ Antola & Tuusvuori, 1983, 140.

²⁹⁴ On kuitenkin huomioitava, että Kekkonen ja Karjalainen olivat äärimmäisen varovaisia integraatiota koskevissa kannanotoissaan. Molemmat painottivat puolueettomuuden merkitystä ja vasta sen jälkeen taloudellista integraatiota, joka toteutuisi pragmaattisista taloudellisista syistä.

²⁹⁵ NE 07.01. 10.12.1968, muistio, Metry, Helsinki.

²⁹⁶ NE. 07.01. 10.12.1968, muistio, Metry, Helsinki.

²⁹⁷ Aunesluoma, 2011, 387–391.

²⁹⁸ NE. 07.01. 21.11.1966, muistio, Metry, Helsinki.

on lännen ja idän välissä.²⁹⁹ Kylmä sota ja blokkien välinen kilpailu aiheuttivat sen, että Suomen oli osattava olla lännen ja idän välissä.³⁰⁰ Pääministeri Karjalainen totesi³⁰¹:

[W]e Finns have seen no reason to change our earlier many times declared attitude[...] we intend to follow closely and *carefully* further developments in the European economic integration, without planning at this stage *any initiatives of our own*. [kursivointi HA] [M]e suomalaiset emme näe syytä muuttaa jo moneen kertaan ilmoitettua asennettamme [...] aiomme seurata läheisesti ja tarkasti Euroopan taloudellisen integraation kehitystä, tällä hetkellä emme *suunnittele mitään omia aloitteita* [integraation suhteen; lisäys HA].

Sekä teollisuudelle että ministeriölle oli tärkeää, ettei lännen paperimarkkinoilla oletettaisi Suomen olevan Neuvostoliiton lakeija. Siten ei syntyisi luuloa, että paperin ostaminen Suomesta olisi poliittisessa valvonnassa kapitalistisen markkinaperiaatteiden vastaisesti. Suomen asema käy ilmi EFTA-assosiaatiosopimuksesta, kun sitä verrataan EEC:n ja Kreikan assosiaatiosopimukseen. Seuraavassa EEC:n lausunnossa selitetään Suomen tilanne ja ero Kreikan sopimukseen nähden.³⁰²

Aivan kuten EEC on solminut assosiaatiosopimuksen Kreikan kanssa, on EFTA solminut Suomen kanssa vastaavanlaisen sopimuksen. [...] Suomen kanssa solmittu sopimus kuitenkin eroaa Kreikan kanssa solmitusta sopimuksesta. Kreikan tapauksessa sopimus tähtää Kreikan täysjäsenyyteen EEC:ssä, kun taas Suomen sopimuksen tarkoitus on pitää Suomi täysjäsenyyden ulkopuolella. Itse asiassa, ellei itä-länsi-suhteissa tapahdu merkittävää muutosta, lähempää assosiaatiota ei ole näköpiirissä. Toinen sopimuksista on luonteeltaan dynaaminen, kun toinen on staattinen.³⁰³

Tällä lausunnolla oli vankka tuki Suomen päätöksentekopiireissä. Näitä olivat paperiteollisuuden edustajat, ulkoministeriön virkamiehet ja muu poliittinen eliitti. Näille toimijoille oli tärkeää säilyttää suhteensa ja valtansa perusta eli ottaa huomioon Neuvostoliiton mielipide. Teollisuus halusi säilyttää sopimuksessa omat kilpailuetunsa ja tullisuojojansa.

EFTAssa oli vaikea pitää innostusta yllä, koska Suomen erityisasemaa ei voitu loputtomasti ymmärtää. EFTAssa haluttiin, että Suomi ottaa selkeän kannan kohti EFTAA eikä ole ylivarovainen kannanotoissaan. Haluttiin osoittaa, että ovi voi olla Suomelle auki tietyn aikaa, muttei ikuisesti.³⁰⁴

Ulkoministeriössä ei uskottu 1960- ja 1970-luvuilla poliittiseen integraatioon, vaan sitä pidettiin Suomelle mahdottomana ajatuksena. Tästä seurasi, että Suomi suhtautui EFTAssa varovaisesti poliittiseen

²⁹⁹ NE. 07.01 FINEFTA Common Market -lehti 7.5.1961, Metry, Helsinki; Paavonen 2008, 38–44. Ks. Jensen-Eriksen, 2007; 2009.

³⁰⁰ Tarkka, 2002; Jensen-Eriksen 2007; Paavonen, 2008, 47–199, 253–284, 298–311; Mansner, 2005, 272–286 tai Liikanen 1996. Väyrynen, 1993, 31–46. osoittaa, että integraatioprosessi oli Suomessa eliittivetoinen projekti. Törnudd, 1968, 63–70. Lisäksi NE. 07.01. Metry, Helsinki, jossa K. A. Sahlgren selostaa Euroopan integraatiota ja sitä, miltä se näytti Suomesta käsin. Lisäksi raportissa selostetaan, miten ulkoministeriössä suhtauduttiin taloudelliseen ja poliittiseen integraatioon. NE. 00.07 EFTA, Tukholma, liite 1. Karjalaisen puheesta käy ilmi erittäin varovainen ja huomaamaton suhtautuminen Euroopan integraatioon. Huomattavaa on, että puheessa ei sanallakaan mainita poliittista integraatiota.

³⁰¹ NE. 07.01. 21.11. 1966, Metryn arkisto, Helsinki, Pääministeri Karjalaisen puhe Suomen tavoitteista Euroopan integraatiossa.

³⁰² NE. 07.01 FINEFTA Common Market -lehti 7.5.1961, Metry, Helsinki.

³⁰³ NE. 07.01 FINEFTA Common Market -lehti 7.5.1961, Metry, Helsinki.

³⁰⁴ NE. 07.01. 7.5.1961, muistio, Metry, Helsinki.

integraatioon.³⁰⁵ Suomen linja oli korostetun varovainen ja pyrki puolueettomuuteen. Hyvä esimerkki ovat Kekkonen ja Karjalaisen lausahdukset: ”Suomi ei ole menossa integraatioon, mutta ei vastusta sitä, jos se ei haittaa puolueettomuuspolitiikkaamme.”³⁰⁶ ”Poliittinen integraatio etenee EY:ssä, mutta Suomi ei siihen pyri. Meille riittää EFTAn vapaakauppaan perustuva ajatus.”³⁰⁷ Tämä liittyi siihen pelkoon, että kova ulkomaalainen kilpailu voi tyrehdyttää liian voimallisesti suomalaisen kotimarkkina- ja muunkin teollisuuden.³⁰⁸

Euroopan integraatioon johtaviin sopimuksiin, joissa Suomi neuvotteli tärkeistä etuuksista paperiteollisuudelle ja muille vientiteollisuuden aloille, lukeutui Suomen EFTAn liitännäisjäsenyys (27.3.1961–31.12.1985). Sopimuksessa painotettiin sen taloudellista luonnetta.³⁰⁹ Varsinaisena jäsenenä Suomi oli EFTAssa 1.1.1986–31.12.1993. EEC-vapaakauppasopimus astui voimaan 1.1.1974. Kaikkien näiden sopimusten perusluonne oli taloudellis-teollinen. Globalisaation merkitys kasvoi maailman markkinoiden integroitua toisiinsa yhä etenevässä määrin. Suomi ei katsonut voivansa osallistua jäsenenä EY:hyn, mutta yhteisin järjestelyin se uskoi pystyvänsä hoitamaan eteen tulevat haasteet.³¹⁰

4.2 Suomen EFTA-sopimuksen hidasteita

Liitännäissopimusta koetettiin saada aikaan siten, etteivät Suomen, EFTAn ja Neuvostoliiton edut kärsisi.³¹¹ Suosituuksien myöntäminen Neuvostoliitolle oli kuitenkin hankala asia.³¹² Pääministeri Karjalainen totesi: ”Nykyinen tilanne kuten me käsitämme, ei kuitenkaan edellytä taholtamme uusia aloitteita.”³¹³

Euroopan integraatio oli erityisesti vientiteollisuuden intresseissä, ja tätä tuki Euroopan teollisuuden piirissä 1950-luvulla tapahtunut muutos.³¹⁴ Suomen tie länsi-integraatioon oli alkanut, vaikkakin pienin askelin.³¹⁵ Oli halua avautua ja kilpailla eikä vain suojella omia kotimarkkinoita. Suomessa painotus oli siirtymistä kotimarkkinateollisuudesta vientiteollisuuteen. Holger Nysten totesi:

³⁰⁵ NH 00.01. E-259/186; dokumentista käy ilmi tietoisuus poliittisesta integraatiosta, mutta siinä osoitetaan lähinnä mielenkiintoa ja tosiasioiden toteamista, ei halua osallistua siihen. Ministeriössä ymmärretään, miten EEC toimii ja mikä on taloudellisen ja poliittisen integraation välinen korrelaatio. Tällainen kehitys ei auki lausuttuna koske Suomea, yleisen tilanteen vuoksi. NE 07.01; dokumentista käy ilmi Suomen varovainen suhtautuminen EEC-yhteistyöhön EFTAssa ja se, että siihen ei EFTAn sisällä yllytetty.

³⁰⁶ NE. 07.01. 21.11.1966, muistio, Metry, Helsinki.

³⁰⁷ Haastattelut 2007–2010. NE. 07.01. 18.11.1960, muistio tai NE. 00.07. 8.6.1984, muistio.

³⁰⁸ Vertaa Itävallan samansuuntaisiin argumentteihin, jotka koskivat Itävallan miehityksen aiheuttamien taloudellisten vaikutusten minimointia. Neuvostoliiton miehitys loppui Itävallassa vuonna 1955. Tämän takia Itävalta lukeutui puolueettomiin maihin, mutta maantieteellisen asemansa vuoksi se ei ollut Suomen kaltaisessa tilanteessa kylmän sodan aikana.

³⁰⁹ Paavonen, 1998, 282; Paavonen, 2007, 298–302. NE 07.01, 15.2.1960 painottaa myös taloudellisia eikä vain poliittisia aspektoja Vrt. NE. 07.01.1 Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto, jossa Kekkonen toteaa, että EFTA-asia otetaan esille Hruštševin kanssa.

³¹⁰ J. K.153C, 1970, muistio, UPM:n arkisto, Valkeakoski.

³¹¹ Paavonen, 1998, 284–292.

³¹² NE.07.01. 18.11.1960, muistio; NE. 07.01. 15.12.1960, muistio.

³¹³ NE. 07.01. 26.10.1967: Pääministeri Karjalaisen lausunto Euroopan yhdyntymisestä.

³¹⁴ ECSC ja Euratom. olivat Euroopan integraation alullepanijat, myöhemmin Rooman sopimuksilla 1957 EEC.

³¹⁵ NE. 07.01. 26.10.1967 Pääministeri Karjalaisen lausunto Euroopan yhdyntymisestä.

Mutta mukaan liittymisestä koituvaa suoranaista hyötyä ei saa jättää pois laskelmista. Tiedetään, että korkeat tullit estävät rakennus- ja muun puusepänteollisuutemme viennin länteen. Sama koskee paperin- ja kartonginjalosteita. Metsäteollisuudellemme on elintärkeää säilyttää rakenteelliset päämarkkinansa Länsi-Euroopassa. Nämä vääjäämättömät tosiasiat olisi myös virallisella taholla oivallettava ja pyrittävä kaikin tavoin varmistamaan osallistumisemme ulkoseitsikon (EFTA) toimintaan.³¹⁶

Suomen neuvottelutavoitteet olivat Paavosen mukaan vuonna 1960 seuraavat: ”Suomen viennille turvataan kilpailumahdollisuudet kuitenkin siten, että kotimarkkinateollisuudelle ylimenokautena taataan riittävä tullisuoja ja maatalouden erikoisasema säilytetään. Suomen nykyisiä merkityksellisiä kaupallisia suhteita kolmansiin maihin (eritoten GATT-järjestön ulkopuolella oleviin maihin), joiden kanssa Suomella on bilateraalinen kaupallinen suosituimmuussopimus, ei vaaranneta.”³¹⁷ Suosituimmuusklauusi haluttiin laajentaa koskemaan Neuvostoliiton kauppaa, jolloin se. takaisi Neuvostoliitolle samat tulliedut kuin Suomella oli EFTAn kanssa.

Lainauksesta voidaan todeta, että Suomella oli intressejä, joita se ei halunnut tai voinut sivuuttaa tai laittaa kilpailuun vapaille markkinoille. Suomen tavoite oli taiteilla sillä pienellä liikkumatilalla, joka sillä oli ulkopoliittisesti käytettävissä, ja samalla edistää talouttaan ja läntistä integraatiota. Seuraava lainaus on tyyppiesimerkki Suomen suhtautumisesta integraatioon 1960-luvun loppupuolella. Pääministeri Karjalainen totesi:

Me pidämme taloudellisen yhdentymisen prosessia luonnollisena ilmiönä, joka erottomasti kuuluu sekä taloudelliseen ja tekniseen kehitykseen että kansallisten ja kansainvälisten yhteisöjen nykyaikaistamiseen.³¹⁸ [...] Ettei integraationkehitys vaikuta epäedullisesti meidän poliittiseen asemaamme kokonaisuudessaan.³¹⁹

Muu teollisuus oli integraation kannalla, mutta kotimarkkinateollisuus oli sitä vastaan.³²⁰

Kotimarkkinateollisuus ei ollut kilpailukykyä lännen tuotteista vastaan, mutta idän tuotteita vastaan sillä oli mahdollisuus elää kotimarkkinoilla. Se jatkoi toimintaansa, vaikka sillä ei ollut todellisia mahdollisuuksia vapaassa markkinataloudessa. Esimerkeistä käy ilmi kotimarkkinateollisuuden ja vientiteollisuuden erilainen suhtautuminen integraatioon. Lisäksi niistä käy ilmi Suomen hallituksen asenne integraatiota kohtaan ja se, miten integraatiohalukkuus muotoiltiin poliittisesti.

Samaan asiakokonaisuuteen liittyi tullien purun hidastaminen. Tuotteet oli jaoteltu erilaisiin tullilistoihin.³²¹ Näillä ns. hidastuslistoilla oli eripituisia tullien poistuma-aikoja.³²² Hidastuslistojen tavoite oli pitää tiettyjä kansallisesti herkkiä aloja tietty aika tullien alaisina – antaa sen verran hengähdystaukoa, että ala ehdittäisiin

³¹⁶ NE.07.01.1959, lehti; Ilmoituksia teollisuuden metsämiehille, 1959:2, 6).

³¹⁷ Paavonen, 1998, 282; ulkomaankaupan neuvottelukunta; Antola & Tuusvuori, 1983, 132.

³¹⁸ NE. 07.01. 26.10.1967: Pääministeri Karjalaisen lausunto Euroopan yhdentymisestä.

³¹⁹ NE. 07.01. 26.10.1967: Pääministeri Karjalaisen lausunto Euroopan yhdentymisestä.

³²⁰ Haastattelu 2007–2010. Kotimarkkinateollisuus käsitti esim. TeVaNaKe-alat (tekstiili-, vaatetus-, nahka- ja kenkäteollisuus, jotka olivat 1960–1970-luvuilla keskittyneet kotimarkkinoihin).

³²¹ Paavonen, 1998, 356–372; 2008, 308, 168–199; haastattelut, paperiteollisuuden toimijoita ja virkamiehiä, 2007–2010.

³²² Haastattelut 2007; Paavonen, 1998, 266–270; 2008, 178–185 tai Jensen-Eriksen, 2007, 346–366.

saada kilpailukykyiseksi vapailla markkinoilla.³²³ Samalla tavoin muut maat suojasivat omia arkoja alojaan. Tästä kehityskulusta ja ajattelumallista tulee mieleen Euroopan hiili- ja teräsyhteisön EHTY:n rakenne ja toiminta; alkuaikoinaan se oli tarkoin harkittua ja toimi hyvin, mutta ajan saatossa siitä tuli todellista kilpailua hidastava ja vääristävä tekijä. Tämä tendenssi ja ajattelumalli painottivat markkinoiden avaamista, viennin kehittämistä ja siten talouskasvua, eivät pelkäästään omien kotimarkkinoiden mustasukkaista turvaamista. Oli annettava vapaan kilpailun määrittää teollisuuden toimintakyky. Ajattelussa oli tapahtunut merkittävä muutos, ja se mahdollisti Euroopan integraation leviämisen.

Paremmassa asemassa olevalle paperiteollisuudelle tämä merkitsi suurempia markkinamahdollisuuksia ja samalla kovenevaa kilpailua. Tämä ei sinänsä ollut ongelma, sillä paperiteollisuus oli jo toiminut menestyksekkäästi ulkomaan markkinoilla.

4.3 EFTA-sopimuksen merkitys teollisuudelle

EFTAn taloudellisista merkityksistä huomattavimpia oli tullimuurin poistaminen jäsenvaltioiden väliltä.³²⁴ Suomi neuvotteli sopimuksen EFTAn kanssa ollakseen samalla viivalla kuin metsäteollisuuden kilpailijamaat Ruotsi ja Norja. Tullit alenisivat tasaisesti ajan kuluessa ja lopulta poistuisivat kokonaan.³²⁵ Suomen teollisuus halusi, että niin idän kuin lännen markkinat säilyisivät sille avoinna. Lähteistä käy ilmi, että *läntiset markkinat* olivat tärkeitä taloudellisesti, idänkauppa taas poliittisesti. Euroopan markkinat olivat Suomen paperiteollisuudelle merkittävät niin taloudellisesti kuin poliittisesti.³²⁶ Suomi itse sai Euroopan markkinoilla (EY) miettiä, kumpaan suuntaan se haluaa mennä. Idänkaupan osuus ulkomaankaupastamme vaihteli 16 %:sta 25 %:iin. Länsi-Eurooppa eli EY kattoi viennistä 70 %.

Vuonna 1959 Suomen kokonaisviennistä oli metsäteollisuuden tuotteita 73 %. Tämä jakaantui eri markkinoiden kesken seuraavasti.³²⁷

- 28,4 % EEC
- 34,7 % EFTA
- 2,8 % muut OEEC-maat (Organization for European Economic Cooperation, nykyään OECD eli Organization for Economic Cooperation and Development)
- 11,6 % itäblokki
- 22,5 % muut maat.

³²³ Paavonen, 2008, 180–184; Jensen-Eriksen, 2007, 354.

³²⁴ NE. 07.01 17.11.1961, muistio, NE. 07.01. 19.6.1961 ja 22.6.1961, muistio ja NE. 07.01. 18.11.1960, muistio tai 1961:2 KOP:n taloudellisia julkaisuja, 8–94.

³²⁵ Paavonen, 1998, 280–292; Pihkala, 2001, 200–206; NH. 00.01. 14.5.1973, muistio; NH. 09.03, 3.11.1980, muistio

³²⁶ Paavonen, 1998, 249. Tilastosta käy ilmi länsimarkkinoiden merkitys. NH. 09.01 8.11.1983; NH. 09. 03.1, 3.11.1980; . Kokonaisviennistä se oli tuolloin 42 % (1990: 37,6 %, 1995: 33,7 % ja 2004: 24 %). Emu ja Suomen metsäsektori, VNK. 1997/17. 3 tai Paavonen, 2007, 284–297; Paavonen, 2007, 284.

³²⁷ J. K. 153C, 1959, muistio.

Euroopassa kilpailu oli erittäin kovaa ja markkinat olivat täynnä. Kyse oli siitä, mihin pohjoismainen paperiteollisuus mahtuisi. Pitkäaikainen ratkaisu olisi ollut suhteellinen tuotantoetu eli jokainen maa olisi tehnyt sitä tuotetta, jota se pystyi tehokkaimmin tuottamaan. Jo silloin Keski-Euroopan ja Ison-Britannian teollisuus pelkäsi pohjoismaista paperiteollisuutta ja yritti tullien avulla pitää markkinat itsellään.

Vuonna 1961 Suomi vei Eurooppaan paperia ja kartonkia 2 392 tonnia. Suomen suurimmat markkina-alueet olivat Iso-Britannia, Saksa, USA, NL, Tanska, Alankomaat, Argentiina ja Ranska: viennistä 28 % meni EY:hyn ja 27 % EFTAan. Uskottiin, että jos Iso-Britannia ja Tanska liittyvät EY:hyn, sen osuus viennistä nousisi 54 %:iin.³²⁸ Vuonna 1969 Light Weight Coated -paperin (LWC) osuus oli Euroopan maiden kokonaisymyynnistä 40–55 %, josta Suomen osuus paino- ja kirjoituspaperina 16–27 %, muina papereina 12–31 % ja paperimassana 27–30 %.³²⁹ EFTAn ja EY:n osuudet kaupasta olivat 41 % ja 26 %. Metsätuotteiden kokonaisyviennistä EFTAn osuus oli 50 % ja EY:n 23 %. Suomen BKT:sta 25 % tuli viennistä, josta 2/3 suuntautui EY:hyn ja EFTAan.

4.4 Mielipiteen muutos EFTAsta EEC:n hyväksi

Yhteiskunta hyväksyi EFTA-sopimuksen 1960-luvun alussa välttämättömyytenä.³³⁰ Se ei saanut osakseen niin paljon kriittistä huomiota kuin EEC-vapaakauppasopimus 1970-luvun alussa. Yhteiskunnallinen aktivismi oli 1960-luvulla vähäisempää kuin seuraavalla vuosikymmenellä. Vain kommunistit vastustivat Suomen sopimusta EFTAn kanssa. Yhteiskunta koki EFTA-sopimuksen tärkeäksi Suomen vientiteollisuudelle eikä sitä haluttu vastustaa. Paperia saatiin sen ansiosta vietyä EFTA ja EEC--maihiin ilman poliittisia esteitä.³³¹ Idän markkinoilla oli eri käytännöt; siellä kokonaisratkaisuja tehtiin erilaisen neuvottelukulttuurin perusteella. Keski-Euroopan paperimarkkinoilla oli luulo, että jokin poliittinen päätös saattaisi vaikuttaa paperituotteiden saatavuuteen.³³² EFTA- ja EEC-maat sekä Suomelle tärkeät Länsi-Euroopan markkinavaltiot Iso-Britannia, Ranska ja Saksa epäilivät pitkälle 1990-luvulle, onko Suomi todella Länsi-Euroopan viitekehyksessä.³³³ EFTAn ja EEC:n piirissä puhuttiin Suomen tuotteiden toimitusvarmuudesta.

Euroopassa paperimarkkinoilla epäiltiin, että Suomi ei ole itsenäinen valtio ja että Moskovian käskystä paperin ja sellun toimitus lännen markkinoille voi katketa. Ajateltiin, että Suomen teollisuus oli poliittisessa ohjauksessa eikä ns. vapaan kapitalismin lainalaisuuksien ohjaama markkina-ala. Suomen oli osoitettava kuuluvansa markkinatalousmaihiin ja olevansa todella itsenäinen.³³⁴ Suomi vakuutti, että poliittisia ongelmia ei tule. Suomi taiteili blokkien välissä. Tähän perustuivat EFTAn liitännäisyysjäsenyys ja EEC:n kanssa solmittu vapaakauppasopimus.

³²⁸ J. K. 153C, 1970, teollisuusmuistio.

³²⁹ J. K. 153C, 1970, teollisuusmuistio.

³³⁰ NE. 07.01. 9.11.1960, muistio.

³³¹ Paavonen, 1998, 101–119 ja 271–305; haastattelut 2007–2010.

³³² Haastattelut 2007–2011, teollisuuden toimijoita.

³³³ Haastattelut 2010, virkamieshaastattelu.

³³⁴ Haastattelut 2007–2010, paperiteollisuuden toimijat sekä virkamiehet.

Suomen asenne integraatiota kohtaan muuttui varovaisesta ”odota ja toimi”-strategiasta oman taktiikan luomiseen. Tämä tapahtui Rafael Paasion 13.11.1969 pitämän puheen jälkeen: siinä hän totesi pääministerin ominaisuudessa, että Suomi arvioi mahdollisuuksiaan EFTAssa ja samalla tarkkailee EFTAn ja EEC:n suhteissa tapahtuvia muutoksia ja reagoi tarvittavalla tavalla. Kuitenkin Suomi toimisi niin, että kukaan ei kyseenalaistaisi sen puolueettomuutta. Hallitus esitti integraatioon liittyvät painotetut näkökantansa.³³⁵ Suomi valmistautui taloudellisiin neuvotteluihin EC:n kanssa.³³⁶

Neuvottelut olivat haastavampia kuin EFTAn aikaan, sillä EC painotti taloudellisen integraation yhteydessä tiivistyvää poliittista integraatiota. Asia oli Suomelle ongelmallinen. Suomi halusi rajoittaa integraation talouden saralle eikä liittää mukaan kokonaisvaltaisempaa poliittista aspektia. Ison-Britannian pyrkiessä EEC:n jäseneksi oli de Gaullen politiikka yhä keskeisessä roolissa. Iso-Britannia oli hakenut jäsenyyttä jo vuosina 1963 ja 1967, mutta de Gaulle oli joka kerran tyrmännyt sen liittymishalut.³³⁷ de Gaulle piti huolen siitä, ettei Iso-Britannia pääsyt jäseneksi hänen kaudellaan. de Gaulle toi lausunnossaan esille ns. mannermaisen epäilyksen Ison-Britannian kuulumisesta Eurooppaan seuraavin sanoin: ”Mitä he [Iso-Britannia; HA] tuottavatkin, ostavat, myyvät tai kuluttavat – no, he [Iso-Britannia; HA] voivat tehdä sen keskenään.”³³⁸ de Gaullen Ison-Britannian EEC-jäsenyyttä vastaan 14.1.1963 esittämä argumentti oli kuvaava: ”Lyhyesti sanottuna Englanti eroaa ratkaisevasti Manner-Euroopan maista.”³³⁹

Syynä oli Ison-Britannian nuiva suhtautuminen EHTY:hyn 1950-luvulla. Ison-Britannian liittyminen EEC:hen tapahtuisi silti ennemmin tai myöhemmin.³⁴⁰ Tämä oli EFTA-maiden arvio, mutta se ei muuttaisi markkinatilannetta. Iso-Britannia halusi painottaa koko Euroopan laajuisia markkinoita, joille kaikki halukkaat pääsisivät mukaan. ”Englannin hallituksen poliittinen tahto liittyä EEC:hen on olemassa edellyttäen, että Englannin oleelliset edut turvataan.”³⁴¹ Nämä edut olivat maatalous ja Brittiläiseen kansainyhteisöön liittyvät asiat. Lehdistössä puhuttiin Pohjoismaiden ja EEC:n lähentymisestä. Ideana oli saada aikaan yhteispohjoismaiset neuvottelut EEC:n kanssa. EFTAn ja EEC:n välille odotettiin avautuvan suuria markkinoita.³⁴²

Suomessa ajateltiin, että mitään ei kuitenkaan tapahtuisi nopeasti.³⁴³ ”Ruotsin hallitus on jatkuvasti korostanut, että päämääränä on koko EEC:n ja koko EFTAn lähentyminen. Ei ole mitään aihetta pirstoa EFTAa ennen kuin järjestö on käyttänyt mahdollisuutensa loppuun; missään tapauksessa ei voida hyväksyä, että jätämme yhtäkkiä Suomen syrjään.”³⁴⁴ Tässä oli neuvottelujen ydin; Suomen tilanne otettaisiin

³³⁵ Antola & Tuusvuori, 1983, 148.

³³⁶ NE.07.01. 13.11.1969, muistio ja NH. 9.1.197, muistio.

³³⁷ NE. 07.01. 19.3.1966, muistio.

³³⁸ Common Market No 3 Vol. 3, maaliskuu 1963, 48–49 176C; FINNPAP, 1959–1978.

³³⁹ de Gaulle 14.1.1963, Pariisi (www.aie.pitt.edu/5777/).

³⁴⁰ NE. 07.01. 19.3.1966, muistio.

³⁴¹ NE. 07.01. 12.–13.5.1966, kokousmuistio.

³⁴² NE. 07.01. 16.11.1966, muistio.

³⁴³ NE. 07.01. 16.11.1966, muistio.

³⁴⁴ NE. 07.01. 16.11.1966, muistio.

huomioon ja Suomea autettaisiin sen ponnisteluissa. Portugalin ulkoministeri d'Oliveira esitti tämän kannanoton EFTAn ministerikokouksessa 1966. Hän totesi: ”Kaikki jäsenmaat ovat yksimielisiä tavoitteesta, yhdestä markkina-alueesta, joskaan kaikki eivät voi yksinkertaisesti hyväksyä EEC:n ylikansallisuutta ja eri aloja koskevia määräyksiä sellaisinaan.”³⁴⁵ Lausunto kuvastaa tilannetta: etsitään pienin yhteinen nimittäjä ja toivotaan parasta. Tätä seikkaa on painotettu aiemmassa tutkimuksessa.³⁴⁶ Itävalta puhui miehitysajan aiheuttamasta raskaasta taloudellisesta painolastista ja korosti omia läheisiä taloudellisia yhteyksiään EEC:hen ja Itä-Eurooppaan.³⁴⁷ Lisäksi EFTAn Geneven-kokouksessa haluttiin entisestään syventää hyvin toimivaa FINEFTA-yhteistyötä.³⁴⁸

Itse asiassa pienimmän yhteisen nimittäjän löytäminen kuitenkin naamioitiin pragmaattisuuden, rationaalisuuden ja raison d'état'n käsitteiden alle. Näin oli varsinkin Suomessa. Herää kysymys, olisiko Suomi voinut olla aktiivisempi ja hakea yhteisten markkinoiden kautta avoimemmin myös poliittista integraatiota. Suomessa ja ulkoministeriössä luotettiin siihen, että taloudelliseen integraatioon kätkeytyy automaattisesti poliittisen integraation rakenne. Oliko Suomen integraatiotavoite selvä Euroopan toimijoille? Lähteitteni perusteella voin väittää näin olleen. Suomi sai 1960–1980-luvuilla monta kertaa ymmärrystä osakseen EFTAn ja EY:n taholta. Kuitenkin minua jää askarruttamaan, oliko Suomen asema integraatiossa selvä Euroopan toimijoille myös 1980-luvun lopussa. Tähän asiaan palaan seuraavassa luvussa (5).

Suomen kanta EEC-vapaakauppasopimukseen

Ulkoministeriössä seurattiin EEC:n kehitystä. Dokumenteista selviää, että 1960-luvun alun merkinnät olivat raporttimaisia; niissä todetaan EEC:n rakenne ja tausta.³⁴⁹ Suomessa ei tuolloin (1960) ajateltu, että se voisi olla osa EEC:tä. Siksi raportointi oli neutraalia, ei varovaista, kuten aikaisemman sopimuksen aikana oli ollut.³⁵⁰ Ajan mittaan teollisuuden halu kuulua läntiseen viitekehukseen kasvoi ja myös poliittinen integraatio tuli halutuksi vaihtoehdoksi, koska se *edisti kaupankäyntiä*. Ilman integraatiota markkinoille pääsy olisi vaikeutunut entisestään.³⁵¹ Rooman sopimus (jolla EEC syntyi; 25.3.1957) oli solmittu kuuden taloudellisesti samankaltaisen jäsenmaan välillä (Saksa, Ranska, Benelux-maat ja Italia). Näillä mailla oli paljon enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroja, kun kyse oli teollisuudesta, maataloudesta, ulkoisista suhteista, kulutuskäyttäytymisestä tai elin- ja työoloista.

³⁴⁵ NE. 07.01. 21.11.1966, muistio.

³⁴⁶ Antola & Tuusvuori, 1983 tai Hakovirta, 1976.

³⁴⁷ NE. 07.01. 21.11.1966, muistio.

³⁴⁸ NE. 07.01. 21.11.1966, muistio.

³⁴⁹ NE 07.01.1 23.5.1960, muistio.

³⁵⁰ NH. 00.01 1959–1970, 8.12.1961, raportti.

³⁵¹ NE 07.01. 16.10.1970, muistio.

Ison-Britannian ero EFTAsta pakotti Suomen uusiin tullineuvotteluihin EC:n kanssa 1970-luvun alkupuolella. Myös Tanska oli hakenut EY:n jäsenyyttä, joten EFTA oli hyvää vauhtia pienenemässä ja siten menettämässä merkitystään.³⁵²

Vuodesta 1968 aiheeseen kiinnitettiin enenevästi huomiota. Suomessa seurattiin tarkasti, mitä Ison-Britannian EY-jäsenyyslakemus merkitsisi paperiteollisuudellemme. Toimintaympäristön muutokset Isossa-Britanniassa ja Keski-Euroopassa aiheuttaisivat muutosta Suomelle tärkeillä paperimarkkinoilla.³⁵³

Ranskan ulkoministeri Michel Debre totesi seuraavasti:

Euroopan kansojen on tehtävä itselleen selväksi, ovatko ne riippuvaisia vai riippumattomia. [...] Silloin kun Ison-Britannian liittymistä yhteisömarkkinoihin suunnitellaan [...] on ongelma määriteltävä seuraavasti: tämä sisäinen organisaatiopyrkimys yhteistyöhön, joka veisi vapaakauppa-alueita laajemmalle eri aloille [...] täydellistä riippumattomuutta, joka johtaisi poliittiseen riippumattomuuteen. Parantaisiko tämä pyrkimys tilannetta vai päinvastoin huonontaisiko laajentuminen sitä?³⁵⁴

Poliittinen integraatio ja puolueettomuus

Poliittinen integraatio otettiin ulkoministeriössä tarkempaan tutkintaan vuosina 1970–1984.³⁵⁵ Tämä tarkoitti, että UM tarkasteli poliittista integraatiota yleiseurooppalaisena ilmiönä, joka ei tulisi koskemaan Suomea.³⁵⁶ Tilanne muuttui Ison-Britannian EY-jäsenyyslakemuksen myötä. EY:n laajentumisneuvottelut riippuivat myös niistä EFTA-maista, jotka eivät pyrkineet EY:n jäseniksi ja jotka olivat ilmaisseet halukkuutensa järjestelyihin.

Suomessa oli vallalla puolueettomuuden varjelemisen doktriini. Taloudellinen integraatio oli ainoa ”oikea” integraatiota. Suomi ei halunnut mukaan ylikansallisiin rakenteisiin. Pääministeri Karjalainen totesi: ”Eurooppalaisella pohjalla tapahtuviin markkinaratkaisuihin korostaen samalla, että tällaisten ratkaisujen tulee olla sekä sen [Suomen; HA] taloudellisten etujen mukaisia, että sopia sen puolueettomuuspolitiikkaan”.^{357 358} Suomen kantaa integraatioon kuvaa seuraava ulkoministeriön virkamiehen lausunto:

Teollisuustuotteiden vapaakauppavaihtoehto rinnakkaisesti EC:n laajenemisen kanssa, ja niin vähin institutionaalisiin järjestelyihin kuin mahdollista, vastaa pääpiirteissään niitä näkökohtia, joita Suomi esitti ministeritason kokouksessa marraskuussa 1970, jo tunnuslukuunottoisten keskustelujen aikana. [...] Se merkitsee periaatteellista kannanottoa neuvotteluihin ryhtymiseksi EEC:n kanssa, tavoitteena saada aikaan

³⁵² Dinan, 1999, 58–80; 2010, 29–52; Wallace & Wessels, 2000i 1–12.

³⁵³ NH. 08.01. 4.2.1981, NH. 09.03. 3.11.1980, NH. 00.01. 20.1.1964, NH. 00.01. 28.1.2 1966, NH. 00.01. 5.11.1967, NH. 00.01. 23.9.1968, NE. 07.01. 4.2.1968 ja NH. 00.01. 14.5.1973.

³⁵⁴ NH. 00.01. 23.9.1968: ulkoministeri Michel Debren puhe gaullistipuolueen puoluekokouksessa La Baulessa (UM:n raportti diplomaattisen yhdistyksen kokouksessa 16.9.1968).

³⁵⁵ Analyysi III. Käsittelen vuodet 1984–1995 integraation kannalta.

³⁵⁶ NE. 07.01. 4.2.1968 Karjalaisen ilmoitus Suomen suhteesta Euroopan integraatioon.

³⁵⁷ NE. 07.01. 26.10.1967: Ulkoministeri Karjalaisen lausunto.

³⁵⁸ NE. 07.01. 18.11.1960, muistio sekä 10.3.1967, muistio, NH. 00.01.17.9.1970, muistio tai NH. 00.03. 4.6.1970, muistio.

puolueettomuuspolitiikkamme mukaiset kaupalliset järjestelyt Suomen kilpailuaseman turvaamiseksi. [...] Yhteisön jäsenyys ja ratkaisut, jotka voivat johtaa jäsenyyteen, ovat poissuljetut.³⁵⁹

Tästä huomataan, kuinka EEC- ja EC-nimitysten käyttö on sekavaa ja tuntuu olevan poliittisesti motivoitunutta.

Yleispoliittisen tilanteen vuoksi Suomella oli mahdollisuus taloudelliseen, mutta ei poliittiseen integraatioon.³⁶⁰ Yleispoliittinen tilanne viittaa tässä tapauksessa kylmään sotaan ja Neuvostoliiton asemaan ja siitä johtuneeseen Suomen ulkopolitiikan kapeaan liikkumatilaan. EY:n kannanotossa mainittiin, että kaikki liittymis- ja erityissopimukset tulisivat voimaan *samanaikaisesti*.

Länsimaiden ymmärrys Suomen tilannetta kohtaan jatkuu

Länsimaat näkivät, mitä Suomi oli tekemässä.³⁶¹ Suomelle annettiin mahdollisuus sopimukseen.³⁶² Länsi-Euroopassa tähän suhtauduttiin yleisesti positiivisesti.³⁶³

Paperiteollisuus olisi halunnut nopeampaa integraatiota kuin poliittisesti oli mahdollista.³⁶⁴ Kilpailijamaiden tarkoitushakuisessa puheessa Suomea pidettiin idän leiriin kuuluvana maana, mutta EFTAssa tai EY:ssä tiedostettiin Suomen tilanne.³⁶⁵ Lisäksi Suomi ja paperiteollisuus pyrkivät saamaan aikaan sen, että paperiteollisuutemme koettaisiin läntiseksi. Suomen paperiteollisuus oli jo lännen markkinoilla, mutta suurelle yleisölle – Euroopassa ja maailmalla – ei aina ollut selvää, missä Suomi oli, idässä vai lännessä.

EFTAn ja EY:n suhde

EFTAssa todettiin, että EY:n etenevä poliittinen integraatio oli EFTAlle hyväksi. Useat dokumentit (muistiot) kuvaavat suurta epäluuloa, jota Suomessa tunnettiin Euroopan syvempää integraatiota kohtaan.³⁶⁶

Ulkoministeriön virkamies K.A.Sahlgren totesi :

Sekä taloudellisista että poliittisista syistä EC:n laajentumista ei voitu ajatella tapahtuvan Yhteisön jäsenyyttä anomattomien EFTA-maiden *selän takana*. [...] EC:n ministerineuvoston antamassa neuvottelumandaatissa ovat kyseiset seikat otettu huomioon siten, että ehdotettu yleinen

³⁵⁹ NH.09.01 18.11.1971., raportti.

³⁶⁰ NE.00.01 Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto.

³⁶¹ NH. 09.01. 18.11.1971: kauppapoliittisen erityistyöryhmän raportti EEC-vapaakauppasopimuksen neuvottelustrategiasta.

³⁶² NH.01.02. 2.5.1983, muistio; NH 00.01. 14.5.1973, muistio; NH. 00.01. 9.1.1973, muistio sekä NH.00.01. 7.3.1973, muistio.

³⁶³ NH. 00.02. 2.5.1974, muistio sekä NH. 00.02 7.6.1977, muistio.

³⁶⁴ Jensen-Eriksen 2007, 115–157, 346–365 sekä Pihkala 2001, 200–224 ja 268–284.

³⁶⁵ NE 07.01. 18.11.1960, muistio; NE 07.01. 21.11.1966, muistio; NE. 07.01. 5.12.1966, muistio.

³⁶⁶ Blomqvist, 2006, 27–31; NE. 00.01; NH. 00.01.9.10.1971; NE. 07.01. 10.12.1970; NE. 07.01. 15.8.1970; NH. 07.01. 10.12.1973. NH. 01.02. 17.6.1983; NH. 01.2. 16.6.1983. muistio. Tässä dokumentissa puhutaan paperiteollisuuden tarpeesta päästä Euroopan markkinoille, mutta ei puhuta mitään EY-jäsenyydestä, koska hallitus oli ilmoittanut, että se ei ole asialistalla.

tullinalennusaikataulu ei-jäsen ehdokkaiden osalta seuraa Yhteisöön liittyvien maiden aikataulua[kursivointi HA] ³⁶⁷

Sahlgren kommentoi edelleen:

EC-neuvottelumandaatin on tässä tilanteessa [ulkopuoliset tekijät, erityisesti Yhdysvaltojen asenne; HA] katsottava merkitsevän tarjousta, jonka päälinjoista ei ole mahdollista poiketa. [...] Sen sisältämää *teollisuustuotteiden vapaakaupparatkaisua* pidettäneen joillakin EC-tahoilla – joille vapaakauppaperiaate on verrattain uusi – suoranaisena lahjana, koska se sisältää vain vähän kaupan vapautta sääteleviä ehtoja. [...] Suomen pyrkimyksille osoitetun yleisen ymmärtämisen vastapainona EC:n neuvottelumandaattiin sisältyy taloudellisesti sopimusbalanssin kannalta merkittävä erityiskohtelun vaatimus paperisektorissa. [...] Status quo eli EFTA-aikainen paperituotteiden tullittomuus oli hylätty vaihtoehtona EC:n puolelta, joten Suomen vastaus pysyi samana; teollinen aspekti piti suojata markkinaesteiltä.³⁶⁸

Lainauksessa mainitaan paperisektori ja siihen keskittyminen sekä mahdollisimman vähän instituutioiden kehittämistä. Suomi halusi keskittyä taloudelliseen integraatioon eli vapaakauppaan. Ulkoministeriön virkamies totesi seuraavaa: ”Suomen taholta ei ole missään vaiheessa viitattu poikkeusten tarpeeseen hyvin tietäen, että paperiteollisuuden kohtelu antaa siihen mahdollisuuden. Tällöin myös luovutaan vaatimasta tälle vientisektorille normaalia siirtymäkautta.”³⁶⁹ (Normaali siirtymäkausi on 5–7 vuotta, paperilla 12 vuotta.) Lainauksista käy ilmi UM:n harjoittama tarkka seuranta. Poliittisesta integraatiosta tai ambizioista ei ole mainintaa. Painotettiin erityisesti paperisektorin kilpailukyvyyn takaamista ja neuvottelutuloksen saamista.³⁷⁰ Kansalliset edut oli turvattava. UM toimi poliittisena yrittäjänä (paperi-)teollisuuden puolesta. Teoreettisesti neuvottelua voidaan selittää (liberaalin) hallitustenvälisyyden viitoittaman selityksen mukaisesti.

Virkamiehistö ja politiikka olivat suurelta osin metsäteollisuuden tukena.³⁷¹ Paperiteollisuudelle oli olemassa vain yksi ratkaisu ja muulle yhteiskunnalle samoin, mutta täysin päinvastainen. Tämä oli yleinen ristiriita. Yhteiskunnan äänekäs osa (vasemmistoaktiivit) piti varsinkin EEC-vapaakauppasopimusta huonona ja jopa vääränä kehityksenä Suomelle. Tuona aikana oli vallalla ajatus, että Neuvostoliiton suhdanteista vapailla markkinoilla voidaan suomalainen teollisuus vapauttaa uuteen uljaaseen nousuun.³⁷² Tämä synnytti EEC-vapaakauppasopimuksesta käytyjen neuvottelujen yhteydessä tiukkaa sananvaihtoa.³⁷³ Liitännäisjäsenyyttä vastusti vasemmiston edustajien ja opiskelijoiden lisäksi kotimarkkinateollisuus. Vientiteollisuus oli integraation kannalla, koska se oli viennille ainoa järkevä vaihtoehto.

UM:n katsauksessa paperisektorin tuleviin kehityskaariin todettiin vuonna 1975: ”Joskin kokonaisvaltainen EEC:n teollisuuspolitiikan vahvistaminen paperi- ja kartonkiteollisuudelle näyttää epätodennäköiseltä

³⁶⁷ NH. 09.01. 18.11. 1971, raportti.

³⁶⁸ NH. 09.01. 18.11.1971. Sanoma säilyi samana ja sitä toisteltiin EEC-neuvotteluissa Suomen neuvotteluasemana.

³⁶⁹ NH. 09.01. 18.11.1971, raportti.

³⁷⁰ NH. 09.01. 18.11.1971, raportti.

³⁷¹ Haastattelut 2007–2010; NH. 00.01. 10.2.197, muistio tai NH. 00.01. 18.3.1970, muistio tai NH. 9.1.1971, raportti

³⁷² Haastattelut 2007; NH. 00.01. 7.3.1972: yleisiä huomioita EC:n ulkosuhteista (lehtinen).

³⁷³ Haastattelut 2007, vrt. Väyrynen 1973 ja Melin & Kumpulainen 1973. Kaksi viimeksi mainittua artikkelia antavat kuvan pamflettien tasosta. Väyrynen oli EEC-vapaakauppasopimusta vastaan ja Melin ja Kumpulainen sen puolella.

sisältyy Komission tiedonantoon kuitenkin osia, joita voidaan viedä erikseen eteenpäin. Tällaisia ovat erityisesti metsän istutustoimenpiteet ja tutkimustoimenpiteet, joita kaikki jäsenmaat kannattavat.”³⁷⁴

Evolutiivisuus

Ulkoministeriön virkamies K.A. Sahlgren totesi: ”Sopimusten johdannossa osapuolet ilmoittaisivat olevansa valmiit tutkimaan – talousyhteisön kehityksen tai jonkin muun arvosteluperusteen nojalla – mahdollisuutta tuoda sopimuksen piiriin sellaiset kehitystulokset (developments), jotka osoittautuisivat hyödyllisiksi keskinäisten suhteiden tarkoittamien etujen kannalta.”³⁷⁵ Evolutiivisuus oli suuri peikko Suomelle; haluttiin vain taloudellista integraatiota ja mahdollisimman vähän instituutioiden kehittymistä. Kekkonen totesi Valtiopäivien avajaisissa 6.4.1970: ”Se merkitsee periaatteellista kannanottoa neuvotteluihin ryhtymiselle tavoitteena saada aikaan puolueettomuuspolitiikkamme mukaiset kaupalliset järjestelyt Suomen kilpailuaseman turvaamiseksi.” Lisäksi Suomi oli valmis neuvottelemaan, kunhan ” yhteisön jäsenyys ja ratkaisut, jotka voivat johtaa jäsenyyteen, ovat poissuljetut [kursivointi HA]”.³⁷⁶

EFTA ja EY alkoivat lähentyä ja tehdä varovaisin askelin yhteistyötä. Se auttoi Suomea luomaan suhteita EY:hyn ja saamaan aikaan sopimuksen. Myöhemmin keskusteluun tuli mukaan evoluutiopykälä. Se tarkoitti EFTAn ja EEC:n/EY:n välistä yhteistyötä, rakenteiden (vapaakauppa-alueiden) kehittämistä ja laajempaa integraatiota. Suomi ei ollut tässä lausekkeessa mukana, mutta se oli valmis osallistumaan neuvotteluihin, joissa kehitystä käsiteltiin. Suomi oli ulkopuolisena mukana, mutta kuitenkin keskiössä. Vaikka emme olleet jäsenenä EFTAssa, Suomea käsiteltiin kuin jäsentä. Asemamme otettiin huomioon. ”Iso-Britannia suostuu pitämään vapaakauppasopimuksen Suomen kanssa voimassa, vaikka se ei valmistuisi tämän vuoden [1973; HA] aikana. [...]” He [Iso-Britannia; HA] eivät halua millään tavalla sekaantua meidän päätöksentekoomme.”³⁷⁷ Suomi oli mukana integraatiossa, mutta halusi painottaa pragmaattista talouteen perustuvaa integraatiota eikä minkäänlaisia ylikansallisia rakenteita. Suomen valinta oli tukea integraatiota ja pitää puolueettomuutensa kiistattomana.³⁷⁸

Lauri Kirveen puheet

Suomen Metsäteollisuuden Keskusliiton toimitusjohtaja Lauri Kirves totesi (1978):

On pidettävä ilmeisen selvänä sitä, että metsätalous ja metsäteollisuus ovat keskeinen osa maamme tuotannollista toimintaa, jota ilman emme tule toimeen. Huonon ajan haasteet koskettavat siksi kaikkia niitä instituutioita, joiden päätökset vaikuttavat näiden tuotannonalojen toiminnan edellytyksiin. Niiden kesken

³⁷⁴ Sere, 269, 17.5.1976 (UM:n katsaus paperisektorin tuleviin kehityskaariin).

³⁷⁵ NH. 09.01. 18.11.1971, raportti.

³⁷⁶ NH. 09.01. 18.11.1971 (UM:n Euroopan integraatiota koskevassa raportissa puhutaan vain Suomen valtuuskunnasta). (Kaarlehto & Rantanen).

³⁷⁷ NH. 00.01. 14.5.1973, muistio.

³⁷⁸ NE. 07.01. 13.11.1969, muistio.

tarvitaan entistä parempaa yhteistyötä ja yhteisymmärrystä. Siihen puolestaan uskon niin metsätalouden kuin metsäteollisuuden olevan valmiina.³⁷⁹

Teollisuudessa tiedettiin, miltä markkinoilta suomalaisen metsäteollisuuden elinvoima tulee. Teollisuuden omissa julkaisuissa ja raporteissa kerrottiin, mitkä ovat neuvottelun tulokset ja mitä sopimus tarkoittaa.³⁸⁰

Parempien markkina-asemien kautta teollisuudelle haettiin tuotannon kasvua ja yhteiskuntaan lisääntyvää hyvinvointia. Teollisuus selitti näitä seikkoja EEC-neuvottelujen aikana, mutta yhteiskunnassa sitä ei aina ymmärretty.

Teollisuus sai ponnistella, jotta yhteiskunnan mielipide ei olisi ollut niin riippuvainen vasemmiston mielipiteestä.³⁸¹ Hyvä esimerkki on Lauri Kirveen kommentti (1972):

Eräissä puheenvuoroissa julkisuudessa on väitetty, että kaupallisten järjestelyjen tekeminen EEC:n kanssa vie siihen, että Suomesta tulee EEC:n raaka-aineen toimittaja ja työväki pakenee maasta. Tilanne on käsittääkseni juuri päinvastoin: tullimuurin säilyttäminen rajoittaa Suomen mahdollisuuksia nostaa jatkojalostusastetta, pakottaa meidät raaka-aineen toimittajaksi, jarruttaa taloudellista kasvua yleensä ja johtaa lopulta huonompaan työllisyystilanteeseen, kuin muuten olisi asianlaita.³⁸²

Kirves painotti (1972):

Viime aikoina on useissa kampanjanomaisissa julkilausumissa ja mielipiteissä esitetty kärkevää kritiikkiä Suomen hahmottelemaa tullisopimusta vastaan. [...] niissä on taloudelliset ja muut ideologiset näkökohdat sekoitettu toisiinsa. Toisaalta näyttää siltä, että usein käsitteet ja tosiasiatkin on käännetty pääläelleen. Luonnonsuojelu, suuryhtiöt, vapaakaupan laajentuminen [...] Tähänkin voidaan sanoa, että mikäli Suomi jäisi tullimuurin ulkopuolelle, se tulisi varsin nopeasti vaikuttamaan juuri tuohon pelättyyn suuntaan. Suomen taloudellinen kokonaiskehitys hidastuisi länsieurooppalaisiin ja mahdollisesti itäeurooppalaisiin maihin verrattuna ja rakennemuutoksen yhteydessä vapautuvan väestönosan mielenkiinto tulisi entistä enemmän suuntautumaan ulkomaille. Itsemme muita huonompaan kilpailuasemaan saattaminen on tuskin hyvä keino tässäkin asiassa.³⁸³

Julkaisussa ”Tiedotuksia teollisuuden metsämiehille” todettiin seuraavaa: ”Yleinen väite, että sopimuksesta olisi etua lähinnä puunjalostusteollisuudelle, että se olisi yhdentekevä metalli- ja elintarviketeollisuudelle ja että muut teollisuuden alat vain kärsivät siitä, on täysin paikkansapitämätön yleistys. [...] Tämän käsityksen kumoavat kokemukset EFTA-kaudelta ja Suomen EEC-sopimuksen hidastuslistat.”³⁸⁴

Kilpailuetua ja -asetelmaa korostettiin monin tavoin. Paperiteollisuusjohtaja (1) totesi:

³⁷⁹ Sere, 211; Lauri Kirves, haastattelu, Metsäteollisuuden lehti 1978:5.

³⁸⁰ Tiedotuksia teollisuuden metsämiehille 15.11.1972, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto; EEC puunjalostusteollisuuden näkökulmasta, 5.2.1972, esitelmä Paasikivi-seurassa. Lauri Kirves, toimitusjohtaja, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto; Metsäteollisuus ja laajeneva EEC, 22.3.1972. Apulaisjohtaja Martti Korhonen, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto, esitelmä Metsäviikolla.

³⁸¹ Tästä esimerkkinä ovat Tiedotuksia teollisuuden metsämiehille 15.11.1972, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto.

³⁸² Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto sekä EEC puunjalostusteollisuuden näkökulmasta, 5.2.1972, esitelmä Paasikivi-seurassa, Lauri Kirves, toimitusjohtaja, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto.

³⁸³ Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto sekä EEC puunjalostusteollisuuden näkökulmasta, 5.2.1972, esitelmä Paasikivi-seurassa, Lauri Kirves, toimitusjohtaja, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto

³⁸⁴ Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto sekä EEC puunjalostusteollisuuden näkökulmasta, 5.2.1972, esitelmä Paasikivi-seurassa, Lauri Kirves, toimitusjohtaja, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto.

Tullit olisivat tehneet suomalaisen paperiteollisuuden kilpailumahdollisuudet olemattomiksi. Tarvittiin integraatoratkaisu.³⁸⁵

Paperiteollisuusjohtaja (2) totesi:

Suomalaiselle metsäteollisuudelle sopimukset olivat erittäin merkittäviä, varsinkin pitkällä tähtäimellä.³⁸⁶

Paperiteollisuusjohtaja (3) totesi:

Ilman sopimusta *kilpailijamaat olisivat saaneet kohtuuttoman kilpailuedun Keski-Euroopan markkinoilla. Tämä oli koko neuvottelujen ydin molemmissa neuvotteluissa. Tämä olisi tarkoittanut suomalaiselle paperiteollisuudelle ylivoimaista tilannetta. [Ts. kilpailukyky mennyttä; HA]*³⁸⁷

Ulkoministeriön virkamies (4) totesi:

*Suomi oli riippuvainen viennistä ja siksi EEC-neuvottelujen merkitys oli suuri. [...] Kilpailijamaat saivat muuten etulyöntiaseman, jota ei voitaisi kuroa kiinni. [kursivointi HA]*³⁸⁸

Paperiteollisuusjohtaja (5) totesi:

*Molemmat neuvottelut [EFTA ja EEC-vapaakauppasopimuksia koskevat; HA] takasivat paperiteollisuudelle mahdollisuuden olla mukana Euroopan markkinoilla. [kursivointi HA]*³⁸⁹

Paperituotteiden saaminen länsimarkkinoille oli tärkeää.³⁹⁰ Paperiteollisuus oli hyvin pitkään vientiteollisuuden synonyymi. 80 % paperiteollisuuden viennistä meni EEC/EC- ja EFTA-maiden markkinoille.^{391 392}

Yhteiskunnan kanta EEC-vapaakauppasopimukseen

1970-luvulle tultaessa EEC:tä vastustettiin. Aika oli ylipolitisoitunutta ja yhteiskunnallinen kuohunta oli käynnissä.³⁹³ Kuohunta syntyi poliittisesta toiminnasta, jolla haluttiin vaikuttaa integraatiokeskustelun lopputulokseen. ”*Politiikassa tärkeintä on tulos, ei se, miten tulos on saavutettu.*”³⁹⁴ Tulosta haettiin, ei niinkään tyyliä. Tyyli oli varovainen ja aina otettiin huomioon, mitä mieltä Neuvostoliitto oli asiasta. Tämä on muistettava aikakauden päätöksiä tutkittaessa.

Poliittisesti aktiivisten vasemmiston edustajien mielestä yhteiskunnassa oli menossa eurooppalaisen suurteollisuuden uudelleenjako, mikä vaikuttaisi Suomeen negatiivisesti ja lisäisi sosiaalista kurjuutta.

Vasemmistolle oli suurimpana pelkona, että yhteiskunta ja sosiaaliset arvot unohdettaisiin.³⁹⁵ Koettiin, että

³⁸⁵ Haastattelu 2007, paperiteollisuusjohtaja ja NH. 00.01, 14.5.1973, muistio; NH. 0.01. 9.1.1973, muistio.

³⁸⁶ Haastattelu 2010 ja NE. 07.01, 16.10.1961, muistio.

³⁸⁷ Haastattelut 2007–2010; NE. 07.01.1 Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto 9.8.1960, 23.5.1960.

³⁸⁸ NE. 07.01.1 Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto 23.5.1960.

³⁸⁹ Haastattelu 2007–2010 ja NH. 09.01, 18.11.1971, muistio sekä Pihkala, 2001, 200–206.

³⁹⁰ Keski-Euroopan markkinat ja paperituotteista aikakauslehtipaperit, painopaperit jne.

³⁹¹ Jensen-Eriksen, 2007, 198–201.

³⁹² Lammi, 1992, 33–35; Lammi, 1994, 49.

³⁹³ Melin & Kumpulainen, 1971.

³⁹⁴ Haastattelut 2010. virkamies ja paperiteollisuuden toimijoita.

³⁹⁵ HS. 19.9.1973: EEC-vapaakauppasopimusta vastustava ilmoitus.

EEC (EY) ei ollut ihmisen sosiaalisten oikeuksien kannalla, vaan ajoi suurteollisuuden etuja. Suuryhtiöt määrittäisivät Euroopan ja Suomen kehityksen. Tämä oli vastustuksen keskiössä. Vastustajat eivät nähneet hyvinvoivan teollisuuden tuovan hyötyä yhteiskunnalle. Tämä johtui ajattelusta, jonka mukaan molemmat eivät tässä prosessissa voi kehittyä.³⁹⁶ Kansalaisaktivistit pelkäsivät Suomen aseman suhteessa Neuvostoliittoon ja sen kanssa käytävään kauppaan heikentyvän. Aktivistit olivat opiskelijoita, vasemmistolaisia ja ”edistyskellisiä” intellektuelleja. Varsinkin vasemmistoliike sai vauhtia, EEC:n vastustus oli kovaa ja keskustelu kuumentunut. EEC:tä vastustettiin ideologisista syistä; yhteistyö nähtiin Suomen puolueettomuuspolitiikan uhraamisena. Tämän takia ei kannattanut lähteä mukaan EEC:n vapaakauppasopimukseen.³⁹⁷ Vallalla oli ajatus, että hyvien Neuvostoliiton-suhteiden vaaliminen tarkoitti ”sopivaa” keskustelua EEC-liittäjäjäsenyydestä; tämä oli kielteinen päätös. Haluttiin suojata suomalaisen työnteijän oikeuksia turmiolliselta ylikansalliselta kapitalismilta.

Suomessa ei osattu hahmottaa integraation kehittymistä. Lisäksi teollisuus luotti EEC-vapaakauppasopimuksen läpiviemisessä yhteen mieheen, Kekkoseen.³⁹⁸ Sekä teollisuuden että politiikan toimijat totesivat: ”Tätä diplomatiaa Suomessa ei pysty viemään läpi muuta kuin yksi ainoa henkilö.”³⁹⁹ Suomi halusi säilyttää teollisuutensa ja erityisesti tärkeän vientiteollisuutensa kilpailumahdollisuudet. Suomen tilanne ei ollut neuvottelujen alla kovinkaan ruusuinen, sillä kilpailutilanne oli kova. Samanlaista oli ollut EFTA-neuvotteluissa – lukuun ottamatta sitä, että EFTA oli keskittynyt pelkästään talouteen. Neuvotteluilla pönkitettiin Suomen poliittista luotettavuutta. Lännen piti uskoa Suomen kykenevän toimittamaan metsä- ja paperiteollisuutensa tuotteita sen markkinoille.

Neuvottelujen jälkeen saatiin odotettu tulos. Tilanne johti siihen, että EEC-keskustelussa puolesta- ja vastaan-leirit kävivät tiukkaa kädenvääntöä julkisuudessa.⁴⁰⁰ Teollisuus ja ulkoministeriö olivat sopimuksen kannalla, koska olivat olleet neuvotteluissa mukana. Tärkeä rooli EEC-neuvotteluissa oli teollisuusyritysten lisäksi metsäteollisuuden etujärjestöllä Suomen metsäteollisuuden keskusliitolla. Taloudellisesti ja poliittisesti katsoen tämä oli ainoa todellinen ratkaisu pitkällä aikavälillä. Itä oli tuolloin käypä ilmansuunta, mutta se ei ollut kannattava vaihtoehto suurelle osalle Suomen paperiteollisuutta. Paperiteollisuuden idänkauppa oli lähinnä länsikauppaa täydentävä toiminto, kuten Paavonen asian ilmaisee.⁴⁰¹ Tosin oli henkilöitä, joille idänkauppa oli merkittävä taloudellinen tekijä (ns. ”punaiset” vuorineuvokset). He pitivät huolta omista eduistaan. Näin suomalaisen teollisuuden sisällä oli kahta koulukuntaa: lännen- ja idänkaupan toimijoita.⁴⁰² Kyse ei ollut niinkään laatueroista, vaan itään myytiin vanhanaikaisia tuotteita; joita ei enää

³⁹⁶ Haastattelu 2009, teollisuuden toimija; HS. 19.9.1973.

³⁹⁷ Esim. Helsingin Sanomien ilmoitus 19.9.1973, jossa vastustettiin EEC-vapaakauppasopimusta.

³⁹⁸ Mansner 2006, 275.

³⁹⁹ Jensen-Eriksen 2007, 115–157 ja 346–365 ja lainaus haastatteluista 2007–2010 (molemmat).

⁴⁰⁰ Melin & Kumpulainen olivat toista mieltä kuin esimerkiksi R. Väyrynen, ja siksi heidän julkaisemansa EEC-sopimukseen liittyvä pamfletti oli toisenlainen.

⁴⁰¹ Paavonen 1998, 287, 302; Paavonen, 2007, 284–297; Pihkala, 2001, 252.

⁴⁰² Haastattelu 2007, paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet.

muualla Euroopan markkinoilla käytetty. Näitä paperilaatujia voidaan kutsua teollisuuden näkökulmasta nimellä ”antiikkinen”.⁴⁰³ Valinta oli länsi niin taloudellisesti kuin poliittisesti.⁴⁰⁴

Suomessa taloudellinen integraatio eteni EFTAsta EEC:n kautta EU:hun. Raimo Väyrynen hyökkäsi pamfletissaan EEC:tä vastaan ja totesi, ettei tämä sopimus sopisi Suomelle. Puolueettomuus oli kaiken toiminnan tarkoituksena.⁴⁰⁵ Kirjoitus on poliittisesti hyvin latautunut ja kuvaa ajan henkeä eli ylipolitisoitunutta 1970-lukua.

Melin ja Kumpulainen olivat janan toisessa päässä. Heidän kirjassaan kerrotaan, miten Suomen olisi hyvä päästä Eurooppaan.⁴⁰⁶ Teksti on monessa mielessä samalla tasolla kuin Väyrysenkin; molemmat ovat hyviä ja täynnä totuuksia. Molemmat teokset toivat esiin oman leirin (teollisuuden EEC-myönteisen ja vasemmiston EEC-vastaisen) puhtaasti ideologiset näkemykset EEC-vapaakauppaneuvotteluista. Kumpikin esimerkki tuo julki, kuinka kiihkeää keskustelu oli. Molemmat leirit väänsivät totuutta omiin tarkoituksiinsa. Jälkiviisaasti on helppo todeta, että teollisuuden kanta voitti.⁴⁰⁷

4.5 EEC-vapaakauppasopimus ja paperiteollisuus

Suomen teollisuusliiton puheenjohtaja Tankmar Horn totesi seuraavaa:

”Nimenomaan myönteinen lopputulos hankalaksi osoittautuneessa EEC-kysymyksessä lisäsi teollisuuden uskoa siihen, että valtiolta pitää yritystemme kansainvälistä kilpailukykyä tärkeänä ja on myös valmis tekemään voitavansa sen säilyttämiseksi” [kursivointi HA].⁴⁰⁸ Länsimaat näkivät Suomen tilanteen eli sen, kuinka Suomi pyrki taloudelliseen integraatioon luopumatta puolueettomuudestaan. Suomen asema idän ja lännen välissä tunnustettiin länsimaissa (EY ja jäsenmaiden poliitikot ja hallitukset).⁴⁰⁹ Suomelle annettiin mahdollisuus tehdä sopimus ja pysyä kilpailukykyisenä lännen markkinoilla. Siten Suomi oli sidottu länteen ja lännettyminen oli käynnissä.⁴¹⁰ EY:ssä yleinen asenne oli odottavan positiivinen aina 1980-luvulle asti eli niin kauan kuin Suomi oli erityisasemassa lännen ja idän välissä.⁴¹¹ EEC:ssä taattiin vapaakauppasopimuksella (joka allekirjoitettiin 5.10.1973 ja tuli voimaan 1.1.1974) Suomen metsäteollisuudelle samat edellytykset kuin Ruotsille ja Norjalle. EEC-sopimuksen ansiosta tullit poistuivat Ison-Britannian ja Tanskan kanssa käytävästä kaupasta. Tulleja ei siten voitu käyttää ns. rankaisumielessä

⁴⁰³ Haastattelut 2007–2010, paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet.

⁴⁰⁴ Haastattelut 2007–2010 ja analyysi Suomen kannalta UM. NH. 09.01. 197, raportti I sekä EEC:n kanta itä–länsi-kauppaan NH.00.01. 14.5 1973, muistio; Paavonen, 2008, 256.

⁴⁰⁵ Väyrynen, 1973, 1–102.

⁴⁰⁶ Melin & Kumpulainen, 1971.

⁴⁰⁷ NH. 00.01. 17.9.1970, muistio. Huomaa ero verrattuna Suomen sisäiseen keskusteluun.

⁴⁰⁸ Mansner 2006, 278.

⁴⁰⁹ NH. 09.01. 18.11.1971: kauppapoliittisen erityistyöryhmän raportti EEC-vapaakauppasopimuksen neuvottelustrategiasta.

⁴¹⁰ NH.01.02. 2.5.1983, muistio; NH 00.01. 14.5.1973, muistio; NH. 00.01. 9.1.1973, muistio; NH.00.01. 7.3.1973, muistio.

⁴¹¹ NH. 00.02. 2.5.1974, muistio; NH. 00.02 7.6.1977, muistio.

estämään vapaakauppasopimukseen liittyneitä maita viemästä tuotteitaan EY:n alueelle. Omien markkinoiden protektionismi oli tullut siten vaikeammaksi.

Paperiteollisuus oli tietoinen siitä, miten EEC:n kehitys erosi EFTAsta.⁴¹² Se oli kiinnostunut *kilpailukyvyystään* eikä niinkään integraatiosta *per se*. Integraatioprosessi oli väline, jolla voitiin vahvistaa teollisuuden asemaa Euroopassa markkinoiden kautta.⁴¹³ Jalostettujen paperiteollisuuden tuotteiden kuluttajat olivat Keski-Euroopassa,⁴¹⁴ joten siellä olivat Suomen paperiteollisuuden avainmarkkinat, joilla oli pysyttävä ja jotka oli saatava säilymään kannattavina. Tilanne oli selvä kaikille toimijoille niin paperiteollisuudessa kuin politiikassa.⁴¹⁵ Haastatteluistani kävi ilmi, että paperiteollisuudella oli ulkoministeriön kanssa täysin yhtenäinen linja integraation ns. ”suuren linjan” kanssa. Molempien edustajat totesivat, että tavoite oli saada *paperiteollisuus etabloitunaan lännen markkinoille* ja *saada teollisuus pysymään lännen markkinoilla*.⁴¹⁶ Teollisuudella oli halu parantaa omaa asemaansa Euroopassa sekä muualla maailmassa.⁴¹⁷ Tämä strategia tuli selväksi EFTA- ja EEC-vapaakauppaneuvotteluissa.

Teollisuus ja ulkoministeriö eivät uskoneet siihenastisten kokemusten perusteella, että Euroopan integraation poliittinen puoli olisi elinvoimainen tai todellinen suunta pitkälläkään aikavälillä.⁴¹⁸ Paperiteollisuuden edustajien ja virkamiesten mukaan ”Suomi käytti liikkumavaransa maksimaalisesti hyväkseen. Tehtiin se, mikä integraation suhteen oli tarpeen” tai ”Suomen integraatiota oli ajateltu kauppapolitiikan kautta, ei poliittisen integraation kautta.” tai ”Pinnan alla [poliittisen; HA] integraation kehitys oli nopeampaa, pinnalle näkyi asteittainen eteneminen.”⁴¹⁹

Annettiin ymmärtää, että poliittinen integraatio lännen kanssa oli luonnollinen tavoite ja myös taloudellinen integraatio suuntautui länteen, unohtamatta Neuvostoliittoa.⁴²⁰ Ulkoministeriön virkamies neuvoi: ”Huomioi

⁴¹² NE.00.07 26.2.1968: Lauri Kirveen kirje.

⁴¹³ Hazley (2001, 111–170) kuvaa paperiteollisuuden vientimarkkinoita Euroopassa. Myös metsäteollisuus ry:n arkistoissa on raportteja, jotka vahvistavat Ison-Britannian ja Saksan markkinoiden tärkeyden Suomelle. E-107/73 kuvaa EEC:n yhteistä teollisuuspolitiikkaa ja sen vaikutusta EFTAan ja Suomeen.

⁴¹⁴ NE.07.01 E-28 10.3.1967. Sähkeestä käy ilmi Ison-Britannian halu päästä EEC:n jäseneksi ja samalla pitää EFTA tietoisena neuvottelujen etenemisestä. Suomen oli katsottava tarkkaan neuvottelujen tulos ja tehtävä siitä johtopäätökset. Erityisen tärkeää Ison-Britannian neuvotteluissa oli, että jäsenmaiden välille ei synny uutta tariffimuuria. Tämä oli suurena huolena, ja EFTAn mielestä EEC ei aivan täydellisesti ymmärtänyt tätä. Itävalta oli tässä tapauksessa ajanut omaa linjaansa, koska se halusi luoda itselleen erityistapauksen ja päästä jäseneksi EEC:hen.

⁴¹⁵ Haastattelut 2010; NE. 07.01. 4.11.1971; NE. 07.01, 26.10.1967; NE. 07.01. 6–7.11.1969, (kaikki muistioita)

⁴¹⁶ Haastattelut 2010 paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet; NH. 00.01. 1969–1970: raportti EY:n kehityksestä.

⁴¹⁷ Jensen-Eriksen, 2007, 97–189; 2008, 27–189; Aunesluoma, 2011.

⁴¹⁸ Metsäteollisuus ry:arkistot NH. 09.01, 1971; NH. 00.01. 8.12.1961; NH. 00.01. 18.3.1970 tai NH. 00.01. 7.12.1970 tai NH. 00.01. 5.11.1970 (muistioita); haastattelut, ulkoministeriön virkamies, 2007, 2008, 2009 ja 2010.

⁴¹⁹ Haastattelut 2007–2011, paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet.

⁴²⁰ NE 07.01 15.8.1970, muistio. Integraation haluttiin tapahtuvan siten, että se ei vaarantaisi idänsuhteita tai muuten häiritseisi itään suuntautuvia kauppasuhteita. Esimerkkinä ovat presidentin ja pääministerin lausunnot aiheesta: ”Jos ne integraatiojärjestelyt, jotka jo ovat olemassa, tai joiden voidaan ajatella syntyvän Euroopassa, voivat *kaikille osapuolille edullisella* tavalla aikaansaada *organisointua yhteistyötä* puolueettomien maiden kanssa, ei Suomen puolueettomuus tietenkään muodosta *mitään estettä* sille, että harjoittaisimme sellaista yhteistyötä maamme omien etujen mukaisella tavalla.” [kursivointi HA] Lausunto kuvastaa suhtautumista integraatioon ja sitä, miten varovaisia

se, mitä ei ole kirjoitettu, älä sitä, mitä on kirjoitettu. Totuus löytyy rivien välistä.”^{421 422} Teollisuuden toimijoiden piirissä esiintyi myös sellaisia käsityksiä, että taloudellinen integraatio oli paperiteollisuudessa vallitseva integraation muoto. Poliittinen integraatio tuli kuvaan vuonna 1989.⁴²³ Haastatteluiden ja arkistoista löytyneiden tietojen tätä koskevat erot kuvastavat integraatiokysymysten herkkyyttä, kun Neuvostoliittoon päin painotettiin integraation taloudellista luonnetta.

Niin sanottu Werner-suunnitelma tähtäsi taloudellisten ja sosiaalisten rakenteiden vahvistamiseen. Se sai ulkoministeriössä enemmän huomiota kuin niin sanottu Davignon-suunnitelma.⁴²⁴ Werner-suunnitelman ytimessä olisi ollut EMU eli yhteinen rahaunioni, jossa olisi laajemmin otettu huomioon sosiaaliset aspektit Haagin konferenssin hengessä.⁴²⁵ Haagin konferenssin lumo oli haihtunut kauan sitten.⁴²⁶ Haagin huippukokous pidettiin vuonna 1969, ja silloin EY:hyn yritettiin luoda laajempaa sosiaalista, poliittista ja taloudellista yhdentymistä. Haagin huippukokous esitti sosiaalista ja taloudellista Eurooppaa, jossa kansalaiset otettaisiin huomioon paremmin. Tavoitteena oli lisätä ylikansallisuutta, mikä olisi lisännyt komission valtaa ja siten auttanut esim. Suomea ja sen paperiteollisuutta EEC-vapaakauppaneuvotteluissa. Vuonna 1973 alkanut öljykriisi katkaisi kuitenkin viimeisenkin ylikansallisuuden tavoittelun mainituilta kolmelta EY:n sektorilta. Haagin huippukokouksen aikainen innostus ja halu saavuttaa Euroopassa laajempi integraatio oli poissa. Sen olivat pyyhkäisseet pois Werner- ja Davignon-suunnitelmien kaatuminen, integraation hidastuminen ja poliittisen ilmapiirin jäähtyminen.⁴²⁷ Haagissa esitetyt sosiaaliskysymyksiä koskevat ajatukset olisivat voineet helpottaa neuvottelujen etenemistä 1980-luvun alussa, jolloin EY oli euroskleroosin vallassa. Tämän sijasta esiin nousivat protektionismi ja kansalliset edut ja hallitustenvälisyys, kun neuvoteltiin kansallisesti tärkeistä teollisista ja poliittisista eduista.

Davignon-suunnitelma tähtäsi EY:n poliittisten rakenteiden vahvistamiseen. Sillä yritettiin saada EY:lle yhteinen ääni ja näin vahvistaa sitä globaalisti.⁴²⁸ 1970-luvulla uskottiin enemmän Euroopan taloudelliseen integraatioon kuin poliittisten instituutioiden rakentamiseen. Tuohon aikaan Suomessa oli vallalla

kannanotot olivat. Suomi ei ole kehitystä vastaan, mutta monen seikan on oltava tiettyssä suotuisassa muodossa, jotta integraatioon voitaisiin osallistua. Lausunnossa annetaan ymmärtää, että Neuvostoliitto olisi otettava huomioon Suomen tehdessä integraatiopäätöksiä. Tarkemmin sanottuna tämä on muille maille suunnattu viesti, että Suomen oli otettava huomioon Neuvostoliitto päätöksiä tehtäessä. Tämä oli 1960–1980-luvuilla poliittinen fakta.

⁴²¹ Haastattelu 2010, entinen ulkoministeriön virkamies.

⁴²² Blomqvist, 2006, 27–31; NE. 00.01; NH. 00.01.9.10.1971; NE. 07.01. 10.12.1970; NE. 07.01. 15.8.1970; NH. 07.01. 10.12.1973. Kaikki nämä dokumentit kuvaavat Euroopan syvempää integraatiota kohtaan tunnettua suurta epäluuloa. NH. 01.02. 17.6.1983; NH. 01.2. 16.6.1983. Nell, 1990, 327–358.

⁴²³ Haastattelut 2007– 2010; NK. 01.02. 2.2.1989; NH. 05.03. 17.10.1989; NH. 05.03. 10.2.1989 tai erilaista ajattelua NH. 05.03, 14.1.1988 (kaikki muistioita). Ero on painotuksissa: paperiteollisuus *poliittista* häveintegraatiota vuodesta 1989 (1988).

⁴²⁴ Stråth, 2010, 36–38.

⁴²⁵ Stråth, 2010, 36–38, 45–46; Dinan, 1999, 59–60.

⁴²⁶ Dinan, 1999, 59–64, 67–72, 85–101 v. 1969.

⁴²⁷ NE. 07.01. 13.11.1969: Haagin huippukokous; NH. 00.01. 7.12.1970: Wernerin sopimuksen alkutahdit; NH. 00.01. 21.9.1973: Werner-suunnitelman kariutuminen; NH. 00.01. 5.12.1972: Davignon-suunnitelma tulevaisuudessa; NH. 00.01. 7.12.1970: Davignon-suunnitelma EY:ssä. Kaikki mainitut ovat muistioita.

⁴²⁸ Stråth, 2010, 39–40.

pragmaattisuus, ja motiivina oli säilyttää saavutetut edut. Poliittinen integraatio eteni nopeammin kuin osattiin odottaa, vaikka Euroopan tilannetta oli seurattu huolellisesti.

Suomen poliittinen asema satoi enemmän politiikan kuin talouden toimijoita.⁴²⁹ Ulkoministeriössä oli pitkään vallitsevana näkemyksenä Davignonin esittämä ajatus, jonka mukaan poliittisen unionin syntyminen ei ollut huomisen, vaan tulevaisuuden asia. Tämän takia paradigman muutos jäi 1980-luvulla osin huomaamatta tai ainakaan siihen ei reagoitu tarpeeksi nopeasti. Itse hyväksyn tämän näkemyksen, mutta oliko teollisuuden ja ulkoministeriön perimmäisenä ajatuksena valmistautua hamassa tulevaisuudessa tapahtuvaan poliittiseen integraatioon vai oliko poliittinen integraatio kirjoittamaton tosiasia? Tämän voi mielestäni ymmärtää kahdella tavalla: joko niin, että oltiin vahvasti molempien integraatioiden takana tai oltiin tuuliviirinä. Kun suhdanteet muuttuivat, oltiin valmiit ajamaan teollisuudelle ja yhteiskunnalle parasta mahdollista kehityskulkua. Kestävänä ajatuksena oli kansallisen edun ajaminen.

Politiikassa piti taiteilla ulkoisten realiteettien kanssa, mutta uskoakseni Suomi olisi tässä asiassa voinut toimia omaehtoisemmin. Erityisesti Suomi reagoi hitaasti Ison-Britannian haluun liittyä EEC:hen (1963 ja 1967; jäsenyys onnistui viimein 1973) ja myöhemmin Neuvostoliiton mahdin vähenemiseen (1980-luvun loppuvuodet) sekä EC:n yhteismarkkinoiden toteutumiseen (Euroopan yhtenäisasiakirja 1985, yhteismarkkinat 1993 ja sopimus Euroopan unionista 1993).⁴³⁰ Alkuaikoina tavoitellun teollisen integraation ja lopulta tavoitellun kokonaisvaltaisen integraation välillä oli suuri ero. Maailman poliittinen tila ei pysynyt samana, ja tämä muutti Suomen omaa sisäpolitiikkaa. Syy oli kylmän sodan loppuminen ja Neuvostoliiton voiman katoaminen. Poliittisen paradigman muutos heijastui Euroopan integraation tilaan. Jacques Delors – joka oli komission ranskalainen puheenjohtaja vuosina 1985–1995 ja jonka tavoitteena oli kehittää liittovaltiota – halusi painottaa yhteismarkkinoita, talous- ja rahaunionia sekä poliittista unionia. Lisäksi yhteismarkkinoiden kehittäminen vaati poliittisen integraation syventämistä. Suomella oli oma etsikköaikansa sen suhteen, halusiko se mukaan integraatioon vai halusiko jatkaa *status quota* (olla osallistumatta poliittiseen integraatioon) ja jatkaa kylmän sodan poliittisten realiteettien nojalla (NL:n huomioon ottaminen integraatiopäätöksissä).

Suomi yritti kaikessa hiljaisuudessa päästä lännen piiriin, ja läntiset toimijat ymmärsivät tämän.⁴³¹ Tarkan mukaan⁴³² Suomelle merkittäviä etappeja olivat GATT, EFTA, EEC-sopimus, OECD, Euroopan neuvosto ja sitten EU. Kaikki nämä askeleet Suomen oli otettava, ennen kuin voitiin julkisesti keskustella poliittisesta integraatiosta. Poliittinen integraatio oli ollut ja oli hankala käsite Suomessa, koska se tarkoitti, että puolueettomuus voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Poliittinen integraatio tarkoitti Suomen hakeutumista EY:hyn ja sen instituutioihin. Käytännössä poliittinen integraatio tarkoitti jäsenyyttä EY:ssä. Tämä oli 1980-

⁴²⁹ NH. 00.01 5.12.1971. Davignonin sähke.

⁴³⁰ . Nämä on selitetty jo useita kertoja.

⁴³¹ Paavonen, 2008, 284–311 tai Tarkka, 2002, 231–232, 314–325.

⁴³² Tarkka, 2002, 292–311, 332–351, 373–405. Kirjassa on kuvattu, miten vaikeaa Suomelle oli tunnustaa ja erityisesti tunnistaa uuden ajan sarastus Euroopassa.

luvun alussa mahdotonta. Samalla talouden integraatio palveli koko yhteiskuntaa, koska se tuotti hyvinvointia työn kautta ja siten osoitti, että integroituminen Euroopan kanssa oli kannattavaa. Se piti huolen Suomen teollisuuden kilpailukyvyn säilymisestä. Tämän takia neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys sopivat oivallisesti selittämään Suomen teollisuuden integraatiota ja erityisesti metsäteollisuuden integraatiokehitystä (v. 1961–1984). Tämä näkyi haluna integroitua ylikansallisille markkinoille ja samalla tarkastella ratkaisuja puhtaasti kansallisen edun näkökulmasta.

4.6 Antolan ja Tuusvuoren tutkimus tyyppiesimerkkinä Suomen integraatioasenteesta 1980-luvun alussa (1983)

Suomi painotti vuonna 1960, että se hakee EFTAsta taloudellista integraatiota, mutta haluaa samalla säilyttää puolueettomuutensa. Suomessa ei koettu tärkeäksi pyrkiä poliittiseen integraatioon, vaan tavoitteena oli edistää taloudellista integraatiota.⁴³³ Ylikansallisuus oli Suomessa lähes käyttämätön käsite. Sitä ei ollut mahdollista käyttää teoriassa, käytännöstä puhumattakaan. Suomen linja oli pyrkiä integroitumaan tasapuolisesti kaikkien kolmen taloudellisen integraatio-organisaation kanssa. Nämä olivat EFTA, EEC ja SEV (sosialististen valtioiden muodostama Keskinäisen taloudellisen avun neuvosto).⁴³⁴

Antolan ja Tuusvuoren mukaan Suomen ja EEC:n välisten neuvottelujen tavoitteita olivat⁴³⁵

- Suomen yleisasema oli defensiivinen eli se halusi välttää kaupallisesti syrjittyyn asemaan joutumista.
- Suomen politiikkana ei ole luoda diskriminaatiota.
- Kauppapoliittisissa suhteissa EEC:hen on Suomella vain kaksi toimintavaihtoehtoa:
 - a. laajennetaan nykyinen EFTA-maita ja Neuvostoliittoa koskeva vapaakauppajärjestely koskemaan myös kuutta EEC-maata tai
 - b. jääetään tähän alueeseen näiden tullien eristämäksi.

Tavoitteet, jotka EEC-vapaakauppasopimusneuvotteluun lähettäessä piti saavuttaa, olivat

- puolueettomuuden ehdoton säilyttäminen
- idänkaupan jatkuminen ja kehittäminen
- pohjoismaisen yhteistyön jatkuminen ja kehittäminen
- EFTA-vapaakaupan jatkuminen
- kansainvälisten sopimusten, etenkin GATTin, noudattaminen.

⁴³³ NE. 00.07. 18.11.1960, muistio; NE. 00.07.1. H.N. henk.koht. kirjeet 43–51.

⁴³⁴ Antola & Tuusvuori 1983, 137–147.

⁴³⁵ Antola & Tuusvuori, 1983, 148–155.

Antolan ja Tuusvuoren mukaan EC:tä vastustettiin ja sen kanssa ei ollut suotavaa tehdä sopimusta. Tämä oli yleinen mielipide (yli-)politisoituneella 1970-luvulla. Teollisuuden piirissä oltiin integraation kannalla, mutta suuri yleisö oli sitä vastaan.

Ulkoministeriössä sekä SMKL:ssä katsottiin, että Suomen ja Neuvostoliiton ja siten kolmansien maiden kauppa kärsisi sopimuksesta. Oma teollisuus kärsisi ja Suomi joutuisi liikaa lännen vaikutuksen piiriin. Teollisuudessa oltiin toista mieltä, mikä johtikin kiihkeään julkiseen keskusteluun.⁴³⁶

Nykyaikana keskustelun kaikkia piirteitä on vaikea ymmärtää. EC:n kanssa sopimusta neuvoteltiin edellä kuvatussa hengessä. Haettiin taloudellista yhteistyötä ja vältettiin viimeiseen asti poliittista yhdentymistä, joka oli vallalla EC:ssä.⁴³⁷ Syynä tähän oli, että Suomi halusi pitää mahdollisuuden tehdä itse omat päätöksensä suhteessa kolmansiin maihin. Toisin sanoen tasapainoilu jatkui samassa hengessä kuin EFTAnkin tapauksessa.

Teollisuuden kannalta neuvottelut olivat realistisen normaaleja. Kaikkea pyydettyä ei saatu.⁴³⁸ Saamatta jäivät esimerkiksi hidastuslistat aroille aloille. Kaikesta huolimatta Suomi sai neuvoteltua hyviä ehtoja itselleen. Suomelle tärkeät tuotteet säilyivät tullin alaisina, ja tämä suoja jatkui 11 vuotta.⁴³⁹

Antola ja Tuusvuori ovat tehneet seuraavia erityishavaintoja:

- Sopimuksen johdannossa ei mainita yhteistyön kehittämistä koskevaa klausuulia.
- Suomi piti edelleen FINNEFTA-sopimuksessa mainitut määrärajoitukset kiinteiden ja nestemäisten polttoaineiden sekä eräiden lannoitteiden tuonnissa.
- Suomelta ei edellytetty yksipuolisia maatalouteen liittyviä myönnytyksiä yhteisön hyväksi.
- Suomi sai edelleen pitää OECD:ssä tekemänsä kaupallisiin maksuihin ja luottoihin liittyvät varaukset.
- Suomen osalta sopimuksen irtisanomisaika oli vain kolme kuukautta (muilla puolueettomilla EFTA-mailla se oli 12 kuukautta).
- Suomen arkojen alojen hidastuslistat olivat laajat ja niiden takaama suoja-aika pitkä.

Antola ja Tuusvuori toteavat, että Suomessa suhtautuminen EEC:hen oli vapaakauppaan pohjautuvaa integraatiota eli taloudellisiin aspekteihin nojautuvaa kehitystä. Suomessa ei 1960- tai 1970-luvuilla nähty – itse sanon hieman tiukemmin: ei *haluttu* nähdä – poliittista integraatiota edes kaukaisena mahdollisuutena.

⁴³⁶ Haastattelut 2007–2010; Antola & Tuusvuori 1983, 181–223; Pihkala 2001, 209–221; Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto; EEC puunjalostusteollisuuden näkökulmasta, 5.2.1972, esitelmä Paasikivi-seurassa, Lauri Kirves, toimitusjohtaja, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto tai Metsäteollisuus ja laajeneva EEC, 22.3.1972, apulaisjohtaja Martti Korhonen, Suomen Puunjalostusteollisuuden Keskusliitto, esitelmä metsäviikolla.

⁴³⁷ Tämän takia *Suomessa painotettiin EEC-vapaakauppasopimusta* eikä puhuttu EC:stä. Pihkala, 2001, 215–221

⁴³⁸ Antola & Tuusvuori, 1983, 181–223.

⁴³⁹ Paavonen, 2007, 189–190. Suomi sai voiton ja tullit olivat voimassa 1.1.1984 asti.

Suomi halusi kapseloitua omaan todellisuuteensa ja pitää yllä puolueettomuuden sädekehää.⁴⁴⁰

Suomalaisessa tutkimuksessa painotettiin puolueettomuuden säilyttämistä ja talouden ehdoilla tapahtuvaa Eurooppa-integraatiota. Nähtiin, että ne turvaavat parhaiten Suomen kansalliset edut (kilpailukyvyyn ja puolueettomuusaseman). Silloisen tutkimuksen avulla voi selittää Suomen varovaista suhtautumista länsi-integraatioon.

4.7 Vapaakauppasopimus ja CEPAC integraation kuokkavieraina

EFTA- ja EEC-vapaakauppasopimuksien tavoitteena oli päästä lännen markkinoille ja turvata kaupalliset edut.⁴⁴¹ Myöhemmin EEC-vapaakauppasopimus takasi pysymisen lännen markkinoilla. Neuvotteluissa molemmat osapuolet pelkäsivät oman teollisuutensa aseman heikkenevän. Paperiteollisuuden EEC-maissa toimivat kilpailijat tekivät kaikkensa, jotta suomalainen (skandinaavinen) paperi- ja metsäteollisuus ei olisi markkinoilla heikentämässä niiden markkina-asemia.⁴⁴²

CEPAC

CEPAC (European Confederation of Pulp, Paper and Board Industries) oli Keski-Euroopan metsäteollisuuden etuja ajava organisaatio. CEPAC turvasi kaikin mahdollisin keinoin Keski-Euroopan omaa metsäteollisuutta ja oli jatkuvasti yhteydessä komissioon. Tämä ei kuitenkaan tuonut haluttuja tuloksia, ja CEPAC joutui voimattomana seuraamaan, kuinka EFTA-maiden teollisuus lopulta valloitti markkinat.

Neofunktionalismi auttaa selittämään teollisuuden suhtautumisen integraatioon. Suomen paperiteollisuuden toimintaa integraatioprosessissa voidaan selittää maantieteellisen läikkymisen kautta. Maantieteellisessä läikkymisessä valtiolle tärkeä teollisuudenala pitää huolta siitä, että se pääsee mukaan integraatioon. Suomen tapauksessa tällainen ala oli paperiteollisuus. Liberaalin hallitustenvälisyyden kuvaama mekanismi on nähtävissä siten, että Suomen teollisuus ei halunnut Eurooppaan yhtenäistä metsäpolitiikkaa, vaan piti neuvotteluedun kansallisella tasolla.

Paperiteollisuuden edustajan mukaan ”Euroopan yhteinen metsäpolitiikka aiheuttaisi tilanteen, jossa rahat Euroopan metsäpolitiikkarahastosta valuisivat Etelä-Eurooppaan.”⁴⁴³ ”CEPAC korosti julkisesti omaa asemaansa, mutta kävi niin, että Suomi pääsi paperialalla sisältäpäin valtaamaan EC:n/EY:n markkinat.”⁴⁴⁴ Molemmilla oli merkittävää paperiteollisuutta, joskin rakenteeltaan täysin erilaista. Tästä huolimatta EEC:n oma teollisuus lobbasi voimakkaasti intressiensä puolesta. Komissio totesi, että paperiteollisuuden

⁴⁴⁰ Antola & Tuusvuori 1983, 155; NH. 00.01. 4.6.1970, muistio; NE. 07.01. 10.12.1968, muistio; NE. 07.01. 13.11.1969, muistio; NE. 07.01. 10.12.1970 muistio tai NH. 00.01. 10.2.1971, sähke, Davignonin tokaisu omasta raportistaan: hänen suunnitelmansa on tulevaisuutta varten, ei tämän hetken (1971) projekti. Tämä lausunto oli pitkälle 1980-luvulle asti ulkoministeriön integraatioasenteen kulmakivi. Vuosina 1987–1988 Giscard d’Estaing ja Delors vierailoivat Suomessa.

⁴⁴¹ Paavonen, 1998; 2008; Antola & Tuusvuori, 1983, 132–137; Pihkala 2001, 200–226.

⁴⁴² Haastattelut, 2007, paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet; NH.01.02. 2.5.1983, Ministeri Väyrysen kirje Gaston Thornille.

⁴⁴³ Tämä oli vanhaa puhetta 1980- ja 1990-luvuilta. Haastattelu 4.3.2010, paperiteollisuuden toimija.

⁴⁴⁴ Haastattelut 2007–2010 paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet.

luonnolliseen toimintaan kuuluu kilpailu. Täten CEPACin valitukset olivat aiheettomia: sen oli vain vastattava kovenemaan kilpailuun. 1980-luvulla komissio ilmoitti enemmän tai vähemmän suorasanaisesti toivovansa, että paperiteollisuus ja myös keskieuropallaiset yritykset tekisivät investointeja.⁴⁴⁵ EFTA- ja EEC-neuvottelujen kautta Suomi sai samat ehdot kuin Ruotsi, Norja ja Itävalta. Tästä näkökulmasta katsottuna Suomen metsä- ja paperiteollisuuden etuja valvottiin olosuhteisiin nähden erinomaisesti (kylmä sota ja itä-länsi-asetelma).

CEPAC ja EPI

EPI (European Paper Institute) perustettiin vuonna 1980, ja se laati tilastoja ja ennusteita paperimarkkinoista. CEPACin tehtävänä oli ajaa Keski-Euroopan metsäteollisuuden etuja EU:ssa.⁴⁴⁶ ”CEPAC lähti voimakkaasti toteuttamaan EPI:n perustamista. Taustalla oli pyrkimys päästä Pohjoismaiden kanssa sellaiseen järjestelyyn, jonka avulla paperimarkkinoita ja etenkin investointeja voitaisiin säädellä. Pohjoismaat torjuivat CEPACin aiheet ja tyytyivät puhtaasti tilastointitoimintaan EPI:n piirissä.” ”EPI on sopiva keskustelufoorumi paperiteollisuutta koskevien ongelmien selvittämistä varten.”⁴⁴⁷

EPI:n kautta EY sai parempaa tilastotietoa Suomen investoinneista, ja siten EY ymmärsi Suomen investointien luonteen (puhtaasti markkinainvestointi, jotka perustuivat markkinoiden tarpeeseen). EPI toimi kolmella tasolla, joista ylimpänä oli yleiskokous ja siihen kuuluva toimeenpanokomitea. Siinä olivat mukana eri maitten yhdistysten puheenjohtajatason henkilöt. Seuraava taso oli koordinaatiokomitea (Liaison Committee), johon kuuluivat jäsenliittojen toimitusjohtajat. Kolmantena tasona oli tilastokomitea, joka vastasi tilastoinnista ja sen kehittamisestä. Mukana olivat ns. tuoteryhmät, joissa olivat edustettuina yritystason henkilöt (Suomesta myös myyntiyhdistykset). Markkinoita koskevat keskustelut käytiin lähinnä näissä.⁴⁴⁸ Paperiteollisuusjohtaja Sere ilmaisee asian seuraavasti: ”Suomessa myyntiyhdistykset [esim. FINNPAP; HA] ja yritykset katsovat, että EPI:n toiminta kuuluu keskusliitolle (lukuun ottamatta tuoteryhmiä koskevia asioita, jotka hoidetaan asianomaisista yhdistyksistä ja yrityksistä).”⁴⁴⁹ Sere jatkaa:

”Viime aikoina on kysytty mitä hyötyä EPI:stä on?”⁴⁵⁰ Syynä on ollut eräiden maiden paperiteollisuuden keskusliittojen huono rahallinen tilanne. Rahan loppuessa epäolennaisia toimintoja karsitaan. ”Keskusliitossa ollaan tietoisia siitä, ettei EPI:n tilastotoiminnasta ole sanottavampaa hyötyä Suomen paperiteollisuudelle. Toiminta on kuitenkin muun toiminnan edellytyksenä ja toivottavaa on, että yhteistyö tuoteryhmätasolla edistyy hyödyllisellä tavalla. Ellei, joudutaan EPI:n merkitys arvioimaan uudelleen myös Suomessa.”⁴⁵¹

⁴⁴⁵ Haastattelu 2007 ja NH. 09.01. 27.1.1987, muistio sekä NH-14.01. 29.12.1988, muistio.

⁴⁴⁶ www.cepi.org.

⁴⁴⁷ Sere, 211, 25.1.1982, muistio.

⁴⁴⁸ Sere, 211, 25.1.1982, muistio.

⁴⁴⁹ Sere, 211, 25.11.1982, muistio.

⁴⁵⁰ Sere, 211, 25.1.1982.

⁴⁵¹ Sere, 211, 25.1.1982.

CEPAC yritti jälleen kerran vaikuttaa siihen, miten komissio suhtautui paperisektorin markkinatilanteeseen. CEPAC halusi investointikatkoa. Keskusteltiin EY:n paperiteollisuudesta ja siitä, miten komissio voisi vaikuttaa EFTA-maiden paperiteollisuuden markkinaosuuksiin.

Suomen paperiteollisuuden oli otettava huomioon, ettei se tekisi ns. ärsyttäviä investointeja (EY:n kannalta).⁴⁵² Väitteet voimakkaasta valtiontuesta pystyttiin torjumaan. Tämä oli tärkeää, sillä CEPAC levitti tietoa EFTA-maiden teollisuuden saamista valtiontuista.⁴⁵³ Samaan aikaan EY:n oma paperiteollisuus sai huomattavaa valtiontukea (esim. Italiassa ja Belgiassa).

Komissio oli pyytänyt, että EFTA-maat toimisivat markkinoilla maltillisesti (1983), koska näin komissio pystyi vaivattomimmin torjumaan CEPACin protektionistiset esitykset. Komission asema ei ollut niin vahva kuin 1970-luvulla, ja kansalliset edut olivat nostamassa päätään.⁴⁵⁴

Paperisektori oli tärkeä Suomelle. Metsien hakkuuvolyymeja ei ollut enää varaa nostaa. Ei voitu jäädä raaka-ainevaltioksi, vaan tuotteita piti jalostaa. Suomen EC:hen suuntautuneesta viennistä paperin osuus oli 70 % (1970-luvulla). Komissio piti omat ehtonsa, ja kantoja soviteltiin yhteen.

Pentti Uusivirta totesi: ”Braun [ranskalainen teollisuuskomissaari; HA] viittasi siihen, että komissio on tiukasti sidottu mandaattiinsa, eivätkä sen valtuudet oikeuta tekemään myönnytyksiä ministerineuvoston hyväksymästä neuvottelutoimeksiannosta.”⁴⁵⁵ Braunin kanssa käyty keskustelu oli kuitenkin ollut hyödyksi, sillä Suomen kannat olivat tulleet selviksi ja siten komission kantojen muotoileminen ministerineuvostolle oli helpompaa.⁴⁵⁶ Suomen paperiteollisuus sai tukea Isosta-Britanniasta, joka toivoi, että jäykkä politiikka ei estäisi Suomea saamasta sopimusta. Iso-Britannia oli vain yksi ääni muiden joukossa, mutta se tuki Suomea paperineuvotteluissa. EY:n osuus Suomen viennistä oli vuonna 1972 noin 70 %. Iso-Britannia oli pettynyt, kun Ruotsi ei hakenut EY:n jäsenyyttä. Iso-Britannia odotti Ruotsin tekevän asiassa päätöksen ja julkistavan sen. Ison-Britannian kauppasuhteet olivat sekavassa tilassa.⁴⁵⁷ Sen vaikeudet eivät olleet Suomen viennin syytä, vaan sen oman paperiteollisuuden huonoutta.⁴⁵⁸ Ruotsin tavoite Euroopan integraatiossa oli kokonaisvaltainen taloudellinen integraatio.⁴⁵⁹

CEPAC jatkoi toimintatapaansa. Se oli huolissaan EY:n paperiteollisuuden kilpailukyvystä. CEPAC kierrätti vuodesta toiseen samaa sanomaa ja toisti samoja tosiseikkoja: Suomen paperiteollisuus oli markkinoilla liian ylivoimainen suhteessa Keski-Euroopan omaan paperiteollisuuteen.⁴⁶⁰ Paperiteollisuuden ongelmista oli

⁴⁵² Sere, 48, 4.7.1983, muistio.

⁴⁵³ Sere, 48, 4.7.1983.

⁴⁵⁴ Dinan, 1999, 59–64, 67–72, 85–101.

⁴⁵⁵ 106C, FINNPAP, 28.10.1971, muistio.

⁴⁵⁶ 106C, 28.10.1971, muistio.

⁴⁵⁷ 106C, 21.2.1972: alivaltiosihteeri Denhamin kirje Jarl Köhlerille, joka oli tuolloin Isossa-Britanniassa toimivan Lameo Ltd. -nimisen myyntiorganisaation toimitusjohtaja.

⁴⁵⁸ 106C, 17.9.1971, muistio.

⁴⁵⁹ 106C, 4.11.1971, muistio.

⁴⁶⁰ 106C, 28.10.1971, muistio.

tullut Euroopan integraatiojärjestelyissä keskeinen kysymys. EY ja Suomi neuvottelivat paperisektorista. Suomi vei EY:hyn 75 % puu- ja paperituotteiden kokonaisvientimäärästä.

Edmund P. Wellenstein (komission johtava neuvottelija EFTA-EEC-neuvotteluissa) totesi:

Komission on löydettävä ratkaisu, joka ei koske vain Suomea ja joka olisi voitava sovittaa yleisiin puitteisiin. Komissio on ymmärtänyt, että ei-jäsen ehdokkaille ehdotettu ratkaisu periaatteiden puolesta vastaa Suomen tavoitteita. Jäljellä on kuitenkin käytännöllisluontoisia ongelmia, joista tärkein koskee ”arkoja aloja” [kansantaloudelle erittäin tärkeät alat, esim. Suomelle paperiteollisuus; HA]. Tältä osin olisi harhakuvitelma luulla, että ratkaisuun voitaisiin päästä tekemättä mitään.⁴⁶¹

Komissio tiesi, että ilman paperialaa Suomen tai Ruotsin kanssa ei synny sopimusta.⁴⁶² Teollisuuskomissaari Fernand Braun lausui: ”Paperi ja mandaatti ovat molemmat poliittisia kysymyksiä.” ”On löydettävä balanssi: vapaakauppa-väliaikaisratkaisu. Lopulta saavutetaan täydellinen vapaakauppa. Emme tiedä, onko tämä lopullinen tulos.”⁴⁶³

CEPAC toimi hyvin suoraviivaisesti ja vaativasti. CEPAC vaati virallisia toimia skandinaavista paperiteollisuutta vastaan, koska se oli ylivoimainen markkinoilla saamansa systemaattisen valtionavun ja poliittisen tuen vuoksi.⁴⁶⁴ CEPAC syytti EFTA-maiden teollisuutta omista ongelmistaan eikä ottanut huomioon, että sen edustama teollisuus oli suurelta osin vanhanaikaista. Markkinoilla ei menesty, jos ei vastaa niiden vaatimuksiin eli ei palvele asiakkaitaan.

Komission asenne CEPACia kohtaan käy hyvin ilmi Suomen teollisuuden ja ulkoministeriön kanssa käydyistä keskusteluista.⁴⁶⁵ Komissiossa todettiin suoraan, että ”Davignonin halu ottaa mukaan päätöksentekoon Wilhelm Haferkamp ja Frans Andriessen [ulkosuhde- ja kauppakomissaarit; HA] varmistaa sen, että CEPACin saama vastaus on kielteinen.” Kysymys oli siitä, ryhtyisikö komissio virallisiin toimiin skandinaavista metsäteollisuutta kohtaan. Tämä olisi tarkoittanut suojatullien asettamista paperituotteille ja paperin ostokiintiöiden pienentämistä. Kilpailu- ja teollisuus pääosaston korkea virkamies Walther Goffard sanoi: ”CEPAC käyttäytyy jälleen kerran typerästi vaatiessaan formaalisia ratkaisuja, joihin komissio ei voi suostua” [kursivointi HA]. Komission asenne CEPACia kohtaan oli varauksellinen ja EFTA-maiden paperiteollisuutta kohtaan realistinen. Komissio koki, että CEPAC ei ollut tarpeeksi kyvykäs vastaamaan kilpailuun EY:n markkinoilla. Tämän vuoksi CEPAC koetti saada markkinoita itselleen komission avulla. Komissio katsoi, että se ei voisi auttaa teollisuutta, joka ei ollut kilpailukykyinen markkinoilla. Voidaan kysyä, vaikuttiko integraatio paperiteollisuuteen ja miten se vaikutti. Alla siteeratusta Braunin lausumasta käy ilmi integraation vaikutus, eli se avasi Suomen paperiteollisuudelle mahdollisuuden vakiinnuttaa asemansa Euroopan markkinoilla ja siten säilyttää suhteellinen kilpailuasemansa Ruotsiin

⁴⁶¹ 106C, 22.9.1971, muistio.

⁴⁶² 106C 22.9.1971, muistio.

⁴⁶³ 106C, 22.9.1971, muistio 17.9.1971. lausunto ja 21.9.1971.

⁴⁶⁴ NH. 09.01 25.5.1986; dokumentista käy ilmi, että komissio suhtautui varovaisesti CEPACin esittämiin totuuksiin. Komissio oli penseä CEPACin toimintatapojen vuoksi. Valtiotukea koskeva väite oli CEPACista lähtöisin.

⁴⁶⁵ NH. 01.02. 2.5.1983 muistio. Davignon oli teollisuuskomissaari, Andriessen vastasi ulkosuhteista, Goffard oli teollisuus- ja kilpailupääosaston ylempi virkamies.

nähdessä. Hyvänä esimerkkinä oli Fernand Braunin esiintyminen CEPACin kevätkokouksessa 1986: ”Itse kuulin, kuinka komissaari Fernand Braun sanoi, että olisi hyvä, jos CEPAC saisi edes yhden uuden paperikoneen aikaiseksi vuodessa, koska joka tapauksessa niitä tulee EY:n alueelle 3 kappaletta.”⁴⁶⁶

CEPAC oli päättänyt iskeä asian ytimeen eli ehdottaa komissiolle, että EFTA-maiden paperiteollisuudelle asetettaisiin täydet tullit, mihin sopimus antoi mahdollisuuden. Syynä oli EFTA-maiden paperiteollisuuden dominoiva asema EY:n markkinoilla. Toiseksi CEPAC pyysi, että EFTA-maista EY:n alueelle tulevat tuontimäärät jäädytettäisiin täydellisesti tietyille vuositasolle tietyksi ajaksi. Aiemmin määrän lisäys oli ollut 5 % vuodessa. Paperin tuontikatkon syyksi esitettiin vientimarkkinoiden huonoa taloudellista kehitystä. Komissio ei ollut vakuuttunut CEPACin argumenteista, sillä matalasuhdanteen vuoksi määrälliseen rajaamiseen ei paperimarkkinoilla muutenkaan päästäisi.⁴⁶⁷

CEPAC oli ryhtynyt kampanjoimaan pohjoismaista metsäteollisuutta vastaan, koska se katsoi, kuten monesti aikaisemmin, että Pohjoismaat dominoivat markkinoita tuotteillaan liikaa. Tämä näytti olevan CEPACin vakiintunut toimintatapa: se valitti omaa heikkouttaan ja kävi ”kantelumatkoina” komissiossa.⁴⁶⁸ CEPAC kokeili myös yhteistyötä, mutta ei pyyteettömästi, sillä se halusi investointirahaston EPI:n kylkeen.⁴⁶⁹ CEPAC halusi sen kautta saada pohjoismaiselta paperiteollisuudelta rahaa, jota olisi käytetty CEPACin jäsenyritysten auttamiseksi kilpailussa pohjoismaisia yrityksiä vastaan.

Suomen paperiteollisuus oli integraatiossa sekä tekijä että tekemisen kohde. Tekijä se oli sikäli, että se itse pyrki kohti integraatiota. Haluttiin varmistaa, että Suomi pysyy kehityksessä mukana eikä joudu eristyksiin Euroopassa. Tekemisen kohde paperiteollisuus oli sikäli, että sen piti ottaa huomioon CEPACin sitä vastaan Euroopassa harjoittamat toimet. CEPAC oli Euroopan yhteisön maiden metsä- ja siihen lukeutuvan paperiteollisuuden äänitorvi komission suuntaan.

Paperiteollisuus hyväksyi integraation ja oli sen vaikutusten alainen.⁴⁷⁰ Tämä johtui sen toimikentästä.⁴⁷¹ Suomen paperiteollisuus oli otettava neuvotteluissa huomioon. Siten se sai mahdollisuuden vaikuttaa neuvottelujen kulkuun ja varmistaa tulevia kehityssuuntia. Integraatioon paperiteollisuus vaikutti, kun se sai neuvotteluissa itselleen edullisia päätöksiä läpi. (Näitä olivat plafondien eli tullittomien tuontimäärien vuosittaisen määrän lisääntymisen sekä tullisuojan poistumisen nopeuttaminen). Teollisuuden ja integraation

⁴⁶⁶ Haastattelu, paperiteollisuuden edustaja 2007 ja 2008; Claes von Ungern-Sternbergin jäähyväisseminaarin esitelmä 22.4.2004.

⁴⁶⁷ J. K. 197, 1975, muistio.

⁴⁶⁸ Sere, 40, 14.11.1978: CEPACin vanha toimintatapa vain jatkuu; Sere, 48, 4.7.1983, muistio.

⁴⁶⁹ Sere, 211 25.1 1982, muistio; Sere, 44, 29.12 1978, muistio; Sere 39, 4.1.1978; Sere 39, 1.9.1978 (kaikki muistioita).

⁴⁷⁰ Metsäteollisuus ry:n arkistot NE.00.07; NH. 09.01. K. A. Sahlgrenin raportti 16.8.1970.

⁴⁷¹ CEPAC oli markkinapelon ruumiillistuma. Se kävi jatkuvaa viivytystaistelua pohjoismaista paperiteollisuutta vastaan, koska se koki tämän ylivertaisenä kilpailijana. Käsitys perustui sen omiin tutkimuksiin ja propagandaan, jonka mukaan valtiot maksavat tukia Pohjoismaiden paperiteollisuudelle. Tähän epäileluun kilpailuun piti vastata sulkeamalla siltä Keski-Euroopan markkinat. Tähän keksittiin ratkaisuksi niin sanotut plafondit eli katot. Ne olivat eräänlainen määrällinen markkinaeste. Joka vuodeksi asetettiin määrä, jonka verran paperia sai toimittaa markkinoille ilman tullia. Tätä käytettiin Keski-Euroopassa surutta markkina-aseena pohjoismaista paperiteollisuutta vastaan.

suhde oli tässä kohdassa vuorovaikutteinen. Paperiteollisuus vaikutti integraatioon CEPACin kautta. CEPAC joutui ottamaan huomioon Pohjoismaiden teollisuuden. Finnpaperin tapauksen hoito on esimerkki siitä, kuinka hyvin poliittiset ja taloudelliset markkina-asiat saatiin hoidettua kuvatus kaltaisessa ilmapiirissä. Finnpaperia oli syytetty kartellitoiminnasta ja kilpailuaseman väärinkäytöstä. Suomi kävi pitkän kamppailun ensiksi EY:ssä ja sitten Yhdysvalloissa ja voitti molemmissa.⁴⁷² Suomi siis vetosi omaan erityisasemaansa ja metsäteollisuuden merkitykseen Suomelle.⁴⁷³

4.8 Paperiteollisuuden taloudellinen integraatio 1961–1984

Tutkimukseni valossa katson, että Suomen paperiteollisuus eteni välttämättömyydestä välttämättömyyteen ajanjaksolla 1961–1984. Poliittisen integraation edetessä integraatiossa alkoi ilmetä eriasteisia ongelmia, jotka heijastuivat talouspoliittiseen arkipäivään.⁴⁷⁴ Niistä on hyvänä esimerkkinä niin sanottu euroskleroosi, joka vaikutti koko unionin toimintaan lamauttavasti. Euroskleroosi on käsite, jota käytettiin ajanjaksosta 1973–1984. Tuolloin EY junnasi aloillaan eikä integraatiokehitys edennyt.

Euroopan yhteisöt olivat pisteessä, jossa euroskleroosille oli tehtävä jotain. Irlannin pääministeri Fitzgerald totesi: ”Ei voi olla huomaamatta sitä, että monelle yhteisön kansalaiselle viime vuodet ovat olleet pettymys.”⁴⁷⁵ 1980-luvun alussa Yhdysvallat ja Japani olivat vahvoja, ja EY oli jäämässä marginaaliseksi ja toimimattomaksi vapaakauppa-alueeksi. Eurooppaan oli aikaansaattava haasteisiin vastaavaa kehitystä; maanosaa ei voinut enää olla kehityksen jarruna.⁴⁷⁶ Tarvittiin laajempaa poliittista ja taloudellista integraatiota. Komissio ja jäsenvaltiot asettivat tavoitteeksi poliittisen unionin.

Eurooppa ei pystynyt tuossa tilassa vastaamaan globaaliin kilpailuun, koska se oli itse poliittisesti ja taloudellisesti jumissa.⁴⁷⁷ Teollisuus eteni kaupankäynnin realiteettien johdolla. Teollisuus pyrki edelleen edistämään integraatiota, mutta poliittiset toimijat laahasivat perässä, ja tämä vaikutti kokonaisuuteen.⁴⁷⁸ Tosin täytyy huomauttaa, että nykyisen kaltaisia ongelmia olisi ilmennyt joka tapauksessa, sillä yhteisen eurooppalaisuuden idea oli jälleen kerran EU:lta hukassa. Kriisin johdosta Fontainebleaun kokouksessa päätettiin syventää integraatiota. Haluttiin luoda Euroopan markkinat, jotta Euroopan kilpailukyky ei täysin hukkuisi kolmansien maiden kilpailun alle.⁴⁷⁹ EC:n tavoitteena oli luoda poliittinen unioni, joka pystyisi paremmin vastaamaan ajan ja tulevaisuuden haasteisiin. 1980-luvulla Delorsin kabinetin tavoitteena oli

⁴⁷² Finnpaperi jouduttiin lopettamaan vasta EU:n sisämarkkinasäädösten paineessa. Tämä tapahtui vuonna 1996. Finnpaperi oli Suomen paperiteollisuuden myyntiorganisaatio, joka myi jäsenvaltioidensa tuotteet ulkomaan markkinoille. 234 NH. 09.03.1 3.11.1980, muistio.

⁴⁷⁴ NE. 00.01 NH. 00.01. muistio; lukuisista dokumenteista käy ilmi ulkoministeriön nihkeä asenne taloudellista integraatiota kohtaan. Ministeriö sai vahvistusta mielipiteelleen, kun Davignon ilmaisi 1980-luvun alussa, että poliittinen integraatio ei ole huomisen, vaan tulevaisuuden asia. NH. 00.01. 10.2.1971, muistio

⁴⁷⁵ NH. 16.8.1984: Irlannin pääministeri Fitzgeraldin puhe Euroopan parlamentissa 25.7.1984.

⁴⁷⁶ Mansner, 2006, 283–285; Tarkka, 314–375; Urwin, 1995, 212–228; Sandholtz & Zysman, 1989, 95–128

⁴⁷⁷ Aldcroft, 2000, 269–272.

⁴⁷⁸ Aldcroft, 2000, 269–294.

⁴⁷⁹ Vrt. Lindbergin & Kindlebergerin tutkimukset sekä Dinanin esittämä unionin historiallinen kehityskaari. Fontainebleaun kokous pidettiin vuonna 1984, ja siinä päätettiin Delorsin ja ”suurten” maiden johdolla, että etsitään poliittista ja taloudellista yhteistyötä. Dinan, 2004 tai 2010 tai Nugent, 2006. sekä Kohl, 2005, 281–290.

kokonaisvaltainen integraatio.⁴⁸⁰ Komissio totesi, että EC:n kehittymiseen tarvitaan lisää syvempää integraatiota. Tarkoituksena oli vahvistaa yhteismarkkinoita.

Markkinalojaalisuus

Suomen paperiteollisuudelle oli tärkeää säilyttää asemansa Länsi-Euroopassa ja sen uusilla yhteismarkkinoilla. Kaikki, mikä edisti taloudellista integraatiota, oli hyväksi myös Suomen paperiteollisuudelle. Taloudellisen integraation kannalta sillä ei ollut hätää: se oli vahvasti etabloitunut Euroopan markkinoille. Neofunktionalistisen integraatioteorian valossa tätä voidaan pohtia myös tarkastelemalla markkinalojaalisuuden syntymistä. On tärkeätä huomata, että markkinalojaalisuuteen voidaan päätyä kolmella tavalla. Ensiksi lojaalisuutta halutaan lopputuloksena eli sen itsensä vuoksi. Tätä voidaan todeta esiintyneen Suomen paperiteollisuuden tapauksessa puolittain Euroopan yhteispaperimarkkinoina. Toiseksi lojaalisuus voi syntyä painostuksen vastapainona eli reaktiona valtaan ja sen harjoittamaan painostukseen. Suomen paperiteollisuuden tapauksessa ja erityisesti Suomen Eurooppa-integraatioprosessissa Neuvostoliiton poliittisen ja taloudellisen painostuksen voidaan todeta aiheuttaneen Suomen halun liittyä Euroopan integraatioon. Kolmanneksi lojaalisuutta syntyy sattumalta välittäjänä vallan ja eri ryhmien välillä. Suomen paperiteollisuuden tapauksessa tämä oli selvää komission kanssa käydyissä ns. paperikonsultaatioissa ja siinä, miten UM ja SMKL välittivät tietoa, osaamista ja tukea Suomen paperiteollisuuden yrityksille Euroopan integraatioprosessin aikana.⁴⁸¹

Integraatiolle oli ja on tärkeää, että taustatekijät eli perusfaktorit ovat kunnossa. Ne mahdollistavat integraation juohean etenemisen. Nyen esittämien yleisten tekijöiden nojalla LÄHDEVIITE voidaan Suomen tapaus tiivistää seuraavasti:

1. Suomen tapauksessa paperiteollisuus ja ministeriöt olivat samaa mieltä integraatoratkaisuista, eli niillä oli symmetrinen ajatus (konsensus) Euroopan integraation tarpeellisuudesta Suomelle ja paperiteollisuudelle.
2. Yksiköiden kyky reagoida ja omaksua asioita integraatioprosessissa: Paperikonsultaatioissa ulkoministeriö ja SMKL tekivät yhteistyötä nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä ja pitivät neuvotteluissa Suomen paperiteollisuuden etuja näkyvästi esillä.
3. Yhteiskunnassa vallitsevan pluralismin taso: Suomessa oli monia mielipiteitä integraatiosta, mutta asioista keskusteltiin ja integraatiossa edettiin konsensuksen pohjalta.
4. Yksiköiden talouseliitin käyttämien keinojen yhteensopivuus: Talouseliitit olivat samaa mieltä Euroopan integraatiosta, koska se oli niiden teollisten etujen mukaista (tuotteille enemmän markkinoita).

⁴⁸⁰ NH. 01.02., 20.3.1985, muistio.

⁴⁸¹ Haas, 1958, 14.

5. Integraation etujen toteaminen yhteiskunnassa: Euroopassa oli huomattu Suomen ja paperiteollisuuden muuttunut imago, ja tämä auttoi säilyttämään ja saamaan lisää markkinaosuuksia Euroopan markkinoilta. Tästä oli seurauksena enemmän tuloja tullivapailta markkinoilta.
6. Toimijoiden oma kyky hahmottaa ulkoinen asemansa oli tärkeä. Paperiteollisuus huomasi asemansa tulleen entistä keskeisemmäksi teollisuuden tulevaisuutta koskevassa yhteiskunnallisessa keskustelussa.
7. Kustannusten näkeminen alhaisina vaati muutoskykyä. Paperiteollisuus painotti teknisten innovaatioiden lisäävän teollista ja taloudellista tehokkuutta.

Nämä kaikki tekijät auttoivat Suomen integraatiota etenemään vuosina 1961–1984. Taustatekijät muodostivat Euroopan integraation ainutlaatuisen ytimen verrattuna vaikkapa Afrikan integraatioprosessiin. Tämän takia Euroopan integraatio ei ollut helposti selitettävissä muiden maanosien tapahtumien avulla tai siirrettävissä sellaisenaan muihin maanosiin.⁴⁸² Siten esimerkiksi paperiteollisuuden integraatioprosessin toistaminen sellaisenaan muualla kuin Euroopassa olisi haastavaa.

4.8.1 Paperiteollisuus ja poliittinen integraatio

Havainnoijasta riippuu, painottaako tarkastelussa enemmän taloudellista vai poliittista integraatiota. Molempia on tutkittava, jotta integraatiosta saa täyden kuvan. Nykyään sanotaan, että läikkyminen (integraation eteneminen sektorilta sektorille) ei tapahdu automaattisesti, vaan prosessia täytyy huoltaa ja poliitikkojen ja yhteiskunnan muiden toimijoiden (virkamiehet, kansalaiset ja yritykset) tehtävänä on luoda sen onnistumiselle suotuisat olosuhteet.⁴⁸³ Poliittiset toimijat ja tärkeät kansalliset eturyhmät on saatava ajatuksen mukaan osoittamalla, että etujen ajaminen onnistuu parhaiten ylikansallisella tasolla. Suomen ja paperiteollisuuden tapauksessa riitti, että yhteiskunnan eliitti eli teollisuuden vuorineuvokset ja hallitus sekä virkamiehistö olivat läntisen integraation kannalla. Niinpä esim. 1970-luvulla käydyllä kiivaalla (negatiivisella) yhteiskunnallisella keskustelulla ei ollut ratkaisevaa merkitystä Suomen EEC-vapaakauppasopimukselle. Kun teollista integraatiota on saatu aikaan, takana on konkretiaa, josta voidaan osoittaa olevan hyötyä. Poliitikkojen ja virkamiehistön tuki lisää stabiiliteettia. Näin saadaan käyntiin Haasin kuvaama integraatio.

Myös liberaali hallitustenvälisyys selittää osaltaan paperiteollisuuden integraatiota, kansallista etua ja neuvotteluissa esiintynyttä poliittista yrittäjyyttä. Tähän perustuu ajatukseni ”*ylikansallisesta kansallisesta edusta*” EFTA- ja EEC-vapaakauppaneuvotteluissa ja EU-neuvotteluissa. *Neuvotteluissa ajettiin kansallista etua, mutta ylikansallisella tasolla.* Paperiteollisuuden markkinat eivät olleet kansalliset, vaan ylikansalliset.

⁴⁸² Haas, 1967, 307–327 tai Nye, 1971, 796–838.

⁴⁸³ Schmitter, 2004, 56–57; Kaiser, 1972, 212–223. Sanalla ”nykyään“ haluan osoittaa, että samaa kritiikkiä esitettiin jo 1970-luvulla. Ero on siinä, että R. D. Kaiserin artikkeli on usein unohdettu nykykirjallisuudessa.

Tarvittiin ylikansallista kansallista ajattelua, jolla voitiin turvata paperiteollisuuden kansalliset edut, jotka lopulta olivat myös ylikansallisia etuja.

Poliittinen integraatio tuli ikään kuin kylkiäisenä taloudellisen integraation ohessa. Tavoiteltiin taloudellista integraatiota, ja tämän saavuttamiseksi mukana tuli myös poliittista integraatiota, vaikka tätä ei koskaan puettu sanoiksi politiikassa tai teollisuudessa. Jotta päästäisiin EY:n markkinoille, oli Suomen oltava ns. länsimainen kapitalistinen maa, jossa markkinat ja demokratia toimivat. Lopputuloksena oli, kuten ulkoministeriön virkamies totesi: ”*Poliittinen integraatio oli sisällytetty taloudelliseen integraation*” [kursivointi Tekijä]⁴⁸⁴

Koska poliittinen integraatio sisältyi epävirallisesti taloudelliseen integraatioon, Suomi ja paperiteollisuus olivat siten lännen viitekehyksessä eli imagoltansa osa länttä ja sen markkinataloutta. Ääneen poliittisesta integraatiosta ei puhuttu, koska NL:n kanssa oli sovittu, että Suomi on mukana vain Euroopan taloudellisessa integraatiossa. NL toivoi, että jos se hyväksyy Suomen ilmoituksen taloudelliseen integraatioon osallistumisesta, Suomella ei olisi tarvetta osallistua laajempaan eli poliittiseen integraatioon. Tämä oli Suomen ja NL:n välisen integraatiokeskustelun ydin. Tähän 1960-luvulta vallinneeseen ajatteluun tuli muutos 1980-luvun lopulla⁴⁸⁵. Muutoksen tapahduttua poliittisesta integraatiosta alettiin puhua ääneen. (Ks. luku 5.)

Herää kysymys, oliko tämä vain retoriikkaa, jolla Suomi oli aktiivisesti passiivinen ja reaktiivinen ympäristön muutoksiin nähden. Olisiko voitu aiemmin hakea nostaa poliittisessa yhdentymisprosessissa? Aineistoni perusteella katson, että poliittinen johto (presidentti ja hallitus) olisivat voineet olla aktiivisempia imagon luomisessa. Samoin poliitikot olisivat voineet aktiivisemmin esittää mielipiteitään Euroopan integraatiosta. On kuitenkin epäselvää, olisiko tämä aikaistanut integraatoratkaisua. Poliittinen integraatio oli taloudellisen integraation sisällä, Suomi oli ”järkevä” aktiivinen ja tunnisti toimintansa rajansa sekä piti kansallisesta edusta huolta suhteessa EY:hyn ja NL:oon. Suomen varovainen asenne integraatiota kohtaan oli kostautua myöhemmin 1990-luvulla, mutta maailmanpolitiikan muutokset olivat Suomen puolella. Paperiteollisuus oli oman suvereenin valtansa alla, mutta CEPI:n (Confederation of European Paper Industries) osalta voidaan puhua lojaalisuuden siirrosta. CEPI:n tehtävänä oli ajaa eurooppalaisen metsäteollisuuden etuja EU:ssa.⁴⁸⁶ Näin yksi järjestö hoiti koko teollisuuden edunvalvonnan Brysselissä. Teollisuus oli silti kiinnostunut poliittisesta integraatiosta, koska se auttaisi taloudellisesti yrityksiä

⁴⁸⁴ Haastattelu 2010, ulkoministeriön virkamies.

⁴⁸⁵ Haastattelut 2007–2010. paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet NH. 00.01. 10.2 1971, muistio. Tästä huomaa haastattelujen ja arkistojen eron: toimijat kuvaavat integraation aspektien sisäkkäisyyttä.

⁴⁸⁶ www.cepi.org. Viitattu 23.6. 2010

ankkuroitumaan Euroopan markkinoille.⁴⁸⁷ Tämän voi ymmärtää parhaiten ajanjakson lopulla vuosina 1980–1983, jolloin saattoi odottaa Euroopan integraation syvenemistä.⁴⁸⁸

4.8.2 Suomen paperiteollisuus ja integraatio neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden näkökulmista

Suomen paperiteollisuuden taivalta kohti Euroopan integraatiota EFTA- ja EEC-vapaakauppasopimusten kautta voidaan selittää ylikansalliseen integraatioon (NF) sekä hallitustenvälisyyteen (LI) tukeutuvien teorioiden avulla. Kumpikin teoria kuvaa eri osia paperiteollisuuden integraatiosta.⁴⁸⁹ Osa tapahtumista voidaan perustella molempien teorioiden avulla.⁴⁹⁰ Lisäksi tarvitaan *supranationalismia* (yritysten väliset, rajat ylittävät suhteet), mutta samalla on muistettava yrityksen oma kansallinen etu. Näillä vastattiin kovenemaan kilpailuun globaaleilla markkinoilla. *Oma teoriaviitekehyseni* (ks. luku 2) sisältää täten ylikansallisuutta – omaa kansallista etua unohtamatta –, häiveintegraatiota ja teollispainotteista integraatiota vahvistettuna vahvalla ylikansallisella integraatiotaustalla. Valtioiden rajat ylitetään ja kansallinen taso antaa tietä ylikansalliselle toiminnalle.

Neofunktionalismin selitysvoima Suomen paperiteollisuudessa tapahtuneen kehityksen tapauksessa on nähtävissä alan integraatioprosessissa. Paperiteollisuus, tarkemmin sanottuna paperin valmistus ja jalostus, hakivat integraatiosta pragmaattista taloudellista hyötyä itselleen (markkinaosuuksia lännen eli lähinnä Saksan Liittotasavallan, Ranskan ja Ison-Britannian markkinoilla). Sitä seurasi neofunktionalismin ajatuksen mukaisesti läikkyminen alalta alalle ja poliittinen integraatio (Suomen tapauksessa tosin vasta paljon myöhemmin).⁴⁹¹ Neofunktionalismi selittää Suomen lähtöä mukaan integraatioon ja auttaa hahmottamaan teollisuuden suhtautumisen integraatioon. Lisäksi paperiteollisuudessa toteutunut maantieteellinen läikkyminen tukee neofunktionalistista tulkintaa.⁴⁹² Kansallisesti tärkeä ala tekee kaikkensa, että se pääsisi mukaan ylikansalliseen integraatioon. Suomen tapauksessa kyse oli paperiteollisuuden halusta päästä mukaan Euroopan integraatioon. Ylikansallisuuden luoma komissio on Euroopassa integraation moottori.⁴⁹³ Esimerkiksi Suomen paperiteollisuus kykeni neuvottelemaan suoraan komission kanssa.⁴⁹⁴

⁴⁸⁷ Haastattelut 2007–2010 paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet; NH: 09.01. 11.9.1989, muistio.

⁴⁸⁸ Genscher-Colombon julkilausuma Euroopan poliittisesta unionista (19.6.1983) Stuttgartin EY-huippukokouksessa. Julkilausuman pohjana oli Genscherin ja Colombon aloite Euroopan poliittisesta unionista (6.11.1981, www.europeantreaties.com. 22.3. 2014

⁴⁸⁹ EPI, SEA, SEM ja CEPI ja toisaalta oma kansallinen etu HVK:n neuvotteluissa.

⁴⁹⁰ Esimerkiksi taloudellisen tai teollisen integraation ajajia ovat molempien teorioiden mukaan talouden toimijat, ja vasta sen edettyä tulevat mukaan poliittinen yhteenkuuluvuus tai turvallisuus.

⁴⁹¹ Antola & Tuusvuori, 1983. Tämä käy ilmi lukuisista dokumenteista ja haastatteluista. Kuitenkin on tärkeää huomata, että jos poliittiseen integraatioon oli halua, se oli erittäin hyvin peitetty. Suomessa haettiin vain taloudellista integraatiota, koska ei uskottu Davignon- tai Werner-suunnitelmaan. Haluttiin *EFTAn hengessä* keskittyä vain *vapaakauppa-alueen toimivuuteen eli ei tullimuureja Suomelle*.

⁴⁹² Haas, 1958, 313–317.

⁴⁹³ Haas, 1958, 38–59.

⁴⁹⁴ NK. 01.02. 20.9.1985, muistio.

Neofunktionalismin selittämää integraatiokehitystä (taloudellisen kehityksen mukaista integraatiota ja sitä seuraavaa poliittista integraatiota) olivat Euroopassa vuonna 1957 solmittu Rooman sopimus ja tavoite yhteisistä sisämarkkinoista (jotka toteutuivat vuonna 1993). Suomessa kehitys kulki hitaasti.⁴⁹⁵

Neofunktionalismi voi selittää Suomen paperiteollisuudessa vaikuttaneen CEPIn synnyn. Lisäksi neofunktionalismi auttaa selittämään teollisuuden suhtautumisen integraatioon.

Liberaalin hallitustenvälisyyden teoriassa painotetaan kansallista etua eikä todellista ylikansallisuutta sen mukaan ole. Tosin läikkyminen ja ylikansalliset organisaatiot ovat empiirisiä tosiasioita.⁴⁹⁶ Liberaalin hallitustenvälisyyden mukaista tulkintaa puoltaa silti ajatus neuvotteluissa tärkeänä pidetystä kansallisesta edusta (EFTA, EEC/EC ja EU). Hallitukset ovat neuvotteluissa päävastuussa (IGC/HVK).⁴⁹⁷

Ulkoministeriön ja komission väliset paperikonsultaatiot olivat hallitusten tasolla tapahtuvaa tärkeän kansallisen edun valvomista puhtaimmillaan.⁴⁹⁸ Lisäksi liberaali hallitustenvälisyys selittää taloudellisten etujen ajamista, joiden jälkeen tulevat geopolitiittiset aspektit.⁴⁹⁹

Suomen paperiteollisuuden tapauksessa paperikonsultaatioiden vetovastuu oli Suomella, kun taas komissio johti neuvotteluja CEPACin kanssa.⁵⁰⁰ Kun neuvottelut olivat monimutkaisia ja niistä saatava poliittinen kunnia triviaalia, vetovastuu annettiin komissiolle.⁵⁰¹ Vetovastuuta siis jaettiin. Suomen paperiteollisuuden tapauksessa CEPACin hyökkäyksiin reagoi komissio; Suomi tai paperiteollisuus ei ottanut niihin kantaa.⁵⁰² Komissio antoi Suomelle neuvoja siitä, miten toimia CEPACin kanssa, ja oli paperiteollisuudelle tärkeissä kysymyksissä Suomen ja sen teollisuuden turva ja tuki.⁵⁰³ Ulkoministeriö ja paperiteollisuus tekivät komission kanssa hyvää yhteistyötä Euroopan paperimarkkinoihin liittyvissä asioissa.

Liberaalin hallitustenvälisyyden kuvaama mekanismi on nähtävissä siinä, että Suomen teollisuus ei halunnut Eurooppaan yhtenäistä metsäpolitiikkaa, vaan halusi pitää neuvotteluedun kansallisella tasolla.

Paperiteollisuuden edustaja totesi seuraavaa: ”Euroopan yhteinen metsäpolitiikka aiheuttaisi tilanteen, jossa rahat Euroopan metsäpolitiikkarahastosta valuisivat Etelä-Eurooppaan.”⁵⁰⁴ Näin meneteltiin kylmän sodan aikaisessa poliittisessa toimintaympäristössä. Lisäksi poliittiset toimijat olivat kuin yrittäjiä, jotka ajoivat poliittista etuaan talouden lainalaisuuksien mukaisesti. Tämä tarkoitti, että teollisuus turvasi paperi- ja metsäteollisuuden neuvotteluissa hallituksen kautta omaa kansallista teollista etuaan eli markkinaosuuksia. .

⁴⁹⁵ Haastattelut 2007–2010, paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet; *NH. 01.02.2.2.1989, oli vain taloudellista integraatiota*. Muistio kuvaa hyvin, kuinka ajanjakson 1961-1984 henki säilyi neuvotteluissa myös vuonna 1989. Muistio.

⁴⁹⁶ Beach, 2005, 2–5. Komissio sai vastuulleen vaativat asiakokonaisuudet. Jäsenvaltioille delegoitiin helpommat kokonaisuudet, joiden onnistunut ratkaisu kohensi sisäpoliittista imagoa. Näin neuvottelujen tulokset hyväksyttiin helpommin kotimaassa.

⁴⁹⁷ Moravcsik, 1991, 19–56; 1993, 473–524; 1998, 472–501.

⁴⁹⁸ NK.01.03. 24.2.1993, muistio.

⁴⁹⁹ Moravcsik, 2008, 158–172 tai Haskell, 1970, 960–969; NE. 07.01. 18.11.1960, muistio.

⁵⁰⁰ NH. 01.02. 2.5.1983, muistio.

⁵⁰¹ Beach, 2005, 11.

⁵⁰² NH. 01.02. 2.5.1983, muistio; NH. 01.02. 17.6.1983, muistio.

⁵⁰³ NH 01.02. 2.5.1983; NH. 06.04.1. 9.5.1985; lähteet ovat muistioita.

⁵⁰⁴ Tämä oli yleistä puhetta 1980- ja 1990-luvuilta. Haastattelu 4.3.2010, paperiteollisuuden toimija.

Silti tyydyttiin omintakeiseen tilanteeseen, jossa ei istuttu päättävissä pöydissä. Teollisuus uskoi, että omaa etua suojattaisiin parhaiten käymällä neuvotteluja tarpeen mukaan, ilman unionin laajuista metsäpolitiikkaa.⁵⁰⁵ Paperiteollisuuden edustaja totesi: ”Euroopan laajuinen metsäpolitiikka ei ole Suomen metsäteollisuuden etujen mukaista.” Ulkoministeriön virkamies kommentoi: ”Kansallisella tasolla asiat hoidetaan parhaiten.”⁵⁰⁶

Puolittainen lojaalisuuden siirtymä

CEPI edustaa ylikansallisuutta paperiteollisuudelle integraatiossa. CEPI ont paperiteollisuuden edunvalvoja EU:ssa. CEPI edustaa Euroopan metsäteollisuutta. Neofunktionalismi ja supranationalismi selittävät tätä ylikansallisuutta ja lojaalisuuden siirtoa. Lojaalisuuden siirrossa oli kyse kansallisen päätösvallan antamisesta ylikansalliselle elimelle tai järjestölle. CEPI:n tapauksessa päätösvaltaa siirrettiin vain edunvalvonta-asioissa, jotka täytyi hoitaa Brysselissä. Muuten kansallinen valta säilyi, koska jäsenmaat olivat päämiesasemassa CEPI:n työntekijöihin nähden (päämies-agentti-asetelma). Voisi sanoa, että kansallista etua ajettiin ylikansallisesti. Tutkimukseni perusteella totean, että kyseessä oli puolittainen lojaalisuuden siirto tai ylikansallisen lojaalisuuden siirto CEPI:lle, mutta ylikansallinen etu oli Euroopan paperimarkkinoilla toimiville suurille paperiyrityksille tärkein. Syynä tähän oli, että Eurooppa oli niille kotimarkkina-alue. Toiseksi lojaalisuuden siirtymä EY:n komission suuntaan voidaan todentaa sikäli, että SMKL ja UM luottivat komission toimintaan puolueettomana päättäjänä, kun CEPAC syytti Suomen paperiteollisuutta siitä, että sillä olisi liian määräävä markkina-asema EY:n markkinoilla. SMKL ja UM luottivat komission toimintaan ja saivat siltä neuvoja, miten toimia CEPACin suhteen tai mitä odottaa komission tulevaisuudensuunnitelmista paperiteollisuuden suhteen.

Supranationalismin ajatuksia edustavat myös ylikansalliset yritykset. Yritykset toimivat ylikansallisesti erityisesti omien etujensa ajamisessa ja loivat siten Eurooppaan painetta ylikansalliseen toimintaan. Rajat eivät rajaa toimintaa, vaan antavat mahdollisuuden ylikansalliselle tasolle. Puhtaasti taloudellisena integraationa kyseessä on tuotantolaitosrakenteen muuttaminen tuottavammaksi. Suuret yritykset toimivat transnationaalisella tasolla.⁵⁰⁷ Rajat ylittävä yhteistyö luo paineen, joka mahdollistaa ylikansallisia rakenteita.⁵⁰⁸

4.9 Neofunktionalismi, liberaali hallitustenvälisyys ja kollektiiviset ideat

Neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden näkökulmasta lännen viitekehystä voidaan tarkastella kollektiivisten ideoiden merkityksen kannalta. Kumpikin teoria ottaa huomioon ideat ja niiden ohjaavan merkityksen integraatiossa. Neofunktionalismin pehmeä rationaalisuus ottaa ideat huomioon sosiaalisten ja rakenteellisten tekijöiden kohtaamispaikoissa. Tämä tarkoittaa, että sosiaalinen ja materiaallinen maailma ovat

⁵⁰⁵ EU-FSA.

⁵⁰⁶ Haastattelut 25.3.2010 ja 20.4.2010, paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet.

⁵⁰⁷ Zysman & Sandholtz, 1989, 95–128; Sandholtz & Stone Sweet, 1997, 297–327.

⁵⁰⁸ Sandholtz & Stone Sweet, 1997, 297–327; 1999, 144–154.

ontologisesti tärkeitä. Molemmat ovat osa teorian selitysvoimaa. Molemmat vaikuttivat paperiteollisuuden ja Suomen integraatioprosessissa. Sosiaalinen rakenne määrittäi Suomen ja paperiteollisuuden aseman ja toimintaympäristön (kylmä sota, blokkiajattelu ja markkinat ja kansainvälinen politiikka). Sosiaalinen rakenne antoi mahdollisuuden hakea yhteyttä Eurooppaan, ja paperiteollisuuden hakema imago lisäsi kilpailumahdollisuuksia markkinoilla. Liberaalissa hallitustenvälisyydessä ideat ovat sekundaarisessa asemassa verrattuna talouden periaatteisiin tai geopolitiittisiin ratkaisuihin. Ideat ovat taustalla, eivät niin merkittävässä asemassa kuin neofunktionalismissa. Niiden avulla on mahdollista vaikuttaa integraatioon, mutta ne eivät ole hallitsevassa asemassa päätöksiä tehtäessä.

Tämä on suurin kollektiivisia ideoita koskeva ero neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden välillä. Molemmissa ymmärretään niiden olemassaolo, mutta NF käyttää niitä keskeisinä elementteinä ja LI toteaa niiden olevan taustalla.⁵⁰⁹ Suomen ja paperiteollisuuden tapauksessa idea oli olemassa, mutta se häivyttiin vuosina 1961–1984 taka-alalle, jotta se ei häiritsisi pragmaattista taloudellista integraatiota. Kollektiivisilla ideoilla oli roolinsa, mutta ne olivat hyvin pitkän aikaa kätöksessä rakenteiden alla. Niitä käsiteltiin todellisuudessa olevina, mutta niillä ei juuri katsottu olevan vaikutusta, koska paperiteollisuuden kannalta markkinoilla pysyminen ja suojamuurin välttäminen olivat tärkeitä asioita. Ideat olivat immateriaalisia ja vaikeita kohdistaa reaalimaailmaan (kylmä sota, blokkiajattelu ja tullimuuri). Vuosina 1961–1984 kollektiiviset ideat olivat latenteja abstrakteja tekijöitä, mutta oli epäselvää, toisivatko ne paperiteollisuudelle markkinaosuuksia (voittoa) mitattavissa määrin. Paperiteollisuus käytti kaikkia metodeja (imago ja maine, lännen viitekehys, luotettavuus raaka-aineen toimittajana tai puolueeton maa idän ja lännen välissä) saavuttaakseen päämääränsä eli enemmän liikevoittoa, markkinoita ja kannattavuutta.

4.10 Teollisuuden ja politiikan rajapintaa: muutosta ilmassa 1961–1984?

Suomen teollisuus ja politiikka olivat läheisessä vuorovaikutussuhteessa 1960–1970-luvuilla ja aina 1980-luvulle asti.⁵¹⁰ Poliitiikan sektorin toimijoilla (ministeriöt, Suomen Pankki, johtavat poliitikot) ja teollisuudella oli läheiset suhteet. Tehtaiden ja valtion etua ei voinut erotella niin kuin nyt pystyy tekemään. Lisäksi Suomen Pankki vaikutti ratkaisevasti ulkomaille tehtäviin investointeihin. Pankin asettamat rajat määräsivät, kuinka paljon valuuttaa pystyi viemään ulkomaille. Muilla pankeilla oli määräävä asema suomalaisen metsäteollisuuden rahoittajana.

Suomen paperiteollisuuden tapauksessa pankkien toiminta vahvisti hyvin sen, mitä Galbraith ja Krugman ovat todenneet pankkiirien haitallisesta ylivallassa suhteessa yrityksiin.⁵¹¹ Pankit näkivät vain taloudelliset tunnusluvut (voitot ja tappiot), mutta eivät ymmärtäneet teollisuuden toiminnan rakennetta.⁵¹² Toimialojen

⁵⁰⁹ Haas, 2004, xv–xvii; 2001, 27–29; Moravcsik, 2001, 178, 184; 2008, 158–172; NH. 00.03. EEC-uutisia! Kesäkuu 1984, erikoisnumero. (Huom! nimitys on EEC-uutisia, ei EC- tai EY-uutisia. Ulkominiisteriössä nimi säilyi vuodesta toiseen EEC:nä. Tällä haluttiin Suomessa painottaa sopimuksen vapaakauppaluonnetta.)

⁵¹⁰ Esim. Häggman, 2006; Aunesluoma, 2011; Jensen-Eriksen, 2007, 266–310; haastattelut.

⁵¹¹ Galbraith, [1967], 2007, xviii–xx ja Krugman, 2009, 1–51 sekä paperiteollisuuden edustajien haastattelut 2007–2010

⁵¹² Galbraith, 2007[1967], 25–27.

saama rahoitus sidottiin yhä tiukempiin kriteereihin. Yritysten kehittäminen ei ollut pankkien ensisijainen tavoite, vaan se oli pankkien sijoitusten maksimoiminen.⁵¹³ Rahoitusjärjestelmän yliote näkyi 1960-1980-luvulla Suomen paperiteollisuudessa mm. siinä, että pankit pystyivät määrittämään rahoituksen avulla, minne ja minkälaisen tehtaan sai perustaa. Samoin yritysjohtajien valintaan vaikuttivat suhteet rahoittavaan pankkiin.

Politiikan ja teollisuuden toimijoiden väliset sidokset olivat vielä näkyvämpiä kuin tänä päivänä: samoja päättäjiä oli molemmilla saroilla. Suhde oli läheinen, koska Suomessa oli tarve tehdä päätöksiä kollektiivisesti ja edistää kansallista etua. Syy oli pääoman vähäisyys ja myös kokeneiden kansainvälisten toimijoiden puute (1950–1960-luvuilla). 1970–1980-luvuille tultaessa pääoman puute oli edelleen teollisen kehityksen esteenä. Nuoren kansakunnan tavoite oli päästä vakaaksi ja menestyväksi valtioksi, joka pystyi näyttämään maailmalle, että se ansaitsi itsenäisyytensä. Tässä tavoitteessa auttoivat parhaiten vankka teollisuus ja vakaa demokratia, tai tuohon aikaan ennemminkin vakaat poliittiset olot, joissa poliitikot ja liikemiehet tekivät tiivistä yhteistyötä.⁵¹⁴

Metsäteollisuus ja valtio olivat tuolloin usein sama asia. Mikä oli valtiolle hyväksi, oli hyväksi myös teollisuudelle.⁵¹⁵ Tästä hyvinä esimerkkeinä ovat Rudolf Walden tai Päiviö Hetemäki, vain kaksi mainitakseni. Molemmat Waldenit, Rudolf ja Juuso, vaikuttivat useilla yhteiskunnan saroilla, ja heillä oli hyvät yhteydet poliittisiin päättäjiin. Rudolf Walden oli kenraali, puolustusministeri ja tehtailija. Hänen ajattelunsa mukaan yritys (Yhtyneet Paperitehtaat Oy) ja Suomen valtio olivat samassa veneessä. Edut olivat samoja. Waldenit tukivat Suomen yhteiskunnallista kehitystä.⁵¹⁶ Juuso Walden taas oli läheisissä väleissä presidentti Kekkonen kanssa ja luottamustoimissa teollisuuden etujärjestöissä. Suhde Kekkoseen auttoi paperiteollisuutta Juuso Waldenin sekä esimerkiksi Holger Nystenin kautta, joka oli Suomen Metsäteollisuuden keskusliiton toimitusjohtaja ja teollisuuden kannalta merkittävä EFTA-neuvottelija. UM luotti häneen, samoin kuin presidentti Kekkonen, johon Nystenillä oli luottamukselliset suhteet.

Esimerkiksi Valkeakosken tehdasyhteisö hyötyi paperiteollisuuden tuomasta hyvinvoinnista. Juuso Walden auttoi päätöksillään yhteiskunnallista kehitystä muun muassa lähes ilmaisilla rintamamiestonteilla. Samalla saatiin työväestö sidottua tehtaaseen ja sen edustamiin arvoihin. Kun taustat olivat kunnossa, työntekijät pystyivät antamaan parhaan työpanoksensa. Juuso Walden loi tehtaan ympärille elinympäristön, jossa saattoi kehdestä hautaan nauttia yhtiön ylläpitämistä palveluista.

⁵¹³ Jensen-Eriksen, 2007, 194–265, 280–299; Galbraith, [1967] 2007, 25–27. Galbraith toteaa, että pankkiirit eivät ole hyviä johtamaan taloutta, sillä he keskittyvät liikaa voittomarginaaliin puhtaasti panos–tuotos-ajattelulla. Pankkiirit eivät ole parhaita ymmärtämään teollisuuden syklejä ja spesifisiä teollisuuden sisäisiä tuotantoon vaikuttavia lainalaisuuksia.

⁵¹⁴ Kuisma, 2006, 477–515, 641–675, 676–702.

⁵¹⁵ Jensen-Eriksen, 2008, 79+178

⁵¹⁶ Jensen-Eriksen, 2007, 194–207.

Suhde valtiovaltaan näkyi Kekkonen aikana siinä, että merkittävään ulkomaiset valtionpäämiehet vierailivat Juuso Waldenin isännöimässä tehdaskaupungissa.⁵¹⁷ Patruunoiden ajatusten ja etujen mukaista oli olla poliittisesti ja yhteiskunnallisesti aktiivisia ja näkyviä henkilöitä. Poliittisten ja taloudellisten toimijoiden suhteet toimivat puolin ja toisin, ja informaatio pääsi kulkemaan. Lisäksi oli muita saman tason vaikuttajia, jotka hoitivat samalla tavalla sekä omia että valtion asioita. Hyvänä esimerkkinä tästä on J. O. Söderholm, joka lähettiläänä toimiessaan oli myös Suomen paperintekijöiden liiton johdossa.⁵¹⁸ Hän oli kuin liikemies, vaikka oli ulkoministeriön palveluksessa. Ajan kuluessa Suomen paperiteollisuuden edustamiseksi tehtävä yhteistyö säilyi kiinteänä. Toimintatavat eivät olleet enää niin suorina, vaan vaikuttaminen tapahtui peitellymmin kulisissa.⁵¹⁹

Politiikan ja teollisuuden toimijoiden suhteet olivat kiinteimmillään sotien jälkeen aina 1970-luvun loppuun asti⁵²⁰ eli niin kauan kuin poliittisen integraation ajatus ei ollut konkreettina asteella. Talouselämä ja politiikka olivat riippuvaisia toisistaan. Suomi oli niin pieni vene, että sitä ei kannattanut turhaan keinuttaa. Metsäteollisuus tunsu syvää luottamusta ulkoministeriötä kohtaan. Tämä meni niin pitkälle, että metsäteollisuudella oli omat edustajansa sille tärkeiden maiden suurlähetystöissä, aivan kuin he olisivat olleet ulkoministeriön palveluksessa. Tämä oli pienen maan strategia ja kertoo siitä, miten riippuvainen Suomi oli tuolloin metsä- ja paperiteollisuudesta. Paperiteollisuus on vieläkin merkittävä, mutta ei niin dominoiva kuin se ennen oli. Suomen viennistä 2/3 päätyi lännen markkinoille. Esimerkiksi vuosina 1961–1972 Suomi vei paperia EEC-/EY-maihin 20–30 % koko paperinviennistään.⁵²¹

Samaa suhdetta teollisuuteen kuin aikaisempina vuosikymmeninä jatkoi Suomen pankin johtokunnan jäsen Seppo Lindblom 25.1.1983: ”On kiistämätön tosiasia, että metsäteollisuus on korkean elintason tukipylväitä. [...] Devalvaatiot ovat olleet pienempiä, kuin mitä metsäteollisuus olisi toivonut.”⁵²² Tämä kuvastaa sitä, että paperiteollisuus ei saanut aina tahtoansa läpi, ja toisaalta lausunto kuvastaa 1980-luvun ainaista valitusvirtää siitä, miten heikosti asiat ovat paperiteollisuudessa. Suhdanteet olivat aina paperiteollisuutta vastaan, kustannukset nousussa, raaka-aineet kallistumassa ja lopputuotteen hinta markkinoilla laskussa.

Talouden ja politiikan kohtaamispaikassa on yrityksillä ollut merkittävä asema, sillä suurten ja merkittävien yritysten johtokunnissa on istunut väkeä, joilla oli suhteet poliitikkoihin. Kylmän sodan vuosina koko yhteiskunta oli tavallaan suomalaisen teollisuuden takuumiehenä.⁵²³ Poliittikka takasi idänkauppaa, ja läntisen integraation etenemiseen tarvittiin toimivaa teollisuutta ja yrityskulttuuria. Ajanjakso 1961–1983 oli

⁵¹⁷ Tehtaan portin molemmin puolin, Siren, 1997. Valkeakoskella kävi Juuso Waldenin aikana monia maailman mahtimiehiä, esim. McMillan, Nixon, Hruštšev ja Tito.

⁵¹⁸ Heikkinen, 2000, 95.

⁵¹⁹ Heikkinen, 2000, 276–295.

⁵²⁰ Teollisuuden ja politiikan kiinteät suhteet toimivat hyvin ja devalvaatiota käytettiin kilpailuseena.

⁵²¹ Paavonen, 2008, 349.

⁵²² Sere, 179, 25.1.1983; Suomen Pankin johtajan Seppo Lindblomin puhe.

⁵²³ Heikkinen, 2000, 202–215.

politisoitunutta, ja kylmä sota ja blokkien välinen politiikka huipussaan.⁵²⁴ Sekä talouselämän toimijat (vuorineuvokset Juuso Walden, Paavo Honkajuuri, tai Pentti Rautalahti) ja johtavat poliitikot (Ahti Karjalainen, Jermu Laine, Keijo Korhonen tai Urho Kekkonen) olivat Suomessa paljon vartijoina ja maan valitseman kehityksen vaalijoina. Heidän tavoitteensa oli luoda vientiteollisuudelle (läntistä) kehitystä ja olla mukana taloudellisessa integraatiossa, johon Euroopassa tähdättiin.

EY:n taso

Ensimmäinen poliittisen yhteisön aihio oli saamassa alkunsa EY:ssä. Vuosina 1970–1984 poliittisen integraation merkitys kasvoi vähitellen.⁵²⁵ Suomen ulkoministeriössä valmistauduttiin kohtaamaan poliittinen integraatio (1970–1980).⁵²⁶ Integraatiokeskustelussa vilisi vierasperäisiä sanoja, kuten EEC, EC, struktuuri, defensi, lokaalisuus, aspekti, stale-mate, konsultaatiot tai revision/evolutiivisuus. Tarkoituksena oli monimutkaisin ja teknisin sanoin pitää keskustelu ulkoministeriön virkamiesten hallinnassa eli heidän välisenään. Euroopan integraatiosta ei haluttu laajempaa keskustelua, sillä asiakokonaisuudet olivat teknisiä luonteeltaan. Lisäksi 1.7.1967 lähtien nimitys EEC oli väärä, olisi pitänyt puhua EC:stä eli EY:stä. Euroopassa poliittinen integraatio oli ns. akateemisen kiinnostuksen kohteena. Komission ja suurten jäsenvaltioiden halu lopettaa EY:n pysähtyneisyys työnsi EY:tä eteenpäin ja synnytti uutta mielenkiintoa integraatioon.⁵²⁷

Vuosina 1980–1984 puhuttiin ulkoministeriössä Euroopan integraatiosta näin: ”Alivaltiosihteerin Rantanen toi vierailun aikana käydyissä keskusteluissa esille sen, että puolin ja toisin on turvauduttava vapaakauppasopimuksen mukaiseen siirtymiseen lähes täydelliseen vapaakauppaan vuoden 1984 alussa.”⁵²⁸ Muutos oli tulossa. Havaittavissa oli ns. heikko signaali, josta ulkoministeriössä keskusteltiin. Nämä olivat havainnot EY:stä ja sen tarpeesta kehittää yhteisöä tiiviimmäksi.⁵²⁹

Edellä sanottu on hyvä ymmärtää, kun tarkastelee, miten ulkoministeriön kanta Euroopan tulevaan integraatioon muodostui. EY:ssä oli ollut paljon tavoitteita, joita ei ollut saavutettu. Ulkoministeriössä suhtauduttiin integraatioon varovaisesti, koska sen tavoite yhdessä paperiteollisuuden kanssa oli säilyttää saavutetut edut (tullittomuus vuodesta 1984 ja suhteet Neuvostoliittoon). Suhteiden säilyttäminen Neuvostoliittoon oli tärkeää. Puolueettomuuden statuksesta ei saanut syntyä epäilystä. Idänkaupasta riippuvaisella teollisuudella oli intressejä puolustettavanaan, ja tämänkin takia idän aspekti oli otettava huomioon. Suomi oli tilanteessa, jossa se ei kylmän sodan kestäessä voinut suoraan liittyä läntisiin

⁵²⁴ Laine, 2006, 91–109.

⁵²⁵ NH. 00.01. 1970, muistio. Ruotsi oli saanut tullietuuksia, jotka olisivat jääneet Suomelta saamatta, mikäli olisi tyydytty olemaan EFTAn jäsen. Näin Suomen täytyi katsoa tarkemmin EEC/EC-kortti ja hyväksyä poliittinen integraatio taloudellisen integraation ohessa. Tämä tendenssi voimistui vapaakauppasopimuksen jälkeen 1980-luvulla. Syynä oli silloin kylmän sodan muutos Euroopassa ja Euroopan integraation nopeutuminen Delorsin kabinetin ansiosta.

⁵²⁶ NH. 9.1.1971, muistio.

⁵²⁷ NH. 01.02.20.3.1985, muistio; NH. 01.02.19.2.1986, muistio.

⁵²⁸ NH. 00.03.5.11.1980, muistio; EY:n näkemys asiasta NH. 00.03.18.7.1980, muistio.

⁵²⁹ NH. 00.03.6.4.1983, muistio.

poliittisiin järjestelmiin. Neuvostoliitolle oli tärkeää, että YYA-sopimusta ei rikota, ja Suomelle oli Neuvostoliiton-suhteiden takia tärkeää pitää kiinni liittoutumattomuudestaan. Euroopan integraatio ei vielä vuonna 1984 osoittanut syvenemisen merkkejä. Todellisen sysäyksen antoi myöhemmin Delors (ks. luku 5).

Paperiteollisuudessa idänkauppa oli enemmän kuriositeetti, mutta poliittiselta kannalta oli puhetta Neuvostoliiton markkinoiden merkityksestä. Suomi neuvotteli sekä idältä että länneltä myönnytyksiä teollisuudelleen; erityisesti paperialalle haluttiin ja saatiin etuuksia. Niitä olivat tullimaksujen pieneminen vuosittain ja tullinalaisten tuotteiden vapautuminen vuoteen 1984 mennessä.

4.11 Yhteenveto

1960–1980-luvuilla EFTA- ja EEC-neuvottelujen aikaan Suomen vientiteollisuus oli lähestulkoon yhtä kuin metsäteollisuus/paperiteollisuus.⁵³⁰ Solmitut EFTA- ja EEC-vapaakauppasopimukset merkitsivät ulkomaankaupalle lopullista säännöstelystä luopumista eli siirryttiin vapaaseen kilpailuun. Oltiin avautumassa lännen markkinoille, ja yksipuolinen idänkauppa sai vastapainoa. Protektionismin aika oli ulkomaankaupassa vähitellen ohi.⁵³¹

1960-luvulla haettiin pragmaattista taloudellista integraatiota kylmän sodan aiheuttaman poliittisen tilanteen vuoksi. Tällä viitataan Suomen asemaan lännen ja idän välissä. Suomella oli mahdollisuus taloudelliseen integraatioon, koska Neuvostoliitto pelkäsi sitä vähemmän kuin poliittista integraatiota.⁵³² Suomelle oli tärkeää säilyttää *liittoutumattomuus* ja pystyä toimimaan itsenäisesti lännen ja idän välissä.⁵³³

1970-luvulla Suomen integraatio oli taloudellista. Suomi painotti *puolueettomuuttaan* ja halusi olla mukana Euroopan integraatiossa. Iso-Britannia liittyi EY:hyn vuonna 1973. Suomi neuvotteli itselleen *EEC-vapaakauppasopimuksen*,⁵³⁴ joka takasi samanlaisen markkinoille pääsyn kuin FINEFTA oli tarjonnut. Taloudellisen integraatioajattelun paradigma jatkui Suomessa ja metsäteollisuudessa.⁵³⁵ Teollisuus teki yhteistyötä ulkoministeriön kanssa. *Ulkoministeriö hoiti suhteet EY:hyn*, ja teollisuus antoi sille alansa liittyviä ohjeita. Päävastuu yhteydenpidosta komission kanssa oli ulkoministeriöllä.

Molemmilla vuosikymmenillä ulkoinen paine (externalization; ks. luku 5) oli merkittävä tekijä. Suomi oli vuosina 1961–1984 jatkuvasti idän ja lännen välissä sekä markkinoilla että poliittisissa EFTA- ja EEC-neuvotteluissa. Suomi ja paperiteollisuus käyttivät tilannetta hyväkseen saadakseen edulliset

⁵³⁰ Erkkilä & Widgren, 1996, 41, 121; Hazley, 2000, 370; Paavonen, 2008, 168, 267.

⁵³¹ Pihkala, 2001, 200–224; Paavonen, 1998; Paavonen 2007.

⁵³² NE. 07.01. 18.11.1960; NE. 07.01.1 Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto 1.9.1960; NE. 07.01.1 8.3.1960; NE: 07.01.1. 23.2.1961; NE. 07.01. 17.11.1961 (kaikki muistioita).

⁵³³ NE. 07.01. 18.11.1960; NE. 07.01.1 Holger Nystenin henkilökohtainen kirjeenvaihto 1.9.1960; NE. 07.01.1 8.3.1960; NE: 07.01.1. 23.2.1961; NE. 07.01. 17.11.1961; NH. 00.01. 19.1.1962; NH. 00.01. 8.11.1962. (muistioita) Suomi seurasi Ison-Britannian tilannetta ja sitä, miten EEC suhtautui tilanteeseen. NH. 00.01. 30.9.1964; NH. 00.01. 15.5.1964: EEC:n luonteesta ja siitä, miten siihen voi hakea jäseneksi. NH.00.01. 13.2.1964; NH. 00.01. 21.1.1964 Itävallan assosiaatiosopimuksesta ja siitä, että Ranska ei ole enää kiinnostunut, mutta Saksa ja Luxemburg ovat. (muistioita).

⁵³⁴ NH. 09.01. 4.12.1978, muistio.

⁵³⁵ NH. 09.01. 13.9.1978, muistio; NH. 00.02. 9.12.1975 muistio; UPM: Sere J.K. 153 C 24.3.1971 .

neuvottelutulokset (esim. tullien kesto tai määrälliset tuontikatot). Samankaltainen asetelma jatkui vuosina 1984–1989: paine idän ja lännen välissä olemisesta ja markkinoille pääsemisestä sekä poliittisista integraatiosta vaikeutuminen.

Oma löydökseni on, että virkamiehistö käytti nimitystä EEC, vaikka yhteisön nimi oli muuttunut jo 1.7.1967 EC:ksi. Ulkoministeriössä haluttiin painottaa EEC-sopimuksen *vapaakauppaluonnetta* ja sen mahdollinen poliittisuus haluttiin piilottaa. Lisäksi nimityksissä suosittiin englanninkielisiä lyhenteitä. Näistä hyvänä esimerkkinä on se, että EY:n sijasta sanottiin EC, ja samoin käytettiin sanoja struktuuri tai defensiivinen. EC/EY-nimen käyttö alkoi vasta 1980-luvun lopulla. Integraatiosta puhuttiin englanninkielisin termein, koska termit haluttiin pitää asiantuntijoiden hallussa eikä niiden suotu joutuvan yleiseen keskusteluun. Keskustelua leimasivat asiakokonaisuuksien vaikeus ja monimutkaisuus. Integraatio haluttiin pitää pienen piirin erikoisalana, johon ei kaivattu kansalaiskeskustelua. Lisäksi integraatiosta puhuttaessa paperiteollisuus painotti taloudellista integraatiota. Tutkimukseni perusteella voidaan ajatella, että Suomen tie oli pragmaattinen, koska taloudelliseen integraatioon sisältyi poliittinen integraatio. Ulkoministeriössä tunnettiin edelleen 1980-luvulla akateemista kiinnostusta Euroopan poliittista integraatiota kohtaan, mutta sitä ei nähty ajankohtaisena Suomelle. Jälkikäteen kauden lopussa (1983–1984) saattaa havaita orastavat merkit EY:n poliittisen integraation heräämisestä (Genscher-Colombon raportti 1983, Ateenan HVK ja Fontainebleaun HVK 1984).

Tarkastellessani Suomen paperiteollisuuden integraatiota 1960–1980-luvuilla näen toiminnassa kahden integraatioteorian esittämiä malleja. Selityksessäni yhdistelen edellä mainittuja integraatioteorioita seuraavasti: Teollisuudessa oli ylikansallisuutta siltä osin, että luotettiin komissioon paperineuvotteluissa ja CEPAC-asioissa. Tämä ilmeni siten, että CEPACin toimet otettiin vastaan rauhallisesti ja annettiin komission ensin tutkia niitä. Komissio suhtautui CEPACiin varsin pragmaattisesti.⁵³⁶ Paperineuvotteluissa komission, ulkoministeriön ja paperiteollisuuden yhteistoiminta oli liberaalin hallitustenvälisyyden selityksen mukaisesti rakentavaa ja luottamusta herättävää. Osapuolet saivat konsultaatioissa läpi etujensa mukaisia näkemyksiä. Neuvottelujen henki oli komissiossa parempi kuin CEPACissa.

Oli kestävä vielä kaksi vuotta, ennen kuin komissio toisi Delorsin johdolla uutta energiaa integraatioon. Ruotsin kanssa yhteistyö ei ollut aina helppoa, ja EY-asioissa tieto ei näyttänyt kulkevan Pohjanlahden yli. Paperisektori oli tärkein molemmille maille, ja Ruotsi halusi tiiviimmät suhteet EY:hyn kuin Suomi pystyi 1980-luvulla solmimaan.⁵³⁷

⁵³⁶ Haastattelut 2007–2010; paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet, tai NH. 01.02. 2.5.1983, muistio Metsäteollisuus ry:n arkisto.

⁵³⁷ Sere, 211: 25.1.1982, muistio.

5 Integraation uusi tuleminen

Tässä luvussa käsittelen Suomen paperiteollisuuden integraatiokehitystä ja sen muutosta vuosina 1984–1989. Tuolloin Suomessa alettiin suuntautua suppeasta, kansalliseen etuun painottuvasta integraatiosta laajaan, ylikansalliseen kansalliseen integraatioon. Markkinat olivat ylikansalliset, samoin niihin liittyvät ongelmat ja ratkaisut. Liberaali hallitustenvälisyys (Moravcsik) selittää integraatioon sisältyvää kansallista aspektia ja neofunktionalismi (Haas) ylikansallista integraatiota. Ilmiöiden kattava selittäminen vaatii teorioiden yhdistämistä, mistä ovat hyvänä esimerkkinä komission kanssa käydyt paperikonsultaatiot ja maantieteellinen läikkyminen. On siis selvitettävä, miten kansallisesti tärkeä teollisuudenala pitää huolen siitä, että se pääsee osaksi integraatiota.

5.1 Euroopan uusi integraatiovaihe: globalisaation pyörteissä 1984–1989

Eurooppa oli kärsinyt huonosta taloudellisesta tilasta koko 1970-luvun aina 1980-luvun alkuun asti.⁵³⁸ EY:tä vaivasi talouden ja politiikan integraation paikallaan polkeminen. Sana ”euroskleroosi” kuvasi tilannetta EY:ssä osuvasti.⁵³⁹ Jäsenmaiden kesken ei saatu päätettyä, miten edetä ja missä aiheissa: Lisätäänkö poliittista integraatiota vai keskitytäänkö ainoastaan taloudelliseen integraatioon? Olisiko tulevaisuus Euroopan vapaakauppa-alueessa? Euroopan vahvat johtajat Kohl ja Mitterrand halusivat toimia Euroopan hyväksi, ja syntyi ajatus Euroopan unionin laajentumisesta kohti pohjoismaita (EFTA-laajentuminen). Laajentumisajatus tuli näiltä kahdelta, ja haluja laajentumiseen olivat esittäneet varsinkin Itävalta ja Ruotsi. Komission puheenjohtaja Delors toimi taustalla, ja hänen johdolla – ellei haluta painottaa Ranskan ja Saksan roolia – esitettiin suunnitelma Euroopan integraation eteenpäin viemiseksi. Tämä sisälsi yhtenäisasiakirjan ja yhteismarkkinat. Suomelle ajoitus oli hyvä, koska EFTAan oli liitytty 1.1.1986.⁵⁴⁰ Jäsenyys ehdotus oli tullut EFTAlta, ei Suomelta.⁵⁴¹ EY:n komissio ehdotti EFTA-maille ETA-sopimusta.

Oliko ETA EY-jäsenyyden korvike?

Ranskan entinen pääministeri Giscard d’Estaing kävi Suomessa vuonna 1987 ja komission puheenjohtaja Delors vuonna 1988. He tulivat teollisuuden kutsumina mainostamaan jäsenyyttä Euroopan talousalueessa (ETA; European Economic Area eli EEA)⁵⁴².

ETAan liittyminen ei ollut Suomen intressissä, mutta muutaman vuoden kuluttua sopimus kuitenkin neuvoteltiin. Suomi halusi päästä samaan integraatoratkaisuun kuin Ruotsi.

⁵³⁸ Dinan, 2010, 56–57. Euroskleroosista kärsittiin vuosina 1973–1984. EY:n integraatiokehitys oli pysähdyksissä ja koko EY:n asema oli heikkenemässä. Pääosin tällä tarkoitettiin taloudellisen ja poliittisen päätöksenteon ajautumista jatkuvaan kriisitilaan.

⁵³⁹ Ks. luku 4.

⁵⁴⁰ Tarkka, 2002, 316–318.

⁵⁴¹ Rantanen, 200, 218–221. 30.9.1985 päätettiin liittyä EFTAn täysjäseneksi. Jäsenyys toteutui 1.1.1986.

⁵⁴² ETA Euroopan talousalue EEA European Economic Area

Pelkona oli, että ETA jää EFTA-maiden ja EY:n välisten suhteiden pysyväksi ratkaisuksi. Diplomaatti totesi: ”Delors olisi antanut EFTA-maille mahdollisuuden väliaikaisratkaisuun Euroopan integraatiossa.”⁵⁴³ Delorsin mukaan EFTA-maat voisivat tehdä ETA:n kautta sopimuksen EY:n kanssa, minkä Suomi neuvottelikin. Paperiteollisuuden toimijat ja ulkoministeriön virkamiehet totesivat haastatteluissani, että ETA-neuvottelut olivat merkittävä vaihe, joka piti käydä läpi ennen EU-neuvotteluja.⁵⁴⁴ Heti alussa oli ilmeistä, että Itävalta ei ollut tyytyväinen ETA:n tuottamaan sopimukseen.⁵⁴⁵ Itävallan liittokansleri Vranitzky totesi: ”Haemme jäsenyyttä EY:ssä, vaikka emme tiedä, koska jäsenyys toteutuu.”⁵⁴⁶ ETA-sopimus oli tarkoitettu EFTA-maille niiden integraatiotarpeen tyydyttämiseksi.⁵⁴⁷ ETA:sta keskusteltiin Suomessa edelleen myönteisessä hengessä, koska EY-jäsenyys ei ollut mahdollinen vuosina 1987–1989. Syynä oli Neuvostoliiton-suhteiden edellyttämä puolueettomuus. SMKL ja UM painottivat ETA-ratkaisua, jotta paperiteollisuuden kilpailukyky säilyisi.⁵⁴⁸

Suomi, paperiteollisuus ja ETA-ratkaisu 1987–1989

Seuraava ulkoministeriön lausunto vuodelta 1987 kuvaa ETA-tilannetta:

Monestakin syystä on tärkeitä, että EFTAlla olisi yhteinen näkemys siitä, millainen konkreettinen sisältö halutaan EES:ille. EFTA-maiden melko yksimielisesti ilmaisemana ensisijaisena tavoitteena on teollisuustuotteiden kaupan esteiden mahdollisimman täydellinen poistaminen koko alueelta siten, että työssä ovat mukana samalla tavoin kaikki EFTA-maat ja EC.⁵⁴⁹

Suomelle oli tärkeää, että EFTA säilyisi merkittävänä tekijänä kaikille EFTA-maille, koska EY-jäsenyyttä ei ollut harkittu (ei voitu harkita). Seuraava ote lausunnosta tiivistää asian ytimen: ”Suomelle ja muille puolueettomille EFTA-maille, jotka eivät ole harkinneet EC-jäsenyyttä, on tässä tilanteessa entistäkin tärkeämpää, että EFTA koetaan kaikissa jäsenmaissa edelleen hyödylliseksi ja tarpeelliseksi.”⁵⁵⁰ Suomen lisäksi Islanti ei ollut harkinnut EY-jäsenyyttä. ETAn ja EFTAn ja EY:n välistä yhteistyön merkitystä Suomelle kuvaavat hyvin ulkoministeri Salolaisen lausunnot:

⁵⁴³ Haastattelu 2010; Liikanen, 1996, 22–23; NH.00.03. 19.9.1989 Delorsin Bruggessä pitämä puhe, jossa hän käsitteli EFTAn halua tehdä taloudellista yhteistyötä EY:n kanssa. Tämä oli ETAn alkutahtea.

⁵⁴⁴ Haastattelut 2007–2010, paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet. Teollisuudessa nähtiin ETA-sopimus väliaikaisena ratkaisuna. EY-jäsenyys oli tulevaisuuden ratkaisumalli. Teollisuuden julkaisu 1991 (sisäinen julkaisu); Laursen, 1990, 303–325.

⁵⁴⁵ Luostarinen ja Salolainen, 2005, 30–32. Itävalta vetosi erityisasemaansa suhteessa muihin EFTAn jäseniin.

⁵⁴⁶ Haastattelu 2010 paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet; NE. 00.07. 3.6.1984, muistio.

⁵⁴⁷ Church, 1990, 410–427 ja erityisesti 420.

⁵⁴⁸ NM. 00.01. 1.6.1987, muistio; NK. 01.02. 10.6.1987, muistio; NH. 05.03. 14.1.1988, muistio; NH. 05.03. 9.5.1988, muistio; NH. 05.03. 21.5.1988; NK. 01.02. 2.2.1989, muistio; NM. 00.01. 21.12.1989, muistio; NM. 00.01. 1.12.1989, muistio. Muistiot painottavat ETA-ratkaisua ainoana mahdollisuutena eikä EY-jäsenyyttä nähdä ajankohtaisena Suomelle. **HUOM!** Omassa tutkimuksessani pidän merkittävimpinä esimerkiksi EFTA- ja EEC-vapaakauppasopimuksia ja EY-jäsenyyttä. ETA oli ns. välietappi, joka toteutettiin kylmän sodan varovaisuudesta (eli koska haluttiin ottaa Neuvostoliitto huomioon). ETA-sopimus oli voimassa 1.1.1994–31.12.1994, joten tutkimukseni kannalta oleellisempia ovat EFTA- ja EEC-sopimukset ja EY/EU-neuvottelut sekä se, miten niissä saatiin neuvoteltua Suomen paperiteollisuuden edut suotuisiksi Suomelle.

⁵⁴⁹ NM.00.01. 1.6.1987, muistio, kauppapoliittinen osasto: EFTA/EC-yhteistyö Eurooppalaisen talousalueen (EES) luomiseksi.

⁵⁵⁰ NK.01.02 10.6.1987, muistio, kauppapoliittinen osasto: EFTA/EC-yhteistyö Eurooppalaisen talousalueen (EES) luomiseksi.

Länsi-Euroopan yhdyntyminen on Suomeen monin tavoin vaikuttava kehitys. Suomen on voitava sovittaa ratkaisunsa sellaiseksi, että ulkomaankaupan – niin viennin kuin tuonninkin – toimintaedellytykset voidaan säilyttää. Me emme voi vaikuttaa kansainvälisen kehityksenvaltavirtoihin, mutta *meidän on toimittava aktiivisesti etujemme turvaamiseksi muuttuvissa olosuhteissa.*⁵⁵¹ [kursivointi HA].

Eri EFTA-maissa on EC:ssä tapahtunut kehitys aikaansaanut vilkasta keskustelua integraation aiheuttamista haasteista ja keinoista järjestää suhteet EC:hen. *Suomea ja Islantia lukuun ottamatta on myös jäsenyysvaihtoehto tuotu keskusteluissa esiin, vaihtelevin painotuksin eri maissa ja eri intressipiireissä.*⁵⁵² [kursivointi HA].

Molemmissa ministeri Salolaisen lausunnoissa kiteytyvät hyvin Suomen ja paperiteollisuuden integraatiota koskevat ajatukset ja odotukset: integraatio etenee ja syvenee, Suomen on oltava siinä mukana. Toisaalta EY-jäsenyys ei ole ajankohtainen tai edes haluttu, mutta Suomen ja paperiteollisuuden etujen turvaamiseksi tehtäisiin kaikki mahdollinen, jopa liittyttäisiin jossain vaiheessa EY:hyn.

ETA-neuvotteluista tehtiin päätös EFTAn ja EY:n kesken 19.12.1989. Tavoitteena oli, että neuvottelut alkaisivat vuoden 1990 alussa, ja ETA:n oli tarkoitus tulla voimaan vuonna 1993.⁵⁵³ SMKL:n muistiossa on seuraavia lausumia, jotka kuvaavat ajan henkeä ja SMKL:n asennetta Euroopan integraatiota ja ETA-kehitystä kohtaan:

Huippukokouksen [EY:n Strasbourgin huippukokous 8.-9.12.1989; HA] lopussa ministerit muistivat myös EES-hankkeen tärkeyden puhumalla EY:n ja EFTAn uudesta Euroopan kansojen odotetusta suhteesta. [...] Ei voi välttyä vaikutukselta, että EY nyt määrää tahdin EES:n luomisessa. Asia halutaan pois alta tärkeämpien eurooppalaisten kysymysten ratkaisemiseksi. EY tarvitsee myös EFTAn tukea Eurooppa-politiikan toteuttamisessa.⁵⁵⁴

On mielenkiintoista, että transatlanttinen juonne saadaan mukaan Euroopan kehitykseen ja erityisesti ETA-kehitykseen. Samassa muistiossa todetaan:

Itä-Euroopan tapahtumat ovat ilmeisesti toimineet katalysaattorina niin EY kuin EFTA suhteiden vahvistamisessa kuin myös USA:n muuttuneelle suhtautumiselle. Presidentti Bush sanoi Maltan huippukokouksen jälkeen, että Yhdysvallat antaa voimakkaan tukensa EY:n vahvistamiseksi, mutta myös EES-hankkeelle. EES ei ole vain eduksi EY:lle ja EFTAlle, vaan koko Euroopalle. Tämä merkitsee, että USA pyrkii läheisempää yhteistyöhön EY:n kanssa Euroopan ongelmien selvittämiseksi.⁵⁵⁵

EY ja USA tekivät tiivistä yhteistyötä talouden saralla, tai tarkemmin sanottuna USA seurasi tarkasti, miten sen taloudellinen asema pysyisi samana kuin ennen ETA-sopimusta ja yhteismarkkinoita. Yhdysvallat halusi säilyttää vaikutusvaltansa ja vielä parempi olisi, jos se samalla pystyisi vakauttamaan Eurooppaa.

Ajanjaksolla [1987]1988–1989 Euroopan vanha paradigma oli murtumassa, ja uuden tavoite oli laajemman poliittisen ja taloudellisen integraation edistäminen ja Euroopan yhdistäminen. Euroopassa oli halu vastata globaaleihin haasteisiin kilpailukyvyntasolla ja seurata valppaammin taloudessa ilmeneviä Yhdysvaltain

⁵⁵¹ NK. 01.02. 1.11.1988, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen suhtautumisesta Länsi-Euroopan taloudelliseen yhdyntymiskehitykseen. Ministeri Salolaisen esittelypuheenvuoro eduskunnassa.

⁵⁵² NK. 01.02. 11.4.1988, Ulkomaankauppaministeri Salolainen esitelmä metsäteollisuuden EC-seminaari: ”Suomi ja EFTA/EC-yhteistyön tavoitteet Euroopan integraatiokehityksessä.”

⁵⁵³ NM. 00.01. 21.12.1989, muistio.

⁵⁵⁴ NM. 00.01. 21.12.1989, muistio.

⁵⁵⁵ NM. 00.01. 21.12.1989, muistio.

vaatimuksia. Tämä tarkoitti erityisesti kysymystä Euroopan linnakkeesta (Fortress Europe) ja sitä Yhdysvaltain toivetta, että Eurooppa saisi taloutensa toimimaan. Eurooppa oli suurten maiden (Saksan ja Ranskan) johdolla herännyt huomaamaan globaalin kilpailukykyensä puutteet.

EFTAn tavoitteena oli jäsennellympi yhteistyösuhde EY:n kanssa. Tämä tarkoitti Suomen tapauksessa paperiteollisuuden etujen huomioimista uudessa ETA-sopimuksessa eli siinä ei heikennettäisi paperiteollisuuden toimintamahdollisuuksia.⁵⁵⁶ Poliittinen dialogi oli esillä neuvotteluissa EFTA-maiden kesken. Suomi kannatti pari kertaa vuodessa käytäviä ministeritason epävirallisia keskusteluja.⁵⁵⁷

EFTA-maiden kesken keskusteltiin siitä, miten Itä-Eurooppaa voitaisiin parhaiten tukea. Näkökannat vaihtelivat Ruotsin kannattamasta nopeasta yleisauttamisesta Itävallan suosimaan pragmaattiseen auttamiseen. Itävalta painotti, että lännen ei pitäisi toistaa vanhoja virheitään Itä-Euroopassa eli antaa vain pääomia. Itävallan mielestä apu olisi kohdennettava tarkasti ja tuloksia olisi seurattava.. Lisäksi voitaisiin antaa asiantuntija- ja materiaaliapua.⁵⁵⁸

SMKL seurasi valppaasti Euroopan tiivistyvää integraatiota ja erityisesti sen taloudellista merkitystä Suomelle ja paperiteollisuudelle.⁵⁵⁹ Hyvänä esimerkkinä tästä ovat seuraavat paperiteollisuuden edustajien toteamukset:

Taloudellinen vuorovaikutus lisääntyy Euroopassa ja avaa Suomellekin uusia mahdollisuuksia.” tai ”On vaikeata kuvitella, että Suomi jäisi integraatiokehityksen ulkopuolelle.

Eurooppa ja etenkin EY ovat metsäteollisuuden kotimarkkinoita. 65 % viennistämme suuntautui EY:hyn. Neljännes Suomen paperikapasiteetista on EY:ssä. Elämme Euroopassa. [ja Euroopasta; HA].

Metsäteollisuudelle on ensiarvoisen tärkeää, että se voi toimia samoilla taloudellisilla, juridisilla ja liiketoiminnallisilla edellytyksillä kaikissa Euroopan maissa.⁵⁶⁰

Suomen osallistuminen Euroopan integraatiokehitykseen vahvistaa vaikutusmahdollisuuksiamme.⁵⁶¹

Tulevaisuudessa pelkkä vapaa kauppa ei riittäisi. Tarvittaisiin ETA, jotta paperiteollisuus pystyisi toimimaan kilpailukykyisenä Euroopan markkinoilla. Erityisesti Suomi ja sen paperiteollisuus eivät saisi olla huonommassa asemassa kuin Ruotsi, joka oli Suomen pahin kilpailija paperimarkkinoilla.⁵⁶²

Paperiteollisuuden edustaja totesi: ”Jos Suomi jäisi Euroopan kehityksen ulkopuolelle, väki lähtisi muualle.”⁵⁶³

Lausunnosta käy hyvin ilmi, mistä ja miten paperiteollisuus Suomessa keskusteli ja mitä se ajatteli paperiteollisuuden kilpailukykyvyydestä ja integraationratkaisun merkittävytydestä *taloudellis-teollisesti* (mitä

⁵⁵⁶ NM. 00.01. 21.12.1989, muistio.

⁵⁵⁷ NM. 00.01. 21.12.1989, muistio.

⁵⁵⁸ NM. 00.01. 21.12.1989, muistio.

⁵⁵⁹ NM. 00.01. 1.12.1989, muistio.

⁵⁶⁰ NM. 00.01. 1.12.1989, muistio.

⁵⁶¹ NM. 00.01. 1.12.1989, muistio.

⁵⁶² NM. 00.10. 1.12.1989, muistio.

⁵⁶³ NM. 00.01. 1.12.1989, muistio.

uhkia Suomen kansantaloudella ja sen kehityskyvyllä oli). Poliittinen integraatio ei ollut mukana paperiteollisuuden puheissa vuonna 1989. Lausunnolla oli painoarvoa, koska paperiteollisuus oli tuolloin merkittävä toimiala. Vaikka ajattelu tuntuu nyt liioitellulta, niin ajan mittaan olisi hyvinkin voinut käydä niin, että Suomi ei olisi pystynyt integroitumaan Eurooppaan tuossa ajassa (1987–1989), jolloin ETA olisi jäänyt haaveeksi, joka ei täytyisi yhdessä muiden EFTA-maiden kanssa.

Vuosina 1987–1989 käydyt ETA-neuvottelut olivat Suomelle ja paperiteollisuudelle keino säilyttää asemansa Euroopan paperimarkkinoilla ja olla suhteellisesti samassa kilpailuasemassa kuin Ruotsi. Lisäksi ETA tarjosi Suomelle mahdollisuuden edetä askeleen verran kohti EY-/EU-jäsenyyttä seuraavalla vuosikymmenellä. Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että kansallisen edun nimissä tämänkaltainen integraatio toiminta oli legitimiä ja rationaalista. Herää kysymys, miksi ei suoraan otettu EY-askelta, vaikkapa ETA-askeleen kautta. Haastatteluiden ja arkistotietojen perusteella vastaus on ilmeinen: kylmä sota ja Neuvostoliitto estivät tämän. Kuitenkin nousee esiin ajatus, että Suomessa oltiin liian yksisilmäisiä ja keskityttiin yhteen uraan. Olisiko voitu edes ajatella reaalista vaihtoehtoa varovaisuudelle ja arkuudelle?

Delorsin lausunnot

Delorsin Komission puheenjohtajan käynti Suomessa vuonna 1988 oli merkittävä. Hän esitti ajatuksensa kehistä ja niiden suhteesta ytimeen. Delors muotoili käsityksensä Euroopan yhteisöjen tulevaisuudesta ja muutoksesta poliittiseksi unioniksi.⁵⁶⁴ Samoin hän katsoi, että EY:lle oli luotava todelliset yhteismarkkinat⁵⁶⁵, jotka edistäisivät vapaata kilpailua. Pääomien, työvoiman, palvelujen ja tavaroiden olisi päästävä vaivatta jäsenmaasta toiseen.⁵⁶⁶ Oli luotava Euroopan yhteismarkkinat, joilla ei olisi tulleja tai muita markkinaesteitä.⁵⁶⁷ Delorsin aikana aloitettu kehitys oli tervetullutta EY:lle.⁵⁶⁸ Tämä oli sysäys, joka sai Euroopan integraation etenemään uudella vauhdilla ja tasolla. Taloudellisesta elpymisestä, budjetista ja laajentumisesta keskusteltiin. Delors puhui Euroopan parlamentissa laajentumisesta ja sen aiheuttamasta kitkasta. Tällä hän tarkoitti, että laajentuminen on tietyissä jäsenmaissa sidottu muihin kysymyksiin. Yhteismarkkina-ajattelu oli tuolloin nousussa: haluttiin vahvistaa yhteisön asemaa maailmantaloudessa. Käsityksiä instituutioista muutettiin. Oli halua valmistella EY:tä kohti poliittista unionia.⁵⁶⁹ Mielenkiintoista on huomata, että ”Euroopan suunta”-puheessaan (käsitellessään EY:n ja toisen organisaation välisiä suhteita) Delors ei mainitse EFTA-maita.⁵⁷⁰

⁵⁶⁴ Mansner, 2006, 283–285.

⁵⁶⁵ Eichngreen, 2007, 335–378.

⁵⁶⁶ Nugent, 2006, 355 tai Dinan, 2010, 361–369 .

⁵⁶⁷ Neuvottelujen kulkua ja sisältöä selostavat Dinan, 2010, 361–381; Nugent, 2006, 79–93, 354–362; Urwin, 1995, 230–244; Geroge & Bach, 2002, 324–340; Chrysochoou, 2009, 49–51, 64.

⁵⁶⁸ Nugent, 2006, 48–56; Urwin, 224–228; Ross, 1994, 499–523.

⁵⁶⁹ NH. 01.02. 20.3.1985, muistio. Delorsin merkittävä puhe Euroopan uusista urista kohti yhtenäisempää ja elinvoimaisempaa Eurooppaa.

⁵⁷⁰ NH. 01.02. 20.3.1985, muistio.

Delorsin puhe tarkoitti, että EFTAn mukana Suomen täytyi reagoida tilanteeseen ja olla valmiina toimimaan. Euroopassa luotiin syvempää integraatiota; instituutioille tuli uusia tehtäviä ja rakennettiin uusia kompetensseja. Tässä mukana pysyminen vaati Suomelta myös poliittista integraatiota. Syvempi integraatio kiteytyi Delorsiin ja Fontainebleaun kokoukseen, Milanon hallitustenväliseen huippukokoukseen ja aikaisempaan Doogen raporttiin.⁵⁷¹

Doogen raportti sisälsi merkittäviä suuntaviivoja integraation elvyttämiseksi. Nämä olivat seuraavat: yhteismarkkinat valmiiksi, määräenemmistön käytön lisääminen neuvostossa, Euroopan parlamentille suurempi lakiasäätävä rooli ja uusia aloitteita tietyillä aloilla.⁵⁷² Euroopan yhteisöstä tehtiin Euroopan unionia, jonka toimivaltaa ja vaikutusta lisättiin pelkän talouden piiristä poliittiseen piiriin ja kohti toimivampaa ylikansallisuutta. Eurooppaa kehitettiin niin, että sillä olisi globalisoituvassa maailmassa paremmat vaikutusmahdollisuudet. Turvattiin Euroopan unionin toimintakykyä. Luotiin uudempaa politiikkaa ja samalla kehitettiin Euroopan unionia kohti federatiivista rakennetta. Tässä ei aina onnistuttu, vaan kehitys johti entistä voimakkaampaan hallitustenväliseen toimintaan ja poliittisiin lehmänkauppoihin.

Delorsin vahva sanoma sai Euroopassa liikettä aikaan:

Antakaa minun sanoa, että meidän täytyy olla sellaisessa asemassa, että pystymme lisäämään integraatiossa tarvittavaa yhteistyötä. Ovatko jäsenvaltiot valmiita tähän? Komission täytyy kysyä tämä kysymys, sillä komission on otettava huomioon *yleinen mielipide* ja jopa ne, joilla ei ole työtä keskuudessamme.⁵⁷³ Historia on osoittanut, että on helpompaa harmonisoida rakenteet ja ”selittää” hyvänä aikana uudistusten vastustus. Hyvä taloudellinen tilanne saattaa auttaa meitä tehtävässämme.⁵⁷⁴

Komission puheenjohtajana Delors totesi: ”Me kaikki ymmärrämme nykyään, että yhteisön täytyy todistaa, että se pystyy etenemään 12 jäsenen yhteisöksi institutionaalisella järjestelmällä. Meillä saattaa olla varauksia, mutta meidän täytyy uskaltaa lähteä kokeiluun mukaan hyvässä menestymisen uskossa.”⁵⁷⁵

Lausunnoista käy ilmi Delorsin pyrkimys kohti integroitunutta Eurooppaa. Samalla hän poliitikkona tiesi, mitä vaaditaan, jotta integraatio syvenisi. Tarvittaisiin yhteiskunnan yleistä tukea integraatiolle. Delors markkinoi ajatusta, jonka mukaan Eurooppa yhdentyy ja omaksuu enemmän ylikansallista ajattelua kansallisen protektionismin tilalle. Euroskleroosi alkoi olla voitettu kanta.⁵⁷⁶ Euroopassa oli tarvetta uudentalaiselle ajattelulle.

Delors oli liikkeellä oikean ajatuksen kanssa oikeaan aikaan, sillä jäsenmaissa esiintyi vastaavanlaista ajatusta.⁵⁷⁷ Komission auktoriteettia ja moraalia nostettiin Delorsin aikana.⁵⁷⁸ Varsinkin Dinan on

⁵⁷¹ Dinan, 2010, 79–80; Urwin, 1995, 225–226, 233; George & Bach, 2002, 111, 115; Beach, 2005, 37–39; Pfetsch, 323; Weidenfeld & Wessels, 2007, 28, 216; Corbett, 1998, 180–185.

⁵⁷² Dinan, 2010, 79–80.

⁵⁷³ NH. 01.02. 19.2.1986, muistio.

⁵⁷⁴ NH.01.02. 19.2.1986, muistio.

⁵⁷⁵ NH 01.02. 20.3.1985, muistio.

⁵⁷⁶ Dinan, 2010, 78–102; Urwin, 1995, 212–228.

⁵⁷⁷ Dinan, 2010, 78–79.

⁵⁷⁸ Dinan, 1999, 111.

painottanut, että Delorsin asema ei ollut ylikansallisesti vahva, vaan hänellä oli hyvä tuki Saksalta ja Ranskalta. Tämä tuli esiin siinä, miten ja mistä neuvoteltiin. Neuvottelut käytiin Ranskan ja Saksan johtajien eli Francois Mitterrandin ja Helmut Kohlin johdolla. Paikkana oli joko Ranska tai Saksa. Kun yhteismarkkinaprosessi oli saatu alkuun, pienemmät EY-maat seurasivat mukana. Näin Delors sai vahvistettua asemaansa. Ennen Delorsin aikaa oli keskitytty taloudelliseen integraatioon ja 1970-luvulla oli kehitetty EMS (European Monetary System) eli puhekielessä ”käärme”. Käärme oli osuva vertaus, koska Euroopan valuuttavaihtelut haluttiin pitää ”2,5 %:n tunnelissa”. Lopulta EY-valtiot halusivat irtaantua käärmeestä, koska se sitoi jäsenmaiden valuuttapolitiikkaa liikaa ja maiden kansantalouksien erilaisen luonteen vuoksi jäsenille ei saatu yhteneväisiä etuja. EMS, joka oli komission silloisen puheenjohtajan Roy Jenkinsin ajatus, haudattiin hiljaisuudessa vuonna 1975.⁵⁷⁹ Jenkins kannatti Werner-suunnitelmaa tiiviimmistä poliittisesta ja taloudellisesta yhteistyöstä ja instituutioiden uudistamisesta.⁵⁸⁰

Delorsin kaudella poliittinen integraatio tuli mukaan agendalle, mihin vaikutti syntyvässä oleva ajatus yhteismarkkinoista. Ilman poliittista aspektia yhteismarkkinoilla ei voitaisi edetä. Poliittiseen unioniin valmistautuminen alkoi instituutioita vahvistamalla.⁵⁸¹ Poliittisen unionin lisäksi haluttiin luoda yhteinen talous- ja rahaunioni. Ilman kokonaisvaltaista integraatiota olisi mahdotonta nostaa EY unionin tasolle. Euroopassa oli tarve vastata ajan vaatimukseen ja luoda konsepti, joka toimisi kansainvälisellä areenalla. Kyseessä oli EY:n taloudellinen kilpailukyky sekä poliittinen kompetenssi.⁵⁸²

Pragmaattisesta integraatiosta poliittiseen integraatioon 1984–1989

Ajanjakso 1984–1987[1988] oli Suomen kannalta varovaisen toiminnan aikaa: kannatettiin taloudellista integraatiota, ei poliittista ylikansallisuutta. Oli halu olla neutraali ja varovainen ulkopoliittisten ambitioiden suhteen. Neuvostoliitto ja kylmä sota olivat yhä olemassa.⁵⁸³ Suomen varovaisuuden muuttuminen avoimeksi keskusteluksi vei 1980-luvun lopulle asti. Suomi lähti tai pääsi mukaan Euroopan kehitykseen sitä mukaa kuin Neuvostoliiton voima kuihtui. Hyvänä esimerkkinä tästä on Suomen liittyminen Euroopan neuvostoon vuonna 1989⁵⁸⁴ Integraatioajattelu oli sidoksissa vuosikymmenten kuluessa tapahtuneisiin poliittisen ympäristön muutoksiin. Ulkoministeriössä painotus oli pragmaattisessa talousintegraatiossa. UM ajatteli Suomen tarvitsevan taloudellista integraatiota suojaamaan paperiteollisuuden etuja. Vain taloudellinen integraatio oli suotavaa, ja senkin runkona oli vanha (EEC-)/EC-sopimus.

⁵⁷⁹ Dinan, 1999, 76; Werner-report, 1970.

⁵⁸⁰ Dinan, 1999, 69–78, 85–88.

⁵⁸¹ NH. 01.02. 20.3.1985; NH. 01.02. 19.2.1986, molemmat muistioita.

⁵⁸² Eichengreen, 2007, 345–348; Urwin, 1995, 212–228, 230–235.

⁵⁸³ NH. 01.02. 7.4.1984; NH. 01.02. 30.5.1984; NH. 01.02. 31.5.1984 tai NH. 01.02. 11.5.1988, (kaikki muistioita).

⁵⁸⁴ Haastattelu 2010, entinen virkamies. Delorsin Suomen-vierailut vuosina 1988 ja 1989 ja keskustelu ETA:sta. NH. 09.01. 11.9.1989, muistio; NK. 1.02. 2.2.1989, muistio.

Paperiteollisuus oli suhtautunut integraatioon hyvin pragmaattisesti ja huomannut, että yhdentyvien markkinoiden avulla oli saatu suurempaa hyötyä kuin pienillä suljetuilla markkinoilla.⁵⁸⁵ Tämän totesi SMKL:n kauppapolitiikan johtaja Claes von Unger-Sternberg.⁵⁸⁶

Suomen teollisuudelle on olemassa monia kysymyksiä, jotka ovat erittäin merkittäviä läntisessä integraatiossa. Suomen teollisuus jakaa ajatuksen taloudellisesti avoimesta ja teollisesti ja teknologisesti vahvasta Euroopasta. Teollisuus ei odota yhteisön tulevan linnoitukseksi, kuten monet ulkopuoliset pelkäävät. Yhteisö on osa globaalia taloutta, joka on tullut enemmän avoimeksi.

Taloudellinen yhteistyö vapaakauppa-alueen kehittämiseksi ei enää riittänyt. Tarvittiin siis kokonaisvaltaista integraatiota: yhteismarkkinoita, talous- ja rahaunionia. Jäsenmaat ajattelivat ennen kaikkea taloudellisen aseman parantamista ja Delors taloudellisen aseman lisäksi *poliittisen integraation edistämistä*.

Maailmanmarkkinoilla EY ei ollut niin kilpailukykyinen kuin aikaisemmin.⁵⁸⁷ Eurooppa oli yhteismarkkinoiden alkumetreillä. Kehitettiin yhteisöjä kohti *poliittista unionia, jolla oli jäsenmaiden kansallisten intressit ylittävää ylikansallista kompetenssia*.

Yhdysvallat ja Japani olivat Eurooppaa edellä teollisessa tuotannossa, ja jäsenmaiden markkinaosuudet olivat supistumassa.⁵⁸⁸ Kilpailukyky piti saada takaisin, ja tämän hyväksi tehtiin töitä. Euroopan yhtenäisasiakirja ja yhteismarkkinat olivat vastaus EY:n tukalaan tilanteeseen vuosina 1984–1986.

Ulkoistuminen ja sirpaloitunut asiayhteys

Neofunktionalismin käsite ulkoistuminen (*externalization*) selittää osaltaan Suomen integraatiota. Ajanjaksolla 1984–1989 ulkoisen paineen lähteenä olivat Neuvostoliitto ja sen vaikutusvalta. Suomen integraatio eteni poliittisesti lähentymällä Euroopan integraatioprosessia, mikä vähensi Neuvostoliiton taholta tulevaa painetta. Tämä edusti ulkoisen paineen edistämää integraatiota. (Ks. luku 2.) Tämä integraatiolähentyminen toteutettiin Suomessa ja paperiteollisuudessa kaudella 1984–1989 erittäin varovaisesti.

Ulkoistumista on Haasin mukaan myös se, että ulkoinen paine sysää integraation etenemisen jonkin toisen organisaation vastuulle.⁵⁸⁹ Euroopan integraatio eteni ”välimiehen kautta” (integration by proxy) eikä etenemistä heti huomannut. EY:tä tarkasteltaessa tätä käsitettä voidaan soveltaa yhteismarkkinoihin, jotka vaativat poliittista konsensusta toimiakseen.⁵⁹⁰ Markkinoille annettiin valtaa toimia avointen kilpailujen

⁵⁸⁵ Laine, 2006, 121–146; Arponen, 1993; Gilpin, 2001, 362–376; haastattelut 2007–2010 paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet; NH. 09.01. 11.9.1989 ; NH.8.2.1989 ; NH. 8.11.1983 ;NH. 09.03.1 15.6.1979 ;NH. 20.7.1979 (lähteet muistioita).

⁵⁸⁶ NH. 09.01. 11.9.1989, muistio.

⁵⁸⁷ Aldcroft, 2000, 214. Kasvua oli vain 1,8 % (USA:ssa 2,2 % ja Japanissa 4,0 %) Aldcroft & Suthcliffe, 1999, 223; Cameron, 2003, 400–401. Kansalaisten tulot ovat kasvaneet 120 % vuodesta 1985 vuoteen 1998, mutta Aasiassa kasvu on ollut nopeampaa, 350 %. Sama suuntaus näkyy teollisuustuotannossa. Kiinan nousu on ollut suhteessa nopeampaa.

⁵⁸⁸ Dinan, 2010, 53–58, 66–68; Sandholtz & Zysmann, 1989, 95–126.

⁵⁸⁹ Haas, 1975, 9.

⁵⁹⁰ Haas & Rose, 1973, 4-6.

markkinoiden tavoin. Toimiakseen tämä vaati poliittista sopimusta, sillä pelkkä vapaakauppa-alue ei olisi pystynyt vastaamaan EY:n ja Euroopan haasteisiin.

Ulkoistumisen paine pakotti integraation etenemään.⁵⁹¹ Suomen paperiteollisuuden tapauksessa tämä oli nähtävissä siten, että Euroopan integraation syveneminen poliittiseksi integraatioksi ajoi paperiteollisuuden ja Suomen avoimesti kannattamaan EY-jäsenyyden hakemista. Euroopan-laajuisen metsäpolitiikan kautta edistettiin Suomen paperiteollisuuden etuja. Metsäpolitiikan tarkoituksena oli laajentaa metsäasioiden käsittely koskemaan suurempaa intressipiiriä ja luoda koheesiota metsä- ja paperiteollisuuteen. Tämä perustui siihen, että suurempi asiakaskunta nosti metsäasioiden merkitystä ja toi ne siten laajemman mielenkiinnon kohteeksi. Voidaan sanoa, että metsäasioiden imago nousi. Imagon noustessa metsäkysymysten tarkempi hahmottaminen tuli tärkeämmäksi. Kuten sirpaloitunutta asiayhteyttä käsiteltäessä on mainittu, yhä useampi toimija alkoi kiinnittää huomiota metsäasioihin.

Euroopan integraation eteneminen ulkoistumisen kautta voidaan nähdä myös siinä, kuinka GATT-sopimus ja sen eri neuvottelukierrokset edistivät Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessia. Taloudellinen paine tuki GATTin kautta Euroopan integraatiota. Tutkimukseni perusteella näyttäisi, että tämä paine edisti Euroopan integraatiota. Toinen mielenkiintoinen huomio on, että ulkoinen paine loi sisäistä painetta eli molemmat veivät integraatiota eteenpäin. Erityisesti ajanjaksoilla 1961–1989 ja 1990–1991 vaikutti sekä ulkoinen että sisäinen paine.

Sirpaloitunut asiayhteys (*fragmented issue-linkage*) tarkoitti Suomen paperiteollisuuden tapauksessa, että paperiteollisuuden asioihin alkoi tulla sirpaloittavia tekijöitä yhteiseen metsäpolitiikkaan, ympäristöpolitiikkaan tai teollisuuspolitiikan kautta kilpailupolitiikkaan, mikä vaikeutti pelkästään paperiteollisuuden asioihin kohdistuvaa edunvalvontaa. Täten myös piiri, jolla oli sanottavaa paperiteollisuuskysymyksistä, kasvoi jatkuvasti. Lisäksi metsäasiat näkyivät alaviitteinä energiaa tai ilmastonmuutosta koskevissa asiakirjoissa. Metsäsektorilta puuttui yleiseurooppalainen näkyvyys ja ääni. Se oli ennenkin puuttunut, mutta silloin metsäasiat olivat olleet pienten piirien teollisuustoimintaa. Integraation syvetessä metsäsektori tuli Euroopan toimintaohjelmien ytimeen. Siitä tuli alaviite, johon voitiin muiden teollisuusohjelmien kautta vaikuttaa. Metsäsektori pysyi EU:ssa marginaalisena teollisuusalanana.

Suomen integraatioprosessin muutos

Ulkoministeriössä suhtauduttiin Davignonin (poliittinen ja taloudellinen yhdentymisen) tai Doogen (poliittisen kompetenssin lisääminen, ks. luku 5) raportteihin lähinnä akateemisella mielenkiinnolla. Ulkoministeriön virkamiesten kanta tulee esiin seuraavissa lausunnoissa:

⁵⁹¹ Ginsberg, 1997, 16 tai Schmitter, 1969, 164–165 sekä Knud Erik Jörgesenin kanssa ulkoistumisesta. Helsingissä 9.12.2013 käyty keskustelu.

Kymmeniköllä {EY; HA} ei näytä olevan mitään mahdollisuuksia muodostua todelliseksi talousyhteisöksi. Kehitys kohti integraation tavoitetta, vaativampia yhteisömarkkinoja, on pysähtynyt ja tähänastisetkin saavutukset ovat uhanalaisina.⁵⁹²

Tarkasteltaessa talous- ja rahaliiton merkitystä Suomen kannalta, on erityisesti otettava huomioon ne ulkomaankauppaan kohdistuvat vaikutukset, joita ko. liiton toteuttamisella on. Kilpailukykyyn säilyminen ja parantuminen edellyttää tuottavuuden kohottamiseen tähtääviä talous- ja teollisuuspoliittisia toimia.⁵⁹³

Keskusteluissa painotettiin kauppaa ja todettiin kaupallisten suhteiden olevan kunnossa. Komission lausunnossa on seuraava Suomea koskeva maininta: ”Suomen hallitus on lähestyessään suoraan talousyhteisöä ilmaissut toistuvasti suhtautuvansa myönteisesti maansa osallistumiseen Euroopan taloudelliseen integraatioon, puolueettomuuspolitiikkansa kanssa sopusoinnussa olevissa muodoissa.”^{594 595}

Claes von Ungern-Sternberg totesi: ”Paperisektori on Suomelle enemmän kuin pelkästään yksi talouden haara, sillä on jopa poliittista merkitystä.” [kursivointi HA]⁵⁹⁶

Paperiteollisuus ja poliittinen integraatiovaihe

Ajanjaksolla 1984–1989 EFTAn ja EY:n väliseen yhteistyöhön perustuvaa integraatiota sekä taloudellisten etujen puolustamista tuotiin Suomessa esiin aikaisempaa näkyvämmiin.⁵⁹⁷ Kuitenkin EY:n metsäohjelmaa käsiteltiin varovaisesti ja skeptisesti. Ei luotettu sen laatijoiden ammattitaitoon tai näkemykseen metsäpolitiikan hoidosta.⁵⁹⁸ Suomi piti integraatiota edelleen taloudellisena, vaikka poliittinen yhteistyö vaikutti Suomen teollisuuteen.⁵⁹⁹ ”EFTA- ja EEC-neuvotteluissa oli saavutettu teollisuudelle kaikki oleelliset edut. Suomen päämielenkiinnon kohde prosessissa oli taloudellinen, koska haluamme säilyttää puolueettomuutemme ja siten emme halua heikentää ulkopoliitiikkaamme. Täten täysjäsenyys EY:ssä ei ole vaihtoehto meille.” [kursivointi HA]⁶⁰⁰

Vastavuoroisuusperiaate korostui. Tämä tarkoitti, että Suomen oli noudatettava EY:n toivomuksia kauppapolitiikassa, jos se halusi jatkaa kauppasuhteita sen kanssa.⁶⁰¹ Yhteisön ulkopuolisten maiden asema heikkeni integroituvassa Euroopassa.⁶⁰² Suomi oli investointien kautta mukana EY:ssä, ja paperiala oli kasvattanut markkinaosuuttaan Euroopassa. SMKL:n järjestämässä tilaisuudessa pitämässään esitelmässä ”Euroopan yhdentymisen ja Suomi” Claes von Unger-Sternberg esitti taloudellisen ja poliittisen integraation

⁵⁹² NH. 00.03. 3.2.1984, muistio; NH. 00.03. 20.1.1984: Suomen EY-edustusto ja sen raportti EY:stä

⁵⁹³ NH.00.03. 19.7.1988 sekä NH. 00.03. 6.1.1988, muistioita. Varovainen linja jatkui; katsottiin, että integraation syventäminen oli tekeillä, mutta mietittiin, tulisiko lopputulosta ja minkälainen.

⁵⁹⁴ NK. 01.02. 2.2.1989. Paperiteollisuus painotti samalla tavalla taloudellista integraatiota ja Euroopan markkinoita.

⁵⁹⁵ Blomqvist, 2006, 27–31; NK. 01.02 2.2.1989; dokumentissa puhutaan paperiteollisuuden tarpeesta mennä Euroopan markkinoille, mutta ei puhuta mitään EY-jäsenyydestä, koska hallitus on ilmoittanut, että se ei ole asialistalla. Nell, 1990, 327–358.

⁵⁹⁶ NK. 01.02. 16.6.1983, muistio.

⁵⁹⁷ NK. 01.02. 14.3.1984, muistio.

⁵⁹⁸ NH. 08.01. 17.2.1984, muistio.

⁵⁹⁹ NH.16.01. 5.6.1987, muistio.

⁶⁰⁰ NH. 09.01. 11.9.1989, muistio.

⁶⁰¹ NK.01.02. 22.10.1987, muistio.

⁶⁰² NK.01.02. 23.4.1985, muistio.

erillisinä kokonaisuuksina.⁶⁰³ Jotta Euroopan merkitys ei vähenisi, laajempi poliittinen ja taloudellinen integraatio oli tarpeen. Komission kilpailuosasto sai lisää painoarvoa, ja teollisuus- ja yritysosasto vahvistui. EY oli muuttamassa pääosastojen ilmettä yritysystävälliseksi ja kilpailukykyä korostavaksi. Tavoitteena olivat ylikansalliset ja rajattomat markkinat. Esimerkiksi suomalainen yritys voisi toimia missä vain yhteismarkkinoilla ilman erottelua kansallisiin ja ulkomaisiin yrityksiin.

Paperiteollisuus:

Euroopan integraatiokehitys ja EY/EU:

paperiteollisuuden aseman nousu Euroopassa.

EPI/CEPI

teollisuusdiplomatiaan tuli uusi tekijä: Suomi ja paperiteollisuus (paperikonsultaatiot).

myyntikartellien uudenlainen asema kansantaloudessa ja erityisesti paperisektorilla ymmärrettiin. (FINNPAP)

komission kautta otettiin kantaa paperiteollisuuden merkittävyyteen Suomen kansantaloudelle (paperideklaraatio).

CEPAC sai äänensä kuuluviin aika ajoin

neuvotteluja EY:ssä/EU:ssa.

myyntikartellien kieltäminen.

Taulukko 4. Integraatio ja paperiteollisuus

Paperiteollisuus: SMKL/METRY	Valtio: UM, MMM, KTM, YM	EY/EU	Neuvosto
CEPAC (-1992) / CEPI (1992-)	FINNPAP (-1996)	Talous- ja sosiaalikomitea	Alueiden komitea
Euroopan unionin parlamentti (1990-luku)	MTK	WWF	eduskunta
muut kansalaisjärjestöt	BirdlifeEurope		

Taulukko 5. Teollisuuden ja politiikan toimijoita integraation aikana.

EFTAn ja EY:n välinen yhteistyö

EFTAn ja EY:n välinen yhteistyö alkoi ns. Luxemburgin julistuksesta (1984). Se sisälsi eurooppalaista yhteistyötä ja poliittista eli institutionaalista yhteistyötä. Yhteistyön perimmäinen tavoite oli saada aikaan Länsi-Euroopan yhteiset markkinat.⁶⁰⁴ Ulkomaankauppaministeri Salolainen totesi vuonna 1988, että kiirettä EY:hyn ei ollut, sillä status quo jatkui Euroopan integraatiossa. Suomen asema ei ollut muuttunut. Suomen paperiteollisuus oli teknisesti edellä muita ja sen tavoitteena oli taloudellinen integraatio.⁶⁰⁵ Ministeri

⁶⁰³ NH. 08.01. 20.12.1988, muistio.

⁶⁰⁴ NL. 00.02. 24.4.1984, muistio.

⁶⁰⁵ NH. 08.01. 11.4.1988, muistio.

Salolainen jatkoi: ”Ei olla eikä voida tulla EY:n jäseneksi”.⁶⁰⁶ EFTAn ja EY:n yhteistyöhön uskottiin Suomessa, eikä EY-jäsenyys ollut tänä aikana näköpiirissä.⁶⁰⁷ Yhteismarkkinoista puhuttiin, mutta painotettiin niiden toteutumisen kestävän kauan.⁶⁰⁸ Suomi oli EFTAn kehityskysymyksissä Ruotsia varovaisempi.⁶⁰⁹ Ruotsin hallituksen länsieurooppalaista yhdentymistä koskevat perustelut olivat seuraavat:
610

- turvata ruotsalaisille yrityksille samat kilpailuedut kuin on EY:n yrityksillä
- vaikuttaa Euroopan kilpailukyvn rakentumiseen
- kehittää sisämarkkinoita
- pyrkiä osallistumaan EY:n T&K-yhteistyöhön
- tiivistää yhteistyötä ympäristö-, kilpailu- ja kuluttajansuoja-asioissa
- pyrkiä osallistumaan EY:n kuljetusyhteistyöhön
- pyrkiä osallistumaan finanssipalvelujen ja pääoman liikkeiden vapauttamiseen
- pyrkiä yhteistyöhön EY:n kanssa kehitysyhteistyöasioissa

Tämän integraatiovaiheen vaikutuksia Suomen talouteen olivat seuraavat: muutokset nopeutuivat, markkinat yhtenäistyivät, kansalliset markkinat hävisivät, laajat tuotevalikoimat yleistyivät, tuotekehittelyä oli lisäävä, kilpailukyky korostui, kustannustaso oli saatava kuriin, markkinoinnin merkitys kasvoi, ympäristön merkitys kasvoi ja vastavuoroisuuspaineeet kasvoivat.⁶¹¹ Ruotsin hallituksen integraatiota puoltavat perustelut vaikuttivat myös siihen, millaista liikkumatilaa Suomella oli integraatiopolitiikassa.

Paperiteollisuuden tulevaisuudelle oli tärkeää päästä paitsi vaikuttamaan metsiin liittyvään unionin politiikkaan,⁶¹² myös olla mukana EY:n kontekstissa unohtamatta naapuruussuhteita EY:n ulkopuolisiin maihin.

Imago ja paperiteollisuus

Paperiteollisuus puhui imagosta jo vuonna 1985. Silloin alan imagoksi määriteltiin dynaaminen kilpailu- ja yhteistyökykyinen paperiteollisuus.⁶¹³ Paperiteollisuus ymmärsi *imagon* merkityksen, koska sillä oli

⁶⁰⁶ NK.01.02. 19.9.1987, muistio.

⁶⁰⁷ NK.01.02. 9.6.1987, muistio.

⁶⁰⁸ NK.01.02. 11.2.1987; NK. 01.02. 12.3.1987, muistio.

⁶⁰⁹ NL. 01.01. 5.10.1988; NL. 01.01. 25.3.1988, muistio.

⁶¹⁰ NL. 01.02. 29.12.1987, muistio.

⁶¹¹ NK. 01.02. 2.2.1989, muistio.

⁶¹² NH. 08.01. 5.10.1987, muistio.

⁶¹³ NK. 01.02. 20.9.1985, muistio tai J.K. 153C, 4.5.1976, muistio (liittyy paperiteollisuuden imagoon luennoitsijoiden vähättelevien lausuntojen kautta).

vaikutusta markkinoilla.⁶¹⁴ Paperiteollisuudelle oli tärkeää, minkälaisen kuvan ostajat saavat. Imago syntyi käytännön myyntimiehistä, arkisista teoista, lupauksen ja sopimusten pitämisestä ja paperin laadusta. Tuotteiden oli oltava laadultaan markkinoille kelpaavia ja parempia kuin kilpailijoilla, ja toimitusvarmuuteen oli voitava luottaa (toimitettiin se, mitä luvattiin). Oli oltava imagoltaan houkutteleva paperinmyyjä. Tämä tarkoitti, että paperinvalmistajamme toimivat markkinoiden, eivät poliittisten päätösten mukaan. Imagon merkitys paperiteollisuudelle oli sekä taloudellinen että poliittinen. *Suomelle* päätös syvempään integraatioon osallistumisesta oli *geopoliittinen*⁶¹⁵ ratkaisu, mutta *paperiteollisuudelle* se oli *oman markkina-aseman takaaminen kaikilla käytettävissä olevilla keinoilla*, ja niihin kuului poliittisen integraatio ja yhteismarkkinat. Haastattelemani paperiteollisuuden johtaja totesi: ”Euroopan integraatioon meno oli tärkeää lännen viitekehyseskustelun kannalta Suomelle ja Suomen paperiteollisuudelle, koska Euroopan integraation avulla teollisuudelle pystyttiin takaamaan Keski-Euroopan paperimarkkinat”.⁶¹⁶ Suomen paperiteollisuudelle oli tärkeää olla kilpailuimagon kautta mukana Euroopan markkinoilla ns. länsieurooppalaisena maana. ”Oikea” eurooppalainen imago takasi kilpailuetua markkinoilla. Tämä oli haastattelujeni ydinsanoma. Imago oli kilpailuase ja tae Suomen kuulumisesta Eurooppaan.⁶¹⁷ Suomen Brysselin-suurlähettiläs Leif Blomqvist totesi raportissaan, että komissioon pidettävien yhteyksien merkitys kasvaisi, koska muuten Suomen kilpailukykyyn liittyvä taloudellinen (poliittinen) imago olisi epäselvä. Tämä tarkoitti, että Suomen suhteellinen kilpailukyky olisi heikompi kuin Ruotsin.⁶¹⁸ *Imago ymmärrettiin teollisen kilpailukyvyn välineenä, ei poliittisena työkaluna. Poliittisuus ja poliittinen integraatio olivat vuosina 1984–1989 latentteina vaikuttimina taka-alalla.*

Aunesluoman mukaan erityisesti imagolla voidaan selittää Suomen geopoliittista asema⁶¹⁹ ”uudessa” Euroopassa, jossa Suomi on EU-jäsen ja siten vahvasti osa Eurooppaa sekä imagoltaan että tunnekartan mielessä. Yhdyn tähän näkökantaan. Paperiteollisuus oli samassa tilanteessa, jossa integraatio oli syventynyt ja imagosta oli tullut tärkeä tuloksentekeväline paperiyrityksille. Omassa tarkastelussani korostan imagon taloudellista ja poliittista merkitystä paperiteollisuuden yrityksille Suomen valtiollisen aseman kautta. Molemmat imagot (poliittinen ja taloudellinen) olivat sidoksissa toisiinsa. Muuttuneessa ympäristössä, jossa talouspoliittisen ja poliittisen integraation merkitys kasvoi, imago oli tarpeellinen väline, jolla tehtiin tulosta markkinoilla. paperiteollisuuden toimija totesi minulle seuraavasti: ”Taloudellisen integraation sisällä oli poliittinen integraatio, siten Suomen paperiteollisuus käytti molempia integraation muotoja edistääkseen etujansa Euroopassa eli olla lännen markkinoilla.”⁶²⁰ Poliittisesta integraatiosta oli tullut valtion tasolla

⁶¹⁴ Jensen-Eriksen, 2008, 183; NH. 01.02. 20.3.1985, muistio tai NK. 01.02. 11.4.1988, muistio tai NK. 01.02.

11.4.1988. Esitelmän piti ulkoministeri Pertti Paasio, ja siinä paperiteollisuuden ääni kuului hyvin: markkinoille oli päästävä, vaikka Euroopan integraatio olikin syvenemässä poliittiseksi.

⁶¹⁵ Haastattelut, 2007–2010 paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet; Koivisto, 1995, 538, 550.

⁶¹⁶ Haastattelu, 2010, paperiteollisuuden toimija,

⁶¹⁷ NE. 01.02. 2.2 1989, SMK:n muistio aiheesta Suomen paperiteollisuus Euroopassa. Muistion tekijä oli Claes von Ungern-Stenberg.

⁶¹⁸ NK. 01.02. 20.9.1985, Leif Blomqvistin raportti Suomen paperiteollisuuden näkyvyyden lisäämisestä Brysselissä.

⁶¹⁹ Aunesluoma, 2011, 491–496; Moisio 2003, 93–108.

⁶²⁰ Haastattelu 2007–2010, paperiteollisuuden toimija.

tärkeämpää kuin puhtaasti taloudellisesta integraatiosta. Voidaan puhua jopa sosiaalisesta integraatiosta, jossa integroidutaan Eurooppaan jokapäiväisen kansalaisajattelun tasolla. Voidaan puhua europeanisaation esiasteesta. Raunio toteaa kriittisemmin, että suurin osa muutoksista olisi tullut joka tapauksessa.⁶²¹ Itse näen imagosta johdettavissa olevan ajattelun pohjana tunteen, että ”olemme Euroopassa. Tästä tunteesta oli rakennettavissa brändi, joka oli ”eurooppalainen” ja sivistynyt verrattuna aiempaan tiukasti puolueettomuuteen ja taloudelliseen integraatioon keskittyvään Euroopan reunavaltioon.⁶²² Siten oli mahdollista viedä integraatiota ja muutoksia eteenpäin vaikkapa EU:n metsästrategian tai maaseudun kehittämisprojektien avulla.

Moisio painottaa geopoliittisen diskurssin merkitystä, kun Suomi oli liittymässä EY:hyn/EU:hun.⁶²³ Suomen tie integraatioon kävi turvallisuuspuheen kautta, jota lisättiin myös taloudesta puhuttaessa. Tämä diskurssi ei ole aineistoni keskiössä, vaan se on ainoastaan yksi näkökanta, jonka voi yhdistää käyttämäni ruohonjuuriläikkymisen käsitteeseen. Tässä läikkymisessä imagolla oli merkitystä; sen ansiosta paperitehtaiden työntekijät saattoivat huomata integraation positiiviset puolet. Ruohonjuuriläikkymisessä integraatio tuotiin lähelle jokapäiväistä toimintaa eli paperikoneille, mikä loi sille kannatusta alhaaltapäin. Paperiteollisuudelle markkinat ja imago olivat läntisen integraation tärkein yksittäinen tekijä. Siten Suomen valtiolle lännen viitekehyksessä oleminen ja länteen kuuluminen oli taloudellinen, poliittinen ja myös turvallisuuspoliittinen ratkaisu.

Tutkimuksessani painotan imagon kokonaisvaltaisuutta tutkimani ilmiön kannalta. Imago oli poliittinen, taloudellinen ja teollinen kokonaisuus. Imagon eri osia ei ole mielekästä erottaa, vaan ne on nähtävä toimivana kokonaisuutena, josta oli apua Suomen paperiteollisuudelle sen integroitua Eurooppaan. Imago käsitettiin 1980-luvun alussa taloudellisen katsannon kautta, ei poliittisen. 1980-luvun lopussa integraatio alkoi nopeutua ja muuttua yhä poliittisemmäksi.⁶²⁴ Hyvänä esimerkkinä tästä ovat Giscard d’Estaingin ja Delorsin Suomen-vierailut, joiden aikana käsiteltiin Euroopan integraation tulevaisuudennäkymiä. Tällöin imagon merkitys integraatiossa alkoi saada poliittisia piirteitä (ETA-ratkaisu). Paperiteollisuuden ja Suomen imagot vaativat osallistumista syvenevään integraatioon, koska kilpailijamaat olivat siinä mukana. Taloudellisen integraation tilalle tuli kokonaisvaltainen poliittinen integraatio.

Imagon merkitys organisaatioille

Organisaatioiden tutkimuksen kautta voimme lähestyä imagoa organisaation johtamisen kannalta.⁶²⁵ Yrityksen toimintatavat ovat sidoksissa yrityskulttuuriin, joka on ainutlaatuinen jokaisessa yrityksessä.⁶²⁶

⁶²¹ Raunio & Saari, 2006, 235–238, 251.

⁶²² Vertaa Harle & Moisio, 2000, 281–289 tai Moisio & Harle, 2002, 45–47. Molemmat kirjoittajat toteavat, että yritystoiminnassa ei ole kansallisuutta. Tämä on tietystä mielessä totta, mutta jos imago tai brändi on positiivinen ja se sidotaan yritystoimintaa helpottavasti kansallisuuteen, teollisuus on kansallista. Vertaa Gilpin, 2001, 297–300.

⁶²³ Moisio, 2003, 99–109 tai Moisio, 2002, 254–255.

⁶²⁴ NK. 01.02. 20.9.1985, suurlähettiläs Leif Blomqvistin muistio imagon merkityksestä Suomelle EY:n instituutioiden kanssa toimittaessa.

⁶²⁵ Björkman, 1989, 251–271 tai Alvesson, 1989, 123–136.

Yrityskulttuuri on myös sidoksissa siihen laajempaan kulttuuriin, jossa yrityksen toiminta tapahtuu. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että saman yrityksen toimipisteet toimisivat täysin eri tavoilla sijaintinsa mukaan. Paperiteollisuuden tapauksessa oli tärkeää osoittaa SMKL:n suulla, että syvenevä integraatio vaatii poliittista integraatiota ja syvenevää markkinaintegraatiota. Paperiteollisuuden yritykset saivat syvenevän integraation kautta suojattua paikkansa Euroopan markkinoilla.

Organisaatioiden uskomuksilla on merkitystä, sillä ne määrittävät yrityskulttuurin ja sen käytännön toteuttamisen. Lisäksi organisaation uskomuksista on vaikea päästä eroon,⁶²⁷ sillä ne kehittyvät pitkän ajan kuluessa. Suomen paperiteollisuudessa Euroopan integraatio on esimerkkinä tästä. Paperiteollisuuden toimijoiden täytyi pystyä selittämään Euroopan integraatiosta tuotannolle koituvat hyödyt, koska paperikoneiden tuotannon nostaminen riippui suoraan integraatiossa pysymisestä.

Integraatio ja turvallisuusaspekti

Paperiteollisuuden integraatiota pystytään tarkastelemaan myös turvallisuusajattelun kautta, jolloin puhutaan teollisesta ja taloudellisesta turvallisuudesta. Kilpailukyvyn turvaaminen oli teollista turvallisuutta. Tämä kävi ilmi Suomen neuvotellessa EFTA-sopimuksesta, EEC-vapaakauppasopimuksesta tai ETA/EU-jäsenyydestä. Nämä sopimukset loivat teollisen turvallisuuden puskurin, johon Suomen ja sen teollisuuden, erityisesti paperiteollisuuden, oli hyvä nojata ja luottaa.

Painotan ETA- ja EU-sopimusten merkitystä teollisen turvallisuuden kannalta ja sitä, kuinka turvallisuusajattelu on ollut läsnä paperiteollisuuden integraatioprosessissa, vaikka sitä ei ole tällä nimellä kutsuttu. Teollisuudessa varottiin, ettei paperiteollisuuden kilpailijoille Ruotsille ja Norjalle olisi syntynyt kilpailuetua. Integraation edut olivat siis *teollisuusturvallisuutta*. Teollisuusturvallisuus oli kilpailukykyä ja imago oli perimmältään turvallisuutta, joka takasi mahdollisuuden toimia markkinoilla läntisenä maana.

Turvallisuutta voitiin edistää myös teollisen ja taloudellisen integraation kautta. Näin Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessin voidaan tulkita olleen tärkeä myös jatkuvuuden kannalta. Tämä vaatii, että perinteistä turvallisuuden diskurssia ja käsitteitä lavennetaan koskemaan myös markkina-, teollisuus- ja talousterveysuutta. Täten Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessi oli merkittävä maan kokonaisturvallisuuden kannalta, ei yksinomaan teollisten ja taloudellisten intressien takia.

Paperiteollisuuden muutos

Paperiteollisuuden rakenteiden muutosta tuki vuosien 1985–1990 poikkeuksellisen hyvä suhdannekehitys. Teollisuus tuotti hyviä voittoja ja teollinen kehitys oli positiivista. Paperiteollisuus oli valmis muutokseen ja toimimaan yritysvaltaisemmin kuin ennen. 1980-luvulle tultaessa yritykset kasvoivat. Suuruuden ekonomia oli osa arkipäivää, ja resursseja (pääomaa, osaamista, suhteita, kielitaitoa ja kokemusta) oli käytettävissä

⁶²⁶ Alvesson, 1989, 122–125.

⁶²⁷ Björkman, 1989, 255–260.

enemmän kuin ennen.⁶²⁸ Myös kompetenssia oli enemmän. Enää ei tarvittu keskitettyä myyntiorganisaatiota.⁶²⁹ Oli aika ajanmukaistaa toimintaa ja mukautua EU:n lainsäädäntöön ja Euroopan yhteismarkkinoihin.

Uudessa EY:n kontekstissa käsiteltiin kokonaisvaltaisesti eri aspekteja (poliittista ja taloudellista integraatiota). Yhteisön tavoitteena oli tuoda itsensä lähemmäksi tavallista kansalaista. *Ensimmäiseksi* lisättiin yhteistyötä eri yhteiskuntapiirien – tavallisten kansalaisten, kansalaisjärjestöjen tai pk-yritysten – kanssa. *Toiseksi* pyrittiin laajentamaan integraatiota taloudesta kohti kulttuurista integraatiota ja kansojen kanssakäymistä. *Kolmanneksi* yhteisö yritti muokata yleistä mielipidettä suosiolliseksi laajemmalle integraatiolle ja laajemmalle yhteisölle. Konkreettisesti luotiin erilaisia tavoite- ja rahoitusohjelmia (Sosiaalinen Eurooppa, Sosiaalifoorumi, Sosiaalirahasto), joihin eri kansalaisjärjestöt saattoivat halutessaan osallistua. Lisäksi luotiin keskustelufoorumia, joissa eri toimijat - virkamiehet, kansalliset ministeriöt, teollisuus ja kansalaisjärjestöt - saattoivat keskustella eri alojen asioista.

5.2 Globalisaation paperiteollisuudelle tuomat haasteet

Globalisaation vaikutus paperiteollisuuteen alkoi 1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla. EFTA-sopimuksen jälkeen – Suomi oli liittynyt täysjäseneksi 1986. Paperiteollisuuden tilanne oli muuttumassa ja siihen reagoitiin.⁶³⁰ Reaktioita olivat yritysten koon kasvattaminen, omien kompetenssien vahvistaminen ja maailmanlaajusten markkinoiden etsiminen. Suomen teollisuus reagoi haasteisiin.⁶³¹

Haasteita aiheutti kilpailulainsäädäntö: enää ei saanut olla kartelliorganisaatioita tai niihin verrattavissa olevia rakenteita.⁶³² Markkinat yhtenäistyivät eikä tullisuoja ollut. Kilpailu toi heikot kohdat esiin. Teollisuuden rationalisointi oli alkamassa.⁶³³

Devalvaatio kielletäisiin EMU:ssa.⁶³⁴ Talousrakenteen muuttuessa devalvaatiota ei ollut mielekäästä tehdä vain yhden teollisuudenalan intressien takia. Suomen teollisuus oli monipuolistunut: se ei ollut pelkästään metsäteollisuuden varassa.⁶³⁵ Vuosina 1985–1995 metalliteollisuuden osuus viennistä oli 40 % eli suurempi kuin metsäteollisuuden joka oli 30 %.⁶³⁶

Globaali omistajuus oli tehnyt rahoituksesta liikkuvaa ja suhdanteisiin nopeasti reagoivaa. Laaja omistajuus tuli suomalaisiin yrityksiin, kun ne listautuivat pörssiin. Ns. sinivalkoinen omistajuus hävisi. Kaiken integraation ohessa maailmanmarkkinat avautuivat. Tästä esimerkkinä olkoon paino- ja kirjoituspaperin

⁶²⁸ Heikkinen, 1996, 418–426, 460–471; Jensen-Eriksen, 2008, 174–178.

⁶²⁹ Myynti- ja markkinointiorganisaatioiden vallasta ks. Heikkinen, 1996.

⁶³⁰ SEA, SEM ja TEU. Ks. viite 11, sivu 12

⁶³¹ Jensen-Eriksen, 2008, 126–131; Sierilä, 2008, 230, 232–260.

⁶³² Heikkinen, 1996, 436–440; Jensen-Eriksen, 2008, 171–178.

⁶³³ Näsi et al., 2001. Monet pienet yritykset fuusioitiin suurempiin yrityksiin.

⁶³⁴ Kotilainen, Alho ja Erkkilä, 1994, 20–29.

⁶³⁵ Pihkala, 2001, 255 tai Alho et al., 1992, 130; Haavisto, Kuituinen & Saralehto (toim.), 1991, 46–47, 48.

⁶³⁶ Pihkala, 2001, 255 tai Haavisto, Kuituinen & Saralehto (toim.), 1991, 46–47, 48.

vienti: vuonna 1991 sitä vietiin Saksaan 684 tonnia, Isoon-Britanniaan 735 tonnia ja Pohjois-Amerikkaan 371 tonnia, kun kokonaisvientimäärä oli 4,243 milj. t.⁶³⁷ Toimistopapereiden viennin kokonaisarvo oli samana vuonna 2 258 milj. €.⁶³⁸

Kaikkina näinä vuosina paperiteollisuuden tuotteet olivat kansantaloudessa merkittävässä asemassa. Voidaan todeta, että Suomi seiso i tuolloin vahvasti puu- ja metallijalkojen varassa.⁶³⁹ Suomen kokonaisviennistä (22 mrd. euroa) paperituotteiden osuus oli vuonna 1991 noussut 6,103 miljardiin euroon.⁶⁴⁰ Tämä oli Suomen tavaroiden kokonaisviennistä 27,74 prosenttia.

Vuosi	Viennin määrä	Viennin arvo	Paino- ja kirjoituspaperit
1985	2758 t	1511 milj. €	
1990	4251 t	2326milj. €	

Taulukko 6 Paino- ja kirjoituspapereiden viennin määrän ja arvon nousu vuodesta 1985 vuoteen 1990

Maailmanlaajuiset markkinat nousivat uudelle konkreettiselle tasolle, minkä yhteiskunta tuli huomaamaan. Globalisaatio kosketti sekä teollisuutta että muuta yhteiskuntaa. Sen tuomia haasteita oli koventunut kilpailu. Markkinat olivat yhä enemmän verkostoituneet ja riippuvuussuhteet lisääntyivät. Niinpä markkinoiden reaktiot olivat ketjureaktioita eikä sieltä voinut enää kapseloitua pois. Suomikaan ei voinut näin tehdä, koska se oli ja on viennistä riippuvainen maa. Markkinat olivat avoimet, ja pääoma liikkui etsien sijoituksille parasta tuottoa. Globaali kehitys toi markkinat lähelle omaa valtiota ja lähelle omaa tekemistä, ja rajat liudentuivat. Euroopan integraation kehitys oli johtanut kohti yhteismarkkinoita ja Euroopan yhteistä valuuttaa.

Kilpailukyky, integraatioteoriat ja Porterin timantti

Yritysten täytyi olla kilpailukykyisiä globaaleilla markkinoilla (markkinaosuuksien ja tuotteiden näkökulmasta). Integraatio läikkyi eteenpäin teollisuuden sektorilta.⁶⁴¹ Näin siihen saatiin pysyvyyttä ja pragmaattisuutta. Teollisuudessa joudutaan seuraamaan markkinoita ja ne taas seuraavat, miten yritykset kehittyvät. Tulos ja raha ratkaisevat. Markkinat on vakuutettava nopeasti, muuten niiden usko ja mielenkiinto siirtyvät muualle. Tämä ratkaistaan suhtautumalla integraatioon pragmaattisesti ja toteuttamalla sitä ruohonjuuritasolla jokapäiväisessä kaupankäynnissä. Tämä tarkoitti paperiteollisuudessa erityisesti

⁶³⁷ Lammi, 1994, 9.

⁶³⁸ Metla, metsäteollisuuden tilastoja, 2009, 347.

⁶³⁹ Metla, metsäteollisuuden tilastoja, 2009, 347.

⁶⁴⁰ Metla, metsäteollisuuden tilastoja, 2009, 323, 347.

⁶⁴¹ Haas, 1958, 313–317; Lindberg, 1963, 139–140 tai Gilpin, 2001, 54–57. Teollisuuden taloudellista integraatiota koskevat ajatukset olivat samanlaisia kuin erityisesti Lindbergin. Molemmat painottivat Euroopan integraatiossa teollisen integraation merkitystä. Haas painotti molempia eli taloudellista ja poliittista integraatiota.

työntekijöiden etujärjestöjen sitouttamista integraatioon. Näin paperiteollisuus sai äänensä kuuluviin integraationeuvotteluissa ja integraatiopolitiikkaa harkittaessa. Näin myös työntekijät kokivat, että integraatio edisti heidän taloudellista hyvinvointiaan, koska integraation kautta oli saavutettavissa lisää markkinoita Euroopasta. Tätä olen kutsunut ruohonjuuriläikkymiseksi eli alhaalta päin tulevan integraation etenemiseksi läikkymällä jokapäiväisten toimintojen tasolla. Integraatiopolitiikka oli paperiteollisuudessa sitä, että yhteismarkkinat vahvistettiin poliittisella integraatiolla eli talouspoliittisella ratkaisulla ja kilpailulainsäädännöllä.

Tähän asti käyttämilläni teorioilla on yhteyksiä Porterin timanttina tunnettuun kilpailukyky malliin.⁶⁴² Käytän lähtökohtana Liljan laatimaa mallia, joka perustuu Porterin timanttimalliin.⁶⁴³ Se kuvaa Suomen paperiteollisuuden kilpailukykyä ja sen voidaan nähdä voimistavan neofunktionalismin, liberaalin hallitustenvälisyyden, supranationalismin ja oman teoriaviitekehitykseni selitysvoimaa seuraavasti: 1. Yritysten erikoistuminen metsäteollisuuteen. 2. (Metsäteollisuudesta) riippuvainen valtio; 1920–1960-luvuilla 80 %.⁶⁴⁴ 3. Raaka-aineriippuvuus (maanomistajista metsänomistajina). 4. Kärsivällinen pääoma.⁶⁴⁵ 5. Yrityskeskeiset liike-elämän yhteisoperaatiot.⁶⁴⁶ 6. Teknillinen uudistuminen. 7. Paperityöntekijät ovat hyvin palkattuja.⁶⁴⁷

Tämä timanttimallin versio parantaa integraatioteorioiden selitysvoimaa, ja sitä tuon esille seuraavasti. Neofunktionalismi (kohta 6) on vuorovaikutteisuutta ylikansallisuuden sekä maantieteellisen ja ruohonjuuritason läikkymisen välillä. Teknillistä uudistumista, joka etenee läikkymisen lailla metsäteollisuuden ja yritysten välillä, on esim. paperikoneiden ja paperilaatujen kehittyminen markkinoiden vaateiden mukaan. Erityisesti ruohonjuuriläikkymistä (kohta 7) on se, että paperityöntekijät ovat hyvin palkattuja ja siten kokevat integraation edut itse jokapäiväisessä työnteossa. Yrityskeskeiset liike-elämän yhteisoperaatiot (kohta 5) ovat linkki neofunktionalismiin. Tässä peilautuu suoraan Haasin ajatus intressiryhmien saamisesta integraation tueksi. Neofunktionalismi lähti liikkeelle talousintegraatiosta.

Liberaalilla hallitustenvälisyydellä on yhtymäkohtia Porterin timantin kanssa kohtien 1, 4, 5 ja 7 kautta. Näissä kohdissa painottuvat kansallinen etu, poliittinen yrittäjäisyys ja kansallisten intressiryhmien integraatiolle antama tuki. Teollisuuden pääoma tulee mukaan integraatioon. Teollisen pääoman intressi on,

⁶⁴² Porter, 1998/2006, 112–180.

⁶⁴³ Lilja et al., 1992, 137–150, ks. s. 170.

⁶⁴⁴ Lilja et al., 1992, 151–152. Riippuvainen valtio viittaa siihen, että metsäteollisuuden kautta Suomi pystyi teollistumaan ja oli riippuvainen metsäteollisuudesta. Kyse ei ole ollut pelkästään viennin prosentuaalisesta määrästä, vaan metsäteollisuus oli teollisen kehityksen aivot.

⁶⁴⁵ Lija et al., 1992, 145–147. Pääoma on sidottu teollisuuden kehittämiseksi pitkällä aikavälillä, eikä se ole kvartaalitalouden lainalaisuuksista riippuvainen. Investoinneille annetaan aikaa vaikuttaa eikä heti odoteta tulosta tai lopeteta niitä kannattamattomina.

⁶⁴⁶ Lilja et al., 1992, 148–150. Yhteistyö teollisuuden eri toimijoiden kanssa on saumatonta, ja kehitystä viedään klusterimaisesti eteenpäin. Teollisuus toimii yhteisen hyvän ja edun nimissä ”puhaltaen yhteiseen hiileen”.

⁶⁴⁷ Lilja et al., 1992, 150–151. Hyvällä palkkauksella saadaan jatkuvuutta, ja korkean ammattitaidon säilyminen on paremmin taattu. Hyvällä palkkauksella saadaan ammattitaitoisia ja työlle omistautuneita työntekijöitä.

että integraatiossa säilyy kansallinen etu. Kilpailukyky on hyvin lähellä kansallisten etujen valvontaa. Kansallinen etu on kilpailukykyä eri toimikentillä.

Supranationalismin transnationaaliset paineet ja yritysten välinen teollinen kanssakäyminen voidaan yhdistää vuorovaikutteisesti kohtiin 4, 5, 6 ja 7. Yritysten etuja ja tarpeita hoidetaan transnationaalaisella tasolla monikansallisissa yrityksissä. Hallitusten kanssa tehtävä yhteistyö ja teknillinen uudistuminen ovat monikansallisten yritysten tavoitteena: niillä parannetaan yritysten markkina-asemaa.

Oma teoriaviitekehäyksen on vuorovaikutuksessa kohtien 1, 4, 5 ja 7 kanssa. Niiden kautta pragmaattisella käytännöllisellä integraatiolla on yhtymäkohtia Porterin timanttiin, joka lisää OTVK:n selitysvoimaa. Integraatiota käytetään ylikansallis-kansallisesti, ja samalla otetaan huomioon teollisuuden transnationaaliset paineet ja erilaiset läikkymiset (ruohonjuuritason ja maantieteellinen).

Integraatioteorioille Porterin timantti luo kilpailun ja integraation välisiä yhtymäkohtia tavalla, joka mahdollistaa molempien teorioiden hyödyntämisen kilpailu-integraatio-akselilla. Yhdistettynä nämä teoriat selittävät, miten valtioiden edunvalvontaryhmät on saatu kannattamaan integraatiota ja kilpailua (hakemaan etuja markkinoilta). *Ensimmäiseksi* molempia yhdistää se, että integraatio- ja kilpailustrategioiden täytyy olla kunnossa. Ilman toimivaa strategiaa ei edetä halutulla tavalla. Paperiteollisuuden ruohonjuuritason eli yritysten työntekijöiden tuli olla integraation tukena, koska se hyödytti heitä taloudellisesti. *Toiseksi* tulevat tuotannon tekijät ja resurssit. Oliko tarpeeksi osaamista ja tekijöitä, jotta integraatio etenisi? Tässä suhteessa ulkoministeriö ja Suomen metsäteollisuuden keskusliitto tekivät yhteistyötä integraatioasioissa. *Kolmanneksi* kysyntäolot: oliko integraatiolle tarpeeksi kysyntää? Kokivatko paperiteollisuusyritysten työntekijät integraation ja Euroopan markkinoille menon tarpeeksi konkreettisenä? Puhuttaessa integraation saamasta kannatuksesta on kolmas kohta lähellä ensimmäistä. Onko sanoma integraation hyödyistä tarpeeksi selkeä? *Neljänneksi* lähialat: miten niillä tuetaan kilpailua tai integraatiota? Miten muut teollisuudenalat ovat mukana integraatiossa, miten TKL:ssä suhtaudutaan Euroopan integraatioon ja nähdäänkö paperiteollisuuden intressit selkeästi? *Viidenneksi* läikkyminen voidaan selittää sattumana, jota myös Porter on painottanut. Sattuma on elementti, joka vie kilpailua ja integraatiota eteenpäin. Esimerkiksi paperiteollisuudessa sattuma antoi mahdollisuuden olla mukana Euroopan integraatiossa ja siten Suomi ehti mukaan myös poliittiseen integraatioon.

Alkuperäisen Porterin timantin voi sitoa käyttämiini integraatioteorioihin seuraan taulukon esittämällä tavalla.⁶⁴⁸

kilpailu	integraatio
Porterin timantti	käyttämäni integraatioteoriat
yritysten strategia	ylikansallinen/kansallinen etu ja talouspohjainen integraatio (OTVK)

⁶⁴⁸ Porter, 1998/2006, 114–172.

tuotannontekijät	lääkkyminen (NF)
kysyntäolot	painostusryhmien tuki integraatiolle (LI)
lähialat	transnationaalinen poliittis-teollinen paine (Suprn.)

Taulukko 7. Porterin timantti ja valtion kilpailuedut

5.3 Miten tutkimukseni eroaa aikaisemmista tutkimuksista?

Aiempiin tutkimuksiin verrattuna työni tarkastelee Suomen paperiteollisuuden integraatiota teoreettisemmin eli kansainvälisen politiikan ja erityisesti Euroopan integraatioteorioiden kautta (toisin kuin Tarkan, Jensen-Eriksenin tai Paavosen tutkimukset). *Ensimmäisenä* erona Antolan ja Tuusvuoren tutkimukseen nähden on, että keskityn paperiteollisuuden integraatioprosessiin, jota selitän neofunktionalismilla, liberaalilla hallitustenvälisyydellä, supranationalismilla ja omalla teoriaviitekehyselläni. Vahvistan käyttämiäni integraatioteorioita Porterin timanttimallilla, joka kuvaa valtion kilpailukykyä. Tutkimusotteeni on pehmeän rationalismin mukainen eli käytän hyväkseni sosiaalista ja materiaalista maailmaa. Ideat ja rakenteet ovat tärkeitä, mutta myös se rationaalisen valinnan ajatus, että toimijat maksimoivat hyötynsä. *Toisena* erona Antolan ja Tuusvuoren tutkimukseen nähden on, että he sovelsivat puhtaasti rationaalisen valinnan tutkimusotetta eli katsoivat, että toimijat maksimoivat hyötynsä.

Aineistoni perusteella tulen hyvin samanlaisiin johtopäätöksiin kuin Tarkka tutkimuksessaan. Työni kuitenkin painottuu Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessin, kun taas Tarkalla on toinen näkökulma. Tutkin paperiteollisuuden intressejä (omien markkina-asemien vahvistaminen) Euroopan integraatiossa. Lisäksi kuvaan, kuinka paperiteollisuus oli toissijaisesti mukana koko Suomea koskevassa Eurooppa-integraatioprosessissa. Mitä tulee Suomen haluun päästä Euroopan viitekehukseen, tutkimukseni vahvistaa varhaisempaa tutkimusta. Imagon tuon esiin kokonaisvaltaisemmin kuin aiemmin on tehty.

Toisin kuin Jensen-Eriksen, keskityn paperiteollisuuden integraatioprosessiin kansainvälisen politiikan näkökulmasta enkä taloushistorian tai poliittisen historian kautta. Tutkimuksessani painotan valitsemiani Euroopan integraatiota mallintavia teorioita (ks. luvut 2 ja 5). Lisäksi nostan esiin aiemmissä tutkimuksissa laiminlyödyn osa-alueen, nimittäin integraatioteorioiden selitysvoinman Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessin tarkastelussa.

Paavoseen verrattuna nostan esille poliittisen integraation merkityksen ja käsittelen sitä. Toisin sanoen osoitan työssäni Euroopan integraatiota selittävien teorioiden merkityksen Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessin tarkastelussa. En painota Paavosen tapaan taloushistoriaa ja taloudellisia tekijöitä ainoina Suomen integraatioprosessin kannalta merkittävänä tekijöinä.

Mansnerin tutkimukseen nähden on erona, että käytän Euroopan integraatioteorioita, vaikka tulenkin TKL:n muistioiden pohjalta samanlaisiin lopputuloksiin siitä, mitkä olivat teollisuuden integraatioprosessia

koskevat näkökannat ja argumentit. Tutkimistani muistioista olen tavoittanut teollisuudessa vallinnutta ajan henkeä ja olen voinut soveltaa integraatioteorioita näiden muistioiden antaman tiedon pohjalta. Muistioissa painotettiin teollisuuden kansallista etua ja markkinoiden ylikansallisuutta.

Tutkimukseni selittää poliittisen integraation merkityksen myös talouden kannalta ja imagon merkityksen poliittisella ja kauppapoliittisella tasolla. Painotan tutkimuksessani sitä, että ylikansallinen etu oli kansallista etua ja kansallinen etu ylikansallista etua. Lisäksi tarkastelen neofunktionalismin, liberaalin hallitustenvälisyyden ja supranationalismin sovellettavuutta toisiinsa nähden.

Kolmanneksi painotan imagon kokonaisvaltaisempaa merkitystä eli sen taloudellista ja erityisesti poliittista luonnetta Suomen paperiteollisuuden Eurooppa-integraatiossa. Poliittisen integraation imagolla paperiteollisuus ja Suomi osoittivat olevansa mukana Euroopan integraatiossa. Imago auttoi Suomen identiteetin rakentumisessa, ja paperiteollisuudelle se merkitsi parempia markkinoita Euroopassa. Integraation nopeutuessa ja syvetessä poliittiseksi 1980-luvun loppupuolella oli yhä tärkeämpää olla imagomielessä Ruotsin ja Itävallan kanssa samassa linjassa eli piti pyrkiä EY-täysjäsenyyteen.

Neljänneksi syvennän ruohonjuuriläikkymisen merkitystä paperiteollisuuden integraation selittäjänä. Tämä tarkoittaa sitä, miten integraation kannatus ja tuki saatiin lähtemään paperiyritysten työntekijöistä. Siten integraatio eteni läikkymällä ruohonjuuritasolla.

Viidenneksi kiinnitän huomion siihen, kuinka vieraskieliä sanoja ja lyhenteitä käytettiin ilmeisen tarkoitusperäisesti integraatiosta puhuttaessa (strukturi, defensiivisyys, aspekti, lokalisuus ja se, että EY:n sijaan käytettiin lyhenteitä EC tai EEC). Valitsemalla ylätyylinen, harkitun tekninen kielenkäyttö haluttiin pitää Euroopan integraatiokeskustelu hyvin hallinnassa eli virkamiesten omissa piireissä.

Kuudenneksi nostan esiin aiemmasta tutkimuksesta puuttuneet ulkoistumisen ja sirpaloituneen asiayhteyden käsitteet merkittävänä tekijöinä Suomen ja sen paperiteollisuuden integraatioprosessissa. Tarkastelen, miten ulkoistuminen eli ulkoinen paine yhdisti Euroopan integraatiota sekä miten integraatiota voitiin edistää kolmannen osapuolen avulla. Näitä teoreettisia näkökulmia ei ole käsitelty aiemmassa tutkimuksessa lainkaan.

Seitsemänneksi tuon esille Galbraithin ja Krugmanin ajatusta, että pankkiirit eivät sovi yritysjohtajiksi. Pankkiirit näkevät sijoituksen turvaamisen keskeisenä päämääränä eivätkä niinkään ajattele yrityksen parasta eli sen taloudellisen toiminnan jatkuvuutta. Suomen paperiteollisuuden tapauksessa tämä oli nähtävissä pankkien rahoitusintressinä, joka saneli, mihin ja minkälaisia uusia tehtaita perustettiin. (ks. luku 4).

5.4 Yhteenveto 1984–1989

Suomen metsäteollisuuden suhtautuminen integraatioon oli alun skeptisyyden jälkeen innostunutta. Aineistoni perusteella voidaan todeta, että Suomi ja paperiteollisuus suhtautuivat vuosina 1987–1988 varovaisesti poliittiseen integraatioon. Halutaanko todeta jälkikäteen, että integraatio eteni ja Suomi toimi

koko integraation ajan maksimaalisesti? Tekikö Suomi ulkopoliittisesti kaikkensa integraation etenemiseksi? Oliko Suomella niin vähän liikkumavaraa kuin dokumenteissa ja haastatteluissa on annettu ymmärtää? Asenteeseen tuli muutosta vuonna 1989, jolloin todettiin, että Suomen täytyy olla mukana Euroopan kokonaisvaltaisessa integraatiossa. Hyväksyttiin poliittinen integraatio ja lähdettiin tavoittelemaan sitä.⁶⁴⁹

Integroituminen läntisten markkinoiden kanssa toi turvaa idän markkinoiden epävarmuutta vastaan.⁶⁵⁰ Euroopan integraatio vahvisti suhteita lännen talousmaihin ja pakotti suomalaisen yhteiskunnan kovenevaan kilpailuun ja luomaan yhteiskuntarakenteita, jotka pystyivät toiminaan ilman ristiriitaa (vrt. yhteiskunta ja teollisuus). Tämä edellytti sujuvaa yhteistyötä Euroopan integraatioasioissa esim. ulkoministeriön ja paperiteollisuuden kesken (paperikonsultaatiot). Suomi ja sen metsäteollisuus pysyivät kehityksen mukana. Siten suomalaiset paperiteollisuusyritykset avasivat uusia tehtaita ulkomaille ja Suomi edustuston EY:hyn.

Huomionarvoista oli, että yritykset saattoivat lähteä tärkeille länsimarkkinoille kilpailukykyisinä, olipa kysymys niiden taloudesta, tuotteiden laadusta tai tuotantojärjestelyistä. Kaupankäynnin apuna oli vahva korporatiivinen rakenne eli myyntiorganisaatiot. Myöhemmin yrityskoon kasvaessa myyntiorganisaatioiden rooli väheni. Yritysten tarpeet muuttuivat ja omat kyvyt kasvoivat. Teollisuus oli kehittynyt ja pärjäsi omillaan, ilman välikäsiä.

Kotimarkkinat eivät riittäneet, vaan tarvittiin koko Euroopan ja maailman markkinoita. Toisaalta markkinoilla haluttiin turvata kansalliset edut. Alussa (1961–1989) Suomi painotti taloudellista pragmaattista integraatiota, mikä toi paperiteollisuudelle kovassa kilpailutilanteessa mahdollisimman hyvät edut.

Integraatiota voidaan selittää neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden avulla, talouspainotteisesti ja siten, että mukana olivat koko yhteiskunnan toimijat: poliittiset ja taloudelliset päättäjät sekä järjestöjen vaikuttajat. Vaikuttajat täytyi saada mukaan integraatioon, jotta se etenisi. Tämä aspekti painottuu molemmissa integraatioteorioissa (NF ja LI). Lisäksi voidaan todeta, että kansallisesta tuli ylikansallista ja ylikansallisesta kansallista etua. NF ja LI painottavat tätä aspektia siten, että NF painottaa ylikansallisuuden ja LI kansallisen edun merkitystä neuvotteluissa. Paperiteollisuuden etu integraatiossa oli ylikansallisen kansallinen: markkinat olivat ylikansallisia, samoin kuin haasteet. Lisäksi Euroopan ja paperiteollisuuden integraation voidaan selittää edenneen joko alhaalta ylöspäin (NF) tai ylhäältä alaspäin (LI). Neofunktionalismi selittää koko yhteiskunnan osallistumisen integraatioprosessiin. NF:n keskiössä on lojaalisuuden käsite: poliittiset toimijat ja eturyhmät (myös paperiteollisuus) pitää saada toimimaan integraation hyväksi ja sitoutumaan prosessiin. Integraatio etenee läikkymällä ja lojaalisuuden siirtymisellä. Euroopan integraatiossa tätä ei ole ollut helppo nähdä.

Ylikansallisuus oli esillä EHTY:ssä, mutta jo 1960-luvulta lähtien ylikansallisuutta ja lojaalisuuden siirtymistä on tutkimuksissa kyseenalaistettu. On haluttu painottaa enemmän hallitustenvälisyyttä ja

⁶⁴⁹ Paavonen, 1998; 2008.

⁶⁵⁰ Paavonen, 2008, 298–311.

kansallisten intressien merkitystä EY:ssä tai EU:ssa. Tässä pitää olla tarkkana, sillä neofunktionalismi kuvaa talousvetoista integraatiota, jossa poliittinen integraatio seuraa läikkymisen periaatteella.

Teollisuuden lisäksi myös muu yhteiskunta tuli mukaan integraatioon. Integraatio oli teoreettisesti alhaalta päin tulevaa asteittaista integraatiota ja maantieteellistä läikkymistä. Haasin (1975) ajatus on, että ulkoiset paineet ja tekijät ajavat Euroopan integraatiota eteenpäin. Ulkoisen paineen lähteenä oli esim. Neuvostoliitto. Suomen paperiteollisuuden tapauksessa tämä liittyi markkinoihin ja imagoon. Imagon kannalta oli kysymys siitä, onko Suomi lännessä vai idässä, onko Suomi yksin vai ”ryhmässä mukana”.

Haas ja Lindberg sekä Nye kiinnittävät huomiota taustatekijöihin ja niiden luomaan ympäristöön. Taustatekijöiden on oltava kunnossa: pluralistinen yhteiskunta, toimiva talous ja teollisuudella mahdollisuudet toimia. Suomen paperiteollisuudessa tämä tarkoitti toimivaa koulutusta, tutkimusta, kestäväää palkkakehitystä sekä niin teknisen tason kuin markkinoinnin kehitystä EY:n paperimarkkinoille pääsemiseksi.

Taustatekijöiden varmistaminen oli tärkeää läikkymisen mahdollistamiseksi. Haas, Lindberg ja Nye painottavat, että integraatioprosessi ei ole itsessään automaattinen. Automaattisuutta voidaan edistää olosuhteista huolehtimalla ja luomalla läikkymiselle oikeanlainen ympäristö. Neofunktionalismin ytimessä tämä oli suuri muutos. Euroopan integraatioprosessi ei edennyt niin automaattisesti kuin kirjoittajat olivat kuvanneet. Integraation vuoksi oli tehtävä työtä, jotta se pysyisi hengissä ja prosessi etenisi. Tämä päti hyvin paperiteollisuuden integraatioprosessiin. Edistäminen tapahtui UM:n ja SMKL:n yhteisillä neuvotteluilla komission kanssa (paperikonsultaatiot) sekä korostamalla paperiteollisuuden kansallista ja ylikansallista tunnettuutta ja merkitystä Euroopassa (maailmassa).

Liberaali hallitustenvälisyys on parhaimmillaan kuvatessaan poliittista yrittäjyyttä, kansallisia etuja, merkittäviä sopimuksia sekä hallitusten neuvotteluja ja sopimusten kautta eteenpäin vietyä Euroopan integraatiota. Paperiteollisuudessa tätä edistivät paperikonsultaatiot. Kansallista etua edistettiin ylikansallisilla Euroopan markkinoilla. Integraatio on kansallisten hallitusten toimintaa. LI:ssä ei ole tilaa ylikansallisille toimijoille, jotka neuvotteluissa edistävät ylikansallista etua. UM ja paperiteollisuus (SMKL) toimivat yhdessä kansallisen edun nimissä. Neuvottelut ja sopimukset määrittävät integraation etenemisen. Toisin sanoen prosessia voidaan selittää ylhäältä alaspäin tapahtuvana integraationa. Lisäksi LI ottaa sekundaarisena huomioon geopoliittiset tekijät, joskin vasta markkinatekijöiden jälkeen.⁶⁵¹

Paperiteollisuus oli ensisijaisesti kiinnostunut markkinaosuuksistaan ja vain välillisesti turvallisuustekijöistä, sikäli kuin ne saattoivat vaikuttaa markkinoilla toimimiseen. Moravcsik painottaa taloutta Euroopan integraation alullepanevana tekijänä. Hän toteaa, että talouden jälkeen myös geopolitiikalla ja kollektiivisilla ideoilla on roolinsa Euroopan integraatiossa. Näin molemmat teoriat, NF ja LI, selittävät Suomen paperiteollisuuden integraatiota eli taluspainotteista integraatiota, jossa politiikka on vahvasti mukana.

⁶⁵¹ Moravcsik, 1998, 6; 2008, 162.

Kollektiivisilla ideoilla ja geopolitiikalla on roolinsa integraatiossa. Porterin timantti selittää osaltaan, miksi paperiteollisuuden integraatiossa kilpailua voidaan pitää selittävänä tekijänä. Paperiteollisuuden tavoite oli saada markkinoita integraation avulla. Porterin timantti avaa kilpailun käsitteen avulla integraation anatomiaa paperiteollisuuden tapauksessa.

Oma teoriaviitekehyseni painottaa *ensiksi* pragmaattista häiveintegraatiota, eli integraatio on käytännönläheistä ja huomaamatonta ja poliittinen yrittäjäyys on kansallista ja ylikansallista. *Toiseksi* OTVK selittää ulkoistumista paineen kautta. Molemmat, paine ja ulkoistuminen, ajavat integraatiota eteenpäin ja saavat ulkopuolisen maan osallistumaan integraatioon. Asian voi ilmaista myös siten, että Euroopan poliittinen integraatio pakotti Suomen paperiteollisuuden integroitumaan Eurooppaan poliittisesti, ei vain taloudellisesti. *Kolmanneksi* ulkoistuminen vaikutti siten samoin kuin maantieteellinen läikkyminen Suomen paperiteollisuuteen. Ulkoistuminen ja maantieteellinen läikkyminen yhdessä ja erikseen saivat paperiteollisuuden liittymään vankemmin Euroopan integraatioprosessiin.

Yritysten yhteisen Eurooppa-integraatiostrategian tukena olivat SMKL ja paperiteollisuuden kaikki jäsenyhdistykset. Metsäteollisuus tarvitsi lännen markkinoita. Lopputavoite oli kaikilla sama: olla markkinoilla menestyvä metsäteollisuusyritys.

1960

Paperiteollisuuden integraatiostrategia

pragmaattista taloudellista integraatiota

neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys selittävät integraatiota

keskusjärjestö yhdessä ulkoministeriön kanssa hoiti integraationeuvottelut

1970

Paperiteollisuuden integraatiostrategia

pragmaattista taloudellista integraatiota

neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys selittävät integraatiota

keskusjärjestö yhdessä ulkoministeriön kanssa hoiti integraationeuvottelut

1980

Paperiteollisuuden integraatiostrategia

pragmaattista taloudellista integraatiota

neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys (supranationalismi) selittävät integraatiota

keskusjärjestö yhdessä ulkoministeriön kanssa hoiti integraationeuvottelut

Taulukko 7. Paperiteollisuuden ja Suomen integraatiostrategioita 1960–1980-luvuilla

6 Yhteenveto

Tutkimuskysymykseni koski Euroopan integraation suhdetta Suomen paperiteollisuuteen. Miksi paperiteollisuus suosi osallistumista integraatioon? Miten Suomen paperiteollisuus vaikutti integraatioon ja integraatio paperiteollisuuteen?

Olen luonut kuvaa Suomen paperiteollisuudesta ja sen suhteesta länsi-integraatioon. Lisäksi olen tarkastellut niitä vaikutuksia, joita integraatiopäätös on tuonut tullessaan teollisuudelle ja muulle yhteiskunnalle.

Johdantoluvussa esittelin aiemman tutkimuksen sekä tutkimuskysymykseni. Teorialuvussa käsittelin relevantit integraatioon liittyvät teoriat: neofunktionalismin, liberaalin hallitustenvälisyyden, ylikansallisuuden sekä oman teoriaviitekehykseni.⁶⁵² Tässä työssä painotus on ollut kahdessa ensimmäisessä teoriassa. Metodiluvussa esittelin käyttämäni metodit eli pehmeän rationalismin, tapaustutkimuksen ja hermeneuttisen tiedon kehän.

Analyysiluvuissa kävin läpi paperiteollisuuden ja integraation välistä suhdetta vuosina 1961–1989. Osoitin, miten integraatioteoriat selittävät historiallista kehityskulkua Suomessa, sen paperiteollisuudessa ja Euroopassa. Tässä yhteenvetoluvussa arvioin löydöksiäni.

Tutkimuksessani osoitin, kuinka poliitikkoja tarvittiin yhdessä teollisuuden toimijoiden kanssa viemään integraatiota eteenpäin sekä paperiteollisuudessa että muualla yhteiskunnassa. Tämä tuli parhaiten esiin paperiteollisuuden ja ulkoministeriön virkamiehistön yhteistyössä. Poliittinen ja taloudellinen integraatio etenivät yhdessä. Ilman poliittista tahtoa taloudellinen ja teollinen integraatio eivät etene yhteiskunnassa. Ajanjaksolla 1961–1989 integraation poliittista aspektia ei kuitenkaan otettu yleiseen keskusteluun. Sitä ei painotettu ja sen olemassaolo kiellettiin paperiteollisuuden ja varsinkin Suomen integraatiostrategiassa. *Painotus oli pragmaattisessa taloudellisessa ja teollisessa integraatiossa.* Integraatiota perusteltiin *taloudellisilla seikoilla.* Tämä tarkoitti, että haluttiin enemmän markkinoita Suomen paperiteollisuudelle. Kyse ei ollut integraatiohalusta *per se.* Suomi joutui pragmaattisuuden vuoksi muuttamaan kiveen hakattuja päätöksiä puolueettomuudesta ja EY:n kanssa mahdollisista sopimuksista. Suomi oli koko ajan varovainen EFTAn ja EY:n kanssa tehtävässä yhteistyössä. Suomi muuntautui ja sopeutui, mutta ei *integroitumisen halusta vaan pakosta.*⁶⁵³

Teollisuuden edustajien päätavoitteena oli omien teollisten etujen suojeleminen. Tämä tapahtui läntiseen Eurooppaan suuntautuvan *teollisen integraation* kautta. Poliitikot olivat varovaisempia: he näkivät edut, mutta eivät voineet toimia yhtä suorasti. Virkamiehistöllä oli merkittävä rooli linkkinä näiden kahden toimijan välissä.

⁶⁵² Deutsch, 1968, 48–49 tai Deutsch, 1963, 212–218. Transaktionalismi on mielenkiintoinen integraatioteoria, sillä se painottaa amalgaamisuutta eli valtioiden yhteenliittymistä integraatiomerkityksessä sekä kommunikaation merkitystä luotaessa yhteisiä integraation symboleja.

⁶⁵³ Haastattelut 2007–2010, paperiteollisuuden toimijat sekä ulkoministeriön virkamiehet; Jensen-Eriksen, 2008, 187–189.

Suomen integraatiopolitiikka oli kolmen toimijaryhmän summa. *Teollisuustoimijat* halusivat itselleen parempia mahdollisuuksia lännen markkinoilla, ja samalla luotiin imagoa, joka osoitti Suomen kuuluvan länteen ja toimivan lännen toimintatapojen mukaisesti. *Virkamieskunta* oli kyvykäs ja halukas osallistumaan tällaisen politiikan tekoon, jotta Suomessa säilyisi yhteys lännen teollisuuteen. *Poliitikot* olivat jähmeämpiä kylmän sodan vuoksi ja siksi, että poliittinen mielipide ei ollut yhtenäinen. Mielipiteet olivat jakautuneet: oli vasemmisto, joka oli integraatiota vastaan, oli oikeisto, joka kannatti integraatiota, ja oli ns. keskusta, joka oli varovaisen optimistinen tai pessimistinen. Voisi sanoa, että poliitikot olivat realisteja. On kuitenkin sanottava, että kaikki kolme toimijaryhmää ajoivat Suomen kansallista etua. Poliittinen integraatio saisi olla voimakkaammin käytännönläheistä, lähellä kansalaisia, jotta he näkisivät käytännön edut.

Suomen paperiteollisuuden ja integraation suhdetta on mielenkiintoista tutkia, koska paperiteollisuus oli selvästi sekä toimija että toiminnan kohde. Molemmat (paperiteollisuus ja integraatioprosessi) vaikuttivat toisiinsa, ja molempien oli sopeuduttava tilanteeseen. Integraatio vaikutti sen kautta, että Keski-Euroopan paperiteollisuus ei saanut tahtoaan läpi komissiossa tai aina edes omassa keskusliitossaan, kun se halusi estää suomalaisten tulon markkinoille ilman tulleja.

Suomen paperiteollisuus toimi tilanteen mukaan. Integraation nähtiin tulevan väistämättä, joten katsottiin parhaaksi valmistautua siihen. Näin paperiteollisuus oli valmiina integraation tuomiin haasteisiin. Metsäteollisuuden ja samalla paperiteollisuuden voima oli, että sitä kuunneltiin Euroopan komissiossa. Siellä nähtiin Euroopan paperimarkkinoiden tuleva kehitys. Suomalaiset ja muut pohjoismaiset paperialan yritykset olisivat Euroopan markkinoilla johtavassa asemassa.

Poliittisen tilanteen (kylmä sota) vuoksi kesti aikansa, ennen kuin Suomen yhteiskunta pystyi liittymään osaksi Euroopan unionia. Poliitikot suhtautuivat integraatioon varovaisesti ja pohtivat 1980-luvun lopussa, mikä oli Euroopan murroksessa Suomelle paras ratkaisu: integroituminen vai eristäytyminen ja ehdoton puolueettomuus. Integraation syvetessä tarvittiin poliittista sitoutumista yhteismarkkinoihin ja instituutioiden valtaan suhteessa jäsenmaihin. Hyvinä esimerkkeinä tästä ovat kilpailulainsäädäntö ja maatalouspolitiikka.

Tutkimuksen tuottamat löydökset

Imago osoittautui tärkeämmäksi kuin aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu. Käytän tutkimuksessani *imagoa* laajemmin ja kokonaisvaltaisemmin, en vain teollisuuden näkökulmasta. Imagolla oli merkitystä poliittisesti, kun Suomi ja paperiteollisuus punnitsivat integraatioon ryhtymistä. Lisäksi imagolla saattoi myydä mielikuvaa Suomesta ja paperiteollisuudesta läntisenä luotettavana toimijana.

Mikä oli Suomen identiteetti: läntinen vai itäinen vai jotain siltä väliltä? Totean Joenniemen (identiteetti-imago), Harlen (kulttuurinen imago), Aulan & Heinosen (kaupallinen imago) ja Moision (geopoliittinen imago) tapaan, että poliittisilla, taloudellisilla, geopoliittisilla tai imagollisilla tarinoilla on merkitystä Suomelle ja paperiteollisuudelle niiden integroitua Eurooppaan. Kukin aspekti auttaa osaltaan ymmärtämään Suomen ja paperiteollisuuden integraatiotarinaa. Teollisuus sai imagon kautta taloudellista

hyötyä suurempina markkinaosuuksina. Imagolla päästiin lähemmäksi Länsi-Euroopan viitekehystä, mikä tarkoitti, että Suomi nähtiin Länsi-Euroopan maana, jossa on läntinen yhteiskunta. Siten Suomeen voitiin luottaa taloudellisesti ja poliittisesti. Integraation syvetessä imagon kautta päästiin kokonaisvaltaiseen poliittiseen integraatioon. Kun ennakkoluulot hälvenivät, huomattiin imagon merkityksen muuttuneen taloudellisen tuloksen kannalta. Suomessa avauduttiin ja päästiin täysivaltaiseksi Euroopan maaksi. Ikuinen perifeerisen valtion leima idän ja lännen välissä oli aika heittää pois, eikä se enää haitannut tai ollut paperiteollisuudelle ja Suomelle *imagotekijä*. Integraatiossa tuli tärkeämmäksi *imago, lännen viitekehys*. Imagon avulla lisättiin paperiteollisuuden markkinaosuuksia ja koko Suomen yhteiskunta avautui kohti Eurooppaa. Teollisuus oli *imagoltaan* läntisessä viitekehyksessä. Imago oli loppujen lopuksi tärkeä poliittisesti, poliittis-teollisesti ja laajana eurooppalaisuuden käsitteenä.

Imago osoitti Suomelle, mikä oli sen tie: länsi vai itä vai molempia. Imagon luomiseksi tarvittiin selkeä ”ulostulo periferian kaapista”. Oli valittava eurooppalaisten silmissä tarkka imagoasema. Enää ei ollut eduksi olla kahden piirin välissä, vaan oli valittava ryhmä, johon kuulua. Integraation syvetessä imago lisäksi antoi paremman mahdollisuuden tavoitella taloudellista voittoa markkinoilla. Lännen viitekehys sai konkretiaa poliittisella tasolla. Suomi kuului länteen, ja tätä hyödynnettiin teollisuudessa. Imagoa voitiin käyttää hyväksi markkinoinnissa. Tämä tarkoitti, että Suomi ja sen paperiteollisuus noudattivat läntisten markkinoiden toimintatapoja, eli toimintaa määrittävät markkinat, eivät poliittiset käskyt.

Suomi reagoi ympäristön muutokseen pakosta. Suomi ei ollut proaktiivinen toimija. Valtion etu oli etusijalla, ja neuvotteluissa. UM oli (yli)varovainen reagoidessaan muutokseen, joka alkoi 1984–1985. Euroopan integraatio ei edennyt vuosina 1973–1984, ja tämän jälkeen suhtautuminen uusiin avauksiin oli varovaisen optimistista. Aineistoni perusteella arvioin tätä kriittisemmin kuin aiempi tutkimus, jossa painotettiin, että Suomi teki voitavansa kansallisen edun antamissa puitteissa. Itse katson, että aika oli haasteellinen, mutta mielestäni Suomessa suhtauduttiin integraatioon ja Neuvostoliiton painostusmahdollisuuksiin liian varovaisesti. Kriittisimmin olen tutkimuksessani todennut, että Suomi oli reagoija, joka toivoi, ettei sen tarvitsisi itse olla proaktiivinen. Riittäisi, että seuraa tilannetta ja reagoi, jos on tarpeellista. Toisin sanoen Suomen ulkopoliitikassa sovellettiin uusiin asioihin edelleen Hakovirran doktriinia.⁶⁵⁴ Sanoiksi puettuna se kuului: ”Odot ja vältä ottamasta kantaa Euroopan integraatioon”. Tämä tuli parhaiten esiin, kun neuvoteltiin EFTA-sopimusta ja EEC-vapaakauppasopimusta tai kun mietittiin poliittisen integraation hyväksymistä osaksi Suomen Eurooppa-integraatiota.

Paperikonsultaatiot olivat valtion ja valtiolle tärkeän teollisuudenalan välistä yhteistyötä Euroopan integraatioasioissa. Komission kanssa neuvoteltiin vuosittain paperiteollisuuden markkinanäkymistä ja EY:n tulevista kehityssuunnista.⁶⁵⁵ Konsultaatiot loivat osaltaan pohjan Suomen suhteille Euroopan talousyhteisöön, Euroopan yhteisöihin ja Euroopan unioniin. Niiden kautta kehittyivät epäviralliset

⁶⁵⁴ Hakovirta, 1976.

⁶⁵⁵ Ks.luku 5.

henkilösuhteet, joiden avulla integraatiota ja uusia ajatuksia saatiin eteenpäin. Tästä esimerkkinä on CEPACin taistelu Pohjoismaiden metsäteollisuutta vastaan. *Paperiteollisuus oli aktiivinen toimija ja toimi hyvin yhdessä UM:n kanssa.* Teollisuustoimijat olivat nopeampia kuin poliitikot, mutta molempia tarvittiin prosessin edistämiseksi. Virkamiehet ja metsäteollisuuden keskusliitto näkivät paljon vaivaa vakuuttaakseen poliitikot integraation merkityksestä. Paperiteollisuuden *integraation suuret linjat olivat kaikille sen yrityksille samat.* Eroja oli *yrityskohtaisissa strategioissa.* Niihin keskusliitto ei puuttunut.

Paperiteollisuuden integraatiota voidaan selittää *ylikansallisuuden ja hallitustenvälisyyden* kautta. Näihin teorioihin sisältyvät maantieteellinen läikkyminen (NF), kansalliset edut neuvotteluissa (LI) ja poliittinen yrittäjyys (LI). Paperiteollisuuden ja integraatioprosessin tapaus vahvistaa Euroopan integraatioteorioiden mosaiikkimaisuutta. NF, LI ja supranationalismi selittävät integraatioprosessia eli ylikansallisen kansallista toimintaa paperiteollisuuden integraatiossa. NF selittää maantieteellisen läikkymisen, myös koko paperiteollisuuden integraatioprosessin ja CEPI:n tarinan. LI puolestaan selittää paperikonsultaatiot sekä paperiteollisuuden ajamat kansalliset markkinaedut. Samalla koko integraatioprosessi oli mosaiikkimainen, pienistä tapahtumista koostuva kokonaisuus, joka muotoutui eri tasoilla ja vuosien kuluessa. Tätä ei ole vanhemmassa tutkimuksessa käsitelty, sillä siinä ei ole selvitetty paperiteollisuuden integraatioprosessia kansainvälisen politiikan teorioiden kannalta.

Paperiteollisuuden integraatiotarina kulki *pragmaattisesta taloudellisesta integraatiosta kokonaisvaltaiseen poliittiseen integraatioon.* Tätä muutosta voidaan selittää myös ajattelun muutoksena. *Ylikansallisesta edusta tuli kansallista etua,* sillä markkinat olivat ylikansalliset eikä niiden kehitys pysähtynyt valtioiden rajoille. Toisaalta *kansallisesta edusta tuli ylikansallista etua,* sillä markkinoilla oli aina kansallista etua puolustettavana. Aineistoni perusteella voi nähdä sekä *suppeaa että laajaa ylikansallisuutta.* Tämä tarkoittaa, että verkottuneessa maailmassa teollisuuden etu on ylikansallista, vaikka edun ajaminen puettaisiin puheissa kansallisen edun puolustamiseksi. Tämä on merkittävin paperiteollisuuden ja Suomen integraatiokehityksessä vuosina 1961–1989 tapahtunut muutos. Kausi 1961–1984 oli varovaista pragmaattista taloudellista integraatiota. Kautta 1984–1988 luonnehtivat kylmän sodan heikkeneminen ja liikkumatilan kasvu. EY:n integraation syvenemisen aikaa oli erityisesti vuosi 1989. Aiemmassa tutkimuksessa on käsitelty samoja teemoja, mutta ei tapahtumakeskeisesti teorian kannalta eikä imagoa ole tuotu yhtä vahvasti esiin kuin tässä tutkimuksessa.

Suomessa käytettiin nimityksiä näköjään epäjohdonmukaisesti. 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa käytettiin sumeilematta nimityksiä EEC ja EEC-vapaakauppasopimus, vaikka EEC:stä oli tullut EC jo 1.7.1967. Haastatteluiden pohjalta päättelen, että tämä oli mitä ilmeisimmin osittain tarkoituksenmukaista; haluttiin painottaa taloudellista eikä poliittista integraatiota. Aiemmassa tutkimuksessa tähän ei ole kiinnitetty ollenkaan huomiota.

Ulkoministeriössä käytettiin *integraatiokäsitteistä* paljon vieraskielisiä sanoja. EY oli EC. Käytössä oli defensiivinen varauksellisen sijasta. Samoin käytettiin sanoja protektionistinen (suojaava), struktuuri

(rakenne), komplementtinen (täydentävä) tai nonchaleerata (vähätellä, jättää huomiotta). Tarkoituksena oli pitää keskustelu asiantuntijoiden (ulkoministeriön virkamiesten) välisenä. Tarkasteltuani dokumentteja johtopäätökseni on, että haluttiin säilyttää käytetty kieli ylätyylisenä eikä vaivauduttu suomentamaan. Tämä hämärsi nimitysten merkitystä. Integraatio oli ”käden mitan päässä” ja tekstit pidettiin teknisenä aakkossoppana, jotta se ei tulisi liian lähelle kansalaisia. Aiemmassa tutkimuksessa tähän ei ole kiinnitetty ollenkaan huomiota.

Neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys auttavat selittämään paperiteollisuuden integraatioprosessia. Neofunktionalismi selittää asiaa *maantieteellisen läikkymisen* kautta, jossa valtiolle tärkeä teollisuudenala pitää huolen integraatioon pääsystä. Liberaali hallitustenvälisyys selittää teoreettisesti Suomen toimintamallia paperikonsultaatioissa, jotka olivat *kansallisten etujen* huomioimista ja poliittista yrittäjyyttä. Molempien teorioiden soveltuvuuden puolesta puhuu *taloudellisen integraation painottaminen*, kollektiivisten ideoiden merkitys sekä *eturyhmien* saaminen mukaan integraatioon. Lisäksi NF:n käsite *ulkoistuminen* kuvaa, kuinka ulkoinen paine aiheuttaa integraatiota. Ulkoinen paine voi aiheuttaa sen, että valtiot hoitavat integroitumisen bilateraalisesti kansallisen edun huomioon ottaen. Ulkoinen paine aiheuttaa sen, että EY:n sisäinen kehitys johtaa integroitumiseen, koska EY vastustaa ulkoista painetta parantamalla sisäistä koherenssiaan. Haasin tutkimuksen aikaan EY:lle aiheutti ulkoista painetta Neuvostoliitto. Tässä kohdataan LI:n toissijainen turvallisuusaspektien huomioiminen. Paperiteollisuudelle *markkinat loivat ulkoisen paineen*, sillä ilman markkinoiden ja kilpailun painetta paperiteollisuudella ei olisi ollut intressiä lähteä mukaan integraatioon. Aiemmassa tutkimuksessa tähän ei ole kiinnitetty mitenkään huomiota, koska Suomen paperiteollisuuden integraatioprosessia ei ole tutkittu kansainvälisen politiikan teorioiden valossa. On painotettu kylmän sodan politiikalle aiheuttamia rajoituksia ja tutkittu historiallisen kehityksen tai talouden tunnuslukujen kautta paperiteollisuuden toimintaympäristön muutoksia.

Ulkoistuminen on teoreettisesti jätetty kokonaan huomiotta aiemmissa tutkimuksissa. Niissä on painotettu turvallisuusperusteista integraatiotarkkaisu. Tämä sopii Suomen integraatiotilanteeseen, mutta paperiteollisuuden tilannetta se ei vastaa. Paperiteollisuudelle ulkoista painetta aiheuttivat Euroopan markkinat ja tarve menestyä niillä. Se ajoi paperiteollisuuden integraatioon.

Porterin timantin ja käyttämieni integraatioteorioiden (NF, LI, Suprn. ja OTVK) välille on löydettävissä yhteys. Tarkasteltuani teorioita voin tehdä sen johtopäätöksen, että kilpailukyvyyn ja integraatioprosessin välillä on yhtäläisyyksiä. Teoriat linkittyvät integraation etenemisen eli parempien kilpailuasemien hakemisen kautta. Molemmat teoriat selittävät, miten integraatiossa ja kilpailussa mukana olevat valtiot saavat etuja markkinoilta. Molemmat teoriat kertovat tarinan siitä, miten hankkiudutaan parempaan asemaan markkinoilla ja integraatiossa ja siitä, miten valtioiden edunvalvontaryhmät voidaan saada kannattamaan integraatiota ja kilpailua. Kummankin teorian selitys sopii integraation ja kilpailun luonteeseen eli ne eivät ole automaattisia, vaan niille on luotava olosuhteet, joissa ne voivat edetä. Porterin timanttimallin eri tekijöitä (yritysten strategia, lähialat, tuotannon tekijät ja kysyntäolot) voi verrata Haasin tai Moravcsikin

esittämiin integraation perusedellytyksiin eli edun suojelemiseen ja painostusryhmien saamiseen integraation tueksi.

Tarkastelussani olen löytänyt kolme tekijää, jotka ovat vuorovaikutussuhteessa neofunktionalismin ja liberaalin hallitustenvälisyyden kanssa: yritysten strategia, tuotannontekijät ja kysyntäolot. Ruohonjuuritason läikkymisen kautta neofunktionalismilla ja *tuotannontekijöillä* on samankaltaisuutta. Sen avulla saadaan työntekijät integraatiolle ja kilpailulle myötämielisiksi. *Yritysten strategia* voidaan nähdä samankaltaisena kuin neofunktionalismi ja liberaali hallitustenvälisyys maantieteellisen läikkymisen kautta (NF) tai poliittisen yrittäjyyden ja kansallisten etujen kautta (LI). Strategiassa yritysten etu oli paperiteollisuudelle kansallinen etu (LI). Porterin timantissa ja Euroopan integraatioteorioissa on myös samankaltaisuutta käsitteiden kilpailu ja integraatio välillä. Ne ovat vuorovaikutteisia ja paperiteollisuudelle suorastaan yhteneväisiä.

Kysyntäoloissa kohtaavat kansallinen etu (LI) ja kysyntäolojen läikkyminen muille aloille ja alueille (uusiin valtioihin markkinoiden kautta) (NF). *Lähi- ja tukialat* ovat samankaltaisia kuin supranationalismi integraation transnationalististen paineiden kautta. Kansainväliset yhtiöt pitävät huolen siitä, että niiden kotimaissa on toimiva kilpailukykyinen toimiala. OTVK on vuorovaikutuksessa edellä mainittujen tekijöiden kanssa, koska siinä painotetaan ylikansallis-kansallista teollis-poliittista edunvalvontaa ja integraatiota. Tämä aspekti voidaan nähdä samanlaisena kuin Porterin timantin tekijät. OTVK korostaa erityisesti yritysten strategiaa (ylikansallis-kansallinen poliittinen yrittäjyys), tuotannontekijöitä (ruohonjuuriläikkyminen), kysyntäoloja (ruohonjuuriläikkyminen) ja lähialoja (teollinen paine) selittävinä osatekijöinä.

Teoriat

Maantieteellisen läikkymisen avulla on mahdollista selittää paperiteollisuuden integraatioprosessia ja sitä, miksi teollisuus päätti osallistua Euroopan integraatioon. Integraatioprosessi edisti aluksi talouden läikkymistä ja sitten poliittista läikkymistä. Tästä on johdettavissa Suomen halu päästä mukaan Euroopan ylikansallisille markkinoille alusta lähtien. Neofunktionalismin keskiössä ovat läikkyminen ja ajatus, että valtio ei ole integraatiossa ainoa toimija. Neofunktionalismi olettaa koko yhteiskunnan tulevan mukaan integraatioprosessiin. Näin teoria selittää, miten varmistetaan integraation eteneminen yhteiskunnassa ja toimijoiden sitoutuminen prosessiin.

Ruohonjuuritason läikkyminen selittää paperiteollisuuden toimijoiden (erityisesti työntekijöiden) sitoutumista integraatioon. Työntekijät havaitsivat konkreettisesti integraation hyödyt. He näkivät tehtaalla tuotannossa, miten integraatio loi markkinoita paperiteollisuudelle ja siten enemmän kysyntää paperituotteille. Työntekijät tukivat integraatiota, joka siten saattoi levitä yhteiskunnassa teollisuudesta politiikkaan.

Lojaalisuuden käsite tarkoittaa poliittisten toimijoiden ylikansalliselle integraatiolle antamaa tukea. Valtio ei kuitenkaan ole integraatiossa ainoa toimija. Neofunktionalismi pitää tärkeänä koko yhteiskunnan saamista mukaan integraatioprosessiin. Näin teoria selittää, miten varmistetaan integraation eteneminen

yhteiskunnassa ja toimijoiden sitoutuminen prosessiin. Lojaalisuuden käsitteeseen sisältyy oletus, että tapahtuu lojaalisuuden siirtymää kansalliselta tasolta ylikansalliselle, mistä esimerkkinä on CEPI.

Liberaalissa hallitustenvälisyydessä korostetaan kansallista etua myös ylikansallisella tasolla. Liberaalin hallitustenvälisyyden keskeiset tekijät ovat neuvotteluissa edistettävät kansalliset edut, poliittinen yrittäjyys ja taloudellisten aspektien korostaminen integraatioprosessissa. Tosin teoriassa ei uskota ylikansallisuuteen, vaan hallitustenvälisiin neuvotteluihin. Kansallinen etu on puettu poliittiseen yrittäjyyteen.

Liberaali hallitustenvälisyys tarjoaa selityksen sille, kuinka paperiteollisuus ja ulkoministeriö tekivät yhteistyötä ja miten ne neuvotteluissa saivat asiansa ajettua. Hallitustenvälisissä neuvotteluissa dominoi kansallinen etu. Liberaali hallitustenvälisyys painottaa kansallista etua, hallituksen toimimista poliittisena yrittäjänä, kansallisten vaikutusryhmien valtaa ja hallitusten vetovastuuta neuvotteluissa. Liberaali hallitustenvälisyys kuvaa kansallisten intressien edistämistä neuvottelutilanteessa. Liberaalin hallitustenvälisyyden etu on, että sillä voi kuvata Suomen paperiteollisuuden ja ulkoministeriön pragmaattista ja rationaalista yhteistyötä Euroopan integraatioprosessissa. Paperikonsultaatioissa neuvoteltiin kansallisesti tärkeän teollisuudenalan kilpailutilanteesta EFTA:ssa, EEC:ssä ja EY:ssä. Tämä oli puhtaasti kansallisen edun ajamista ylikansallisella tasolla. Paperiteollisuuden integraatioprosessin voi selittää paljolti neofunktionalismilla ja liberaalilla hallitustenvälisyydellä talouspainotteisesti ja siten, että koko yhteiskunnan toimijat olivat mukana (poliittiset ja taloudelliset päättäjät sekä järjestövaikuttajat).

Teolliseen integraatioon antaa oman lisänsä supranationalismi. Euroopan integraatiota katsotaan (yli)kansallisen teollisuuden näkökulmasta sekä pohditaan, miten transnationalistiset sosiaaliset paineet nousevat edistämään ylikansallisuutta. Transnationaaliset yritykset luovat painetta (teollisuuteen) tiiviillä kaupallisella kanssakäymisellä ja siten edistävät ylikansallista integraatiota. Siinä ovat tärkeitä teollinen kilpailukyky ja ylikansalliset transnationaaliset yhteydet yli valtioiden rajojen. Teollisuuden kyky kilpailla Euroopan ulkopuolelta tulevaa kilpailua vastaan on keskiössä, ja valtioiden rajat ylittävä yhteistyö teollisuuden ja kaupan saralla antaa eväät parantaa teollisuuden kilpailukykyä.

Omassa teoreettisessa viitekehyksessäni yhdistin näitä kolmea teoriaa. Otin huomioon ylikansallisuuden, supranationalismin, Monnet-metodin (pragmaattinen häive-integraatio) ja hallitustenvälisyyden ja samalla Euroopan, Suomen ja paperiteollisuuden integraatiossa yhdistyvät ylikansallisuuden (instituutiot ja integraatioprosessi kokonaisuudessaan eli integraation läikkyminen), hallitustenvälisyyden (neuvotteluissa edistettävä kansallinen etu, poliittinen yrittäjyys) ja supranationalismin (transnationaaliset paineet, jotta integraatio etenisi sekä teollisuudessa että muussa yhteiskunnassa). Poliittis-teollinen integraatio on vähittäistä taloudellista yhdentymistä, joka alkaa vapaakauppa-alueesta ja päättyy Euroopan yhteiseen talousalueeseen ja poliittiseen unioniin.

Poliittinen integraatio sisältää sektorikohtaisen integraation poliittisen aspektin. Näin saadaan poliittiset toimijat ja poliittista tahtoa mukaan integraatioon. Tämä antaa mahdollisuuden siirtää päätäntävalta

ylikansalliselle organisaatiolle. Kun yhteiskunnan eturyhmät (SMKL, SAK tai TKL tai poliittisista puolueista kokoomus tai SDP) on saatu integraatiolle lojaaleiksi, on se mahdollistanut ylikansallisen päätöksentekomekanismin syntyminen. Lääkkyminen jatkuu sektorilta toiselle.

Teoreettisena yhteenvetona on hyvä mainita, että Haasin ja Lindbergin idea elää, sillä Euroopan unionissa on *ylikansallisuutta*. Valtiot ovat tietyillä aloilla luovuttaneet päätöksentekovaltaansa unionille (komissio, Euroopan Keskuspankki ja sopimus Euroopan unionista). Samalla on tapahtunut lojaalisuuden siirtymää ylikansalliselle elimelle. Molempien tutkijoiden ajatus, jonka mukaan lääkkymisen automaattisuus ei ole taattua, pitää myös paikkansa, sillä integraatio on kohdannut eri aikoina haasteita.

Paperiteollisuuden piirissä ovat esimerkkeinä CEPI ja komission ja Suomen paperiteollisuuden väliset paperikonsultaatiot. Paperiteollisuus luotti CEPI:iin ja liittyi sen toimintaan. Näin saatiin Euroopan-laajuista toimintaa ja parempaa edunvalvontaa Brysseliin. Jäsenmaiden kansalliset edut eivät olleet enää niin dominoivia, että ne olisivat kokonaan estäneet hankkeen. Kansallisesta intressistä oli tullut ylikansallis-kansallista. Integraatio oli edennyt suppeasta integraatiosta laajaksi eli ylikansalliseksi. Tämä johtui siitä, että paperimarkkinat olivat ylikansalliset eivätkä markkinoiden ongelmat pysähtyneet kansallisille rajoille. Pääoma siirtyi sinne, missä oli paras tuotto, ja samoin tuotanto siirtyi sinne, missä oli paras tuottaja tai asiakkaat lähinnä. Kansalliset rajat ylitettiin ja siten tarvittiin ylikansallisia ratkaisuja. Lisäksi neofunktionalismin idean voi nähdä Suomen EFTA- ja EEC-vapaakauppasopimuksessa sekä EU-sopimuksessa. Kansallisen lojaalisuuden siirtoa tapahtui ensiksi kauppapolitiikassa ja lopuksi poliittisella koko EU:n tasolla. Sopimukset olivat paperiteollisuuden etujen mukaisia ja vastaavat neofunktionalistista kehitystä.

Suomen paperiteollisuuden integraatiopolku oli pitkälti samanlainen kuin Suomen valtion polkukin. Siten paperiteollisuus oli integraatioprosessissa reaktiivinen eikä proaktiivinen toimija. Se tavoitteli parempia markkinaosuuksia ja sai siinä käytettyä hyväkseen olemassa olleita mahdollisuuksia eli poliittista, imagollista, taloudellista ja teollista integraatiota. Suomi valtiona teki samaan aikaan kaikkensa suojatakseen puolueettomuuttaan ja kauppaetujaan suhteessa Neuvostoliittoon. Neuvostoliiton vallan rapautuessa ja poliittisen integraation kiihtyessä Suomi sai mahdollisuuden edetä Euroopan integraatiossa samaan tahtiin kuin Ruotsi ja Itävalta. Tutkimukseni antaa hyvän lähtökohdan tarkastella paperiteollisuuden integraatioprosessia vuosina 1990–1994, jolloin myös Suomen valtiollinen integraatio syveni poliittiseksi integraatioksi ja miten Suomi ehti viime hetkellä *poliittisesti* mukaan EY-/EU-integraatioon.

Aineisto

Arkistot

Metsäteollisuus ry:n arkistot, Helsinki:

NE NE. 00.01. 28.4.1967.
NE. 00.01. 9.-10.5 1968,
NE. 00.01. 25.5.1970
NE. 00.01. 25.5.1987
NE. 00.03. EEC-uutisia! Kesäkuu, 1984,
NE.00.07, EFTA-ryhmän tiedote, maaliskuu 1971.
NE.00.07, 3/1971
NE.00.07. 26.2.1968
NE.00.07, K.A. Sahlgrenin raportti 16.8.1970.
NE. 00.07, 3.6.1984.
NE. 00.07. 8.6.1984
NE. 07.01. 4.1.1957
NE. 07.01. 28.5.1959
NE.07.01. 1959, Ilmoituksia teollisuuden metsämiehille, 1959:2, 6)
NE 07.01, 15.2.1960 NE. 07.01.1 H.N. Henk.koht.
NE. 07.01.1 8.3.1960,
NE 07.01.1 23.5.1960
NE. 07.01.1 H.N. henk.koht. 9.8.1960,
NE. 07.01. 11.8.1960
NE. 07.01.1 H.N. henk.koht, 1.9.1960
NE. 00.07 EFTA Tukholma, liite 1
NE. 07.01. 9.11.1960
NE. 07.01. 11.11.1960
NE. 07.01. 18.11.1960
NE. 07.01. 15.12.1960
NE: 07.01.1, 23.2.1961
NE. 07.01. 28.4.1961,
NE. 07.01 FINEFTA Common Market 7.5.1961, lehti
NE. 07.01. 7.5.1961
NE. 07.01. 19.6.1961 ja 22.6.1961
NE.07.01. 26.6.1961
NE. 07.01. 16.10 1961,
NE. 07.01 17.11.1961,
NE. 07.01.1 henkilökohtainen kirjeenvaihto no. 43- 48
NE. 07.01. 30.4 1962!
NE. 07.01. 5.6.1962
NE. 07.01. 28.11.1962
NE. 07.01. 5.-6.12.1963
NE. 07.01. 19.3.1966
NE. 07.01. 12-13.5.1966
NE. 07.01. 5.11.1966
NE. 07.01. 16.11.1966
NE. 07.01. 21.11.1966
NE. 07.01. 16.11.1966,
NE. 07.01. 21.11.1966,
NE.07.01. 5.12.1966
NE.07.01 E-28 10.3.1967
NE. 07.01. 26.10.1967

NE. 07.01. 27.10.1967
NE. 07.01.1. H.N. henk.koht. kirjeet 43–51
NE. 07.01.1. H.N. no. 67
NE. 07.01. 4.2.1968
NE.07.01. 7.2.1968,¹
NE. 07.01, 10.12.1968
NE. 07.01. 6-7.11.1969
NE.07.01. 13.11.1969
NE 07.01 15.8.1970
NE. 07.01. 10.12.1970
NE. 07.01 1971.
NE. 07.01. 13.9.1971
NE. 07.01 1971.
NE. 07.01. 4.11.1971
NE. 07.01. 5.11.1971
NE 07.01. 16.10.1970
NE. 07.01. 10.12.1970
NE. 01.02. 20.3.1985
NE. 07.01.1 8.3.1960,
NE: 07.01.1, 23.2.1961
NE. 07.01. 17.11.1961

NH

NH 00.01. E-259/186. tai,
NH. 00.01 1959–1970, 8.12.1961
NH 00.01. 80/1962
NH. 00.01. 19.1.1962,
NH. 00.01. 8.11.1962
NH. 00.01. 20.1.1964,
NH. 00.01. 21.1.1964
NH.00.01. 13.2.1964,
NH. 00.01. 15.5.1964,
NH. 00.01. 30.9.1964,
14.8.1964 R-E-11/8.
NH 00.01 29.10.1964
NH. 00.01. 28.1.2 1966,
NH. 00.01. 5.11.1967,
NH. 00.01. 23.9.1968,
NH. 00.01. 18.3.1970
NH. 00.01, 23.4.1970,
NH. 00.01. 4.6. 1970
NH 00.01. E-145/103, 6.6.1970
NH. 00.01. 17.9.1970
NH. 00.01. 7.12.1970
NH. 00.01. 5.11.1970
NH. 00.01. 10.2.1971
NH. 09.01. 18.11.1971
NH. 00.01. 5.12.1971.
NH. 00.01. 7.3.1972,
NH. 00.01. 24.10.1972
NH. 00.01. 5.12.1972
NH. 00.01. 9.1.1973
NH.00.01. 7.3.1973
NH. 00.01. 14.5.1973
NH. 00.01. 21.9.1973
NH. 00.02. 2.5.1974

NH. 00.02. 7.6.1977
NH. 00.03. 4.6.1970
NH. 00.03. 30.11.1970,
NH. 00.03. 5.11.1980,
NH, 00.03.18,7.1980
NH.00.03. 23.1.1981,
NH. 00.03. 6.4.1983
NH. 00.03, 20.1.1984,
NH. 00.03. 10.2.1984,
NH. 00.03. 16.8.1984
NH. 00.03. 20.1.1984
NH. 00.03. 3.2.1984
NH. 00.03. 20.3.1985
NH. 00.03. 22.12.1987
NH. 00.03. 19.7.1988
NH. 0.03. 12.2.1989
NH. 00.03. 29.6.1989,
NH.00.03. 19.10.1989
NH. 01.02. 22.6.1977
NH 01.02. 2.5.1983,
NH. 01.02. 3.5.1983
NH. 01.2. 16.6.1983
NH. 01.02. 17.6.1983,
NH. 01.02. 7.5.1984,
NH. 01.02, 28–29.5. 1984,
NH. 01.02. 30.5.1984,
NH. 01.02. 31.5.1984
NH. 01.02. 20.3. 1985
NH. 01.02. 19.2 1986
NH. 01.02. 11.5.1988
NH. 01.02. 2.2.1989
NH. 01.02. 11.2.1989
NH. 01.02. 20.9.1989
NH. 01.02. 11.10.1989,
NH. 05.03, 14.1.1988
NH. 05.03. 10.2.1989
NH. 05.03. 17.10 1989
NH. 06.04.1., 9.5.1985,
NH. 08.01. 4.2.1981,
NH. 08.01. 17.2.1984
NH. 08.01 26.3.1984 ja 28.4 1986
NH. 08.01. 5.10.1987
NH. 08.01. 11.4.1988
NH. 08.01. 14.7.1988
NH. 08.01. 23.8.1988
NH. 08.01. 20.12.1988
NH. 09.01, 18.11.1971
NH. 09.01. 8.11.1983
NH. 09.01. 13.1 1987
NH, 09.01. 8.12.1987
NH. 09.01. 11.4.1988
NH. 09.01. 10.11.1988
NH. 09.01. 8.2.1989
NH. 09.01. 11.9.1989
NH: 09.02. 11.9.1989

NH. 09.03.1 15.6.1979 tai 20.7.1979
NH. 09.03, 3.11.1980
NH. 09. 03.1, 3.11.1983
NH. 09.03. 8.2.1989
NH. 09.03. 11.9.1989
NH. 14.01. 29.12.1988
NH.16.01. 5.6.1987

NK NK.01.02. 16.6.1983
NK.01.02. 17.6.1983
NK. 01.02. 14.3 1984
NK.01.02 23.4.1985
NK.01.02. 20.9.1985
NK.01.02. 3.10.1985
NK.01.02. 19.1.1987,
NK.01.02. 11.2.1987
NK.01.02.12.3. 1987
NK.01.02. 19.4.1987
NK.01.02. 10.6.1987,
NK.01.02. 11.4.1988,
NK.01.02. 1.11.1988,
NK.01.02. 8.1.1989
NK.01.02. 2.2.1989

NL NL. 00.02. 24.4.1984
NL.01.01. 25.3.1988
NL.01.01. 5.10.1988
NL.01.02. 29.12.1987
NL.01.02. 7.9.1988
NL.01.02. 2.2.1989

NM NM. 00.01. 1.6.1987
NM. 00.01. 1.12.1989
NM.00.01. 21.12.1989

Yhtyneiden Paperitehtaiden arkistot, Valkeakoski

Jouko SERE Sere, 39, 4.1.1978
Sere, 39, 1.9.1978
Sere, 40, 14.11.1978: CEPACin vanha toiminta tapa vain jatkuu.
Sere, 44, 29.12 1978
Sere, 48, 4.7.1983
Sere, 179, 25.1.1983: Suomen Pankin johtaja Seppo Lindblomin puhe.
Sere, 211: Lauri Kirves, Metsäteollisuuden lehti 1978:5
Sere, 211, 25.1.1982
Sere, 211, 22.11.1982: (C.Ehrnrooth) Suomen metsäteollisuuden keskusliiton syyskokous
Sere, 330, 1980
Sere, 330, 1981
Sere, 330, Toukokuu 1981

Finnpap 106C, 17.9.1971
106C, 21.9.1971
106C, 22.9.1971
106C, FINNPAP, 28.10.1971
106C, 4.11.1971

106C, 21.2.1972

Jorma Keino

J.K. 153C, 1959
J.K.153C, Toukokuu 1962
J.K. 153C, 8.6.1962
J.K.153C, 1970
J.K.153C, 1970
J.K. 153C, 24.11.1970
J.K. 153 C 24.3.1971
J.K. 153C, 11.10.1972
J.K. 197, 1975
J.K.153C, Metsä ja puu lehti: ”Metsäteollisuutemme kehityslinjat”, 1977:9
T.W. 161 C 20.10.1987

Common Market No:3 Vol:3, Maaliskuu 1963, 48–49 176C, FINNPAP, 1959–1978

Elinkeinoelämän Valtuuskunnan arkisto, kansalliskirjasto, Helsinki

Jaakko Iloniemen muistiinpanot
EVA, 55 2.6.1987
EVA 55, 20.–22-10. 1988, EC-EFTA, Liechtenstein
EVA, 55 2.6.1987
EVA 55, 20.–22-10. 1988, EC-EFTA, Liechtenstein

Metla Metla, metsäteollisuuden tilastoja, 2009, 323+ 347

Euroopan unionin komissio

Com. (85)792, 7.1.1986

Haastattelut, 2007–2012: 50 kpl

5 henkilöä ulkoministeriöstä
1 henkilö Komissiosta
5 henkilöä politiikasta
35 henkilöä paperiteollisuudesta
4 henkilöä ay-maailmasta

Lehdet:

Päivän Sanomat 25.8.1960. ja 20.2.1960
US 4.11.1957 ”Eurooppa uskoo yhteismarkkinoihin”,
HBL, 20.8.1957
JOS, 28.5.1957
US. 5.2.1957
HBL, 12.12.1956
Lakimies ja yhteiskunta, 4/1959, C.G. Tollet
1961:2 KOP:in taloudellisia julkaisuja, 8-.94
HS. 19.9.1973 Ilmoitus EEC-vapaakauppa sopimusta vastaan

Lähdekirjallisuus

- Aaltonen, Henri, 2004. The EU Market for Steel: Integrated after 50 Years? Master Thesis. Universiteit Twente, Enschede and Westfälische Wilhelms Universität, Münster
- Alasuutari, Pentti, 2001. Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere
- Aldcroft, Derek H., 2000. The European economy 1914–2000. Fourth edition. Routledge.
- Alestalo, Matti, 1992. European integration and comparative research. Teoksessa Kosonen, Pekka (toim.) Changing Europe and comparative research. Suomen akatemian julkaisuja, Helsinki
- Alvesson, Magnus 1989: “Concepts of organizational culture and presumed links to efficiency”, International Journal of Management Science, Vol. 17 No. 4, pp. 323-33
- Alho, Kari, Kotilainen, Markku ja Widgren, Mika, Suomi Euroopan yhteisössä – arvio taloudellisista vaikutuksista, ETLA sarja B81, 1992, Helsinki
- Antola, Esko & Tuusvuori, Olli., 1983. Suomi ja Länsi-Euroopan integraatio. Suomen ulkopoliittinen instituutti, Helsinki
- Antola, Esko, 2004. Suunnaton EU. Schuman-seura Ry, 7–16
- Aspinwall, Mark, 1995. International integration or internal policies? Anatomy of a Single Market Measure. JCMS, 33:4, 475–499
- Arponen, Jyri, 1993. Suomen paperiteollisuuden sijoittuminen Euroopassa. Julkaisu no. 4/1993, Eurooppa-instituutti, Turku
- Aunesluoma, Juhana, 2007. Paperipatruunat. SKS, Helsinki
- Aunesluoma, Juhana, 2011. Vapaakaupan tiellä. SKS, Helsinki
- Aula, Pekka, Heinonen Jouni, 2011: M² maineen uusi aalto Talentum, Helsinki
- Autio, Sari, Kataja-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville, toim. 2001. Historioitsijan arki & tutkimuksen prosessi. Historian tutkimuksen taidon opas. Vastapaino, Tampere
- Balassa, Bela, 1961. Economic integration theory. Georeg Allen and Unwin Ltd, London
- Balassa, Bela, 1975. European economic integration. North-Holland, Amsterdam
- Beach, Derek, 2005. The dynamics of European integration. Palgrave, Basingstoke
- Bellers, Jürgen & Häckel, Erwin, 1990. Theorien internationaler Integration und internationaler Organisationen. Politische Vierteljahresschrift, Sonderheft 21/1990, 286–310
- Bieling, Hans-Jürgen & Lerch, Marika, 2006. Theorien der Europäischen Integration. VS Verlag, Berlin
- Blomqvist, Leif, 2006. Suomen asema Brysselin näkökulmasta katsottuna 1980-luvulla – muisti ja mielikuvia. Teoksessa Suominen, Terhi (toim.) Kun Suomi kääntyi. Schuman-seura Ry, Turku, 27–33
- Branch, Anna, P. & Öhrgaard, Jakob, C., 1999. Trapped in the supranational-intergovernmental dichotomy: a response to Stone Sweet and Sandholtz. Journal of European Public Policy, 6:1, 123–143
- Björkman, Ingmar: 1989: Factors influencing processes of radical changes in organizational belief systems Scandinavian Journal of Management vol. 5:4, 251-264 Pergamon Press, Oxford
- Butler, Fiona, 1996. Political Community” on integration theories: a blind alley? Politics, 16:1, 53–61

- Caporaso, James A., 1998. Regional integration theory: understanding our past and anticipating our future. *Journal of European Public Policy*, 5:1, 1–16
- Caporaso, James A. & Tarrow Sidney, 2009. Polanyi in Brussels: Supranational institutions and the transnational embedding of markets. *International Organization* 63:3, 593–620
- Carr, Edward. Hallet., 1961. *What is history*. Penguin books, Harmondsworth, Middlesex, England
- Church, Clive, 1990. The policies change: EFTA and the Nordic countries responses to the EC in the early 1990s, *Journal of Common Market Studies* 28:4, 401–430
- Chyrsochoou, Dimitris., 2009. *Theorizing European Integration*. Routledge, Padstow, U.K.
- Chyrsochoou, Dimitris., 1997. New challenges to the study of European integration: implications for theory-building. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 35, No. 4
- Cini, Michelle & Bourne, Angela (toim.) 2006. *European Union Studies*. Palgrave, Basingstoke
- Collester, Bryan & Burnham Harold, 1975. Proto-Functionalism. *Journal of Common Market Studies* Vol. xiii, No. 4, 345–367
- Corbett, Richard, 1998. *The European Parliament's role in closer EU integration*. Palgrave, Basingstoke
- Corbey, Dorette, 1995. Dialectical functionalism: stagnation as a booster of European integration. *International Organization*. 251–284
- Cowles Green, Maria, 1995. Setting the agenda for a new Europe: The ERT and EC 1992. *Journal of Common Market Studies*, 33:4, 501–526
- Dankert, Pieter, 1982. The European Community – Past, Present and Future. *Journal of Common Market Studies*, 21:1, 3–18
- Deniau, Jean, 1962. *The common market*. 3rd edition. Presses de universitaires, Pariisi
- Deutsch, Karl: *Supranational Organizations in the 1960's*, *Journal of Common Market Studies*, 1963, vol. 1 no. 3, ss. 212-218
- Deutsch, Karl : *The Integration of Political Communities*, 1968, J.B. Lippcott Company, Philadelphia, U.S.A.
- Diez, Thomas, 1999. Riding the AM-track through Europe: or, the pitfalls of a rationalist journey through European integration. *Millenium, Journal of International Studies*, 28, 355–369
- Diez, Thomas & Whitman, John, 2003. Analysing European integration: reflecting on the English school-scenarios for an encounter, *Journal of Common Market Studies* 43–67
- Dinan, Desmond, 2004. *Europe recast a history of European Union*. Palgrave, Basingstoke, U.K.
- Dinan, Desmond, 1999. *Ever closer Union An introduction to European integration*. Palgrave, Basingstoke, U.K.
- Eckstein, Harry & Gurr, Ted, 1975. *Patterns of authority – a structural basis for political inquiry*. Wiley-interscience, London
- Eichengreen, Barry & Frieden, Jeffry (toim.) 2002. *Forging an integrated Europe*. Michigan studies in international political economy, Ann Arbor
- Eichengreen, Barry, 2007. *The European economy since 1945*. Princeton University Press, Princeton

- Eskola, Jari & Suoranta Juha, 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere
- Farrel, Henry & Heritier, Adrienne, 2005. A rationalist-institutionalist explanation of endogenous regional integration. *Journal of European Public Policy*, 12:2, 273–290
- Flyvbjerg, Bent, 2006. Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12:2, 219-245
- Flyvbjerg, Bent, 2008. Case-Study. Teoksessa Seale, Clive Gobo, Gianpietro Gubrium, Jaber & Silverman, David (toim.) *Qualitative research practice*. Third edition. Sage, London
- Flyvbjerg, Bent, 2011. Case-study, 301–316, in Denzin, Norman and Lincoln, Yvonna, *The Sage Handbook of Qualitative Research* 4th edition, Thousand Oaks, U.S.A.
- Eilstrup-Sangiovanni, Mette, 2006. *Debates on European Integration Theories*. Palgrave, Basingstoke
- Etzioni, Amitai, 1962. A paradigm for the study of political unification. *World Politics*, 15:1, 44–74
- Etzioni, Amitai, 1963. European unification. A Strategy change. *World Politics*, 14:1, 32–51
- Faber, Anne, 2005. *Europäische Integration und politikwissenschaftliche Theoriebildung. Neofunktionalismus und Intergouvernementalismus in der Analyse*. VS Verlag, Wiesbaden
- Garret, Geoffrey & Tsebelis, George, 1996. An institutional critique of intergovernmentalism. *International Organization*, 50:2, 269–299
- George, Stephen & Bache, Ian, 2001. *Politics in the European Union*. Oxford University Press
- Gilbert, Mark, 2008. Narrating the process: Questioning the progressive story of European integration. *Journal of Common Market Studies*, 46:3, 641–662
- Gillingham, John, 1991. *Coal, steel and the rebirth of Europe 1945-1955*. Cambridge University Press, Cambridge, U. K.
- Gillingham, John, 2003. *European integration 1950-2003. Superstate or new market economy*. Cambridge university press, Cambridge, U.K.
- Gilpin, Robert, 2001. *Global political economy*. Princeton University Press, Princeton
- Ginsberg, Roy, H., 1997: *Concepts of European Foreign Policy Revisited*, Presentation Paper in European Community Study Association 5th Biannual Conference, 29.5.-1.6. 1997
- Cram, Laura & Greenwood, Justin, 1996: *European Level Business Collective Action: The Study Agenda Ahead* *Journal of Common Market Studies* Vol. 34, issue 2, 449-463.
- Greer, Scott L., 2006. Uninvited Europeanization: neofunctionalism and the EU in health policy. *Journal of European Public Policy*, 13:1, 134–151
- Geyer, Robert, 2003. European integration, the problem of complexity and the revision of theory. *Journal of Common Market Studies*, 41:1, 15–35
- Groenedijk, Nico & Hospers, Gert-Jan, 2002. A conclusion of ECSC. *de Economist*, 150, no.5. 2002, 601-612
- Haas, Ernst 2004 [1958]. *The uniting of Europe, political, social and economic forces 1950-1957*. Stevens & Sons limited, Notre dame, Indiana, U.S.A.
- Haas, Ernst, 1958c. The challenge of regionalism. *International Organization* 12:4, 440–458

- Haas, Ernst, 1961. International integration: the European and the universal process. *International Organization* 15:3, 366–392
- Haas, Ernst, 1964. *Beyond the nation state*. Stanford University Press, Stanford
- Haas, Ernst & Schmitter, Philippe, C. 1966. Economics and differential patterns of political integration: Projections about unity in Latin America. *International Organization*, 18:4, 705–737
- Haas, Ernst, 1967. The uniting of Europe and the uniting of Latin America. *Journal of Common Market Studies*, 5:4
- Haas, Ernst, 1970. The study of regional integration: Reflections on the joy and anguish of pretheorizing. *International Organization*, 24:4, 607–646
- Haas, Ernst, 1975. *Obsolescence of regional integration theory*. Research series, no. 25. Institute of international studies, University of California, Berkeley
- Haas, Ernst, 1976. Turbulent fields and the theory of regional integration. *International Organization*, 30:2, 173–212
- Haas, Ernst, 2001. Does constructivism consume neofunctionalism? Teoksessa Christiansen, Thomas Jörgensen, Knud-Erik & Wiener, Antje (toim.) *In the social construction of Europe*. Sage, London, 22–31
- Haas, Ernst., 2004 [1958]. Introduction: institutionalism or constructivism? The uniting of Europe, political, social and economic forces 1950-1957. Stevens & Sons limited, xii–lvi
- Haas, Ernst, B. & Haas Peter, M.: 2002, Pragmatic Constructivism and the Study of International Institutions. *Millenium, Journal of International Studies*, 31 (2) 573-601
- Haas, Ernst, B. & Rowe, Edward, Thomas: 1973, Regional Organizations in the UN. Is there Externalization? *International Studies Quarterly*, 17:1, 3-54
- Hakovirta, Harto, 1976. Puolueettomuus ja integraatiopolitiikka. *Acta Universitatis Tamperensis*, Sarja A, 78, Tampere
- Hammond, Susan, 1994: *Business Studies*, third edition, Longman, Harlow, Iso.Britannia
- Hansen, Roger, 1969. Regional integration. *World Politics*, 22:2, 242–271
- Harle, Vilho, 1990: *European Values in International relations* (eds.), Pinter Publishers, London, U.K. ss. 1-14
- Harle, Vilho & Moisio Sami, 2000: *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*, Vastapaino, Tampere
- Harisalo Risto, 2008: *organisaatioteoria*, Tampere University Press, Tampere, 91–126
- Harrison, Reginald, 1974. *Europe in Question*. Allen & Unwin, London, 75–94
- Harrison, Reginald, 1990. Neofunctionalism, 139-149, Teoksessa Groom, A. J. R. & Taylor, Paul (toim.) *Frameworks for international co-operation*. George Allen & Unwind, London,
- Hayes, Eric, 2011. From Cold war to Common Currency. *Finnish Foreign policy Papers*, 01, September, 2011. The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki
- Hazley, Colin, 2000. Forest-based and related industries of the European Union – industrial districts and clusters and agglomerations. ETLA, B160, Helsinki

- Heikkilä, Airi ja Kinnunen, Helvi, 1991: teollisuuden kansainvälistyminen 1980-luvulla, teoksessa kansainvälistyvä yritys ja muuttuva Eurooppa, (toim.) Haavisto, Pirkko, Kuitunen, Tero ja Saralahto, Sampsa, ETLA B75sarja, Vammalan kirjapaino
- Heikkinen, Sakari, 1999. Paperia maailmalle: Suomen paperitehtaiden yhdistys, Finnrap 1918–1996. Otava, Helsinki
- Heller, Agnes, 1995: Yhteiskuntatieteiden hermeneuttisesta metodista yhteiskuntatieteiden hermeneutiikkaan, *Niin ja näin*, 3, ss. 13–24
- Herrmann, Richard, K., Voss, James, F., Schooler, Tonys, Y.E. ja Cirrochi, Joseph 1997: Images in International Relations: An experimental test in cognitive schemata *International Studies Quarterly*, 43, 403–433
- Herrmann, Richard & Fischerkeller, Michael, P, 1995: 49:3, 415–450, *International Organization*
- Hirschman, A. O., 1978. Exit, vice and the state. *World politics*, 31:3, 90–107
- Hix, Simon, 2008. *The future of the European Union*, Polity Press, Cambridge
- Hoffmanin, Stanley, 1966. Obsolete or obsolete? *Daedalus*, 95, 862–915
- Hoffmann, Stanley, 1982. Reflections on the nation state in Western Europe today. *Journal of Common Market Studies*, 21:1, 20–36
- Häggman, Kai, 2006. *Metsän tasavalta*. SKS, Helsinki
- Jachtenfuchs, Markus & Kohler-Koch, Beate, 1996: *Europäische Integration*. Leske+Budrich, Opladen
- Jabko, Nicolas, 2006. *Playing the market: A political strategy for uniting Europe, 1985–2005*. Cornell University Press, Ithaca, U.S.A
- Jensen-Eriksen, Niklas, 2007. *Läpimurto*. SKS, Helsinki
- Jensen-Eriksen, Niklas, 2008, 29–192. teoksessa toim. Markku Kuisma kriisi ja kumous, metsäteollisuuden ja maailmantalouden murros 1973–2008, SKS, Helsinki
- Kriisi ja kumous. SKS, Helsinki
- Joenniemi, Pertti, 1997. Finland in the new Europe. Teoksessa Hansen, Lene & Weaver, Ole (toim.) *European Integration and national Identity*, Routledge, Basingstoke, 182–213
- Jokela, Minna, 2006. *The European Union in Global Forest Governance*. Turun yliopiston julkaisu
- Jupille, Joseph, 2006. *Knowing Europe: Metatheory and methodology in European Union studies*. Teoksessa Cini, Michelle & Bourne, Angela (toim.) *European Union Studies*, Palgrave, Basingstoke, 209–232
- Järvinen, Pertti & Järvinen, Aulikki, 2004. *Tutkimustyön metodeista*. TAJU, Tampere
- Kaiser, Karl, 1968. The interaction regional subsystems: Some preliminary notes on recurrent patterns and the role of superpowers. *World Politics*, 21:1, 84–107
- Kaiser, Ron, 1972: International integration. *Journal of Common Market Studies*, 10:3, 207–232
- Kaiser, Wolfram, 1995: Austria in the EU, *Journal of Common Market Studies*, 33:3, 411–423
- Kaiser, Wolfram, 2008: History meets politics: overcoming interdisciplinary volapük in research on the EU, *Journal of European Public Policy*, 15:2 300–313

- Kaiser, Wolfram, 2009: Bringing history back in to the study of transnational networks in European integration. *International Public Policy*, 29:2, 223–239
- Kaiser, Wolfram, 2011: *The history of the European Union*, Routledge, Abingdon
- Kalela, Jorma, 1981: *Historian tutkimusopas*, Gaudeamus, Helsinki
- Katzenstein, Peter J., 1971: The race towards integration, *International Organization*, 25:2, 290–295
- Kiander, Jaakko, Pekkarinen, Juha, Vartia, Pentti ja Ylä-Anttila, Pekka, 2005: *Suomi maailmantaloudessa. Uuden ajan talouspolitiikka*, Edita, Helsinki
- Kindleberger, Charles, 1970: *Power and money*, Macmillan, London
- Kohl, Helmut, 2005: *Die politische Erinnerungen 1982-1990*, Droemer, München
- Kohler-Koch, Beate, 1992: Intressen und Integration. Die Rolle organisierter Intressen im westeuropäischen Integrationsprozess. Sonderheft, *Politischer Vierteljahresheft*, Sonderheft, 81–119
- Kotilainen, Markku, Alho, Kari ja Erikkilä, Mika, 1994: *Suomen valmistautuminen EMU-jäsenyyteen*, ETLA, sarja B103, Helsinki
- Kuisma, Markku, 1993: *Metsäteollisuuden maa*, SKS, Helsinki
- Kujala, Antti: *Paperiliiton historia 2006: 1906–2005*, Paperiliitto, Helsinki
- Kumpulainen, Sakari & Melin, Ingvar, S, 1971: *Ikkunat auki Eurooppaan*, Otava, Helsinki
- Krugmann, Paul, 1996/2009: State is not a company, *Harvard Business review*, 1–37
- Kyrö, Paula, 2003: *Tutkimusprosessi – valintojen polku*, Tampereen yliopiston ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus
- Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen Pekka, 2007: *Tapaustutkimuksen taito*, Gaudeamus, Helsinki
- Lammi, Markku, 1992: *Kirjoitus- ja painopapereiden menetystarina*, ETLA, Helsinki
- Lammi, Markku, 1994: *Paperin, koneiden ja osaamisen menetystarina: metsäklusterin kilpailukyky*, ETLA, Helsinki
- Lammi, Markku, 2000: *Mikä on metsäklusteri: Seppälä, Risto (toim.): Suomen metsäklusteri tienhaarassa*, Tekes, Helsinki
- Laursen, Finn, 1990: The Community's policy towards EFTA regime formation in the European Economic Space (EES), *Journal of Common Market Studies*, 28:4, 303–325
- Leuffen, Dirk, Rittberger, Berthold ja Schimmelfennig, Frank, 2013: *Differentiated Integration. Explaining Variation in the European Union*, Palgrave, Houndsmill, U.K.
- Lilja, Markku & Räsänen, Keijo, 1992: A dominant business in Finland: the forest sector, 137–153
- Lindberg, L. N., 1963: *The political dynamics of European Economic Integration*, Stanford University press, Stanford, USA.
- Lindberg, L. N., 1966: Integration as a source of stress on the European Community system. *International Organization*, 20:2, 233–265
- Lindberg, Leon, 1994, 81-85 *Teoksessa Economic and political integration in Europe: Internal dynamics and global context (toim.) Bulmer, Simon and Scott, Andrew*, Blackwell Publishers, Oxford

Lindberg Leon & Scheingold, Stuart, 1970: Europe's would-be polity patterns of change in the European Community, Prentice-Hall Inc., Englewoods Cliff, USA.

Loth, Wilfried, 2008: Explaining European Intgeration: The contribution from historian, *Journal of European integration history*, 14:1, 9–26

Luostarinen, Päivi & Salolainen, Pertti, 2006: 16–32, *Teoksessa Stubb, Aleksander, (toim.) Marginaalista ytimeen. Suomi Euroopan Unionissa 1989–2003*, 2006 Tammi, Helsinki

Majone, Gianfranco, 2005: *European integration*. Oxford University Press, Oxford, U.K.

Mansner, Markku, 2005: *Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa. Suomen Työnantajain Keskusliitto, 1980–1992*, EK, Helsinki

Mattli, Walter, 2005: Ernst Haas's evolving thinking on comparative regional integration: of virtues and infelicities, *Journal of European Public Policy*, 12:2, 327–348

Martin, Lisa, 2002: Economic and political integration: Institutional challenge and response, 129–157 *Teoksessa Eichengreen, Barry ja Frieden, Jeffry (toim.) Forging an integrated Europe, 2002*, Michigan studies in international political economy, Ann Arbor

Mclaughlin, Andrew, Jordan, Grand and Maloney, William, 1993: Corporate lobbying in the EC. *Journal of Common Market Studies*, 32:3, 191–212

McLaughlin, Andrew & Greenwood, Justin, 1995: The management of interest representation in the European Union. *Journal of Common Market Studies*, 33:4,

Metla, 2009: *metsätilastoja*

Metsämuuronen Jari, 2001, *Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia, sarja 4*. Methelp, Helsinki

Metsämuuronen Jari, 2007: (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*, International Methelp, Helsinki

Meyer, Thomas, 2004: *Die Identität Europas*, Suhrkamp, Frankfurt, Germany

Millward, Alan, 2000: *The rescue of the nation state in Europe*, 2nd Edition, Routledge, Abington, U.K.

Mitrany, David, 1943/1966: *a working peace system*, Quadrangle books, Chicago

Moisio, Sami & Harle, Vilho, 2002: *Karhu poliittis-maantieteellisenä naapurina: Kansasallinen identiteettiprojekti 2000-luvun Suomessa*, Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja, no. 166

Moisio Sami, 2003: *geopolitiikka kamppailuna*, 93-109, *teoksessa Vilho Harle ja Sami Moisio (toimittaneet): Muuttuva geopolitiikka*, 2003, Gaudeamus, Helsinki

Moravcsik, Andrew, 1991: Negotiating the Single European Act: National interests and conventional statecraft in the European Community. *International Organization* 45:1, 19–56

Moravcsik, Andrew, 1993: Preferences and power in the European Community: a Liberal Intergovernmentalist approach. *Journal of Common Market Studies*, 473–524

Moravcsik, Andrew, 1994: *Why the European Union strengthens the state: Domestic politics and international cooperation*. Conference paper APSA

Moravcsik, Andrew, 1995: Liberal intergovernmentalism and integration; a rejoinder. *International Organization*, 33:4, 611–628

Moravcsik, Andrew, 1997: Taking preferences seriously: A Liberal theory of international politics. *International Organization*, 51:4, 513–553

Moravcsik, Andrew, 1998: *The choice for Europe*. Routledge, Abington, U.K.

Moravcsik, Andrew, 1999: A new Statecraft? Supranational Entrepreneurs and International Cooperation. *International Organization*, 53:2, 267–306

Moravcsik, Andrew, 1999: Is something rotten in the state of Denmark? Constructivism and European integration. *Journal of European Public Policy*, 6:4, 669–681

Moravcsik, Andrew, 1999: The future of European integration studies: Social science or social theory? *Millenium, Journal of International Studies*, 28, 371–391

Moravcsik, Andrew, 2001: Constructivism and European integration: a critique. , 176–188, teoksessa *The social construction of Europe* (toim.) Christiansen, Thomas Jörgensen, Knud-Erik & Wiener, Antje, 2001, Sage, London

Moravcsik, Andrew, 2005: The European constitutional compromise and the legacy of neofunctionalism. *Journal of European Public Policy*, 12:2, 349–386

Moravcsik, Andrew, 2005: Sequence and path dependence in European integration. Conference, Notre Dame, Indiana, USA.

Moravcsik, Andrew, 2008: The European constitutional settlement. *The world economy*, 158–183

Mutimer, David: 1992 and the political integration of Europe: Neofunctionalism reconsidered. *Journal of European Intgeration*, 1989, 75–101

Mäntysaari, Mikko, 1995: Agnes Heller, niin ja näin, 3, 12–23

Nelsen, Brent & Stubb, Alexander, 2006: *The European Union, Third Edition*, Rienner

Neumann, Iver, 1990: The European Free trade Association: The problems of an all-European role. *Journal of Common Market Studies*, xxviii: 4, 359–377

Nell, Philippe: EFTA in 1990s, 1990: The search for a new identity. *Journal of Common Market Studies*, 28:4, 327–358

Niemann, Arne, 1998: The PHARE programme and the concept of spill-over: neofunctionalism in the making. *Journal of European Public Policy*, 5:3, 428–446

Niemann, Arne, 2006: *Explaining Decisions in the European Union*. Cambridge University Press, Cambridge, U.K.

Nordberg, Toivo, 1998: *Yhtyneet Paperitehtaat Oy 1952–1969. Juuso Waldenin aikaan*. UPM-Kymmene, Valkeakoski

Nugent, Neil, 1992: The deepening and widening of the EC: Recent evolution, Maastricht and beyond. *Journal of Common Market Studies*, 30:3, 311–328

Nugent, Neil, 1995: The leadership capacity of the European Commission. *Journal of Public Policy* , 2:4, 603–23

Nugent, Neil, 2006: *The government and politics of the European Union*. Sixth edition. Duke University Press, USA.

- Nye, Joseph, 1970: Comparing common markets: a revised neofunctionalist model. *International Organization*, 24:4, 796–835
- Nye, Joseph, 1969: The United States policy toward regional organizations. *International Organization*, 23:3, 719–740
- Nye, Joseph, 1968: Catalytic model of the European Integration. *International Organization*, 22:4, 855–880
- Nye, Joseph, 1965: Patterns and catalysts in regional integration. *International Organization*, 19:4, 870–884
- Näsi, Juha, Lamberg, Juha-Antti, Ojala, Jari ja Sajasalo, Pasi, 2001: Metsäteollisuusyritysten strategiset kehityspolut, Tekes, Suomen Akatemia, MMM ja KTM
- Paavonen, Tapani, 1998: Suomalaisen protektionismin viimeinen vaihe: Suomen ulkomaankauppa- ja integraatiopolitiikka 1945–1961. SHS, Helsinki
- Paavonen, Tapani, 2008: Vapaakauppaintegraation kausi: Suomen suhde länsi-integraatioon FINN- EFTAsta EC-vapaakauppaan, SKS, Helsinki
- Pelkmans, Jacques, 1980: *Journal of Common Market Studies*, XVIII, no.4, 332-354
- Pentland, Charles, 1974: *International Theory and European Integration*. Faber & Faber Ltd, London, U.K.
- Pfetsch, Frank, R., 2001: *Die Europäische Union – eine Einführung*. zweite Auflage. UTB, Stuttgart
- Peterson, John: *Europe and America in the Clinton Era*. 1994: *Journal of Common Market Studies*, 32:3, 411–426
- Peterson, John, 2009: Policy Networks 105–124, toim. Wiener, Antje & Diez, Thomas: *European integration theory*, Oxford University Press,
- Phare, Robert, 2005: Formal theory and case-study methods in EU Studies. *European Union Politics*, 6:1, 113-145
- Pierson, Paul, 1996: The path to European Integration: a Historical institutionalist analysis. *Comparative political studies*, 29:2, 123–163
- Pihkala Erkki, 2001: *Suomalaiset maailmantaloudessa keskiajalta EU-Suomeen.*, SKS, Helsinki
- Polanyi, Karl, 2009 [1944] *Suuri murros*. Vastapaino, Tampere
- Pollack, Mark, 2009: The new institutionalism in European integration, 125-143 Teoksessa Wiener, Antje & Diez, Thomas: *Oxford University press*, Oxford, U.K.
- Porter, Michael, E, 1990/2006: *Kansakuntien kilpailuetu*, Talentum, Helsinki. Suomenkielinen käännös teoksesta *The Competitive Advantage of Nations*, Harvard University Press, Boston U.S.A Kääntäjä, Maarit Tillmann
- Puchala, Donald, 1972: Blind men and the elephant. *Journal of Common Market Studies*, 10:3, 267–284
- Puchala, Donald, 1999: Institutionalism, intergovernmentalism and European integration: A review article. *JCMS*, 37:2, 317–331
- Rantanen, Paavo: *Talviministeri*. 2000, Gummerus, Jyväskylä
- Raunio, Tapio & Tiilikainen Teija, 2002: *Euroopan rajat* (eds.), Gaudeamus, Helsinki
- Raunio, Tapio & Saari, Juho, 2006: *Eurooppalaistuminen* (eds.), Gaudeamus, Helsinki
- Rehn, Olli, 2003: *Minun Eurooppani*, Tammi, Helsinki

- Richardson, Jeremy, 2001: *European Union, Power and Polity*. 2nd edition. , Routledge, Abington, U.K.
- Risse, Thomas, 2005: Neofunctionalism, European Identity and the puzzles of European integration. *Journal of European Public Policy*, 12:2, 291–313
- Rollings, Neil & Kipping, Mathias, 2008: Private transnational governance in the heyday of the nation-state: the council of European industrial federation. *Economic History Review*, 6:1, 409–431
- Rosamond, Ben, 1995: Mapping the European condition: The theory of integration and the integration of theory. *European Journal International Relations*, 1:3, 391–408
- Rosamond, Ben, 2000: *Theories of European integration*, Palgrave, 2000
- Rosamond, Ben, 2005: The uniting of Europe and the foundation of EU studies: revisiting the neofunctionalism of E.B. Haas. *Journal of European Public Policy*, 12:2, 237–254
- Rosato, Sebastian, 2011: Europe's troubles. Power politics and the state of the European project. *International Security*, 35:4, 45–86
- Ruggie, John, Katzenstein Peter, Keohane Robert & Schmitter Philippe, 2005: Transformations in world politics: the intellectual contributions of E.B. Haas. *Annual Review Political Science*, 8, 271–296
- Russett, Bruce M., 1972: Transactions, community and international political integration. *JCMS*, 9:3, 224–245
- Sandholtz, Wayne & Zysman John, 1992: Recasting the European bargain. *World Politics*, 1989, 42:1, 95–128
- Sandholtz, Wayne, 1993: Choosing Union: Monetary politics and Maastricht. *International Organization*, 47:1, 1–39
- Sandholtz, Wayne & Stone Sweet, Alec: Neofunctionalism and supranational governance. Chapter in a forthcoming Oxford handbook of the European Union, 1–39, Oxford University Press, Oxford
- Sandholtz, Wayne & Stone Sweet, Alec, 1997: European integration and supranational governance. *Journal of European Public Policy*, 4:3, 297–317
- Sandholtz, Wayne & Stone Sweet, Alec, 1999: European integration and supranational governance revisited: rejoinder to Branch, Anette and Öhrgaard Jacob, *Journal of European Public Policy*, 6:1, 144–154
- Schmitt, H.O., 1966: Capital markets and the unification of Europe. *World Politics*, 19:1, 228–244
- Schmitter, Philippe, C., 2004: *Neo-neofunctionalism*, teoksessa Wiener, Antje & Diez, Thomas (toim.). Oxford University Press, 2004, 46–74
- Schmitter, Philippe, C., 1969: Three Neo-Functional Hypotheses about International Integration, *International Organization*, 23:1, 161-166
- Schmitter. Philippe. C., 1970: A Revised theory of regional integration. *International Organization* 24:4, 836–868
- Schmitter, Philippe. C. & Niemann, A. 2009: *Neofunctionalism*, 45–66 Teoksessa Wiener, Antje & Dietz, Thomas (toim.) *European integration theory*. 2009, 2nd edition. Oxford University Press
- Schmitter, Philippe, C, 2005.: Ernst Haas and the legacy of neofunctionalism. *Journal of European Public Policy*, 12:2, 255–272

- Schneider, Gerald & Cederman, Lars-Erik, 1994: The change of tide in political cooperation: a limited information model of European integration. *International Organization*, 48:4, 633–662
- Schneider, Heinrich, 1992: Europäische Integration: die Leitbilder und die Politik. *Politsche Vierteljahrsschrift, Sonderheft 23*, 3–35
- Seale, Clive Gobo, Gianpietro, Gubrium, Jaleb & Silverman, David, 2008 *Qualitative research practice: Third edition*. Sage, London
- Siren, Ari, 1997: *Elämää portin kahta puolta*, UPM, Alprint, Tampere
- Sierilä, Pentti, 2008: Metsäyritysten pysyvät ja muuttuvat strategiat, 230–260, teoksessa toimittanut Markku Kuisma kriisi ja kumous, metsäteollisuuden ja maailmantalouden murros 1973–2008, SKS, Helsinki
- Stone Sweet, Alec & Sandholtz, Wayne, 1997: European integration and supranational governance. *Journal of European Public Policy*, 4:3, 297–317
- Stake, Robert, 1995: *The art of case study research*, Sage, London
- Stone Sweet & Sandholtz, 1999: a reply to Branch, Anette & Ögaard, Jacob, *Journal of European Public Policy* 144–154
- Stråth, Bo, 2010: *The political history of European integration: The hypocrisy of democracy-through-market*. , Routledge, Abingdon, U.k.
- Störby-Jensen, Carsten, 2000: Neofunctionalist theories and the development of European social and labour market policy. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 38 No.1, 71–92
- Swedberg, Richard, 1991: Joseph, A. Schumpeter: *The economics and sociology of capitalism*. Princeton University Press, New Jersey
- Tarkka, Jukka, 2002: *Uhan alta unioniin: Asennemurros ja sen unilukkari EVA*, Otava, Helsinki
- Taylor, Paul, 1975: The politics of the European Communities: The confederal phase. *World Politics*, 336–360
- Taylor, Paul, 1969: The concept of community and the European integration process. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 7 No. 83–101
- Taylor, Paul, 2008: *The end of European Integration*. Routledge, Basingstoke
- Tiilikainen, Teija, 2007, klassiset integraatioteoriat, 35–52, teoksessa, Tiilikainen, Teija ja Palosaari, Teemu, (toim.) *integraation teoria*, Gaudeamus, Helsinki
- Tranholm-Mikkelsen, Jeppe: European Integration recast. *Millenium, Journal of International Studies* 1991, 1–22
- Urwin, Derek: *The Community of Europe*. 1995, Second edition. Longman, Harlow, Essex, U.K.
- Uusivuori, Jussi, 1992, *Metsäsektorin tulevaisuudenkuva*, Pellervon taloudellisen tutkimuskeskus, no. 105, Helsinki
- Verdun, Amy, 2002: Merging neofunctionalism and liberal intergovernmentalism, 9-28, teoksessa *the Euro*, Verdun, Amy (toim.), Rowman & Littlefield, Boston, USA.
- Vilka, Hanna, 2001: *Tutki ja kehitä*, Tammi, Helsinki

Vree de, Johan, 1972: Political integration: The formation of theory and its problems, Mouton, S-Gravenhage, 106–166

Väyrynen, Raimo:1973, EEC ja ulkopoliittikka, sadankomitea ja ydin, Helsinki

Väyrynen, Raimo,1993: Changing elite bargains. Cooperation and Conflict, 1:1993, 1–37

Wallace, Helen, Caporaso, James A., Scharpf, Fritz W. & Moravcsik, Andrew, 1999: Review section symposium: the choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht. Journal European Public Policy, Vol. 6 No. 1, 155–179

Warleigh, Alex, 2006: Learning from Europe? EU studies and the Re-thinking of IR. European Journal of International Relations, 12:12, 31–51

Weidenfeld, Werner & Wessels, Wolfgang, 2007: Europa von A-Z, Nomos Verlag, Berlin

Wessels, Wolfgang, 1997: An ever closer Fusion? A Dynamic macropolitical view on integration processes. Journal of Common Market Studies, 35:2, 267–298

Wiener, Antje & Diez, Thomas, 2004: Introducing the mosaic of European integration theory, teoksessa European integration theory, (toim.) Wiener, Antje ja Diez, Thomas, Oxford University Press

Wiener, Antje & Diez, Thomas, 2009: Introducing the mosaic of European integration theory, teoksessa European integration theory, 2nd edition,(toim.) Wiener, Antje ja Diez, Thomas, Oxford University Press

Wincott, Daniel, 1995: Institutional interaction and European integration: Towards an everyday critique of liberal intergovernmentalism. Journal of Common Market Studies, Vol. 33 No. 4, 597–608

Wolf, Dieter,2007: Teoksessa Bieling, Hans-Jürgen& Lerch, Marika (toim.) 2007, Neofunktionalismus. 65–90, Theorien der Europäischen Integration, VS Verlag, Wiesbaden

Zellentin, Gerda, 1992: Der Funktionalismus – eine Strategie gesamteuropäischer Integration? Politischer Vierteljahresheft, 1992, Sonderheft, 62–77

Yin, Robert,2009: Case study research. 4th edition. Sage, Lontoo

Yondorf, Walter, 1965: Monnet and the action Committee: The Formative period of the European Communities. International Organization, 19:4, 885–912

Young, Oran, 1999: a Comment on Andrew Moravcsik. International Organization, 53:4, 805–809

Internet:

www.cepi.org, 23.6. 2010

www.kauppalehti.fi, 17.11.2012

www.aie.pitt.edu/5777/ 28.2.2012

www. europeantreaties.com 22.3. 2014